

**Hoću
da
kažem**

Najteži posao u Srbiji jeste voditi medijsku kuću. I to iz koliko jednostavnog, toliko i apsurdnog razloga: u svakom drugom poslu, kada imate kvalitetan proizvod, pošteno radite svoj posao, poštujete zakone i sve etičke principe, možete se nadati uspehu. U medijskoj sferi nijedno od ovih pravila ne važi, već se uspehu možete nadati ako radite sve suprotno – profesionalne standarde i Kodeks novinara bacite pod noge, kršite zakone i sve etičke principe, a jedino što se od vas očekuje jeste da budete poslušni i odani gospodarstvu, što je uvek vlast.

Business Info Group, izdavač „Nove ekonomije“, sada obeležava deset godina rada i svojim najvećim uspehom smatra činjenicu da se nalazi u ovoj prvoj, sasvim malobrojnoj grupi, a da još uvek postoji. Nijednom do sada nismo čak ni demantovani, a svojim trudom da se etično bavimo novinarskim poslom zaslužili smo, verujemo, poštovanje kolega, klijenata i javnosti. Sasvim dovoljan rezultat za prvu deceniju.

Knjiga „Hoću da kažem“, koja je pred vama, predstavlja drugo izdanje intervjua ljudi koji su otvoreno, iskreno, nekad oštro, ali uvek dobronamerno, za „Novu ekonomiju“ govorili o situaciji u kojoj se Srbija nalazi i predlagali šta treba uraditi da zaustavimo nazadovanje i da možda, konačno, krenemo napred. Ovo je nastavak prethodnog izdanja „Neću da ćutim“, štampanog pre dve godine. Tako, kada sve saberemo, sakupili smo razgovore sa 80 ljudi koji se po svemu razlikuju – po profesijama, obrazovanju, političkim stavovima, položaju u društvu, ali sa jednom zajedničkom tačkom, a to je spremnost da otvoreno i pošteno govore u vreme kad je ćutanje daleko isplativije. I bezbednije.

Sigurni smo da su razgovor, otvoreno iznošenje mišljenja i kritika kada je to potrebno, osnovne demokratske tekovine i nacionalni interes prvog reda.

Biljana Stepanović,
direktorka Business Info Group

Impresum

NAZIV IZDANJA
HOĆU DA KAŽEM

UREDNIK
Biljana Stepanović

NOVINARI:
Biljana Stepanović
Tamara Nikčević
Danica Vučenić
Nevena Kostadinović
Filip Rudić
Miloš Obradović
Zora Drčelić
Dijana Ivanov Kadić
Vesna Vujić

UREDNIK FOTOGRAFIJE
Dušan Đorđević

DIZAJN
Jovana Bogdanović

LEKTURA I KOREKTURA
Mirjana Radaković

ŠTAMPA
Štamparija Caligraph

IZDAVAČ
Business Info Group
Bulevar despota Stefana 12
Beograd

Sadržaj

Borka Pavićević	08
Bojan Pajtić	12
Branko Čečen	16
Boško Obradović	20
Cvijetin Milivojević	24
Goran Marković	28
Gojko Božović	32
Janko Baljak	36
Jelena Lengold	40
Jovo Bakić	44
Ljubodrag Stojadinović	48
Marko Vidoković	52
Miloš Đurković	56
Milica Bisić	60
Milan St. Protić	64
Milan Antonijević	68
Milojko Arsić	72
Milivoj Bešlin	76
Rada Trajković	80
Raša Karapandža	84
Srđan Marković	88
Slobodan Gavrilović	92
Svetozar Rajak	96
Vesna Pešić	100
Vladimir Milutinović	104
Vuk Jeremić	108
Zoran Petrović	112
Zoran Živković	116

Neki ljudi nemaju stida

Direktorica beogradskog Centra za kulturnu dekontaminaciju, dramaturškinja Borka Pavićević, već tri decenije ponavlja istu pjesmu, onu Martina Nimlera („Kad su došli po Jevreje, ja se nisam pobunio jer nisam bio Jevrejin...“), koja, tvrdi, društvo neprekidno podsjeća ne samo na to do čega su Evropu tridesetih i četrdesetih godina 20. vijeka doveli strah i ćutanje na nasilje i na nacizam, nego i na ono šta se jugoslovenskim narodima dogodilo devedesetih. Najzad, ti stihovi društvo upozoravaju na to šta se događa danas i šta bi se moglo dogoditi koliko sutra.

„Kad su došli po mene, nije bilo više nikoga da to kaže“...
„Nikog nema da nešto kaže zato što smo ćutali, zato što smo obarali pogled kada su maltretirali, ponižavali i odvodili druge“, kaže Borka Pavićević

Tekst:
Tamara Nikčević

Ima li više neko ne da kaže, nego da čuje vaše upozorenje, pitam.

„Uvek je važno ono što čovek čini, ono što govori. Ipak, sa ovakvom zatvorenošću javnog prostora, pitanje je ima li više uopšte i one usamljene glasove upozorenja ko da čuje?“, odgovara direktorica CZKD, sa kojom razgovaram svega nekoliko sati nakon što je objavljena vijest da je otišao maestralni Vjekoslav Kralj iz posljednjeg filma Rajka Grlića, nezaboravni Hamlet Aleksandra Popovskog, veliki srpski glumac Nebojša Glogovac.

„O čemu govori Hamlet Nebojše Glogovca?“, pita Borka Pavićević. „U pogovoru Hadrijanovih memoara Margaret Jursenar kaže da se Hamlet nije osvetio na vreme, jer nije dovoljno duboko osećao tragediju svoga oca. Gledajući Glogovca u Hamletu Aleksandra Popovskog, setila sam se pogovora Hadrijanovih memoara i tog odlaganja osvete: baš

tako je Glogovac igrao Hamleta... U Grlićevom filmu Ustav Republike Hrvatske Nebojša Glogovac ravan je Dirku Bogartu u Noćnom portiru ili u Viskontijevom filmu Smrt u Veneciji. Ta transformacija je naprosto neverovatna!”

Kako to da je na vijest o odlasku Nebojše Glogovca zanimala cijela Srbija, cio region, da su telegrami saučešća stizali sa svih strana, osim od predsjednika Aleksandra Vučića? Zašto? Zato što je Glogovac svojevremeno podržao Sašu Jankovića?!

Čovek zbog toga mora biti besan, ogorčen; mora osetiti mučninu; mora mu u grlu zastati ogromna knedla. Jer, pristojan svet se tako ne ponaša! Komentarišući Vučićevu konferenciju za novinare, održanu sat ili dva nakon ubistva Olivera Ivanovića, Zlatko Paković je u Danasu napisao da „Vučićeve velike geste i sitne grimase sentimentalizuju i hysterizuju u

Borka Pavićević

potpunosti naše političko polje kao kič sferu u kojoj nema nijednog istinskog osećanja i nijednog iskrenog akta“. To je istina. Jer, kada je ubijen Oliver Ivanović, predsednik ove zemlje je opozicionarima koji su ga podsetili na hajku koju su članovi njegove partije, njegovi tabloidi i on mesecima vodili protiv tog nesrećnog čoveka, progonivši ga kao zver, imao da poruči jedno: da se stide! Čekajte, ko da se stidi?! Oni, a ne on koji to izgovara, koji nastavlja da vređa, da ponižava?! Rada Trajković je lepo rekla: od toga da mi kažete da imam 0,0001 procenat podrške do Aleje zaslužnih građana samo je korak. Sa druge strane, imaju li neki ljudi uopšte stida? Vesna Pešić je nedavno podsetila na ono što je Zoran Đinđić rekao o radikalima: reč je, dakle, ne o političkom, nego o mentalitetskom fenomenu. Ti se ljudi, kaže Đinđić, ničega ne stide. Da ne bih parafrazirala, pročitacu. „Oni nivo javnog i političkog života spuštaju na takvu dubinu da pristojni ljudi iz te politike beže“, kaže Đinđić. „I onda ćete imati politiku na najnižem mogućem civilizacijskom nivou, gde se razlika, granica između časti i beščasća, između istine i laži, između činjenica i kleveta, između onoga što je sramotno i onoga što je pristojno u potpunosti briše. Onda ste do grla u blatu, a oni kažu: Dodite da raspravljamo. Dodite da diskutujemo na našem terenu – u blatu do grla. To je Srpska radikalna stranka na našoj političkoj sceni, u našoj istoriji, u našoj sudbini. Ona nije politički protivnik ni meni, ni bilo kome od ljudi koji se pristojno bave politikom. Ona je virus. Kao što za organizam virus nije protivnik, tako ni Srpska radikalna stranka nije protivnik, ali je problem, ali je bolest.“

Da, Zoran Đinđić je to rekao o radikalima...

Mislite da su ovi drugačiji? Naravno da nisu: to je isti mentalitetski fenomen. Ko bi pristojan, oponašajući Palmu, otišao u Mitrovicu i tim nesrećnim i preplašenim ljudima delio lažna obećanja i milostinju? Vidim da to sledi i potpred-

sednica Zorana Mihajlović, očitno verujući u taj „uspešan model“, u taj sistem beskrupulozne manipulacije od kojeg se čoveku podiže kosa na glavi. Njihovi cirkuski nastupi, ta rasveta, ta osionost, ta bezdušnost, taj kič... A kič je, kao što znamo, izvor nasilja, izvor fašizma. S tim da ovde nema Alberta Špera, sve same – palme!

Društvo se raspada i pitanje je šta smo uradili da do tog raspada ne dođe.

Predsednik Jevrejskih opština Aleksandar Nećak je, kada su naprednjaci svoj stranački pano obesili na zgradi nekadašnjeg nacističkog koncentracionog logora, rekao – ljudi, pa to se ne radi. Ima, dakle, stvari koje se naprosto ne rade. Kad počnu da se rade, onda je kasno, onda govorimo o fašizaciji društva. Poslednjih trideset godina borili smo se da do toga ne dođe.

I, jeste li uspjeli?

Bojim se da nismo.

Srpska napredna stranka tvrdi da ima sedam ili osam stotina hiljada članova, što je, srazmerno broju stanovnika, više od članstva koje ima partija Angele Merkel u Nemačkoj. Čoveče, to je vojska, ozbiljna vojska! Od načina funkcionisanja partije do botova, sve je stvar subordinacije. Bertolt Breht kaže da ljudi neke stvari vide onda kada je kasno.

Kad je kasno?

Kad se obuku uniforme.

„Slučaj Nebojše Arsenijevića, poštovaoca Hitlera, samo je metafora za dno koje je dotakla akademska zajednica Srbije, koja čuti i čija tišina je teža i strašnija od samog devijantnog ring-tona“, kaže akademik Dušan Teodorović, dodajući da rektor Univerziteta u Kragujevcu, umjesto „ring-tona“, u svom telefonu ima Hitlerov govor. Jesu li, dakle, uniforme već obučene?

Beogradski univerzitet, koji je uvek bio rodno mesto leve ideje, odavno je dozvolio zastave Obraza. Profesori BU danas svoje studente koji protestuju nazivaju „majmunima“. Vava Hristić, Slobodan Selenić, Dušan Matić ili Ognjenka

Milićević 1968. stali su uz nas studente, nisu ćutali. Danas akademska zajednica čuti. Pogledajte samo koliko je lažnih doktorata, lažnih doktora nauka! Svojevremeno smo se smejali kada bismo na nečijim vratima ili u čituljama u Politici ispod imena videli „dipl. ing.“ ili „akademski slikar“. Možete li pisca Na Drini ćuprija zamisliti da se potpisuje kao „doktor Ivo Andrić“?

Beogradski univerzitet, koji je partiji na vlasti, očitno isuficijentnoj u znanju, dozvolio da proizvode toliki broj doktori nauka, dosledno čuti i na to što rektor Univerziteta u Kragujevcu, umesto ring-tona, u telefonu ima Hitlerov govor. Žao mi je, nalazimo se i našli smo se u tridesetim godinama dvadesetog veka, što je strašno. Taj sumrak, taj prevrat vidljiv je na svakom koraku: u izgradnji, u esteticima, u urbanizmu, u razaranju, u kiču, u načinu na koji se popločava grad... Ako ne možete da stvorite nešto novo, da napravite novi grad, morate da se udobite u nešto što već postoji, morate se useliti u postojeće. Zna li kako se to zove?

Kako?

Zove se alien, zove se - Osmi putnik. Odakle Bora Pekić na Cvetnom trgu? Otuda što oni naprosto moraju da se usele u Pekića. Kao i u Zorana Đinđića, kao i u Gavrila Principa. Moraju da ga otmu, baš kao što su oteali i ulice koje su popločali. Pogledajte tu mermerizaciju i betonizaciju! Ko, pobogu, proizvodi tolike ploče?! Zahvaljujući njima, Beograd danas izgleda kao popločano groblje. To je ta htonična ideja, ideja o smrti, koja je počela devedesetih godina prošloga veka izgradnjom timpanona na Arkanovoj kući. Uostalom, to nisu kuće, to su grobnice. To je taj veltanšaug, to je to poimanje sveta, taj pogled na život. Crkva se ne može napraviti bez vere, baš kao što se ni pozorište ne može napraviti bez ljudi i bez stvarne potrebe za kulturom. Drugim rečima, nije sve na ovom svetu sklepano po principu Beograda na vodi. Ne možete na mestu nečega što je staro, što odavno postoji, silom ugra-

divati sebe. „Novi“ Pevac, „novi“ Cvetni trg, „nova“ Skadarlija, „nova“ Slavija, sa koje je Vučić uklonio spomenik Dimitriju Tucoviću i postavio onu drečecu fontanu, sve je to „nova“ arhitektura, „nova“ estetika kojoj je sam predsednik Srbije dao „lični pečat“. Kakva je to estetika? Vidite je na svakom koraku, na svim televizijama, u ministarstvima... Pogledajte samo te ogromne sise, ta ogromna usta, te tone šminke na licu koja pokušava da prekrije taj jad i bedu! Ili, kako se uopšte ti ljudi usuđuju da nose skupa, uglancana odela u zemlji u kojoj se kontejnira opasni otpad. Kako hodati po dubretu u „armani“ odelu? Iz toga mora izaći zlo. Koje je, doduše, odavno izašlo.

Kada je izašlo?

Na svega deset kilometara od centra Beograda nalaze se masovne grobnice pobijenih albanskih civila sa Kosova, koje je vojska ove zemlje 1999. dopremala u hladnjačama. Tu je temu otvorila vlada Zorana Đinđića, ali - ko danas o tome govori? Niko!

Rekao je bivši načelnik Resora javne bezbednosti MUP-a Srbije Vlastimir Roda Đorđević, objasnio je, tokom suđenja u Hagu, kako su leševi albanskih civila sa Kosova stigli u Batajnicu. I opet – ništa!

Naravno da je ništa. Ljudi ne shvataju da između bacanja leševa albanskih civila u masovne grobnice širom Srbije i kontejniranja otpada postoji uzročno-posledična veza. Kao društvo, konačno moramo da izbacimo đubre iz ove zemlje. I to pre svega ono moralno. Jer moralno đubre se neminovno pretvara u fizičko. Ako je neko leševi albanskih civila bacio u masovne grobnice u Batajnici, ako je 1999. prognao toliko ljudi iz svojih domova, zašto mislite da će se libiti da sruši Savamalu? Šta je to za njega? Najzad, kako to da danas svi dobro pamte kako se Demokratska stranka ponašala dok je bila na vlasti, ali se, eto, niko ne seća šta je devedesetih radila aktuelna vladajuća koalicija?

Nažalost, u društvu, u našim medijima odavno je prihvaćeno „pravilo“ da se u

svaku debatu moraju pozvati i dželat i žrtva, jer se, veruju, samo tako može uspostaviti balans i ravnoteža. Svi, kažu, imaju pravo na svoje mišljenje, pa i fašisti. Ne, fašisti nemaju pravo da javno izražavaju svoje mišljenje. Najzad, nije svaki govor mišljenje. Greška Demokratske stranke i onih koji su joj pripadali, baš kao i Univerziteta i SANU, jeste to što su prihvatili princip „sve može“. Može Đinđić, ali mogu i oni koji su ga streljali?! Pa, ne mogu. Na kraju, izem ti to vaše objektivno novinarstvo!

Opet novinarstvo?!

Izvinite, je li Hemingvej bio objektivan kad je izveštavao iz Španskog građanskog rata? Je li bio objektivan Marlo kada je otišao u Kinu? Pa, mora se nešto i zastupati, a ne svaku svinjariju opravdavati rečima – nemojte mene, pitajte urednika. Kao da smo svi digli ruke od društva, kao da smo se saglasili sa ukidanjem javnog prostora, pa nas ništa i ne dotiče... Nepostojanje veze između slobode i neodgovornosti građana znači slom društva. E, a onda dolazi red, i to vojni red; dolazi partija koja vlada sistemom zasnovanim na kontinuitetu. Uostalom, zašto se ovde isti ljudi neprekidno proganjanju?

Zašto?

Zato što su nezgodni svedoci nečijih bio- grafija, zato što se sećaju. Kontinuitet sećanja i kontinuitet praznine, u koju se onda, kao u svaki prazan prostor, unose lažne biografije, lažne istorije. Ispada da je bilo ono što nije, a da se nije dogodilo ono što jeste. I zato mi nemojte govoriti da su se ovi promenili, da nisu isti kakvi su bili i devedesetih. Jesu, isti su! Zašto su isti? Pored ostalog i zato što, za razliku od levice koja obrazuje i razmišlja, desnica uvek regrutuje, reprodukuje. To su, dakle, ista lica, isti jezik, ista mimika!

„Tek će vaši unuci biti vaši pravi sinovi!“, napisao je Dušan Jovanović u drami Oslobođenje Skoplja. Ili, ako se neko navikao na sadašnjost, to ne znači da je oduvek tako bilo i da će uvek tako biti. To je rekao Breht, ja ga citiram.

Vučić nije izgradio stepenice da siđe

Profesor Univerziteta u Novom Sadu, Bojan Pajtić, nekadašnji predsednik Demokratske stranke, uprkos aktuelnim dešavanjima u Srbiji, koja vidi kao „politički inspirativna“, nema nameru da se vraća profesionalnom bavljenju politikom. Zanimljivo je da bivši predsednik Vlade Vojvodine u više mandata, pridobija više „neupitnih sledbenika“ na društvenim mrežama nego ranije. Dok je kao političar bio vojvođanski pristojan i nekako uvek na distanci, danas kao tviteraš lucidnim komentarima otkriva i svoju „drugu prirodu“. U intervjuu za „Novu ekonomiju“ kaže da ostaje član DS i da ne prelazi kod Vuka Jeremića, kao što se „po čaršiji pričalo“. Za Pajtića je definitivno najvažnija vest da su se „građani probudili i ohrabрили, a da je opozicija shvatila da postoje energija i strast za slobodom“. Objasnio je da je izvor straha proizlazio iz percepcije o „ogromnoj i bezrezervnoj podršci režimu“, ali je predočio i da „ćemo ponovo svedočiti oportunističkom, jednog dana, kada se vlast bude menjala i kada ljudi budu počeli da se učlanjuju u pobednike“

Tekst:
Danica Vučenić

U jednom intervjuu, prošle godine, rekli ste da suština ove vlasti nije ni ideja, ni ideologija, već nesmenljivost. Da li i danas stojite iza te ocene o nesmenljivosti?

Prvo, ne postoji dobra vlast, postoji samo dobro kontrolisana vlast. Ova vlast je nesmenljiva i nije podložna bilo kakvoj kontroli. Kakav god skandal da naprave, to nije podložno kritici i vidljivosti, jer kontrolišu apsolutno sve medije, koje gledaju i prate njihovi birači. Tako da u ovom trenutku oni još nisu smenljivi. Ne želim da unosim defetizam, ali važno je da protesti traju i da nikada ne prestanu jer će, u suprotnom, režim postati brutalan. Vlast ulaže energiju da rasprši proteste, unoseći sumnju. Kada čujem nekog ko se bavi politikom da danas, u ovim uslovima, kaže kako neće da šeta sa Dverima, ili žutima, ili Đilasom ili Jeremićem, jasno mi je da je

taj ili u dubokoj kolaboraciji sa režimom, ili da nije zadovoljan svojom pozicijom na opozicionoj političkoj sceni.

Da li uspeva to „raspršivanje“?

U jednoj meri, ali ne dovoljno, jer ljudi ipak ne odustaju. Važno je staviti ideološke razlike po strani jer se suočavamo sa, u ovom trenutku, jednom nesmenljivom vlašću. Dakle, programsko opredeljenje ne treba sada da bude ključno, već ključna ideja mora da bude, što je malo paradoksalno, kako da izaberemo onu vlast koju ćemo brzo smeniti, jer je to preduslov da uopšte budemo slobodni. No, vidimo da ipak raste pritisak na vlast i iznutra i spolja zbog medija i institucija.

Gde vidite da raste pritisak spolja?

Pa vidimo po izveštaju Freedom House, po kojem je Srbija iz slobodnih pala u grupu delimično slobodnih zemalja. Oni jesu nevladina organizacija, ali one, koliko god

imale integriteta, ipak slede neki mejnstrim i mislim da u Evropskoj uniji više ne postoji toliko protekcionistički i licemeran odnos prema vlasti.

Taman toliko da Johanes Han i Federika Mogerini nisu mogli da ubace u agendu susret sa Đilasom i Jeremićem kada su nedavno bili u Briselu?

Dok sam bio na čelu vojvođanske vlade i Demokratske stranke i u predsedništvu evropskih socijalista, u više navrata sam razgovarao sa Hanom i zaista verujem da nisu mogli da ih prime iz tehničkih razloga. U mnogo navrata sam Hanu postavio pitanje da li je EU zajednica vrednosti ili interesa, jer nije prihvatljivo govoriti o vrednostima, a slediti samo interese i podržavati režim koji je upravo suprotan svim tim vrednostima.

Pa u svom članstvu imaju Orbana, i ne samo njega. Uostalom, zar nije Ma-

Bojan Pajtić

kron rekao nešto tipa da im ne treba još Orbana u EU?

To što imaju Orbana nama ne ide u prilog i kada ga pominju, šalju nam implicitno poruku da nemamo šta da tražimo u EU.

Govoreći o opoziciji, posle posete Briselu, jedan evroparlamentarac iz Hrvatske je komentarisao da je od Jeremića i Đilasa dobio sve odgovore osim dva – kako misle da uvedu Srbiju u EU sa Dverima i šta misle o rešenju za Kosovo.

Misle slično i drugi, ali to znači da nisu dovoljno informisani o dubini tragedije srpske političke scene, srpske demokratije i srpskih institucija. Potpuno je irelevantno ko se nalazi u opoziciji i kakav je stav neke političke stranke prema EU unutar Saveza za Srbiju, kada nas EU ne želi, a mi istovremeno ovde nemamo elementarne političke slobode. U kom pravcu će se Srbija kretati u budućnosti, nakon smene vlasti, besmisleno je pitanje, jer mu prethodi pitanje da li će ova vlast biti smenjena i kada. **Ipak, u kojoj meri partija koja je „zajubljena“ u ruski model „demokratije“ može da ima isti odnos prema demokratskim vrednostima i procesima kao stranke koje imaju evropsko shvatanje tih procesa?**

Svako ko se zalaže za ruski model može da se zalaže za demokratiju samo ako su njegova prava uskraćena. Sa tim se slažem. Međutim, moramo da budemo svesni da smene ovog režima, s obzirom na strukturu biračkog tela, neće biti ukoliko za to ne budu glasali i pripadnici LGBT populacije i pristalice Dveri i ljubitelji Jelene Karleuše i profesori univerziteta i šumadijski seljaci i krug dvojke u Beogradu. Nužno će, da bi smena vlasti bila moguća, za to morati da glasa i jedan deo SNS birača. **U kojoj meri opozicija sa stavom „ko nije sa nama, za Vučića je“ deli društvo kao što to čini i Vučić sa porukama da su svi koji se sa njim ne slažu neprijatelji?**

Prvo, nema dovoljno ove Srbije da bi se pobedio režim, za to su potrebni i režimski glasači. Drugo, možda važnije, nije opozicija antagonizovala društvo, već Vučić.

Kritikovali ste ranije opoziciju da se samoukinula i da ne deluje da želi da osvoji vlast. Sa aktuelnim zaklinja-

njem da neće oni biti na vlasti, već eksperti, utisak je da ni danas to ne žele, ili ne smeju da kažu da žele?

Opozicija je zbog straha bila u defanzivi, zbog straha da nema kritične mase koja će ih podržati u aktivizmu i na ulici. Oni svojim primerom moraju da pokažu da su spremni da se odreknu svake moguće privilegije i sada kada su se protesti dogodili opozicija se ohrabrila, izlazi iz parlamenta i čvrsti su u stavu da bojkotuju i eventualne izbore.

Ali zar ekspertska vlada nezavisna od politike ne zvuči kao vic?

Nema nezavisne vlade, naravno nije to ideja. Ideja je da vlada bude stručna, da u njoj ne budu istaknuti politički akteri i da birači nemaju averziju prema njima. Pa naravno da ministri eksperti moraju biti vezani za stranke koje su učestvovala u izborima, ali da bi uopšte i bilo neke druge vlasti, moraju se osvojiti glasovi. U staroj Grčkoj idiotom se nazivao onaj koji se nije bavio politikom, ovde je situacija obrnuta, pa se idiotom naziva onaj ko se bavi politikom i zbog takvog stava se mora naći model koji je prihvatljiv za većinu građana koji glasaju.

Ali zar nisu i prethodne politike i vlasti odgovorne za to što građani danas misle da je političar idiot?

Jesu, ali odgovorna su i nerealna očekivanja da se ne mora povlađivati biračima, naročito svim. Dakle, lepo je što svi birači žele švedske političare, ali dragi prijatelji, taman koliko ste vi Šveđani, toliko su vam i političari švedski. Zato treba da samerimo gde smo i da shvatimo da su i političari odraz naroda koji za njih glasa. Konačno, upravo ta mantra da su svi isti odbija pristojan svet od politike da ne budu izjednačeni sa Rističevićem, Đukanovićem, Atlagićem, Vulinom, Vučićem i ostalom ekipom. Zato treba biti racionalan i naći ljude u kojima će se većina prepoznati, stručnjake koji nisu u politici aktivni i da oni preuzmu upravljanje.

Da li je Sporazum sa narodom strateški dokument sa vizijom ili tehnička ponuda?

Mislim da je dobro da postoje ciljevi oko kojih se opozicija usaglasila. U Srbiji je već odlična vest da je postignut dogovor oko bilo čega. Ciljevi i plan šta ćete raditi posle

smene vlasti su *conditio sine qua non* opstanka društva i države.

Sporazum sa narodom ne daje odgovor upravo na pitanje kuda strateški idu država i društvo?

Nije sada pitanje kuda će da ide država, već je pitanje da li će država da opstane, ne u fizičko-političkom smislu, već u životnom. Ako se ovako nastavi, za deset godina Srbija će biti kolektivni gerontološki centar ogorčenih staraca, kojima stižu doznake dece i unuka iz inostranstva. Mi smo imali i ekonomsku i antiratnu migraciju, ali u ovom trenutku iz države odlazi najvitalniji deo populacije, situirani ljudi, dokazani i ostvareni u svojim profesijama. Nisam siguran da, i kada opozicija preuzme jednom odgovornost za državu, postoje administrativni kapaciteti da se nešto uradi jer ljudi beže ne samo iz zemlje, već i od rada za državu.

Pada mi na pamet detalj iz sporazuma koji se naziva lustracija. Lustracija decenijama nije počela, uprkos zakonu koji je bio usvojen, i zato to zvuči danas kao populizam?

Lustracija je sve, samo ne besmislena. Ona zavisi od čvrste volje političkih činilaca. U zemljama nekadašnjeg socijalističkog bloka je sprovedena. Mnogi se neće složiti, ali ja ne bih lustraciju povezivao samo za aktuelno gušenje demokratskih i ljudskih prava, jer je to često u oblandama, odvija se bez otiska prsta. Više bih lustraciju vezao za zločinačku i huškačku politiku devedesetih i aktere tog doba. Jedino tako lustracija može da dobije međunarodnu potvrđenu, da ne deluje kao histerični akt jedne političke strukture prema drugoj i da ne padne u Strazburu za šest meseci. Kada imate streljanje ljudi u Srebrenici, a neko eksplicitno za skupštinskom govornicom izgovara kako treba ubiti 100 Muslimana za jednog Srbina, nema tog majčinog sina ni u SAD, ni u EU ni u Strazburu koji bi rekao da lustracija nije ispravan rezon.

Šta treba da se dogodi pa da opozicija bude prihvaćena kao alternativa, na način na koji je SNS 2011. prihvaćen od EU, pa čak i SAD?

Opozicija mora da ima preko 20 posto podrške, nedvosmisleno. Kada na

Zapadu posmatraju opoziciju, pa vide da nijedna stranka ne može pojedinačno da dobaci do cenzusa, onda ne vide razloga da „igraju“ na njih. Ali, ako opozicija bude delovala kao grupacija koja može da pobeđi, ponašaće se drugačije. Iz tog razloga opozicija ne treba da se osvrće na primedbe i standarde svakog pojedinačnog evroparlamentarca. Konačno, kada pogledamo sav užas koji se desio na Balkanu devedesetih, malo su za taj užas grešniji Tomislav Nikolić i Aleksandar Vučić od Boška Obradovića. Znači, zadatak opozicije je da bude jaka i da niko ne poklekne na pozive da ide na kanabe.

Imate li informacije da je neko tražio iz opozicije sastanak sa Vučićem, što je nagovestio kao mogućnost Vuk Jeremić nedavno?

Nemam takve informacije, ali sam bio zabrinut zbog načina i intonacije Jeremićeve izjave. On je o tome govorio kao da postoji određena sumnja da bi neko mogao doći na tu ideju. Ne želim da spekuliram o imenima jer nemam informaciju, važno je u startu preduprediti tako nešto. Kada pogledate kako se sve završavalo u vreme Miloševića, sa sedenjem na kanabetu, danas onaj koga je zmija nekad ujela, mora i guštera da se plaši. To ne može uticati na delovanje opozicije u smislu nekog nepoverenja i razlaza jer su svesni da niko od građana danas ne protestuje zbog njih, već zbog sebe, a ionako nemaju poverenje u političare.

Na drugoj strani, šta je prirodnije od razgovora predstavnika vlasti i opozicije u trenucima krize u zemlji?

Naravno da je prirodan dijalog vlasti i opozicije u krizama, ali kao kolektiviteta i javno. Međutim, takav dijalog danas u Srbiji nije zamisliv. Karakter je čoveku sudbina, a Vučić je odveć histeričan da shvati da je preduslov njegovog mirnog odlaska sa vlasti dijalog sa opozicijom, da opoziciju ne posmatra kao smrtnu neprijateljicu, nego kao političke protivnike. Kolokvijalno rečeno, on je izgradio sebi lestvice do vrha, ali ne gradi sebi stepenice prema dole. Sa tog vrha on ne može da se spusti stepenicama kao što se spustio Tadić, pa danas može ulicama da šeta slobodno. Vučić može samo da padne. Pošto je uništio opoziciju institucionalno, po zakonima

fizike nezadovoljstvo će se izliti van institucija. Ironija je da je ove demonstracije sazvao Vučić, a ne opozicija.

Kada govorite o načinu odlaska vlasti, deluje da govorite o novoj „nultoj tački“ i nekoj vrsti novog prevrata?

Naravno da će to biti nulta tačka za državu, jer su institucije razorene do „nulte tačke“. Nisu sasvim tačne kritike na račun nas bivših da se Vučić ne bi dogodio da su institucije bile izgrađene. Nemačka je 30-ih godina prošlog veka bila sasvim pristojna zemlja, sa pristojnim institucijama, pa je Hitler osvojio na izborima vlast i potom preoteo državu. Kod nas je problem i u nedovoljno razvijenoj građanskoj svesti da se buni i protestuje kada primeti uzurpaciju od vlasti. Recimo, niko nije izašao na ulicu da protestuje kada se desila skandalozna kupovina dve televizije sa nacionalnom frekvencijom, kada je naočigled svih građana oteto bar 150 miliona evra u jednom danu i za taj novac kupljene privatne televizije. U Britaniji bi i kraljica pala zbog tako nečeg.

Da li imate utisak da sa pobunjenim građanima ne znaju šta da čine ni vlast ni opozicija?

Nemam nikakve dileme da ni jedni ni drugi ne znaju šta će sa pobunjenim građanima. Izboru će i biti jer Vučić ne zna šta da radi sa protestima. On je bez razloga, iz defanzive u koju sam sebe tera, ušao u kontrakampanju „Budućnost Srbije“, u kojoj zatvara ljude u obore da bi ga slušali. Ali ako bojkot izbora uspe, tek onda će biti u problemu jer neće imati manevarskog prostora. Dakle, režim je sve nervozniji i labilniji, ali ima jedno „ali“, plašim se da bi mogli da odreaguju i primenom nekakve sile... ako do toga dođe, tu počinje njegov apsolutni kraj.

U čemu vidite nesnalaženje opozicije u odnosu na proteste?

Opozicija ne zna koji im je sledeći korak. Dobro je da slušaju građane i da su izašli iz parlamenta i da su se odlučili na bojkot. Ali ne znaju šta posle. Proteste ne predvode političke stranke, već oni koji preziru stranke, što proteste čini masovnijim. Opet, opozicija ulivena u njih, nema inicijativu na drugom polju. Bojkot parlamenta su proizveli protesti, a prirodnije bi bilo da opozicija napusti

parlament, pa da onda ljudi izađu na ulicu. Zapravo, građani vode opoziciju, a ne obrnuto. Više ima značaja šta će reći Nikola Kojo, nego bilo koji političar. Ne može aktivnost opozicije da se završi tako što će članovi stranaka da izađu i šetaju. Protesti nisu artikulirani dovoljno da vode smeni vlasti i partije u opoziciji moraju da budu na terenu, da prave akcije građanske neposlušnosti, performanse, tribine.

Ako protesti ne vode smeni vlasti, ako izbori ne vode smeni vlasti, jer čak i da opozicija učestvuje slaba je, šta onda vodi smeni vlasti?

Bojkot izbora vodi smeni vlasti. Vučić se bojkota najviše i plaši. Jer u suprotnom bi opozicija igrala igru koju Vučić priželjuje i u kojoj bi je pod ovakvim uslovima potukao. Bojkot izbora ne produžava politički život Vučiću, bojkot ogoljuje diktaturu u Srbiji i iz perspektive građana i iz perspektive predstavnika EU. Na takvu sliku neće imati uticaja da li će neki sateliti SNS da učestvuju u izborima, jer pre će ljudi pomisliti da je Zemlja ravna ploča, nego da su Šešelji, Čeda i Čanak opozicija. **Kako se zove to što se dešava sa opozicijom, da li mi imamo ujedinjenu opoziciju?** Pa čak ne znam ni šta to znači, nije neophodno odreći se identiteta stranaka. Ali prevladala je racionalnost i svest da svako ko je danas van mejnstrima i prkosi volji građana nema šta da traži na opozicionoj sceni.

Rekli ste da Vučićev pad nije počeo i da ....

Znate šta, teško je anticipirati tako nešto, uprkos iznuđenim greškama. Ali, na kraju dana svaka vlast sruši samu sebe, ne sruši je opozicija, ona se uruši iznutra. Greške koje pravi režim jesu neočekivano brojne i velike, mislio sam da će biti pribrani. Da nema protesta, ili ako ovi protesti propadnu, ovaj režim ima medijske, finansijske, mafijaške, logističke potencijale da vlada unedogled i da bude potpuno nepromenljiv. Ipak, u odnosu na pre šest meseci situacija je mnogo manje loša, neću reći da je bolja, ali mnogo manje loša, jer protestima je razbijen strah i sve više ljudi se usuđuje da ustane i brani svoju slobodu u 21. veku.

Vučić jedino može da izgubi podršku na pitanju Kosova

Tekst:
Filip Rudić

Direktor Centra za istraživačko novinarstvo Srbije, Branko Čečen, svestan je da ima sve manje slobode medija i da su uslovi rada sve gori, ali kaže da istraživački novinari neće prestati da se bave svojim poslom. U razgovoru za „Novu ekonomiju“ Čečen kaže da predsednik Srbije Aleksandar Vučić kopira druge autoritarne lidere, ali je u problemu jer ne može da postigne relativan ekonomski uspeh. Misli da opozicija mora da preleži mnogo „dečjih bolesti“ pre nego što postane kredibilna alternativa, ali nema političke ambicije i mnogo više priča o nezavisnosti medija. Čečen pozdravlja to što međunarodne organizacije i Evropa, kako kaže, počinju da izražavaju stavove koji više odgovaraju pravom stanju stvari u Srbiji.

Video si izveštaj Fridom hausa i reakciju Aleksandra Vučića, koji je pokušao da ga diskredituje tvrdnjom da se radi o prepisanom izveštaju i napadu na mađarskog premijera Viktora Orbana i predsednika SAD Donalda Trampa?

Ti imaš ljude koji poruke iz medija uzimaju zdravo za gotovo, te poruke su čista propaganda, i oni će to da kupe zato što nemaju kapacitet da priznaju da je to laž, zato što bi im se raspao ceo svet. To nisu ljudi koji mogu da zamisle da ih njihov lider laže. Ja zapravo jako cenim te ljude, to su verovatno najbolji ljudi ove zemlje. Ne bih upotrebio reč naivnost, to su ljudi koji jednostavno nemaju u glavi mogućnost da neko može da ih toliko laže sa tako važne pozicije

Sva ta istraživanja se gledaju metodološki. Po veličini uzorka, i tako dalje, određuje se koliko je jedno istraživanje adekvatno i duboko zalazi u predmet koji istražuje. Metodologija Fridom hausa je jedna od najboljih i najkompleksnijih na svetu, i neprekidno je poboljšavaju i razvijaju. Ima malo organizacija kojima je zaludnije spočitavati nekompetentnost od Fridom hausa. Isto stoji za Reportere bez granica, čija je metodologija drugačija i usmerena na druge stvari.

Čini mi se da Fridom haus ima mnogo veće istraživanje koje se bavi pitanjem slobode, koje je vrlo komplikovano, ali se na polju društvenih nauka sasvim lepo može izmeriti. U tom istraživanju mi smo pali 14 mesta po pitanjima slobode! I prestali smo da budemo slobodna zemlja po tom istraživanju i ušli smo u kategoriju delimično slobodnih zemalja.

Fridom haus nije morao ništa da istražuje. Civilni sektor u ovoj zemlji već osam-devet godina vrišti, ne samo na temu slobode izražavanja i medija, nego raspada, osipanja

i erozije onoga što smo imali od demokratije pre nego što je ovaj režim došao na vlast. S jedne strane mi je drago što su međunarodne organizacije, pa i Evropska komisija, počele da saopštavaju stavove koji su mnogo bliže onome što mi živimo ovde. Ali s druge strane pitanje je da li je kasno, da li se ova zemlja može oporaviti i da li ovde ikad može doći do slobode medija. Jer jednom kad se čovek navuče na taj truo ali alkoholni plod nedemokratije, vrlo se teško to pljune i prestane da se uzima. To je adiktivno.

Kažu da Vučić ide Orbanovim stopama, ali kako bi ti uporedio njih dvojicu?

Čitao sam sažetak jedne studije o tome kako savremene autokrate uče jedni od drugih, kako ponavljaju i rafiniraju i usklađuju poteze sa svojim okolnostima i mogućnostima. Sve uspešne savremene autokratije u Evropi počivaju na relativnom ekonomskom uspehu. To što je Putin zatekao kad je došao na vlast je bio pakao na zemlji, i Rusi mu nikad neće zaboraviti

Branko Čečen

što ih je izvukao iz toga, i još dugo će biti spremni da plate visoku cenu za to. Radije će verovati u njega nego u nesreću svog komšije koji je izgubio stan, recimo. Ista je takva situacija sa Erdoganom i vrlo slična sa Orbanom.

Oni generalno ponavljaju svi iste poteze i to se vidi. Putin je prvo preuzeo medije i više od 120 novinara je platilo glavom taj potez. Najmanje 120 – to su oni za koje je dokazano da su ubijeni zbog posla, a ne nečeg drugog.

Sled poteza je potpuno isti i kod Orbana i kod Vučića. To se doskora zvalo zarobljavanje države, a sad ja mislim da je novi izraz kooptiranje – preuzimanje institucija koje bi trebalo da budu nezavisne i da rade u interesu građana, a sad rade u interesu jedne stranke odnosno čoveka, i tako je kod svih njih. Ono što je razlika jeste što Vučić nema ekonomski uspeh. I zbog toga je on dospao u krizu, inače nikad ne bi. Ni Milošević nije pao zato što smo ubili 8.000 ljudi u Srebrenici, nego zato što više nije imalo šta da se jede. Naravno tu je bio i veliki napor opozicije, Otpora...

Da Vučić ima ekonomski uspeh bio bi nedodirljiv. Mogao bi da nas pogubljuje na Trgu republike u nedelju po podne i mi bismo u izveštaju Evropske komisije našli jednu zabrinutu rečenicu o tome. Međutim Vučić ima sličan problem kao Putin – toliko je korumpiran sistem koji je uspostavio, da uopšte ne može da stvori ekonomski uspeh. Isto se događa Erdoganu, on je bio veoma uspešan ekonomski, međutim kako je onemogućavao demokratske institucije tako je privreda prestala da bude efikasna. Korumpirani sistemi su privredno neefikasni. Polovina kompletnog budžeta Rusije dolazi samo od prodaje sirove nafte – ne energenata, samo sirove nafte.

Vučić ima taj problem – on ima toliko korumpiran sistem da ovde privreda ne funkcioniše, ti više ne možeš da obaviš nikakav posao, ne možeš da napraviš malo hidroelektranu ako nisi njegov kum, i to njemu pravi problem. Taj „mehur“ koji on pravi u medijima o divnom životu u Srbiji, što su sad već postale neverovatno očigledne i patološke laži, sve je dalje od zemlje. I zbog toga on gazi po

našim nezavisnim medijima po kojima u principu ne bi trebalo da gazi jer su oni sitni. Mi svi zajedno ne dopiremo do više od 200-300 hiljada ljudi jer smo proterani na internet ili na kabl.

Ali kad je tako daleko taj mehur, svaka rupica ti je problem jer svaka može da ga probuši. Između ostalog i zbog toga što on nema generičku podršku. Oni su svi tu zato što su se razmahali laktovima, ali im je svima jasno da tu nema kohezije, međusobne podrške i da tu nema mogućnosti u kojoj su svi bezbedni. Oni znaju da će sve to da se raspadne u jednom trenutku, ako se steknu uslovi, tako da će i jedni druge da napadaju.

Opozicija se probija kroz dečje bolesti. Mora da napravi sve one silne greške koje je Slobina opozicija pravila, to će da se sapliće, posrće, pada, sukobljava se, dok dođu do toga da uspostave sistem koji može da bude konkurencija Vučiću na unutrašnjem planu i kredibilan sagovornik za Zapad. To još ne postoji.

Što se tiče samih Vučićevih pristalica, misli da nisu zaista „zagriženi“?

Mislim da su zagriženi koliko su bili zagriženi za Slobu... Ti imaš ljude koji poruke iz medija uzimaju zdravo za gotovo, te poruke su čista propaganda, i oni će to da kupe zato što nemaju kapacitet da priznaju da je to laž, zato što bi im se raspao ceo svet. To nisu ljudi koji mogu da zamisle da ih njihov lider laže.

Ja zapravo veoma cenim te ljude, to su verovatno najbolji ljudi ove zemlje. Ne bih upotrebio reč naivnost, to su ljudi koji jednostavno nemaju u glavi mogućnost da neko može da ih toliko laže sa tako važne pozicije.

Koja je to podrška koja zavisi od toga da li držiš ili ne držiš medije? Da li je to autentična podrška? Ajde da se ne zezamo, nema autentične podrške. Ta grupa uceñjenih ljudi zbog zaposlenja, ljudi koji se plaše, koji su razočarani, nije ni to autentična podrška.

Tako da je histerično držanje za poluge vlasti racionalna stvar. Vučić je neobično inteligentan i sposoban čovek, on je politički najpismeniji ovde. Način na koji on ume da čita istraživanja javnog mnjenja i da ih pretvori u strategije je fascinant i

nema nikoga ko može da mu se približi po tome.

Dobro, ali on ima ljude koji to rade za njega.

Pouzdanost znam da je on glavni od tih ljudi. Bar što se tiče toga, učio je to godinama vrlo posvećeno i bavio se time. On je unapređena varijanta Šešelja, obrazovan, inteligentan, sposoban, racionalan... mislim, donekle racionalan. Ne znam šta je gore, da bude racionalan ili iracionalan. Sa druge strane, njemu fale neke ograde kao kod ljudi koji nisu toliko gladni vlasti, i koji bi rekli „OK, ovo neću uraditi zato što je neispravno“.

Kad već pričamo o medijima, Vlada je poslala nacrt medijske strategije Evropskoj komisiji. Pročitao sam da su odbili predloge udruženja medija?

Nisu odbili, što je najgore, nego je ta strategija dogovorena a onda su oni uzeli to što je dogovoreno i pre nego što su poslali Evropskoj komisiji, oni su promenili. Što je inače prečesta takva priča u Srbiji i takav postupak za koji ja čujem.

Ako svet, naročito EU, stalno gura nezavisne novinare, civilni sektor, u velikoj meri i opoziciju, u dijalog sa vlastima, ti uvek imaš u tim našim obespravljenim grupama skeptike koji kažu - s njima nema šta da se priča. I svi mi ti zapravo znamo, jer svaki put se dogodilo isto. Svaki put su te na kraju izradili, svaki put su se ispostavili kao neiskreni, svaki put su čak počinili nešto užasno nemoralno kao što je ovo sa strategijom. Međutim, ti moraš da pokažeš svima, pa i građanima koje zastupaš kao novinar, da si konstruktivan i da se razlikuješ od „njih“, i zato stalno ulaziš u razgovore i stalno bivaš izigran. Ali onog trenutka kada kažeš „dosta je bilo, sad više ne razgovaramo“, tog trenutka prelaziš u nekakav revolucionarni modus, a on svakako nije nikad potpuno legalan, demokratski, potpuno inkluzivan, potpuno otvoren za drugačije stavove, i tako dalje. Ti automatski istupaš iz onoga što zastupaš.

Moj problem nije to. Na kraju će prestati svaki razgovor sa njima jer je besmislen. Na kraju krajeva, jedan po jedan predstavnik svih tih grupa će biti razočaran u toj meri da neće više imati ko da priča

sa njima. Ali ja mislim da je alternativa tome da taj prostor koji nastane, u kom su osobe i grupe koje ne razgovaraju sa režimom, taj prostor bi morao da bude veoma demokratski uređen, i to je nešto što ja ne vidim. To je ono što mene brine.

Kako bi onda trebalo urediti taj prostor?

Nije moj posao da uređujem taj prostor, nisam političar i nemam te ambicije, ali ono o čemu mogu da pričam jesu nezavisni mediji. Bilo kakav dogovor da zaštitimo to malo što je ostalo od novinarstva u Srbiji bi morao da počiva na tome da sednemo i nađemo najmanji zajednički imenitelj i stanemo iza njega bez obzira na sve, i da ga se držimo dok god smo živi.

Ja sam pokušao dva-tri projekta tog tipa i svi su bili zainteresovani, ali onog trenutka kad bi počelo da se radi svi su se razišli, zato što postoji nekakva, ne samo konkurencija između nas, nego svi mi jedva preživljavamo i sve što promeni način na koji preživljavamo je potencijalno fatalno. Ljudi moraju da postanu još očajniji, da budu još više lišeni bilo kakvih iluzija i nada, da bi se na kraju skupili oni koji ne odu iz zemlje. Mislim da je ta solidarnost o kojoj pričamo zapravo to – nalaženje najmanjeg zajedničkog imenitelja i stajanja iza njega, bez obzira na okolnosti.

Drugo, ja mislim da bi nezavisno novinarstvo trebalo da zauzme isti stav prema opoziciji, a to isto nije slučaj. Previše ljudi koji se bave našim medijima ovde i koji su ugledni, zapravo funkcioniše na bazi simbioze opozicije i nezavisnog novinarstva iz 1990-ih godina, što mislim da ne bi smelo da se desi, jer ako očekujemo od tih ljudi koji pokušavaju da postanu alternativa režimu da budu pristojni kad dođu na vlast i da promovišu demokratiju, treba da razumeju u potpunosti zašto su izloženi novinarskoj kritici kao i svi drugi. Ja ne vidim to kod njih, vidim da rade istu stvar zbog koje su se strovalili sa vlasti – preuzimaju neke grupe, postavljaju svoje ljude ovde i onde. Moram da kažem da su oni dosta racionalno reagovali na mnogo toga što je došlo sa ulice, iz demonstracija, i barem pokazali da razumeju šta je to što se hoće i šta je to što se neće u mnogim segmentima.

Unutrašnja demokratizacija političkih grupa u ovoj zemlji je jedna od tih pivotalnih stvari na koje niko ne obraća pažnju. Apsolutno ne postoji način da budemo demokratska zemlja ako nam stranke nisu demokratski uređene iznutra. A opet, naše demokratske stranke imaju malu podršku uvek jer je zemlja strašno nacionalistička.

Ima toliko stvari koje nas drže zaključanim u lošoj situaciji, koje moramo da rešimo relativno brzo, da je to neverovatno. A reći ću ti zašto brzo: zapadne demokratije su se razvijale vekovima. Mi treba da obavimo sve to – razvijemo sve institucije, popijemo po labrnji toliko puta, hiljadu puta upadnemo u zamke nacionalizma, agresije, ludila... sve to treba da obavimo za nekoliko decenija u direktnom prenosu na televiziji i internetu. Pitanje je da li je to izvodljivo.

Tako da ne očekujem velike, nagle i užasno pozitivne promene. Ali mene brine odsustvo sitnih ali postojanih koraka ka elementima bez kojih demokratija ne može da se uspostavi. Taj populistički idotizam koji se pre svega manifestuje na pitanju Kosova, što je stvarno patetično... znanje, briljantna inteligencija ove nacije, izvesna vrsta časti koja je preživela sve ovo ludilo, to su stvari oko kojih možemo da gradimo fantastičnu sliku o samima sebi, koja može da nas vodi u nešto bolje. Ne, mi smo odabrali neke izgubljene stvari. To je korišćenje nezrelosti građana na ciničan i besprizoran način. Naši političari nisu izuzetak u tome, ali mi se čini da ovde postoji taj neki cinizam da ih prosto baš briga šta će da ostane posle njih.

Opozicija ima isti stav prema Kosovu i služi se njime na isti način, pokušavaju i da budu veći nacionalisti od Vučića.

Ja mislim da to nije dobro i dok se god budemo držali pitanja Kosova na tako infantilni način mi nećemo dozvoliti Srbiji da se društveno i idejno razvija. Međutim, jedino pitanje na kom Vučić može da izgubi podršku je Kosovo. On je kao Tramp, javno radi takve stvari da bi, mislili smo nekad, u normalnoj zemlji za čas posla pao sa vlasti. Ispostavilo se da to nije baš tako.

Dok je Vučić lično formalno bio evroentuzijasta, njegovi mediji su uništavali ideju Evropske unije a samim tim i demokratije, i jedan od načina koji su koristili da skrenu pažnju sa raznih stvari je bilo Kosovo – stalno najavljivanje ratova, nasrtaja ROSU na sever, plašenje ljudi ujedinjenjem Albanije i Kosova. Sve su to radili mediji pod njegovom direktnom kontrolom, i sad on treba da to nekako pregazi i da to politički preživi. On zna da gubi značajne procenete, njegova podrška je komforna, ali nije generička i nije stabilna u stvari, dok ga s jedne strane svet sve više kritikuje zbog situacije sa medijima, parlamentom, vladavinom prava... on ako prestane da dalje uništava sve temelje ovog društva može da izgubi procenete, a ako se na to doda i 5-7 odsto gubitka zbog Kosova, to će za njega biti vrlo opasno. A mislim da je cela ta ekipa oko njega toliko korumpirana da ne mogu da dozvole sebi da padnu sa vlasti.

Imaš li utisak, kao ja, da opozicija uopšte ne želi da dođe na vlast, nego da želi da Vučić reši Kosovo?

Ja se nadam da je opozicija dovoljno pametna za to. Ali opozicija nije u situaciji da dođe na vlast ne svojom krivicom. Ako se sećaš, Vučić je uhapsio 430 aktivnih članova DS kad je došao na vlast, od čega smo dobili jednu presudu. Ne kažem da su svi bili nevini, ali očigledno su naprednjaci preuzimali njihove poslove. Tako da je on potpuno obezglavio DS. Opozicija operativno nije u stanju da osvoji vlast.

Ne treba biti nepravedan prema opoziciji i očekivati od njih da budu momentalno spremni da bilo šta. Ja mislim da oni nisu spremni da na ozbiljan način vode ovu zemlju, ali prvo - nisu samo oni krivi za to, i drugo, to ne znači da neće biti.

Kada pričam sa bilo kim o istraživačkom novinarstvu, uvek je utisak da se ništa ne poboljšava u smislu okruženja i okolnosti za rad.

Zapravo je sve gore što se tiče uslova rada i odnosa mejnstrim medija prema istraživačkom novinarstvu. Ima strašno mnogo velikih pomaka unazad. Prvi je eskalacija nasilja – znaš, da lokalni gradonačelnik naruči od policajca spaljivanje nečije kuće...

Dveri brane porodične vrednosti

Danima nakon protesta „Svi kao jedan – jedan od pet miliona“, održanog u Beogradu 13. aprila 2019, vlast i opozicioni Savez za Srbiju (SzS) i dalje se spore oko istog: koliko građana je prisustvovalo pomenutom skupu. Jedan od lidera SzS, predsjednik Srpskog pokreta Dveri Boško Obradović, ima zanimljivu teoriju: tvrdi da predsjednik Aleksandar Vučić prilikom brojanja uvijek izostavi jednu nulu.

„Kada pominje SzS, Vučić govori isključivo o nama trojici – o Draganu Đilasu, Vuku Jeremiću i meni, namerno 'zaboravljajući' da pomene da naš opozicioni savez čine ne tri, nego trideset partija i organizacija. Isto je i sa protestom 'Svi kao jedan – jedan od pet miliona', na kojem se, umesto 7.500, okupilo nas sedamdeset hiljada“, kaže Boško Obradović

Tekst:
Tamara Nikčević

Zaista vjerujete u to što govorite?

Naravno da verujem. Program je trajao šest sati, ljudi su za to vreme i dolazili i odlazili. Naša procena je da nas je konstantno bilo 50.000, u špicovima čak i 70.000. Ipak, važnije od licitiranja brojkama je to što je protest predstavljao praznik demokratije; bio je to skup slobodnih ljudi koji su pokazali da se ne plaše i da žele slobodno i demokratsko društvo.

Vučića je to očigledno veoma naljutilo.

Zašto?

Predsednik Srbije i mediji pod njegovom kontrolom danima su govorili o nasilju koje sprema opozicija, o našoj nameri da upadnemo u institucije, o nekakvim opozicionim batinašima sakrivenim u školi „Drinka Pavlović“ u Kosovskoj ulici, koji čekaju komandu da naprave krvoproliće. I – ništa od toga! Više desetina hiljada ljudi šest sati je mirno protestovalo protiv ove vlasti, ne dozvolivši Vučiću da nas predstavi kao nasilnike i „fašiste“. Dodatnu nervo-

zu predsedniku Srbije izazvala je činjenica da smo kao opozicija pokazali jedinstvo, razboritost, odgovornost i odlučnost; da smo izašli sa veoma konkretnim zahtevima: organizovanje fer i poštenih izbora, normalizacija stanja u medijima, u javnim servisima i u REM-u. Poslali smo poruku da smo za dijalog, ne za nasilje.

Sa kim želite da razgovarate?

Aleksandar Vučić je predsednik države i nema nikakva ustavna ovlašćenja da se bavi izbornim uslovima i medijima. Maja Gojković, koja šefove poslaničkih grupa poziva na konsultacije, takođe nije adresa.

Ko je onda?

Delegacija opozicije razgovaraće sa delegacijom vlasti, čiji deo mogu biti i Vučić i Maja Gojković. Neka oni sastave svoj tim, mi ćemo svoj. Naš cilj je prevazilaženje ozbiljne političke i parlamentarne krize koja evidentno potresa Srbiju. Opozicija je napustila sve parlamente – od republičkog, preko pokrajinskog i lokalnih; insti-

Boško Obradović

tucije su blokirane i uzurpirane od strane jednog čoveka i jedne partije.

Predsjednik Vučić kaže da je parlament mjesto za dijalog.

Predsednik Srbije očigledno ne želi dijalog. Ovo je njegov lični režim, koji ukida predstavničku demokratiju i ignoriše lidere opozicije kao predstavnike građana. Bojim se da je bolest aktuelnog režima ušla u poodmaklu fazu i da živimo u sistemu za koji nismo mogli ni da pomislimo da će uspeti da prevaziđe čak i čuvenu Top listu nadrealista, u kojoj vlast štrajkuje glađu protiv opozicije.

Za razliku od njih, mi se pre svega borimo za povratak društva u normalnost. Naravno, svi želimo da režim što pre ode, da Vučić konačno padne sa vlasti, ali to pre svega zavisi od naše spremnosti da branimo elementarne demokratske vrednosti – slobodu medija i fer izborne uslove.

Zašto su i vlast i kontrolisani mediji Dveri fiksirali kao svoje glavne neprijatelje?

Zato što smo pokazali hrabrost i odlučnost da se otvoreno suprotstavimo Vučićevoj vlasti, da im pokažemo zube...

Što smo vidjeli prilikom upada u RTS.

...Da se ne povlačimo, da im ne dozvolimo da nas gaze, da nam vređaju inteligenciju, da nas ponižavaju. Naš stil je mirna, nenasilna i dostojanstvena borba, ali i odlučnost da stvari isteramo do kraja. Vlast se opsesivno bavi Dverima i zato što nikada nismo bili deo vlasti, što nismo kompromitovani, što nismo u aferama, što predstavljamo ozbiljan politički potencijal za budućnost. Posebno nas napadaju zato što znaju da su naše ideje bliske biračima SNS-a koji su, silom prilika, iz rodoljubive političke opcije prevedeni u političku opciju Maksa Vebera i protestantizma. To nisu vrednosti članova SNS-a, koji bolje razumeju Dveri nego Aleksandra Vučića. Vučić je toga svestan, zato nas napada. Kako? Zna da su Dverima porodične vrednosti na prvom mestu, pa onda mene, kao oca četiri ćerke, kao muža i brata, optužuje da tučem žene. Kao najveće borbe za očuvanje KiM, režimska propaganda Dveri proglašava za agente CIA...

A ne za agente Rusije?

Ili za agente Rusije, svejedno... Kao hrišćane, kao vernike SPC-a, optužuju nas da smo „pokrali manastir Hilandar“. I kad već spomenuste upad u RTS... Nismo upali u RTS, nego RTS krši zakon. Branili smo zakon, baš kao što na ovim protestima branimo Ustav Srbije. Mi smo ustavobranitelji, Aleksandar Vučić je ustavokršitelj.

Kako dokazujete da ste ustavobranitelji? Tako što Bošku Jakšiću prijetite hapšenjem?

To je bila šala kojoj se smejavao i sam Boško Jakšić.

Šalite se tako što ljudima prijetiti zatvorom?!

Ne, ne... Želeo sam da kažem da državnici službenici koji krše postojeći Ustav i zakone ove zemlje, koji podržavaju okupaciju dela naše teritorije podležu Krivičnom zakoniku, članu 306 i 307, koji sankcionišu akte izdaje i veleizdaje. Ne možete dobiti predsedničke izbore obećavajući da ćete poštovati Ustav i zakone ove zemlje, ne možete položiti zakletvu sa rukom na Ustavu, a onda tajno pregovarati sa Hašimom Tačijem o razgraničenju, o priznanju nezavisnog Kosova i Metohije i učlanjenju u UN. To ne dozvoljava postojeći Ustav. Naravno, to ne važi za obične građane, kojima je zagantovana sloboda misli i izražavanja. U Srbiji nema i neće biti verbalnog delikta.

Osvrnuvši se na činjenicu da ste svojevremeno nasilno prekidali tribine Peščanika, rekli ste da ste neke lekcije iz prošlosti ipak naučili. Jeste li? Da li vam je uopšte stalo da vas čuje i „druga Srbija“?

Naravno da mi je stalo. Srbija ima dug istorijat netrpeljivosti između različitih političkih i ideoloških opredeljenja i Dveri su iz te negativne tradicije srpskog naroda zaista izvukle neke pouke. Ulaskom u SzS pokazali smo da je za nas ključni cilj normalizacija srpske političke scene, do koje se dolazi dijalogom.

Kada je predsjednik Nove stranke Zoran Živković 13. aprila izašao na binu i pozvao građane da aplauzom iskažu poštovanje prema premijeru

Zoranu Đinđiću, jeste li ga poslušali? Jeste li aplaudirali?

Bio sam veliki protivnik politike, političkih uverenja i političkog stila Zorana Đinđića sve do šest meseci pred njegovu, nažalost, tragičnu smrt. Ipak, od momenta kada je odlučio da pomogne izgradnju Hrama Svetog Save, kada je inicirao povratak veronauke u škole, pokrenuo pitanje Kosova i Metohije tako što je sve svetske državnike upozorio da se ta tema mora otvoriti pre nego što bude kasno, njegove sam poteze pozdravio, ocenivši ih kao hrabre gestove čoveka koji je interese srpskog naroda stavio na prvo mesto. To zaslužuje poštovanje.

Kada je reč o lekcijama koje smo naučili, kao lider Srpskog pokreta Dveri na civilizovan razgovor o stanju u društvu pozvao bih ne samo „drugom Srbiju“, nego i predstavnike LGBT populacije, predstavnike manjina, predstavnike svih grupa i građana koji različito misle. Ljudi imaju predrasude, znate...

Sami ste tome doprinijeli.

Tačno, delom smo sami odgovorni. Nekad smo preterali, nekad rekli nešto što nije trebalo... Kao autentična srpska rodoljubiva politička organizacija, kakvih imate širom Evrope, Dveri brane porodične vrednosti, ekonomski suverenitet zemlje, daju podršku domaćoj privredi i poljoprivredi, insistiraju na očuvanju nacionalnih interesa, na identitetskoj kulturnoj politici. Istovremeno, spremni smo da učimo, da se korigujemo, da se izvini ako na bilo koji način bilo koga uvredimo, da se menjamo nabolje.

Kako se mijenjate nabolje? Zar ne zvuči u najmanju ruku anahrono ako neko u 21. vijeku svoje etičko i civilizacijsko utemeljenje nalazi u stavovima osvjedočenog antisemite i podržavaoca Adolfa Hitlera, Nikolaja Velimirovića?

I to je tema za debatu. Kao što vi imate svoje argumente o Nikolaju Velimiroviću, tako i ja imam svoje. U svesti ljudi koji drže do srpske tradicije i duhovnosti, do Srpske pravoslavne crkve i našeg sveukupnog duhovnog nasleđa, vladika Nikolaj Velimirović najveći je Srbin posle Svetoga Save.

Govorite o čovjeku koji je u svom govoru na Kolarcu 1935. rekao da upravo Hitler najbolje razumije svetosavlje?!

Samo malo! Američko Kongres je 1956. godine, kada se vladika Nikolaj Velimirović upokojio u SAD, SPC-u i srpskom narodu uputio izraze saučešća. Nikolaja Velimirovića su u Njujorku dočekivali kao jednog od najvećih besednika i umova tog vremena. Besedio je i u britanskom katedralama, u kojima su Britanci padali na kolena, i takvom čovjeku pripisivati antisemitizam je...

Hoćete da vam citiram? Gospodine Obradoviću, to su ipak notorne stvari.

Vladika Nikolaj Velimirović prvi je Srbin uhapšen posle dolaska nacista u Srbiju. Odveden je najpre u zatvor, a onda i u nacistički logor Dahau.

Odveden je u Dahau. Zna li koliko je tamo boravio?

Ceo rat.

Tri meseca!

Dobro, ostavimo Nikolaja Velimirovića istoričarima, stručnoj javnosti. Dveri su, ponavljam, konzervativna, a opet moderna organizacija koja zastupa tradicionalne vrednosti srpskoga naroda i koja ne može dozvoliti da joj bilo ko nameće koga će da slavi. Ne očekujete valjda od nas da veličamo Maksa Vebera kao Aleksandar Vučić?! Imamo mi svoje velikane.

Zapadne diplomate ne podržavaju SzS upravo zvog Dveri i vašeg glorifikovanja „velikana“ poput Nikolaja Velimirovića.

Prvo, ne želim da se strane diplomate mešaju u naše unutrašnje odnose.

To važi i za Ruse?

To važi za sve. Ovo su naši problemi, koje sami moramo da rešimo. Pored toga, zar nije krajnje licemerno podržavati Vučićevu vlast, a znati da ona krši elementarne vrednosti i postulate na kojima počiva zapadna demokratija? Eto, to rade zapadne diplomate koje pominjete! Naravno, jasno je da oni to čine zbog Kosova i Metohije, nadajući se da će Aleksandar Vučić uskoro potpisati nezavisnost dela srpske teritorije.

Vjerujem da ste svjesni da su vas poslednji politički događaji izbacili u

prvi plan i da vas javnost polako prepoznaje kao lidera SzS. Smeta li to predsjednicima ostalih stranaka članica SzS?

Grešite. SzS funkcioniše na zdrav i pozitivan način. Naša koalicija ne bi uspjela da nije postignuta ta vrsta jedinstva političkih partija, sindikata, studenata, intelektualaca, javnih ličnosti različitih političkih uverenja. Svima nam je zajednički zahtev za ispunjavanje uslova za pravedne i fer izbore na svim nivoima. U slučaju da vlast to odbije, bićemo spremni na sve vrste nenasilnih, mirnih protesta, na sve oblike građanske neposlušnosti.

Predsjednik Vučić kaže da to neće dozvoliti.

Vučić pretil već četiri meseca i nisam primetio da se bilo ko uplašio. A i zašto bi?! Pa, Aleksandar Vučić je najveća politička kukavica u novijoj istoriji Srbije. Koga bi on mogao da uplašiti?! Naravno, žalosno je to što Vučić veruje da ga neko od nas mrzi.

Ne mrzite predsjednika Srbije?

Hrišćanin sam, nikoga ne mrzim. Meni se Vučić gadi. Kao i većini građana, muka mi je od njega. Taj čovek je uzurpirao naše živote; konstantno nas maltretira, pravi nas ludim i građani na ludilo koje on emituje počinju da reaguju stomakom: gadi im se, muka im je od njega.

Premijerka Ana Brnabić kaže da je brine polarizacija u društvu. Brine li vas?

Nasilničkom i bahatom politikom, uništavanjem institucija, marginalizacijom parlamenta, gašenjem medija vlast je dovela do polarizacije u društvu o kojoj govori premijerka Brnabić. Opozicija je pružila ruku i poručila da nam nisu potrebni sukobi, već razgovor. Evo, neka prihvate dijalog, neka raspišu fer izbore, pa, ako Vučić pobedi u regularnim okolnostima, pružićemo mu ruku i čestitati. Bojim se da se to neće dogoditi.

Nego?

Naša borba za demokratiju će trajati. Ovde nije reč samo o borbi za smenu vlasti, već i o borbi protiv koruptivnog sistema koji traje već trideset godina. Vučićev režim, svi njegovi podanici danas ne brane samo njega, nego i sebe, ono što su pokrali i oteili od naroda. Svesni su da će, čim se vlast promeni, svi morati da odgovaraju.

Od ove bolesti nema leka, ima samo zalečenja

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Propaganda jeste prisilna sugestibilnost. To je naturanje jedne političke ideje, političke opcije ili jednog političkog kandidata svim zakonom dozvoljenim, ali i zakonom nedozvoljenim sredstvima i kanalima, u kojima mu obična, svakodnevna laž dođe još i kao humano oružje u ratu protiv političkih protivnika

Trostruki je dobitnik nagrade „Borivoje Mirković“, prvi dobitnik novinarske nagrade „Stanislav Staša Marinković“, prvi dobitnik nagrade UNS „Bogdan Tirnanić“ za najbolju kolumnu ili komentar u Srbiji, pisac nekoliko knjiga, PR stručnjak, politički analitičar...

Ovaj razgovor bih počela podsećanjem na kolumnu Cvijetina Milivojevića iz davne 2002. godine, koju sam pre nekoliko dana pronašla na internetu dok sam evocirala uspomene kako su nekad izgledale izborne kampanje. Tekst je naslovio „Nasledna bolest“, a u njemu piše o atmosferi uoči izbora, o srpskom marketingu i političkoj sceni koju opisuje kao mozaik deoba, vernika, grešnika i otpadnika koji tragaju za svojim korenima. Kaže: „Oni slušaju samo sebe, gledaju samo sopstveni odraz u ogledalu... Umesto pozitivne priče o sebi, pokušavaju da nagrde druge, a deo medija u toj kampanji postaje neka vrsta dvorske lude.“

Kao da ste opisivali nedavno završenu kampanju za beogradske izbore. Ako je bolest zaista nasledna, gde nam je spas?

Spas je u tome što se prenosi genima, s političkog kolena na političko koleno, ali, na sreću - nije „bolest nasmrtni“! S njom se može dugo - nekada baš dugo i beričetno - politički živeti, proživeti, pa čak i nauživati. Od ove bolesti se ne umire, pogotovo ne naprečac, od nje nema

leka, ali ima zalečenja. Jer naša se politička komunikacija koja bi u sebe mogla i trebalo da uključuje sve manipulativne komunikacijske veštine, od čarobnog političkog marketinga, preko informisanja, pi-ara, spinovanja, indoktrinacije i tome slično - svela prevashodno na: pornografsku propagandu koja je, umesto „blage erot'ke“, što bi rekli Bosanci, postala sasvim gola, da ogoljenija ne može da bude.

Propaganda jeste prisilna sugestibilnost. To je naturanje jedne političke ideje, političke opcije ili jednog političkog kandidata svim zakonom dozvoljenim, ali i zakonom nedozvoljenim sredstvima i kanalima, u kojima mu obična, svakodnevna laž dođe još i kao humano oružje u ratu protiv političkih protivnika.

Godinama ste na čelu marketinške agencije. Primetan je sve veći uticaj PR službi, agencija i kompanija. Šta je za vas danas srpski politički PR?

On se, nažalost, u pogrešnoj percepciji loših „PR“ đaka sveo na dve krajnosti. Prva je komunikacijska strategija svedena na poruku onog golmana koji je, nakon prelaska u tabor nekada najljucjeg fudbalskog rivala, ispod novog dresa i klupskog grba poneo majicu sa natpisom izvinjenja svojim budućim fanovima: „Oprostite mi moju ružnu prošlost!“ Ili, praktično, sve što sam govorio i činio do svoje trideset i neke godine života, sad to, „puj-pike“ ne važi, obaveza

Cvijetin Milivojević

mojih „dvorskih luda“ i „event efendija“ je da to komunikacijski resetuju i nateraju građane da zaborave svu tu svoju prošlost, bez obzira na to koliko je ona, mojim činjenjem ili nečinjenjem, neko me možda i fatalno naškodila.

Druga strategija je ona koju koristi takozvana, samozvana ili istinska alternativa, sasvim svejedno koja je. Hajde da resetujemo ovoga glavnog kao takvoga, bez obzira na to da li je nešto od onoga što je on činio možda i bilo dobro ili korisno. Samo je tu jedan mali problem - takvu političku komunikaciju nihilizma prost narod ne može i neće da razume. Ne zaboravite da ni u razvijenom svetu, na primer, tri četvrtine medijskih sadržaja nisu autentični plod tzv. istraživačkog novinarstva, već rezultat neke, iz nekog komunikacijskog ili sličnog centra moći, inicirane i indukovane kampanje u kojoj su medijske objave i teme koje uslede, samo puki lakmus papir. Ovi rezultati kod nas mogu samo da budu još porazniji po novinarstvo.

Značajan je i uticaj medija, ali činjenica je da većina ne pruža otpor političkom uticaju?

Novinarstvo jeste moja ljubav, moj prvi izbor, moja primarna preokupacija, ali ono što je, na ovim prostorima, od kraja osamdesetih godina učinjeno od žurnalizma je njegova totalna diskvalifikacija, prostituizacija i unižavanje same profesije, ali i ljudi koji bi trebalo da je personifikuju. Novinarstvom se, na nesreću, sve manje bave ljudi koji razumeju taj posao koji bi trebalo da bude jedno od onih zanimanja sa najvišim stepenom morala, u kome je, na najvišem pijedestalu profesionalnih vrednosti, upravo etika javne reči, istinoljubivost, pravdoljubivost, nepristrasnost. Kako možete očekivati od ljudi koji su u novinarstvo zalutali jer nisu uspeali u nekim drugim profesijama i koji ga shvataju kao nevoljno прибежиште, „nužni smeštaj“, a ne vlastiti izbor - da pružaju bilo kakav otpor bilo kakvom, a pogotovo surovom političkom uticaju? Novinarstvo je jedino zanimanje kojim može da se bavi svako, bez obzira na kvalifikaciju, znanje, talenat, ambiciju.

Sedam godina sam predavao Odnose s javnošću na trećoj godini novinarskog smera, na beogradskom Fakultetu političkih nauka, i došao sam do poraznog saznanja: više od dve trećine studenata treće godine novinarstva sebe, nakon diplomiranja, nije videlo u novinarskoj profesiji za koju se školovalo.

Kakva je političko-partijska ponuda koja se nalazi pred građanima?

Nema tu nikakve ozbiljne ponude, pa da možete da više jabuka uzmete u ruke: i crvene i zelene i žute i pegave i tvrde i sitne i krupne i meke i natrule, pa da ih ukrstite, zagrizete, uporedite cene itd. Na jednoj strani imate ponudu, kao, neke vladajuće koalicije za koju nije jasno ni kako se zove, ni ko je sve u njoj, ni za šta se zalaže jer ona, kao buldožer, zahvata i levo i desno, i gore i dole. Jedino pamтите da je ona nešto kao Dolče i Gabana, Versaće, VR ili AV, ima kao neki inicijal i ona je ta koja vodi ljubav, a ne rat („Zato što volimo Beograd“ i sve ostale gradove i sela po Srbiji, i svet, a i šire). A ovi drugi, kao, ne vole ni Srbiju ni Beograd, ma, ni sebe same, oni su valjda lopovi, „žuti ološ“, izdajnici, oni su kao „ujedinjeni u mržnji“ protiv ovoga koji širi ljubavne strasti i samo „hoće da se dokopaju državne kase, a nemaju nikakav program“. I onda imate poraznu činjenicu da se 95 odsto onih koji glasaju opredeljuje za onoga koga im sugeriše „Drugi dnevnik“ (para)državne televizije ili skrivena poruka kroz 24-časovne rijaliti forme najružičastije TV. A ti kanali, po pravilu, sugerišu da se glasa za one koji „vode ljubav, a ne rat“.

Na čijoj strani je većina intelektualaca? Ernesto Sabato je govorio da bi intelektualci trebalo da se stave na stranu ljudi koji zbog istorije trpe, a ne na stranu onih koji stvaraju istoriju. Kolika je njihova odgovornost?

Ovde postoji mantra da prvi vizionar vidi najdalje. Istovremeno, on i najviše, kao, trpi. Dakle, najviše trpi on, a ne retki neosvešćeni građani koji više veruju svojim očima nego njegovim. Koji intelektualci? Pa, većina njih koja se javno oglasila ne slaže se da građani trpe - dapače, oni, njih više od hiljadu sto pedeset je potpi-

salo da ovakav put ka (komunističkom) „raju“ ne samo da treba da se nastavi, nego čak i da se ubrza. Podsećam, prvi postulat državne i nacionalne strategije je da malo-malo pa nešto (trenutno, valjda, EU?) „nema alternativu“. E sad, zamislite da se penjete nekom uskom kojom stazicom ka vrhu, kad, odjednom, kraj puta - ne može gore, a nazad nema kuda jer se putić, u međuvremenu, obrušio... Liči li i vama naš „put koji nema alternativu“ na Steriju i njegovog slepog „vizionara“?

Kako komentarišete izjave ovdašnjih političara da ne bi trebalo da se stalno vraćamo u prošlost, već da se okrenemo budućnosti? Da li se takve poruke mogu čitati i kao potreba da se pre svega zaboravi njihova prošlost?

Slažem se s pitanjem, što bi rekao naš prvi vizionar... Moram priznati da su mi najsladši ovi pisci predsednikovih govora koji su se jedno mesec dana, oko Sretenja, držali nesrećnog Bore Pekića kao „slamke spasa“ i njegovog navodnog: „Ljubite zemlju dece svoje, a ne predaka svojih!“ No, zaboravili su da pročitaju i neku Pekićevu rečenicu pre i posle te, citirane: „Narod bez prošlosti je narod bez budućnosti“. A mnogo mi je simpatičan i sam predsednik koji je, u istom cugu kada je „zaboravljao svoju ružnu prošlost“, zaboravio i da je Pekić rodonačelnik jedne od najvažnijih programskih okosnica nekoć Demokratske stranke, potom Demokratske stranke Srbije: „I nacija i demokratija!“

Ove godine će biti obeleženo pola veka od masovnih studentskih demonstracija '68. godine. Volela bih da napravite poređenje između političkih i društvenih ciljeva koje je imala generacija „šezdesetosmaša“ i današnjih ideala mladih.

Ideologija je, barem kod nas, mrtva. Srpska politika je čista pragma. Ako govorimo o socijalnoj pravdi, paradoksalno je da se njome češće, mada i oni nedovoljno, bave u strankama centra ili, čak, nacionalne desnice nego u samoproklamovanoj levici, uključivši i ove pomodarske, nazovisocijaldemokratske

opcije. Meni je 1968. asocijacija na neki bunt jedne generacije, ali iščekivati da se ponovi nešto slično bilo bi gore nego „čekati Godoa“. Poslednji tragovi takve akcije, dinamizma, entuzijazma, elana, energije (naravno, ne poredim ciljeve, uzroke, motive, posledice), ovde su umirali od 9. marta 1991, zimskih građanskih protesta 1996/97, oktobra 2000. Mladi su danas nekako konformisti, liče mi, čast izuzecima, na svoje ostarele roditelje, na bake i deke, teško ih je pokrenuti. Njih ne zanima kontekst. Njih ne zanima da li je neko ili nije nekada pominjao „matematiku“ tipa „sto za jednog“... Njihova „bojna polja“ su društvene mreže. Oni su adaptivniji, prilagodljiviji nego generacija u razmeđu dva epoha, poput naše generacije. Na kraju, oni se, kroz vaspitno-obrazovni sistem indoktriniraju za neke nove vrednosti ili možda „vrednosti“; za njih je patriotizam dobar „vic“, oni su mnogo više egoistični. Mada, u krajnjem slučaju, to je i njihova prednost u odnosu na generacije promašenih ideala i izgubljenih iluzija.

Kako je došlo do jačanja populizma i šta mislite o aktuelnoj tehnologiji vladanja?

Kada u jednoj politici ili, preciznije rečeno, u jednom čoveku sublimirate i „najvećeg Srbina“ i „najevropljanina“, i „prvog mrava“ i „najraspevanijeg cvrčka“ i kada je svaki od glasača, bez obzira koje od ovih krajnosti prepoznaje u tom čoveku, u njemu našao najvećeg „garanta“ za politiku za koju on misli da je politika Aleksandra Vučića - onda je logično da kao posledicu imate populizam. I na delu spajate, na prvi pogled, nemoguće: i kvazipatriotizam i lažno evropejstvo, i rusofilstvo i evroljublje, i amerifikaciju i kinezoljublje... Naravno da sve ovo ima ograničen rok trajanja. Ali, dok traje - traje. A ja nemam srca da „evropejcima po svaku cenu“ ubijam taj žar u oku kada brane tezu da će nas Vučić najbrže i najsigurnije uvesti u EU i NATO, kao ni da „velikosrbima“ i rusoljubima potkopavam veru u to da Vučić samo zamajava Brisel, Berlin i Vašington, jer da će, na koncu, sve da ih premanta i odvede nas, sve zajedno, u zagrljaj Putinu.

U kojoj meri je kod ljudi zavladao ravnodušnost - neki je opisuju kao apatični kaos?

Da li vam je potreban bolji dokaz u prilog toj tezi od podatka da je na izborima u Beogradu „AV koji voli Beograd“, sa samo 22 odsto podrške ukupnog broja birača, dobio apsolutnu vlast, a da polovina Beograđana nije izašla na izbore? A ne zaboravite, oni koji ne glasaju, ako nisu totalno politički indiferentni, onda svakako nisu ni podržavaoci režima. Naravno, za tu vrstu apatičnog haosa kriv je i režimski spin koji ide dotle da se građanima nameću teme koje su, kao, na „agendi prioriteta“ tih istih građana, a te teme su, po pravilu, baš one na kojima upravo vlast može da poentira.

Da li mislite da je jedan od naših najvećih problema to što se odgovornost za činjenje ili nečinjenje decenijama zaobilazi u širokom luku? Predajete predmet Javni nastup i kultura komunikacije. Na koji nivo se svela komunikacija u našem društvu i ko je otvorio vrata malograđanštini koja je sve prisutnija u javnim nastupima?

Otvorili su oni koji su, posle oktobarskih promena 2000. sprečili lustraciju, odnosno dozvolili onima koji su se surovo ogrešili ne samo o demokratiju, nego i o pozitivne zakone koje su sami donosili tih devedesetih godina - da nastave da se bave javnim poslovima. A još više su odgovorni oni iz tadašnje nove DOS-ove vlasti koji su tim istim javnim delatnicima iz perioda Miloševićeve vladavine, ne samo dali alibi za njihova nenarodna sogrešenija, nego su ih čak i lično miropomazali. Nego da ja vas pitam, kako je nastala, danas najgledanija i najuticajnija TV kuća u Srbiji, ko ju je „spasao zakona“ posle 2000. i ko joj je upumpao novo „pogonsko gorivo“, ko se njome okoristio u političke i druge svrhe, ko joj je dozvolio da baš ona i dan-danas postavlja i uspostavlja standarde „javnog diskursa“ i tako to? Nije to učinio ni Milošević, ni Vučić, ali ni Koštunica, već neki kvazidemokratski lideri kojima je ta televizija, do pre pet godina, najvernije služila.

Naš narod radi sebi o glavi

Reditelj i profesor na Fakultetu dramskih umetnosti Goran Marković predvideo je „pobunu“ dve godine pre građanskih protesta, koji su kulminirali prošle zime. Danas, u intervjuu za „Novu ekonomiju“, kaže da se s jedne strane „ne oseća dobro jer se to obistinilo“, ali da na drugoj strani pobunu u dalje „vidi kao jedini način da se čovek suprotstavi ovom stanju“. Uspeh pobune je „pobeda straha“. Ipak, „ono što nas kolje“, kako kaže Goran Marković, jeste to što „jedan veliki deo društva ne želi da živi civilizovano“. Podsetio je na reči Tomaša Gariga Masarika, filozofa i prvog predsednika Čehoslovačke, koji je rekao da je živeti civilizovano zapravo pitanje konsenzusa i dogovora. Mi taj dogovor nemamo, čak ni oko uloge policajaca koji u polislu pomažu građanima, umesto što jedne zlostavljaju, a drugima služe

Tekst:
Danica Vučenić

Nekoliko puta ste rekli da vam je pukao film i da ne možete da tolerišete da dišete isti vazduh sa tom drugom stranom. Zar taj stav nije jednako netolerantan, kao i stavovi te druge strane?

O tome sam razmišljao, to je ekstreman stav, ali ja sam na to nateran, to nije moje prirodno svojstvo. Ja se bavim umetnošću i treba da razumem ljude. Kada gledate kako Bruno Ganc glumi Hitlera, vi shvatate da on njega ne opravdava, ali ga razume, on brani lik koji glumi. Ja sam, okružen ovim stvarima koje nam se dešavaju, došao do određene granice da više ne mogu da razumem te ljude i ne mogu da ih branim. Jednostavno više ne posedujem sadržaj kojim bih opravdao ili razumeo to što oni rade, tako da sam postao netolerantan.

Naše društvo je podeljeno „po vertikalni“, mi-oni, za Vučića - protiv Vučića, bojkot-izbori, za Handkea - protiv Handkea. Ne mislim da treba da uspostavimo jednoduše, ali kakav iskorak ili kvalitet može da proizađe iz crno-belog poimanja života?

Mi smo u toj klopci. Podeljeni smo jako dramatično i vrlo opasno. Od toga do građanskog rata je samo korak. Ali, mi nismo prirodno podeljeni na pametne i glupe, nego smo prisiljeni na samoodbranu, odnosno uterani smo u situaciju da se branimo.

Posle napada poslanika SNS Marka Atlagića na vas i još neke profesore Beogradskog univerziteta, napisali ste autorski tekst pod nazivom „Hulje“, u kome objašnjavate stavove u kontekstu tih dešavanja. Nedavno je

Goran Marković

kampanja povedena protiv Baneta Trifunovića zbog navodnog cepanja zastave u predstavi. Pitam se, kada reagujete javno na takve stvari, kome se zapravo obraćate, odnosno da li postoji racionalna „odbrana“ na blago rečeno potpuno iracionalne napade?

Napad na Baneta Trifunovića je posebna priča, ekstremni vid primitivizma. Da vi čoveku koji igra neku ulogu pripisujete da je on taj lik, da on to radi privatno, to se graniči sa nepismenošću. Kada je reč o Atlagiću, nisam imao ideju da se obraćam njemu. Sa takvim nakazama ja nemam šta da pričam, ali nekako je vrlo bitno da se definišu stvari terminološki, pa i fenomenološki, da se pokaže šta ovo stanje nedri i proizvodi. To su očigledno hulje i nisam našao nikakav bliži izraz za sve to. Ja imam 73 godine i nikad nisam u životu bio u zgradi Skupštine i jako mi je žao zbog toga jer je ta građevina interesantna, a tamo neki poludivlji ljudi, teški primitivci, teška bagra, izgovaraju moje ime. Kako ja da se odbranim od toga, šta ja da radim?

Zanimljivo je da se poslednjih meseci dosta napada iz vladajućih krugova i krugova oko njih usmerava na umetnike. Da li su ti napadi, kako definiše Kokan Mladenović, staljinistički lov na izdajnike, ili je reč prosto o lošim predstavama koje su u funkciji neke politike?

Stvar je u tome da, kada talog uzme vlast i kada počne da širi oko sebe taj smrad, onda se pojavljuju takve stvari. Reći ću nešto što je vrlo nepopularno, ali nažalost ja to tako vidim. Mislim da se ovde kod nas radi o samoubistvu. Mi smo usred jednog velikog nacionalnog harakirija. Ne mislim samo na natalitet i odlazak ljudi iz zemlje, sve vodi ka jednom potpuno samoubilačkom procesu i nestanku našeg naroda. Srećom, neću biti prisutan, ali mislim da će doći dan kada ćemo mi nestati sa lica zemlje i za to nam niko neće biti kriv. To je jedan nezaustavljiv, rekao bih, skoro mističan proces kako jedan narod radi sebi o glavi. Dok god se ne samouništi.

Na šta konkretno mislite kada govorite o želji za samouništenjem?

To je u našoj tradiciji. Gavriilo Princip izvadi pištolj i ubije prestolonaslednika i onda pogine trideset procenata muškog stanovništva Srbije. Milošević zarati sa NATO-om. Mi smo takve nebulozne stvari u istoriji radili da jednostavno to ne mogu drugačije da tumačim, osim kao potrebu za samouništenjem. Ima tu još jedan vrlo važan momenat, a to je odnos između ruralnog i urbanog, koji su oduvek u stalnom sukobu ovde. Postoje čak književnici, poput Basare ili Albaharija, koji su kao mladi tvrdili da nas je Vuk Karadžić upropastio jer je uveo narodni jezik i lišio nas mogućnosti da, recimo, filozofiramo. Pogledajte danas te mitinge, tu Skupštinu, to su sve ti protivnici urbanog shvatanja sveta koji se boje pelcovanja, boje se higijene, boje se tih stvari.

Ako ste dali tu dijagnozu, šta je lek?

Ja sam radikalna i umnogome se slažem sa Jovom Bakićem. Mislim da je apsolutna pobuna jedino rešenje, jer čekati da on učini neke ustupke za jedno 29 godina je besmisleno. Možda ja imam vizuru čoveka preko 70 godina, koji nema šta više da izgubi. Ali mladi ljudi odlaze, kako kaže moj prijatelj Rajko Grlić, iz svih zemalja regiona, jer neće da žive više u ovim odvratnim zemljama. Neće da se bore da bi bili bedno plaćeni, učlanjeni u bezveznu partiju i to u okruženju u kome ih svakog dana terorise ovaj „porno glumac“.

Moram priznati da ne razumem?

Obrazložiću. Šta je to porno film? Porno film je film u kome se razmena fizičkih odnosa, uglavnom, između muškaraca i žena, odvija u jednom planiranom i fingiranom realitetu. Mi smo se dogovorili da glumimo, da se volimo i da imamo polni odnos. To nije ljubav, to što mi radimo je samo kao ljubav, a u stvari je laž i suština pornografije je laž. Vorholova definicija priče je da sve što nema priču, to je pornografija. Vučić je stvarno, u tom smislu, porno glumac. Postoji mali problem što on traži od učesnika porno filma da se ponašaju kao da ga stvarno

vole, znači oni ne odrađuju svoje smešne pokrete mehanički, nego moraju da se uživljavaju i moraju da glume i neki to bolje rade, a neki lošije. Oni su svi porno zvezde, a on je glavna porno zvezda.

Šta smo mi, publika?

Gledalište pornografskih filmova su ljudi ophrvani niskim strastima. Neki mogu da se odbrane od toga, a neki ne mogu, stide se, imaju osećaj krivice, to su gledaoci porniča.

Da li opozicija ima osećaj krivice?

Ne znam da li je opozicija nešto što stvarno postoji ili je to samo fama, tako je maglovito. Uzmimo na primer glavne opozicione zvezde, Sergeja Trifunovića, mog glumca i mog bivšeg studenta. On je upao u sve to kao sa neba, pado-branom direktno i odjednom je postao, kako god okrenete, glavna vest. Zašto? Zato što niko drugi niti ima šta da kaže, niti može, niti ima ideju. Ja recimo neću učestvovati na tim izborima, ali ne zato što pripadam pokretu bojkot. Ne želim da kolaboriram sa okupatorom. Jer opozicija tvrdi da je to način da se dođe do pravednih izbora, a ja u to ne verujem. Ja sam pristalica pobune, prema tome, ja ne mogu da idem na izbore, ja ne mogu da budem dobar građanin koji će biti kolaborant sa okupatorom.

Bila je nedavno scena u kojoj pristalice opozicije jure Vesića po Knez Mihailovoj. Da li tu scenu vidite kao uznemirujuću, kao metaforu budućih dešavanja, ili je to bila samo politički režirana scena?

Lep je to prizor bio, i važan prizor. Ali još je važnija pobuna u Toplom Dolu. To je prava autentična, narodna pobuna, koja je pokazala da u ljudima još postoji iskra normalnosti. Ja sam bio na Staroj planini, to je stvarno kraj sveta i iza toga nema ništa sem bugarske granice, koja je granica EU u koju ne možeš da pređeš nikad. Ti ljudi u Toplom Dolu su na ivici svega i onda su došli ovi da im uzmu vodu, i oni su rekli - nećete majci, makar svi pocrkali ovde. Dakle, ne bojkot da bi se poboljšali izbori, nego bojkot jer neću da pristanem na vas.

Ali pobuna nosi i žrtve?

Ja sam spreman da budem žrtva. Prisustvovao sam nekolicini pobuna u životu. Recimo '68. godine u Pragu, protiv sovjetske okupacije. Mi smo bili zabarikadirani na našem fakultetu i jedan tenk je stajao sa cevi uperenom u nas, i to je stvarno bilo dramatično. Ali i ovde je bilo opasno 1968. godine, devetog marta 1991. nije bilo bezopasno, pa 5. oktobar je bila pobuna. To su sve autentične pobune koje nose katarzična osećanja i uopšte ne znam zašto ljudi kada se kaže revolucija to doživljavaju pežorativno, kao neko zlo. Da nije bilo francuske revolucije, ne bi bilo civilizacije. I sovjetska revolucija je bila u početku oslobađanje. Svaka revolucija znači prevrat u shvatanjima i instant promenu nečega što je zlo.

Kada opisujete stanje u kome živimo, medije koji su neslobodni, zar vas ne demantuje delimično to što ste odličnu seriju „Delirijum trenens“ radili sa RTS i emituje se na RTS?

Moji su počeci na RTS-u. Prvi dokumentarac sam uradio 1969. godine, pre 50 godina za RTS. U RTS ima vrednih, kreativnih i pametnih profesionalaca. Ne zaboravite ko je sve tu radio, od Duška Radovića, Ršumovića, Filipa Davida. Kada uzmete snimatelja, tonca ili producenta, shvatite da su oni isto što i mi koji se bavimo kinematografijom, dapače pošto znaju čemu pripadaju, onda rade još bolje. Taj RTS definitivno nije kloaka jer postoji jedan deo, koji je možda čak i veći od tog jezgra oko informativnog programa, propagande ovog režima, koji drži sve u šaci, pod terorom.

Ima tu jedna stvar, kada je reč o umetnosti koja ispada iz te šeme „mi i oni“. Na primer, vaši filmovi pripadaju i „njima“. Nedavno je pomenuti Vesić prisustvovao otvaranju velike scene u BDP-u koja nosi ime vaših roditelja, naših velikih glumaca. Oni takođe pripadaju na neki način svima, zar ne?

Vesić se pojavio na toj svečanosti da bi sebi udario neki poen, da bi se predstavio kao neko ko nije tutumrak. Verovat-

no je to bilo u vezi sa njegovom inauguracijom kao pisca. On je bivši milicionar, kao što neki, instant, završavaju fakultete, tako i on mora, instant, da traži priključak na civilizacijske tokove, što je nemoguće, ali on to tako shvata. Mene su pozvali jer je ta scena krštena imenima mojih roditelja. Kada sam stigao, nisam mogao da uđem u pozorište, jer me je sprečila Vesićeva telesna garda, pošto je on davao neku izjavu za televiziju. Pomislio sam da se vratim kući, ali mi je žena rekla da nema smisla. Ušli smo najzad unutra. Vesić je bio u prvom redu, ispršen ispred svih govornika. Gledao sam da se sakrijem. Srećom bio je prisutan samo 15 minuta, toliko je vremena imao da se predstavi kao neko ko ima ikakve veze sa civilizacijom.

Kada pogledamo unazad samo mesec dana, toliko je mnogo događaja, zaključno sa hapšenjem uzbunjivača koji ukazuje na korupciju oko trgovine oružjem, da bi mogli da stanu u nekoliko godina. Da li vam to nešto ukazuje?

Imam osećaj da se stvari ubrzavaju i zahuktavaju. Kao što sam imao osećaj da je potrebna pobuna. Evidentno je da se vlast ponaša nervozno i uspaničeno. Mislim da rasplet nije tako daleko. Kakav će biti, šta će se desiti, da li će ovi pobeći ili otvoriti stadion, kao u Čileu i Argentini, da li će početi da ulaze u stanove i da odvođe ili će se pretvoriti u zadušne babe koje će da mole za milost, to ne znam. Ali imam jednu viziju i stalno se sporim sa Tikom Stanićem ko je izmislio tu viziju. Vučić drži konferenciju za štampu i u pola rečenice ulaze dva bolničara i odvođe ga iz kadra, prazan kadar. To je moja vizija raspleta, ali to je možda suviše naivno? Ako bismo posmatrali strogo akademski, sa stanovišta umetnosti, mi smo blizu vrhunca, blizu klimaksa. Zaplet je prošao i po pravilima dramaturgije, posle klimaksa dolaze peripetije, a peripetije su onaj trenutak kada, pre raspleta, zbivanja počinju da se vrte unazad. To ne traje dugo, ali onda sve krahira. Ovo je došlo do takvog jednog apsurdnog usijanja, blizu klimaksa i sada će početi da se dešavaju antički zapleti.

Pad u varvarstvo

Tekst:
Zora Drčelić

U istoriji najuređenijih i najuspešnijih evropskih društava u 20. veku, pokazalo se kako se lako i brzo može pasti u najstrašnije varvarstvo. I to nije nikad daleko od modernog čoveka. Naš pad u varvarstvo ogleda se ne samo u broju tabloida i rijalitija, nego i u činjenici da su oni postali mejnstrim, oni oblikuju društvenu i političku javnu svest. Ipak, izlaz postoji, koliko god on izgledao u ovom trenutku daleko i nedovoljno vidljiv i konceptualizovan

Gojko Božović je u zemlji Srbiji čovek s margine: kao nagrađivan i preveden pesnik, zato što piše poeziju, skoro potisnutu književnu formu, kao izdavač, zato što zastupa ideju autorskog izdavaštva, koja danas ni u globalnim razmerama nema mnogo pristalica, kao književni kritičar, zato što književna kritika više ne postoji u medijima na srpskom jeziku, kao večiti borac za kulturu, poslednjih godina gotovo nevidljivu u društvu čije su izloge zauzele starlete, rijaliti igrači, tabloidni analitičari i populističari. „Ako se bavimo nečim što je iz ovog ili onog razloga postalo marginalno, a mi u to verujemo, naša vera je dovoljna da bi to opstalo“, smireno i jednostavno u razgovoru za „Novu ekonomiju“ kaže Gojko Božović, osnivač i glavni i odgovorni urednik izdavačke kuće „Arhipelag“.

Dotiče li vas kad čujete Željka Mitrovića kako se hvali da svojim rijaliti programom podiže kulturni život u Srbiji na viši nivo, stvara „srpsku renesansu“, kaže da je „mecena“ srpskih umetnika?

Nije nimalo prijatno, ali moramo kazati da ono što je oduvek bio mejnstrim svakog društva koje sebi želi dobro, kultura i obrazovanje, to više nije mejnstrim u našem društvu, to je po mnogo čemu ubedljiva margina. Ono što bi u svakom društvu moralo da bude prezreno i odbaćeno kod nas je mejnstrim. U tako šizofrenoj situaciji kad stalno pred očima ima loše primere, a loši primeri su strašno opasni zato što su koruptivni, jer lako je biti loš, teško je ispunjavati visoke standarde i biti solidan, pad u varvarstvo nije daleko od modernog čoveka.

Gojko Božović

To se pokazalo u istoriji najuređenijih i najuspešnijih evropskih društava u 20. veku, koja su lako i vrlo brzo padala u najstrašnije varvarstvo. Naš pad u varvarstvo ogleđa se u broju tabloida i rijalitija i u činjenici da su oni postali mejnstrim, oni oblikuju društvenu i političku javnu svest. Politička scena takođe liči na rijaliti na otvorenom, način na koji većina političara govori suštinski se ne razlikuje od rijaliti formata.

Država se pretvorila u rijaliti „Srbija“ do mere da premijerka brani vlasnika TV Pink od svog ministra kulture, i to baš zbog ministrovog komentara da rijaliti programi ne treba da se emituju na kanalima sa nacionalnom frekvencijom. Ne čini li vam se da gore ne može?

Političke prilike su takve da je logičnije da imamo Pink, nego ministra kulture. Dogodilo se nešto dalekosežno, a mi kao da odbijamo da budemo svesni posledica nekoliko procesa koji su podstaknuti poslednjih godina u našem društvu.

Radikalna marginalizacija kulture nije samo uobičajeni globalni proces, u kojem kultura ima manji značaj od onog koji je imala u evropskim društvima 19. i 20. veka, to nije samo činjenica da visoka kultura trpi vrlo teške udare od masovne kulture. U našem društvu se do krajnjih granica menja pozicija koju kultura tradicionalno ima. Došlo je do dramatičnog kvarenja ukusa u svim njegovim pojavnim izdanjima.

Ako je društvena modernizacija Evrope i zapadnog sveta u 19. i 20. veku bila neodvojiva od visoke kulture i visoke umetnosti kao okvira u kojima se oblikuju važne ideje i važne društvene teme koje prožimaju društvo novim saznanjima i boljim šansama za sve, taj okvir ne može biti prazan, on mora biti ispunjen nekim sadržajem. Pošto je visoka kultura potisnuta, pa i pop kultura u značajnoj meri, masovna kultura, koja je vrlo niskog standarda i ukusa i problematičnog sadržaja, ako sadržaja uopšte ima, utemeljila je populizam kao novo iskustvo.

Kad je o populizmu reč, idemo u korak sa svetom.

Ali u Evropi nemamo sličan primer da je kultura toliko marginalizovana, a da su javnu scenu zauzeli najniži i najprostačkiji sadržaji. Od ekonomski razvijenijih društava uzimamo njihove najgore osobine i sadržaje, a onda te najgore osobine i sadržaje pretvaramo u svoj ključni izraz.

To je onaj alibi da rijaliti i tabloidi svuda postoje?

Tako je, ali nigde rijaliti ne oblikuje društvenu i političku svest, nigde nisu postali glavni sadržaj televizija sa nacionalnim frekvencijama. Tabloidi nigde ne odlučuju o sudbini izbora niti formiraju javno mnjenje, nigde tabloidi nisu zamenili nacionalne, političke i kulturne institucije. A kod nas su to učinili.

Kriza ukusa pojavljuje se kao majka svih kriza. Ljudi koji nemaju dodira s visokom kulturom postaju lak plen za demagoge leve i desne provenijencije. U siromašnim društvima to je posebno dramatično. Bogate zajednice imaju i druge resurse koji mogu da pomognu modernizaciju društva. Od druge polovine 19. veka do našeg vremena svi periodi modernizacije društva u Srbiji bili su usko povezani sa usponom visoke kulture.

S potiskivanjem kulture na društvenu marginu, došlo je i do urušavanja njenih najznačajnijih institucija. Beogradski sajam knjiga je jedna od njih, ali je i sam izgleda doživeo tabloidizaciju. To je bilo mesto na kojem su generacije odrastale, sazevale, sada je to, kako vi jednom rekoste, outlet za knjige.

Sajam knjiga je sjedinjavao dva važna aspekta, visoku kulturu i tržište, i zato je bio institucija nemerljivog značaja. To je, nažalost, sve manje mesto kulture, to više nije najveći književni festival u Srbiji. Sajam postaje šoping mol u kojem se najviše prodaju knjige problematičnog sadržaja i ukusa. Na Sajmu knjiga nisu glavne figure pisci, nego su glavne figure prodavci knjiga i hostese. Od nekadašnje izuzetne kulturne manifestacije, dobili smo Sajam po modelu Cash&Car-

ry. Standardi u društvu se lako kvare, a teško uspostavljaju.

Spominjete tabloide u koricama knjiga. Čitaoci više i ne znaju šta je dobra knjiga, a bombardovani su reklamama izdavačkih kuća, koje se i ne razlikuju mnogo od reklama za deterdžent.

Čitaocima više niko ne pomaže u izboru knjiga, niko im ne govori koje su knjige kakve. O svim knjigama se govori kao o „neponovljivim“, koje će vam promeniti život, ali znamo da je malo knjiga koje zaista menjaju život. Nekada su čitaoci birali knjige na osnovu književnih kritika i književnih nagrada. Nagrade su izgubile značaj i uticaj, kritike više u medijima – nema. Od devedesetih kritika se postepeno povlači iz medija, ali je kapitulirala pre desetak godina. Poslednji veliki kritičari od uticaja pisali su devedesetih, danas gotovo ne postoje mediji koji objavljuju književnu kritiku.

Opravdanje se traži u globalnom talasu, potrošačkom društvu, tiražima...

Potrošačkom društvu nije potrebna kritika. Međutim, u uređenim društvima institucija kritike je sačuvana. Nezamislive su nemačke novine, čak i regionalnog karaktera, koje nemaju redovan književni dodatak i kritičke rasprave o novim knjigama. Postoji globalni trend da se čitaju tabloidne knjige. Mi ćemo u hipermarketu uvek izabrati predmet u visini naših očiju, odnosno predmet koji je u tom trenutku najviše reklamiran. Ne biramo ga na osnovu vrednosti, nego popularnosti. Tako je i s knjigama, biraju se najviše reklamirane knjige, a to su tabloidi u koricama knjiga. Ipak, uređena društva imaju izbor. Kao što je naš društveni i politički život sveden na samo jednu boju, i naša mogućnost kulturnog i svakog drugog izbora ima samo jednu boju. Mi, zapravo, ostajemo bez izbora. Odluka autoritarnih populističkih društava jeste da u svakom segmentu pojedinac ostaje bez izbora.

Nedavno je postavljen za direktora Centra beogradskih festivala, ustanovu kulture zaduženu za organizaciju nekih od najvećih umetničkih

manifestacija sa dugogodišnjom tradicijom, kao što su BEMUS, FEST ili BELEF, muzički urednik i savetnik za zabavni program RTV Pink, Damir Handanović. Tada je izjavio da mu je „drago što svojim radom može da pomogne Beograđanima da se dobro provedu, da svoje slobodno vreme odvoje za zabavu i razonodu“.

Uverenje da kultura treba da bude samo element zabave već je dobro pustilo koren. Zabava i razonoda ne mogu biti jedini segment naših života. BITEF, BEMUS, FEST i Beogradski sajam knjiga ne postoje da bi se neko zabavljao, oni postoje iz drugih razloga.

Izgleda da građanima ne smeta što se kultura svodi na zabavu, već su vidljive promene u ličnom opisu grada, građani gotovo da i nisu reagovali kad je zatvoren Hotel „Bristol“ ili Železnička stanica.

Nisu retki primeri u istoriji kada su pojedine zajednice počinjale da rade u korist svoje štete. Meni se čini da živimo u takvom jednom trenutku. Ljudi su izgubili ambiciju da oblikuju bolje društvo od onog u kojem žive, mnogo se više upravljaju prema kriterijumima varljivog uspeha nego prema kriterijumima uverenja, mnogo više zavise od svog straha, nego od sopstvenih saznanja. Deluje gotovo neverovatno da ljudi ne vide probleme koje stvara taj jeftini tretman Beograda u globalnim razmerama kao niskobudžetnog grada za niskobudžetne turiste. Na dramatičan način menja se urbani, kulturno-istorijski sadržaj Beograda. Dovoljno je pogledati kako sada izgleda Beograd na vodi, koji nema nikakve veze s kulturnom istorijom Beograda, već je metastaza u tkivu grada. Najveći broj ljudi je potpuno pasivan, živi u nekoj ličnoj povučeniosti, zna da prilike nisu dobre, ali ne nalazi unutrašnje snage da ih promeni.

Imam utisak da u manjim sredinama ljudi još imaju snage da se suprotstave, pokažu otpor, pokušaju da odbrane svoj grad?

To je tačno, u Nišu su barem nekoliko meseci demonstrirali zbog svog aerodroma, nisu napravili rezultat, ali su

pokazali otpor. U Beogradu je taj otpor bio više sporadičan, pomalo zabavan, pomalo hipsterski, ali bez pravog sadržaja. Tamo gde je sve postalo predmet političke odluke, tamo je sve moguće, u takvim društvima nema slobode, ljudi se povuku u sebe, teško dolazi do promene, a kada i dođe, oporavak je dug, bolan i neizvestan.

Jesmo li stigli do dna sa kojeg je teško doći do promene, gotovo nemoćuće?

Nismo se još oporavili od posledica vladavine Slobodana Miloševića, a upali smo u novi autoritarni poredak koji, za razliku od Miloševićevog, ne vodi ratove, jer to sada nije u modi, izjašnjava se za Evropsku uniju, a uvodi vrednosti Ujedinjenih Emirata. Neki elementi autoritarne vladavine su izraženiji nego kod Miloševića. Nisam verovao da ću morati to da kažem, ali u vreme Miloševića bilo je više slobodnih medija i režim se, do svoje terminalne faze, nije u tolikoj meri u samoj Srbiji mešao u živote tako velikog broja konkretnih ljudi kao što je to danas slučaj. Danas čovek ne može da bude ni portir ni čistač ulica ako nije deo berze rada zvane SNS. To je okvir iz kojeg je teško izaći. Ali znamo da se svaka društvena situacija promeni, uvek postoji izlaz, koliko god on izgledao daleko u ovom trenutku. Izlaz možda nije dovoljno vidljiv i konceptualizovan, ali u ovom trenutku, kad je reč o kulturi, vidim ga u dva elementa.

Mada danas potisnuta, kultura je stabilna osnova koja dugo traje. Ona je kao opruga koja je sabijena, a svi ti rijaliti formati na televizijama i tabloidi, to je sve pena koja je opsela naše živote, ugrozila mentalno zdravlje tolikog broja ljudi, ali nema utemeljenje i lako može da se rasprši.

Visoka kultura ne može opstati bez entuzijazma, to je drugi element. Kulturu će sačuvati ne samo ljudi koji je stvaraju, nego ljudi koji duboko u nju veruju. Oni obični ljudi koji imaju kulturne potrebe, oni koji su suočeni sa ekonomskim, političkim i društvenim problemima, ali veruju da Srbija treba da bude bolji prostor za njihovu decu.

Političari su skloni da se okruže estradom

Tekst:
Tamara Nikčević

Iako profesor na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, filmski reditelj Janko Baljak ne bez osnova kaže da takozvani slobodni mediji, „navodno dokazujući objektivnost“, često pretjerano kritikuju ionako slabu opoziciju, posmatrajući sve lomove i skandale koji su, nakon beogradskih izbora, potresali tu stranu političkog spektra, čovjek ne može a da se ne zapita - ko je danas opozicija u Srbiji. Čime se ona tačno bavi? Može li se, tako posvađana i razjedinjena, ozbiljnije politički suprotstaviti vlasti predsjednika Aleksandra Vučića?

„Nakon Vučićevog trijumfa na izborima u Beogradu i svega što smo posle toga videli, čini mi se da su se u građanskoj, opozicionoj Srbiji produbile apatija i letargija, tj. da se ušlo u pesimizam, u beznađe; ni traga energiji koja se, u kraćim ili dužim intervalima, povremeno mogla osetiti u Beogradu i u Srbiji“, kaže Janko Baljak. „Aleksandar Vučić je očito našao veoma dobar metod iznurivanja građana, koji za sada odlično funkcioniše i daje izvanredne rezultate. Reč je o svojevrsnoj kupovini vremena, koja se u svom najboljem svetlu pokazala u slučaju rušenja u Savamali: razvlačenjem, odugovlačenjem i obesmišljavanjem procesa utvrđivanja krivice uništen je početni pravedni bunt iskazan tokom protesta Ne davimo Beograd. Nakon višenedeljnih demonstracija, ljudi su, shvativši da se ništa neće promeniti, da su nemoćni, u jednom trenutku - oduštili.“

Sa druge strane, pogledajte kakve poteze povlači takozvana međunarodna zajednica!“

Kakve poteze povlači?

Zapad je dugo zatvarao oči pred onim što se događa u Srbiji. Međutim, poslednjih meseci postali su nestrpljivi s obzirom na to da Vučić očito ne isporučuje ono što je obećao. Videćemo kako će se predsednik Srbije izboriti sa tim pritiscima i da li će uspeti da prevari Zapad kao što to s lakoćom čini kada je reč o prvoj, drugoj ili nekoj trećoj opoziciji.

Da li je ta razjedinjenost opozicije jedan od razloga letargije i apatije opoziciono orijentisanih građana o kojoj ste govorili? Ili mislite da je priča o opozicionom jedinstvu precijenjena?

Da, mislim da je priča o jedinstvu opozicije precijenjena. Veliki savez opozicionih partija jeste bio uspešan put do pobeđe nad Slobodanom Miloševićem, ali ne verujem da je sličan „recept“ danas primenjiv. Naime, u postojećim okolnostima veoma je teško okupiti i leve i desne u jedan opozicioni front, kao što je to, krajem devedesetih, pošlo za rukom Zoranu Đinđiću. Ako ništa drugo, ono barem zbog iskustva koje građani Srbije imaju sa tom vrstom eksperimenta.

Janko Baljak

Govorite o...?

Govorim o tome da se, nažalost, pokazalo da u toj meri različite političke aktere sa tako različitim svetonazorima i ideologijama ipak nije bilo moguće održati na duže staze. Da ne govorimo o čestim i javnim sukobima među liderima DOS-a, o počinjenim greškama, o pogrešnim potezima. Na kraju, da se ne lažemo, DOS Srbiji nije doneo demokratiju i kao rezultat tog eksperimenta danas na vlasti imamo presvučene radikale. Građani se, dakle, s pravom pribojavaju da bi, sve da se i ujedini, današnja opozicija brzo počela da se ponaša kao nekadašnje stranke DOS-a.

Zar opozicija to već nije učinila – najprije nakon predsjedničkih, a onda i nakon beogradskih izbora?

Jeste, ali znate li zašto? Zato što ti savezi nisu bili prirodni. U slučaju beogradskih izbora prevladala je pragmatičnost, odnosno uverenje da je opozicioni savez jedini način da se uđe u institucije. U tom smislu, u odnosu na lošu i procenu i odluku Demokratske stranke, koalicija Dragana Đilasa, Vuka Jeremića i Saše Jankovića, u kojoj su neki od nas morali da progutaju veoma velike žabe, ipak je dala rezultat.

Koje žabe je sve Pokret slobodnih građana (PSG) morao da proguta?

Neki od nas veoma su teško progutali i savez sa Vukom Jeremićem i tako otvorenu podršku Draganu Đilasu. Na kraju je, kažem, zahvaljujući upravo toj koaliciji, PSG ipak ušao u gradsku Skupštinu. Naravno, taj rezultat daleko je od zadovoljavajućeg, ali...

Na kraju, moram da kažem da mi ideja o novom opozicionom savezu svih sa svima deluje kao stvaranje nečega čega se svi navodno grozimo i zbog čega kritikujemo Vučićevu vlast. Naravno, mislim na tu monster-koaliciju bez ideologije, koja funkcioniše iz čisto interesnih razloga – zarad opstanka na vlasti. Da li da se i mi udružimo na isti način, ili je pametnije da se borimo znajući šta je minimum zajedničkog interesa?

Šta je minimum zajedničkog interesa?

Borba za medijske slobode, za elementarne uslove za održavanje demokratskih i fer izbora, kakvih nismo imali otkako je na vlasti Aleksandar Vučić. Gledajući šta se poslednjih godina ovde događa, često pomislim kako su Miloševići izbili i Miloševići mediji zapravo obrazac demokratije u odnosu na ovo što imamo. Šta onda činiti? Da li je bojkot rešenje?

Zašto?

Da li bi, bojkotujući izbore, opozicija nešto dobila? Ne bi. Tim pre što se, verujem, niko na Zapadu zbog toga bojkota ne bi mnogo potresao. Uzgred, upravo zbog licemernog stava zapadnih zemalja, zbog njihovog tolerisanja Vučićeve nedemokratske vlasti, čak i oni koji su se do juče iz sve snage zalagali za ulazak Srbije u EU, polako postaju ozbiljni evroskeptici.

Kada govorite o opozicionim savezima, jeste li saglasni sa stavom Saše Jankovića da PSG neće ulaziti u koaliciju sa strankama ekstremne desnice, uključujući Dveri?

Jesam. Siguran sam da niko od osnivača PSG, od onih koji su potpisali podršku kandidaturi Saše Jankovića za predsednika Srbije, nikada ne bi prešao preko eventualne saradnje sa Dverima i sa Boškom Obradovićem. To je crvena linija. Obradović je elokventan i dosta dobro verbalno izlazi na kraj sa Vučićem i njegovim poslanicima; istovremeno, to je i čovek koji je, zajedno sa svojim pristalicama, pre samo nekoliko godina davao vatrenu podršku Ratku Mladiću, osporavao elementarna ljudska prava građanima drugačije orijentacije. Sa strankama koje dele takve vrednosti PSG sigurno neće ulaziti u bilo kakve saveze.

Saša Janković je osudio izjavu Boška Obradovića o tome da je „Boka kotorska srpska“, rekavši da se ne mogu i ne smiju prisvajati teritorije drugih država; istovremeno, Jankoviću nije smetalo to što Vlada Georgiev svoje koncerte u Herceg Novom završava sličnom glupom provokacijom, proglašavajući Herceg Novi -

Srbijom. Je li i ovde riječ o „vašim“ i „našim“ nacionalistima, „vašim“ i „našim“ provokatorima?

Ako bih vam rekao šta mi je sve u PSG smetalo, koji ljudi su mi bili iritantni, čije prisustvo mi je bilo neobjašnjivo i neprihvatljivo, onda... Ni pojava, a ni muzika Vlade Georgieva nisu mi nimalo simpatični; naprotiv: Georgiev je jedna od onih teško svarljivih žaba. Naravno, ne želim nikoga da omalovažavam, ali mi se čini da estradi nije mesto u PSG. Posebno ako ta estrada ima stavove koje ste naveli. Političari su skloni da se okruže estradom ne bi li dobili poene kod određenog biračkog tela, ali mi, iskreno, nije sasvim jasno na koga PSG računa kada igra na kartu ubacivanja takvih pojava u našu izbornu kampanju. Naravno, to je moje mišljenje, moj glas.

Koliko se vaš glas čuje?

Dovoljno. Nedavno sam se povukao iz Predsedništva PSG...

Zašto?

Zato što je ta vrsta aktivnosti, naročito uoči izbora, zahtevala mnogo više vremena, snage i mnogo aktivnije angažovanje od onoga što sam sebi u tom trenutku mogao da dozvolim. Reditelj sam, profesor na Fakultetu dramskih umetnosti; imam mnogo obaveza, moram da vodim računa o svojim studentima, da razmišljam o egzistenciji, o budućim filmovima... Trenutno sam član Političkog saveta PSG, u kojem svi imamo pravo da kažemo ono što mislimo - sve zamerke, sve ideje... Priče o nekakvoj autoritarnoj prirodi Saše Jankovića npr. sto nisu tačne. Možda ima drugih stvari o kojima bismo mogli da diskutujemo, nekih grešaka koje su napravljene tokom poslednje godine, ali autoritarnost - to ne postoji! Najzad, da je ima, zar mislite da bi u Političkom savetu PSG i dalje sedeli Borka Pavićević, Srbijanka Turajlić, Rade Cvjetičanin, Milan Vlajić, Ratko Božović i ostali?

Kada je reč o Pokretu slobodnih građana, pokazalo se da veliki broj slobodnih intelektualaca koji su, pritom, još i jake ličnosti, izrazite individualnosti, može predstavljati ogroman problem. Tim pre što niko

od nas sebe ne vidi kao „vojnika partije“. U tom smislu je veoma teško uspostaviti nekakvu unutarstranačku disciplinu.

Ipak, iz PSG je prošle godine istupio jedan broj ljudi.

To mi je, verujte, dosta teško palo. Sa tim sam ljudima bio i ostao prijatelj. Mislim da su i oni, baš kao i ja, iz najiskrenijih pobuda ušli u Pokret slobodnih građana i nisam siguran da se najpametnije reagovalo na njihov odlazak. Po mom sudu, trebalo je učiniti sve da se ti ljudi zadrže.

To što čelnici PSG nisu pokušali da te ljude zadrže jedna je od vaših grešaka?

Jeste. Ne prihvatam tezu da „nema nezamenljivih“, da „idemo dalje“. Mislim da se, posebno danas, moramo boriti za svakog kvalitetnog čoveka. Saša Janković je, nakon odlaska nekih članova iz PSG, izrekao onu grubu i nesmotrenu rečenicu o tome da smo „otvorili prozore“, zbog koje su mu zamerili svi, najviše ja. Ne možete na taj način razgovarati sa onima sa kojima ste do juče štošta delili. Istovremeno, veoma zameram i onima koji su otišli što su kontrolisanim tabloidima dali ogroman povod da danima javno čereče i Sašu Jankovića i njegovu suprugu. Nikada se sa bilo kim ne bih obračunavao na takav način.

Ovo je prvi put da ste se aktivnije politički angažovali?

Prvi put.

Zašto ste pristupili PSG?

Pošto se već decenijama posredno ili neposredno bavim politikom - što kroz društveno angažovanje, što kroz filmove koje radim - odlučio sam da to sada na neki način konkretizujem, da zaokružim. Pritom, čule su se, verovatno s pravom, zamerke da ovi kao ja uvek stoje sa strane i...

I kritikuju svijet „iz svojih udobnih fotelja“, kako kaže predsjednik Vučić.

Iz kafica u kojima pijemo pivo s penom ili kapučino, jelda... Hteo sam, dakle, da unutar pokreta pokušam da realizujem neke svoje ideje. Pitanje je da li bih se na ovaj način uključio u politiku da je, umesto o pokretu, reč bila o stranci.

Zašto? Kakva je tačno razlika između stranke i pokreta?

Mislim da ljudi poput mene koji sede u Političkom savetu PSG svoj angažman, s obzirom na to da je reč o pokretu a ne o stranci, ne doživljavaju kao „totalno politički“. Doduše, bojim se da se Pokret slobodnih građana sve više pretvara u stranku... Ipak, ideja je bila da ostane pokret, jer je većina mislila da danas u Evropi pokreti postaju sve popularniji, da postižu veći uspeh, da dozvoljavaju mogućnost bliskosti sa različitim organizacijama, i to po najrazličitijim osnovama. Našem pokretu su tako prišli Lokalni front, Udruženje podstanara iz Niša i slično. Ono što danas Dragan Đilas hoće sa svojim Savezom za Srbiju, e, to je pokret, ne stranka. Ne zaboravite, najzad, da su partije razočarale mnoge građane koji s pravom beže od svake mogućnosti organizovanja u političke stranke.

Pitala sam vas o motivima ulaska u PSG...

Naravno, nikada mi nije palo na pamet da se pretvorim u profesionalnog političara. Naprotiv: želeo sam da ono što mislim slobodno kažem tamo gde sam siguran da će, zajedno sa mnim, oni koji su deo istog pokreta pokušati da neke stvari pomere i da u delo sprovedu neke konkretne ideje. Umorio sam se od toga da za novine povremeno pričam šta mi je na srcu, šta me kao građanina tišti i - nikom ništa! Ovoga puta sam ušao u politiku, pa ćemo videti. Čini mi se da za sada ima određenih pomaka, naročito po nekim gradovima u Srbiji. Možete li zamisliti kako je članu PGS negde po unutrašnjosti zemlje, sa čim se sve suočava, sa kakvim pritiscima... Ipak, ne daju se, pokazuju hrabrosti i želju da se suprotstave. Ljudima je izgleda dosta ludila!

Uzgred, nakon sastanaka osnivača Pokreta slobodnih građana, povremeno neki od nas kažu da su naši susreti vrsta grupne terapije. Naime, družeći se i razgovarajući o različitim stvarima, shvatite da ipak niste sami, da u Srbiji ima i onih koji misle kao vi, onih koji ne dele vrednosti kakve promovise većina na vlasti... Kada to spozna, čoveku nekako bude lakše.

Utrnulo je razumno rasuđivanje

Tekst:
Biljana Stepanović

Jelena Lengold je bivša novinarka koja je u jednom trenutku napustila sve i otišla u Norvešku, da radi kao projekt koordinator na Humanističkoj akademiji Nansenskolen. Piše pesme, priče i napisala je dva romana, „Baltimor“ i „Odustajanje“, koje svakako treba pročitati. Pored brojnih domaćih nagrada, dobila je i Evropsku nagradu za književnost. U javnosti je nema mnogo, ako pod javnošću ne računamo i Tviter. Na toj mreži je oštra, ali uvek pristojna

Dosta ste aktivni na Tviteru i dosta kritični prema vlasti. Šta to vama toliko smeta?

Jedna reč bi mogla da definiše skoro sve što mi smeta. Ta reč je nepravda. Mislim da smo svi osetljivi na nepravdu, bukvalno od rođenja. Meni je jasno da ovaj svet nije mesto na kome nužno vlada pravda i na kome dobro uvek pobeđuje zlo, ali ovoliko količinu nepravde ne pamtim u svom životu, a živim dovoljno dugo da to mogu da kažem.

Ima li nešto dobro što je ova vlast za ovih sedam godina uradila?

Evo trudim se da razmislim o njima potpuno dobronamerno i, koliko je meni moguće, objektivno. Možda, recimo, nekim ljudima odgovara to što se evro drži ovako nisko? Ali čujem od ljudi koji se razumeju u ekonomiju da to nije prirodno i da će nam se taj nizak kurs evra u nekom trenutku osvetiti. Možda je Vučić u samom početku svoje vladavine imao dobre namere, možda, ne znam. Sećam se da je obećavao mnogo, obračun s kriminalom, uređenje zakona, ispitivanje sumnjivih privatizacija, nelegalnih objekata, put u Evropu, svašta... Zašto i kako mu se posle sve to izjalovilo, to je duga

priča koju svi znamo. Lepše od ovoga vam o njima zaista ne mogu reći u ovom trenutku, i pored najbolje volje.

Citali ste kako je Dmitrij Šostakovič, u romanu „Šum vremena“, rekao da NKVD dođe po njega tako što je spavao obučen, sa spakovanim neseserom pored kreveta i rekli – ako se nešto ubrzo ne promeni, ova-ko ćemo i mi čekati da dođu po nas. Da li ipak preterujete?

Možda preterujem, ne znam, ali štošta se nama ovde činilo kao nemoguće, a ipak se desilo. Ono ponašanje Miše Vacića u Šapcu mi je upalilo mnoge alarme u glavi. Zamislite kako su se osećali ljudi dok su oni tamo na ulicama pravili onaj vatromet i divljali. I evo prolaze dani i nedelje, a niko zvanično ne reaguje na sve pretnje koje je taj čovek izgovorio. Sad, da li je on autentična politička pojava ili je instruiran samo da nam odvrati pažnju od drugih afera, to možemo za trenutak da ostavimo po strani. Ali, u jednoj demokratskoj zemlji tako nešto ne bi bilo ni moguće ni zamislivo. Najgore je što većina čuti, svi su u nekom strahu, svi misle šta je sledeće što će se desiti, i taj strah i neizvesnost polako postaju

Jelena Lengold

osnovna obeležja našeg života. A kad strah zavlada društvom, šta je to, kako se to zove?

Ali ipak, uprkos strahu, gde vidite sličnost ove vlasti i njenih metoda sa SSSR-om i NKVD-om?

To je jedno strašno poređenje i veoma nerado ga iznosim. Ali pomislite ovako: ako imate u susedstvu ili na poslu nekog silnika koji je blizak sa režimom, vi naprosto znate da vas od njega ništa neće zaštititi, ni sud, ni policija, ni svet, ni nevladine organizacije, nema vam pomoći. Mogu da vas prebiju, mogu da vas muče neizvesnošću, mogu da vas blate po medijima, da dopisuju vašu biografiju, mogu da vas ponize i nateraju da govorite ono što ne mislite, da radite ono što ne želite, sve to već gledamo oko sebe. Može, jednostavno rečeno, da vas pojede mrak. U tom istom Barnsovom romanu „Šum vremena“ postoji i deo kada Šostakovič, zbog straha, izda sve svoje principe, pošalju ga u Ameriku i on čita govor koji su mu dali, a u kome nema ni jedne jedine njegove reči i u kome mora da osudi svoje prijatelje i kolege. Gadi se samom sebi, ali čini to da bi izvukao živu glavu. Ja sam bukvalno plakala dok sam to čitala. Šta mislite, koliko je takvih ljudi oko nas? Mislim da ih je mnogo, i svakim danom sve više. Prosto jedan sunovrat ljudskih duša, na svakom planu.

Da li je taj strah razlog što intelektualci, u većini, ovako zaglušujuće ćute? Čega se oni boje?

Znate, mi ljudi uglavnom nismo rođeni za to da budemo heroji. Rođeni smo da živimo svoje obične male živote, da negujemo svoju porodicu, da čuvamo zdravlje, da čistimo kuću, da se šetamo i čitamo knjige... Nismo rođeni za revolucije, za probijanje kordona, za batine, za svu tu količinu odlučnosti koja se od nas traži u ovakvim vremenima. Mene zato ne čudi što se ljudi sklanjaju od nevolja. Prirodno je izbegavati nevolje bilo koje vrste. A ako uđete u klinč sa režimom, nevolje su vam zagantovane. Znamo da je ponekad dovoljna i jedna nesmotrena rečenica, pa da vam se život pretvori u pakao.

Ali ako svi ćutimo, situacija se neminovno pogoršava? Lakše bi bilo kad bi više ljudi progovorilo?

Jeste, postoji ta teorija da intelektualci imaju obavezu da govore. Ali postoji i jača obaveza svakog od nas da čuvamo svoj život, svoj fizički opstanak, svoju porodicu. U kom trenutku će ona viša, etička obaveza da nadvlada ovu prirodnu obavezu opstanka, to je stvar svakog pojedinca i ja nisam sklona da optužujem bilo koga zato što se kloni nevolja.

Dobro, ali čega se boje profesori Univerziteta, koji nisu spremni da brane svoju akademsku čast i masovnije ustanu bar protiv plagiranih doktora? Osim onih malobrojnih koji se bune i makar potpisuju peticije?

Pretpostavljam da nije lako staviti na kocku svoju profesiju i sve što je čovek uradio, a uopšte ne znate hoće li to uroditi plodom. Sve što sada bilo ko uradi, svaki iskorak, svako junačenje, sve je veliki rizik. Neki ljudi su na te rizike spremni, neki nisu. A činjenica da je to toliko veliki rizik nam samo potvrđuje do koje mere živimo u nedemokratskom društvu. U nekom normalnom društvu izdvojeno mišljenje bi bilo samo to što jeste. Ne biste time stavljali na kocku čitav svoj život. Meni je relativno lako, ja sam samostalni umetnik, uskoro ću ići u penziju, ništa mi ne treba i nikakvu poziciju ne čuvam, pa imam izvesnu slobodu da kažem šta mislim. Ali da radim u nekoj državnoj ustanovi, nešto bi stradalo, najverovatnije moj posao.

Vi ste spisateljica, ali ni pisci ne dižu glas. Zašto?

Pisci su većinom toliko inertni u ovome svemu, da me to istinski žalosti. Nisam uspevala da okupim ni desetak umetnika, iz svih oblasti, kad sam pokušavala da se izborim protiv nekih nepravdi koje evo do današnjeg dana doživljavaju samostalni umetnici. Jednostavno, umetnici će radije da odu u Poresku upravu i da plate dug koji nisu napravili, nego da dođu na zakazanu pres-konferenciju i da dignu svoj glas protiv te nepravde. Kod nas nikako da se osvesti ta činjenica da mi imamo moć, ali da se ta moć manifestuje isključivo u našoj brojnosti.

Može li pisac u Srbiji uopšte da živi od svog pisanja? Čitaju li ljudi, ili samo odu na Sajam knjiga i to je to?

Pošto je ovo časopis koji se bavi ekonomijom, ja ću vam reći konkretno. Kod nas su tiraži uglavnom hiljadu primeraka. Ako se recimo za godinu dana proda jedan tiraž, ja ću dobiti 10% od svakog prodatog primerka. Ako knjiga košta 700 dinara, ja ću znači za taj jedan tiraž dobiti 70.000 dinara. To je otprilike jedna mesečna plata. Pritom, pisac koji za godinu dana proda ceo tiraž, može se u Srbiji smatrati izuzetno uspešnim piscem. Eto, to vam sve govori. Naravno da se od pisanja ne može živeti, to uspeva samo pojedinim piscima bestselera, ili ponekad kad pisac dobije veliku književnu nagradu, ali i to je samo incidentna situacija u inače bednom životu svakog pisca.

Govori se da Vučića i njegov režim podržavaju i održavaju penzioneri i siromašni, neobrazovani, koje posprdnno nazivaju „krezubom Srbijom“ i koji su im glasačko telo. Da li ga svojim ćutanjem ili tihom kolaboracijom ipak održava ova intelektualna Srbija? Da li su uplašeni ili na različite načine podmićeni?

Ja imam penzionere i stare ljude u porodici i svesna sam nivoa njihovih zabluda. Gledam svojim očima šta im rade Pink, Hepi i slične stanice. Njih više nikad niko neće razuveriti, oni su jednostavno izgubljeni. Teško je, recimo, sa 75 ili 80 godina odjednom priznati da si tolike godine bio obmanjivan i manipulan. Ljudska priroda je takva da će se radije držati svojih zabluda, nego da priznaju da su bili naivni, a u tim godinama. Zato je najvažnije da mediji postanu koliko-toliko normalni, pa da se barem neke malo mlade generacije izbave, da nauče šta znači objektivno izveštavanje i mogućnost da misliš svojom glavom, da sam donosiš odluke šta ti se sviđa, a šta ne, da ne moraš da kalkulišeš. Najstrašnije što se ovde dogodilo je upravo to: ljudima je oduzeta, ili nekako utrnula, sposobnost razumnog rasuđivanja. Ja sam i sama, evo sa svojih šezdeset godina, zapanjena koliko može da bude razorna ta sposobnost medija da oblikuju svest ve-

likog broja ljudi, u bilo kom pravcu. To je jedna istinski zastrašujuća stvar, u rangu nekih SF romana za koje smo mislili da će ostati samo u koricama knjiga!

S druge strane, Aleksandra Vučića očigledno jako frustrira to što ga kulturna, pristojna Srbija nikad nije prihvatila. Na prste se mogu izbrojati oni koji ga javno podržavaju. Zašto?

Vučić svoje pristalice dovozi autobusima na mitinge, pravi privid popularnosti, i onda, bez imalo srama, stane za govornicu i kaže kako je ganut i iznenađen koliko ljudi vidi na trgu. Pa kako je iznenađen kad ih je sam tu doveo? Koji je to nivo obmane? Da li on folira samo nas, ili pomalo uspeva da isfolira i samog sebe, to mi je misterija. U svakom slučaju, jasno je da mu bolno nedostaje podrška istinskih, autentičnih ljudi. To se vidi svaki put kad izgovori „lažna elita“. Ta fraza je njegovo kiselo grožđe. Sve bi dao da bude makar malo priznat od te „lažne elite“, ali kasno je. Toliko nas je dugo ponižavao na sve načine, da je sam porušio sve mostove između sebe i ljudi koji su ostali pri zdravom razumu.

Koliko će situacija da se poboljša i promenom vlasti? Ili je naše propadanje toliko duboko i sveobuhvatno da to već postaje civilizacijsko pitanje?

Promene i veliki preokreti preko noći sigurno nisu mogući. Mi smo već sada u tolikom civilizacijskom zaostatku da naši ljudi više ne umeju da otključaju hotelsku sobu kad se slučajno zateknu u inostranstvu, ne umeju sami sebe da čekiraju na nekom velikom aerodromu. Mi živimo zaleđeni u vremenu od pre trideset-četrdeset godina, a svet je otišao daleko u međuvremenu. Tako da ćemo mi, sve i da se desi neki najbolji scenario, još dugo kaskati. Ali život ima svoje misteriozne puteve i ti zaostaci se ipak nekako nadoknade. Samo kad bi nas malo pustili da živimo normalno, mislim da bi se neki optimizam ipak vratio među ljude. Nagon za životom je jak i nekad su zaista i najmanji pomaci dovoljni pa da počnu da se dešavaju dobre stvari. Ovaj režim je iz svih nas izvukao najgore, neki drugi će možda iz nas izvuci nešto bolje.

Vidite li sada spas?

Da, zaista mislim da smo na tom putu. Koliko blizu – ne znam, ali sam sigurna da je ovaj režim došao do nekih vrhova svoje dekadencije i sada je prosto prirodni proces da počne da se urušava. To je tako vazda bilo, pa će biti i sada.

Šta biste, da vas slušaju, savetovali vlasti, a šta opoziciji?

I za jedne i za druge imam isti savet: nemojte, ljudi, više nikad ništa raditi u dilu sa Ivicom Dačićem i SPS-om. Pustite ga neka nestane sa političke scene potpuno i zauvek. Ako malo razmisle, i jedni i drugi, shvatiće da sam u pravu.

Pa zar je baš Dačić, od svih, najveće zlo?

Možda nije najveće zlo, ali bez njega ovo zlo koje imamo ne bi moglo da bude tako veliko.

Osećate li nekad uzaludnost svega što govorite na Tviteru? Srbija uglavnom ne zna ni šta je to, tako da dopirete manje-više do istomišljenika.

Tviter jeste za nas neka vrsta ispovedaonice i bokerske vreće gde istresemo sve svoje nemire i ljutnje, ali sam takođe sigurna da taj isti Tviter i te kako nervira našeg autokratu. Jer to je nešto što ne uspeva da cenzuriše, a voleo bi sve da cenzuriše, i da sve potčini svojoj volji i kontroli. Da u čitavoj Srbiji postoji samo jedan jedini čovek koji neće da glasa za njega, i taj jedan bi ga nervirao. I zato što je takav, nezreo i bez volje da ljudima dopusti istinsku slobodu duha, zato i neće ostati upamćen kao veliki vladalac, što bi on iznad svega želeo, već kao diktator, cenzor, manipulant i ko zna šta sve još, to ćemo tek videti u raspletu.

Da li društvene mreže paradoksalno ipak služe da otupe pobunu? Ljudi se tu izjadaju, isprazne i ne idu na ulicu.

Naprotiv, mislim da nam te mreže daju snagu, osećaj povezanosti, daju nam informacije onda kad su najpotrebnije i, što da ne, daju nam i preko potreban ventil. A kada dođe trenutak da ljudi zaista u većem broju izađu na ulicu, ne brite, izaći će.

Ali ipak, u doba interneta i globalne slobode govora, mi imamo najžešću

medijsku manipulaciju i pritisak koji pamtimo. Kako to?

Sve je uvek u paradoksu. Putovala sam u neke bogate bezbrižne zemlje gde omladina pati od nedostatka smisla, fali im borba za život, jer im je sve obezbeđeno. Svet je, uz pomoć interneta, naizgled tu, u našem dvorištu, a ipak je provincijalizam uma veći nego ikada. Prevelika ponuda sužava našu želju da biramo. Ja imam trista kanala na televizoru, ali gledam samo dva ili tri. Hoću reći da je izobilje uvek samo privid. I da suština nije u tom izobilju, već u pravilnom izboru onoga što je čoveku zaista potrebno. Internet je to izobilje koje pravi privid slobode govora. A ko vas čuje i da li vas neko čuje, to je sasvim drugo pitanje.

Kako mislite da će ovo u čemu živimo da se završi?

Iskustvo me je naučilo da, kako god da se završi, mi nećemo doživeti ni katarzu ni satisfakciju u meri u kojoj to želimo. To se uvek nekako ispumpa, neko zbríše, neko se izvuce, neko se preruši, neko se do dvori, i malo šta ostane da vam nadoknadi vreme koje ste izgubili. U pitanjima istorije ne postoji naknada za pretrpljeni bol, ne postoji mogućnost da nekoga tužite za štetu koju vam je naneo time što vam je pojeo decenije života. Ali, svakako sam sigurna da će se ovo završiti. Sada smo u nekom od završnih činova. Verujem da ćemo videti još svašta, verujem da će režim svoja najjezivija lica pokazati baš u završnim momentima, jer to nisu ljudi koji će se lako predati. Ali, kad počnu da padaju, urušiće se brzo i lančano svi, samo da neko konačno izvuce tu jednu ciglu.

Šta je dobar scenario?

Većina ljudi bi na ovo pitanje odgovorila da je dobar scenario da sve prođe bez borbe i bez žrtava. Ja mislim, nažalost, da smo svi već sada žrtve, pa je takva jedna želja svojevrsni oksimoron. Žrtve su već pale, već su nam poprilično uništeni životi. Tako da, što se mene tiče, dobar scenario bi bio da ipak doživimo mrvicu katarze, da odgovaraju svi koji su krali i varali, da narod makar malo oseti da se i drugi tas te vage pomerio. Bilo bi to makar malo olakšanje u ovoj nepreglednoj nepravdi koju tako dugo živimo.

Izuzeci jurišaju na vetrenjače

Tekst:
Zora Drčelić

Univerzitetski radnici, mislim pojedinci kojih ima nažalost mnogo, posle 2000. shvatili su da je mnogo ugodnije biti deo oligarhije i oni su ušli u strukture sistema, povezali se sa različitim moćnicima u političkim strankama i s predstavnicima krupnog kapitala i postali su ideolozi, legitimatori novog sistema, ali i njegovi korisnici. Dakle, „pravdam sistem jer imam koristi od njega“. I zato su sasvim izgubili iz vida društvenu odgovornost koju imaju ljudi zaposleni na Univerzitetu

Ako bi se u nekoliko redova morao sažeti razgovor sa sociologom Jovom Bakićem, docentom na Filozofskom fakultetu u Beogradu, najbolja bi ilustracija bio odlomak iz dnevnčkih zapisa Borislava Pekića, jula 1955:

„Evo u čemu je politička pogreška: mi ne biramo oklop ekvivalentan neprijateljskom zrnu, nego njegovom vlastitom oklopu. Primenjeno na istoriju to znači da se neprijatelj uselio u nas, pre nego što nas je osvojio. Daleko pre nego što nas je napao. Pre nego što je bio dat znak za uzbunu.“

Reklo bi se da je mustra uvek ista, vremenima i ideologijama uprkos, pa je jedno od pitanja za Jovu Bakića bilo vezano za stranku čiji je obnovitelj 1989. godine sa još 12 intelektualaca bio upravo Pekić: Demokratskoj stranci koja je bila stožer okupljanja kritičke misli tokom devedesetih, zamera se što nije uspela da demokratizuje društvo, što je društvo u protekle tri decenije ostalo negde ukopano u vremenu oko Osme

sednice, u stalnoj potrazi za čvrstom rukom, vođom, autoritarcem. Da li je DS sa ostatkom demokratskog fronta posle 5. oktobra, mogao to da uradi, da pokuša da demokratizuje društvo?

„Mogli su, ali nisu hteli. Biću konkretan. Dragan Đilas i Srđan Šaper imali su monopol u poslovima prodaje oglasnog prostora u medijima, iako su i pre bili bogati ljudi, obrnuli su kapital nebrojeno puta na osnovu jedne suštinski antidemokratske prakse - oligarhijske prakse. Zašto bi postojao monopol na prodaju minuta za oglašavanje u medijima, ko je izmislio to pravilo i kako ga je izmislio? Nismo dobili odgovore na ta pitanja, pa je to onda municija Aleksandru Vučiću, i ostalima, da pucaju. Ovi ne mogu da se brane, to je - neodbranljivo. Danas su one koji su bili čvrsto vezani za DS, tadašnju vladajuću stranku, u istom poslu prodaje oglasnog prostora u medijima zamenili oni koji su čvrsto vezani za SNS, aktuelnu vladajuću stranku. Zašto posle 5. oktobra demokrate nisu pustile

Jovo Bakić

novinare da budu profesionalci, a ne da iznova i iznova budu službenici režima?"

Više puta ste govorili da ne vidite alternativu u trenutnoj institucionalnoj opoziciji, ni republičkoj ni beogradskoj. Ima li nade za neke nove snage?

Postoje neka nova jezgra, jezgra samooorganizovanih građana. Prva pobjeda građana oslonjenih samo na sebe, protiv lokalnih kabadahija, izvojevana je u Nišu, pobjeda protiv toplane. Drugo, sprečili su nasilno izbacivanje ljudi iz njihovih kuća na ulicu, u Nišu izvršitelji ne mogu da vas prinudno iseles iz stana, tamo je uspeh otpora izvršiteljima 100 posto. Potom, Lokalni front u Kraljevu, oni su već u Skupštini Kraljeva, i tamo raskrinkavaju lokalne kabadahije i njihove lopovluke. Treće, pokret o kome se govori nepravedno u javnosti na osnovu nerazumnog ponašanja njihove personifikacije Belog, jeste pokret „Samo jako“. Sa Belim nijedan odbornik nije otišao, lični projekat Luke Maksimovića je propao, ali u lokalnoj skupštini u Mladenovcu sam pokret radi veoma dobro. Zrenjaninski socijalni forum bori se za normalnu pijaću vodu u ovom gradu. Ne davimo Beograd veoma je stručno ukazao na kriminal zvan Beograd na vodi, što je međunarodna kriminalna akcija, lopovluk enormnih razmera. Inicijativa je napravila vrlo stručnu pravnu analizu ugovora, pokazali su razmere kriminala. Zatim Požežani, koji su se takode odlično organizovali da bi ukazivali na bezobrazluk i bahatost lokalne vlasti. Ova jezgra koja sam nabrojao daju nadu. Oni su međusobno povezani, solidarni su na republičkom nivou. U ovom trenutku ti pokreti deluju toliko čisto, da ih je grehota ne podržati.

Zaključak je da nam je neophodna solidarnost, od stambene zgrade do radnog mesta?

Solidarnost je ključna reč koja nedostaje. Ne možemo kao društvo opstati ako nema solidarnosti, nijedno društvo

ne može. Ako želimo da postojimo kao društvo, a ne kao razorena masa atomizovanih sebičnjaka, prinudeni smo da budemo solidarni. Zbog nepostojanja solidarnosti, svakoj je vlasti lako da dokrajči već ionako razorene institucije, jer se nigde ne radi i ne glasa za dobrobit ustanove već po zakonu klike. Sukobljavanja zaraćenih klika su razorila institucije u Srbiji. Ovom društvu je zato potrebna terapija solidarnosti. To je dug i neizvestan put, ali jedini ispravan.

Univerzitet četiri godine nije smogao snage da se izjasni povodom doktorata Siniše Malog, novoimenovanog ministra finansija, smenjuju se komisije, najavljena je i treća. Nova rektorka Ivanka Popović je tim povodom kazala: „Taj slučaj je do mere pod reflektorom javnosti, često neobjektivno i emotivno sagledan, da mnogi ljudi odbijaju da uđu u komisiju koja će ga analizirati i tako postati deo medijskog cirkusa.“ Razumete li šta je htela da kaže?

Ne dopada mi se nimalo ta izjava. O novoizabranoj rektorki sam sa raznih strana čuo vrlo pozitivne komentare i mišljenja, ali ova njena izjava ne uliva nadu. Jer ako je prošlo četiri godine od obelodanjivanja sumnje da je neki naučni rad plagijat, to onda izuzetno rdavo govori o akademskoj zajednici. Plagijat se, znate, lako utvrđuje.

Profesor Raša Karapandža je vrlo slikovito objasnio koliko je puta za taj doktorat korišćena „kopi-pejst“ računarska opcija, na više od 60 stranica rada.

Tako je, ozbiljna komisija bi doslovno u roku od jednog dana mogla da uvidi o čemu se radi. Podrazumeva se da ste, ukoliko ste izabrani u komisiju, vrlo stručni za određeno područje kojim se kandidat bavi. To znači da ste potpuno u toj oblasti, da čitate ono što se objavljuje, te da postoji vrlo mala verovatnoća da vam promakne nešto. Zato i ima više članova komisije, da ono što

promakne jednom, ne propuste drugi. Prvo mentor koji sa kandidatom radi, on ima najveću odgovornost i on kandidata treba da vodi savesno, da čita svaku njegovu rečenicu. U svakom smislu, došlo je do oseke onoga što se zove akademska čestitost. Kada je svojevremeno ministar odbrane u Nemačkoj Teodor cu Gutenberg, u vladi Angele Merkel, uhvaćen u plagiranju, čovek kojem je predviđana blistava karijera naslednika Angele Merkel, i pored toga što je njena reakcija bila prvo da odbrani svog ministra, akademska javnost je tako reagovala da je ekspresno najuren sa te pozicije. Akademska zajednica u Nemačkoj je pokazala da je dostojna tog imena. U Srbiji, akademska zajednica pokazuje da je tog imena nedostojna.

Univerzitet je nekad bio mesto okupljanja kritičke javnosti, studenti i njihovi profesori su bili u stanju da uzdrmaju svaki režim. Da li je i Univerzitet postao servis Aleksandra Vučića, baš kao što je sve ovde njegov servis?

Ne bih govorio o Univerzitetu na taj način. Pre mislim da su pojedinci, kojih ima nažalost mnogo, posle 2000. shvatili da je mnogo ugodnije biti deo oligarhije, nego ne biti. I oni su ušli u strukture sistema, povezali se sa različitim moćnicima u političkim strankama, i s predstavnicima krupnog kapitala i postali su ideolozi, legitimatori novog sistema, ali i njegovi korisnici. Dakle, pravdam sistem jer imam koristi od njega. I zato su sasvim izgubili iz vida društvenu odgovornost, izgubili su osnovna načela na kojima treba da se zasniva delanje akademskog poslenika. U tom smislu, ti ljudi, jedan dobar deo akademske zajednice, postali su deo oligarhije, i samim tim prestali su da budu pripadnici akademske zajednice. A izuzeci jurišaju na vetrenjače. Tu je i razlog nemogućnosti da se komisija izjasni o doktorskom radu Sini-

še Malog, i ne samo njegovom doktorskom radu, već i o različitim radovima drugih političara. Jer oni koji su postali deo oligarhije, treba da se zamere jednom od vodećih oligarha. Pa to ne ide.

Ukratko, nije se to moglo dogoditi u poslednjih šest godina, za vreme ove vlasti, pominjete da je proces ulaska dela akademske zajednice u oligarhiju počeo posle 2000.

Tako je. Univerzitet je gotovo u celosti bio protiv režima Slobodana Miloševića. Univerzitet ne može da se poistoveti sa tadašnjom opozicijom, ali je suštinski podržavao opoziciju devedesetih godina. Režim Slobodana Miloševića je univerzitet sveo na prosjački štapi. Ilustracije radi, 2000. godine, meni kao asistentu pripravniku plata je iznosila 80 maraka, ili 40 evra. Redovni profesor je imao oko 200 maraka. Tada su i materijalni interesi profesore opredeljivali da budu sa studentima.

Posle 2000. plate na fakultetima su porasle.

Najveći dobitnici promena 2000. bili su univerzitetski nastavnici. Ali treba imati na umu neujednačenost prihoda od fakulteta do fakulteta. Fakulteti s većim brojem studenata, zahvaljujući školarinama, zaposlenima su mogli da omoguće bolje plate. Univerzitetska plata je postala sasvim dobra za naše uslove, dostigla je 1.000 evra. Na taj način, ljudi sa univerziteta bili su pridobijeni, ali i dodatno kupljeni različitim mestima po upravnim i nadzornim odborima, gde su naknade bile prilično visoke i ljudi su postali privrženici sistema, deo oligarhije. Popunjavanje oligarhije iz univerzitetskih krugova masovnije je krenulo od 2000. godine. Ljudi su shvatili da zbog materijalnog interesa treba da pravdaju sistem.

Čini se da je opredeliti se protiv Miloševića bilo jednostavnije, jer taj je čovek proizvodio ratove. To je zdrav razum naspram ludila koje nije moglo dugo da traje...

Ako ste bili protiv rata mogli ste da se udružite u nevladine organizacije i dobijete grantove iz inostranstva i da postanete za jedno totalno rastureno društvo – bogat čovek. Takvom se čoveku kapitalizam mnogo dopadao, blagodareći njegovom antiratnom stavu, moralu koji ga je krasio u vreme nemorala, i razume se stranim jezicima koje je poznao, jer bez tog znanja se nije moglo učestvovati na različitim konferencijama i povezivati se sa sličnim antiratnim aktivistima u svetu, taj čovek shvata kapitalizam kao rajsko društvo u kojem svi dobro žive, a ovo ovde je Slobodan Milošević, komunist, koji je upropastio sve. I ja sam kao student mislio tako. Već 1994, kada sam pisao diplomski rad o pisanju strane štampe o kraju Jugoslavije, izgubio sam mnoge iluzije i o novinarstvu i o sredstvima masovnog opštenja na Zapadu, video sam da se neke novine ne razlikuju od tadašnje beogradske „Politike“ koja je bila kriminalna.

Danas nema ratova u regionu, nismo pod sankcijama, bar smo deklarativno na putu u EU, niko nam ne preti bombama... Izgleda da intelektualci imaju mali manevarski prostor za izjašnjavanje protiv Aleksandra Vučića?

Plus, novac koji dolazi preko nevladinih organizacija sa strane, značajno se smanjio. Kad nemate kriznu situaciju u zemlji, onda „velike“ nevladine organizacije nemaju posla, nema potrebe da im se daje novac. Onda je država izvanredan izvor prihoda preko mesta u upravnim i nadzornim odborima. A uvek postoji mogućnost da se uđe i u politiku, neko postane član, neko simpatizer stranke i takozvana nestranačka ličnost. Tako smo došli do ovoga gde se sada nalazimo.

Da li se bojite dugih oligarhijskih prstiju zato što javno nastupate, ipak ste deo akademske zajednice?

Čovek koji se boji ne treba javno da nastupa.

Vojska i policija ne podržavaju Vučića

Tekst:
Tamara Nikčević

Slijedeći mudrost svog predsjednika, čiju moralnost, ali i dramatičnost trenutka dodatno potvrđuje na isti način moralno besprekora dekor - notorni ministri policije, vojske, inostranih poslova, patrijarh Srpske pravoslavne crkve, Milorad Dodik... - beogradski kontrolisani tabloidi s pravom se pitaju zašto Srbija danas nema saveznike među bivšim jugoslovenskim republikama. „Je li reč o srbofobiji, o političkim igrama ili o nečem trećem?“, mudruju autori ovih tabloidnih, plitkoumniha analiza.

Zbilja, o čemu je ovdje riječ? Kako to da sve bivše jugoslovenske republike gotovo da nemaju međusobno neriješenih pitanja, a da su Srbija i bogougodni predsjednik Vučić u konstantnom sukobu sa svima?

Kolumnista beogradskog Peščanika Ljubodrag Stojadinović vjeruje da su najnovija „dejstva“ zvaničnog Beograda po nekadašnjim republikama SFRJ u funkciji pripreme predsjednika Vučića

Već je postalo uobičajeno da uoči svakog obilježavanja hrvatske vojne akcije „Oluja“ predsjednik Aleksandar Vučić, duboko saosjećajući sa Srbima protjeranim iz Hrvatske 1995, održi javno predavanje o fašizmu i antifašizmu. Kao čovjek besprekorne biografije, koji nikada nije ni pomislio, a kamoli izgovorio „stotinu muslimana za jednog Srbina“, ili ne daj bože sa Jevrejskog groblja pucao na opkoljeno Sarajevo, ovaj budući kandidat za Nobelovu nagradu za mir državnom vrhu Hrvatske iz godine u godinu pokazuje kako jedan moralno neupitan državnik, taj simbol čestitosti i poštenja, hrabro i dostojanstveno brani interese „svog naroda“, i to onda kad mu je najteže

da građane Srbije konačno obavijesti o rezultatima višegodišnjih pregovora koje je u Briselu vodio sa kosovskim predsjednikom Hašimom Tačijem.

„Kosovsku 'gorku pilulu' Vučić je progutao odavno; sada je došao red da je progutaju i građani Srbije. Otuda napadi beogradskog režima kako na politike susednih zemalja, tako i na takozvane domaće izdajnike“, kaže Stojadinović. „Drugo, u Srbiji imate gotovo milion ljudi koji žive na granici bede. Sa te se činjenice nekako mora skrenuti pažnja javnosti. Kako? Nacionalizmom i paranojom, naravno. Istovremeno, imate podatak da se poslednjih godina drastično obogatilo nekoliko stotina hiljada ljudi koji pripadaju oligarhiji na vlasti i koji su sa tom vlašću u rođačkim, kumovskim ili poslovnim vezama.“

Pamtite li da je nekada bilo drugačije?

Imate pravo: i pre Vučića je bilo trgovine uticajem, korupcije, zloupotreba, pljač-

ke... Ipak, nikada to nije rađeno na ovako brutalan, primitivan i bezobziran način; nikada ovako javno, ovako neskriveno.

Kako onda objašnjavate visok nivo podrške građana ovoj vlasti?

Nekoliko je razloga... Prvo, ne zaboravite da je Vučić napravio zastrašujući staljinističko-gebelsovski agitprop, čiji je cilj da utiče na onaj deo građanstva koji ne samo da nema dovoljno informacija, nego je za njih ono što rade Vučić i njegova vlast relevantnije od bilo koje stvarnosti. Profesorka Vesna Rakić Vodinelić mi je rekla da je, učestvujući u nekom istraživanju, došla do podatka da predsednik Srbije i stranka na čijem je on čelu najveću podršku dobijaju upravo od ljudi sa najnižim obrazovanjem i sa najnižim primanjima. Oni Vučiću najviše veruju; oni su njegovi najverniji glasači. Šta to pokazuje? Vučićev agitprop, odnosno njegova populistička politika, očito uspeva da te nesrećene ljude ubedi da veruju njima, a ne svojim očima ili

Ljubodrag Stojadinović

stomaku. Vaše minimalne penzije, vaše 22.000 dinara, poručuje im Vučić, neće biti smanjene, ostaće iste, ali zato hoće penzije onih penzionera koji primaju 80.000 ili 90.000 mesečno. Dakle, kažnjavamo bogate, a ne vas, to je poruka vlasti koja te ljude očito zadovoljava. Ovakva vrsta socijalne demagogije, ta politika „jednakih stomaka“, Vučićeve glasače vodi na još veće socijalno dno. Posredno, ona to radi celom društvu. Drugi razlog tako velike podrške režimu je konstantna manipulacija glasačima na osnovu istraživanja javnog mnjenja. Naime, analize pokazuju da ako u medijima svakodnevno ponavljate da Vučić ima 56 procenata podrške, onda to mora uticati na (de)motivisanost samih birača. Kažu da agencije koje se bave ispitivanjem javnog mnjenja uvek dodaju nekoliko procenata onima koji to istraživanje plate. Međutim, ovde imate primer da agencije dodaju ne dva ili tri, nego čak desetak i više procenata na realni rezultat, što se onda reflektuje kako na izlaznost, tako i na samu volju birača. Jer, mnogi kažu – zašto bih izlazio kad je već sve rešeno.

Na koji način opozicija motiviše građane da izađu na izbore? Ako Dragan Đilas kaže da će građani, kada njegov Savez za Srbiju dođe na vlast, umjesto sadašnjih 22.000 dinara imati platu 350 evra i da će onda sa tim novcem moći sebi da obezbijede odlazak na more ili da djetetu kupe bicikl, onda... Sa 350 evra?!

Apatija je stanje koje svakako pogoduje ovakvoj vlasti. Uverenje ljudi da se u društvu ništa neće i ne može promeniti ovu vlast održava u životu. Sa druge strane, ovakva opozicija teško da nešto može promeniti.

Ko može?

Novi ljudi. Postojeći opozicioni putujući cirkus možda može da dobije dvadesetak procenata na izborima, što je, naravno, malo da bi se Vučićeva vlast ozbiljnije dovela u pitanje. Verujem, dakle, da je samo nova građanska opozicija u stanju da uzdrma Vučićev režim, i to pre sve-

ga kroz građanski ili socijalni bunt, koji će izbiti odjednom, neočekivano. Takve pobune se ne mogu predvideti: uvek postoji granica trpljenja, znate... Na kraju, ispod ovakve apatije i bezvoljnosti građana mora da tinja opasno neraspoloženje na socijalnom nivou. Političke teorije nas uče da se socijalni bunt gotovo uvek pretvara u političku reakciju onih koji su taj bunt započeli. Drugim rečima, socijalni nemiri biće okidač za političke promene koje, bojim se, u Srbiji neće biti ni mirne ni demokratske.

Može li okidač političkih promjena biti Kosovo? Koliko su realna predviđanja političara sa desne strane političkog spektra koji tvrde da su građani veoma nezadovoljni kosovskom politikom predsjednika Vučića, što, tvrde oni, može dovesti do masovne pobune?

Svi znamo da je, u političkom smislu, Vučićevo rodno mesto najmračnija, desna sfera političke scene u Srbiji. Raspisao referendum ili ne, u prvom momentu rešenje kosovskog čvora neće izazvati burniju reakciju takozvanog desnog krila, niti će na bilo koji način uzdrmati poziciju predsednika Srbije. Uostalom, Vučić je svestan da su nacionalisti, kada je o Kosovu reč, poslednjih godina pojeli same sebe. Ipak, nije isključeno da bi se kasnije mogla dogoditi pobuna koja neće biti direktno vezana za sudbinu Kosova, odnosno za način na koje će to pitanje biti rešeno.

Zanimljivo je da politički protivnici svih boja Vučiću ne zameraju to što ne rešava problem Kosova, što bi bilo očekivano, već ga, naprotiv, kritikuju zbog toga što taj problem pokušava da reši. Što je, naravno, pogrešno. Jasno je da rešenje kosovskog čvora odavno ne zavisi ni od Vučića ni od Srbije. Naime, odluka o statusu Kosova davno je donesena, a Vučićev režim mora da razmišlja o modelu prihvatanja onoga što se ionako moralo prihvatiti, a onda i saopštiti javnosti.

Za sada javnost u Srbiji nema precizne informacije o razgovorima u Briselu, niti o tome šta su modeli rešenja – da li je

to razmena teritorija, korekcija granica, zamrznuti konflikt, stolica u UN za Kosovo... O tome i naša i kosovska javnost samo nagađaju.

Ko je sa desne strane političkog spektra najozbiljnija opozicija predsjedniku Vučiću, ko mu je najozbiljniji politički neprijatelj – da li su to Boško Obradović i Vuk Jeremić ili dio Srpske pravoslavne crkve na čelu sa mitropolitom crnogorsko-primorskim Amfilohijem?

U ideološkom i svakom drugom smislu profašističke organizacije u Srbiji odavno su se priključile Vučiću; one su pod njegovom kontrolom. Istovremeno, desna opozicija o kojoj govorite nije dovoljno politički jaka. Ostaje SPC, koja je najkonzistentniji front otpora Vučićevoj ideji podele Kosova. Doduše, i unutar crkve postoji jasna podela: s jedne strane imate patrijarha Irineja, koji sve više deluje kao Vučićev poslušnik; na drugoj strani je deo crkve koji predvodi militantni mitropolit Amfilohije, dok je na trećoj iguman Dečana Sava Janjić, koji pripada malobrojnom liberalnom krilu unutar SPC i koji se zalaže za zajednički život Srba i Albanaca na Kosovu.

Zanimljivo je da se u raspravama o Kosovu gotovo nikada ne govori o Srbima sa juga, kojih je, inače, za trećinu više nego na severu. Naprotiv, tema je sever Kosova, što pokazuje da je teritorija, a ne ljudi, predmet interesovanja ove vlasti.

I sa te kosovske strane, prvenstveno od onih koji su sledili ideje ubijenog Olivera Ivanovića, mogao bi stići najžešći otpor Vučićevoj ideji podele Kosova. Snažan otpor Vučiću može se identifikovati i u grupi okupljenoj oko Slaviše Ristića i Marka Jakšića, velikim protivnicima politike koju personifikuje predsednik Srbije.

Nakon posljednje sjednice Savjeta za nacionalnu bezbijednost, svi ljudi koje smo spominjali – i desni i ultradesni – stavljani su u isti koš sa, recimo, Sonjom Biserko ili sa Natašom Kandić, i to kao dio „agentur-

nog djelovanja“. Šta uopšte znači agenturno djelovanje?

Priča o agenturnom delovanju ima za cilj da građanima koji još veruju u „strane zavere“ dodatno ocrni sve opozicione snage u Srbiji koje se protive politici ove vlasti. Naravno, reč je o namernim mistifikacijama. Jer, kao i u svim zemljama sveta, i u Srbiji postoje obaveštajne službe koje rade svoj posao. U normalnim demokratijama službe su kontrolisane i njihov zadatak nije da šire paranoju koja podrazumeva da je sve loše što se događa posledica delovanja stranih agenata i ovdašnjih domaćih izdajnika. Tako su radili Slobodan Milošević i njegove službe, tako danas radi Vučić sa svojim. Srbija ima kontraobaveštajnu službu koja, uprkos konstantnom zastrašivanju i širenju paranoje, javnosti nije predstavila, niti imenovala ama baš nijednog stranog agenta. Da li je ta služba identifikovala ijednog agenta koji na teritoriji Srbije sprovodi one subverzivne aktivnosti koje mogu dovesti do destabilizacije zemlje?

Kada govori o zaverama, Vučić spominje tračeve. Koliko znam, službe bezbednosti se ne bave tračevima, bave se ozbiljnim stvarima.

Zaista mislite da se šef BIA Bratislav Gašić bavi ozbiljnim stvarima?

Nemojte me zasmejavati!... Sudeći po saopštenju izdatom nakon sednice Saveta za nacionalnu bezbednost, jasno je da srpske službe svoj posao ne rade dobro. Što ih, naravno, ne sprečava da javnost svakodnevno zasipaju pričama o nekakvim neprijateljima, o agentima... Osim momaka koji su telefonom slikali zgradu Generalštaba, a koje je „ulovio“ ministar Aleksandar Vulin, koje su to još neprijatelje naše službe uhapsile? Gde su ti silni agenti?

Ako nesposobna vlast nije u stanju da nađe spoljnog neprijatelja, onda neprijatelje traži unutra. Ako ih nema, proizvešće ih sama. Otuda neprekidno traganje za metama! Strani agenti udruženi sa unutrašnjim neprijateljima

matrica je poznata iz vremena staljinizma, koja pokazuje da Vučićeva vlast neće mnogo prezati da u Srbiju uvede u ozbiljniji oblik autokratije, čak i diktature. Srećom, režim uz sebe nema vojsku, nema policiju, nema aparat.

Kako nema?

Vučić je ozbiljno osiromašio i unazadio i vojsku i policiju. Njega danas podržavaju samo oni koji rukovode pojedinim elementima legitimne sile kakva su vojska, policija, tajne službe, komunalna policija, koja je i praktično postala policija Srpske napredne stranke u Beogradu.

Na osnovu čega tvrdite da vojska i policija ne podržavaju predsjednika Vučića?

Na osnovu onoga što čujem, što čitam i što vidim. Naši vojnici i policajci veoma su slabo plaćeni, jedva preživljavaju; pored toga, nemojte misliti da autoritetima doživljavaju ljude koji se nalaze na čelu ministarstava vojske i policije. To je jasno i sudeći po otvorenom otporu vojnih i policijskih sindikata ovoj vlasti, čiji je uticaj – mislim na sindikate – mnogo veći nego što se to na prvi pogled čini. Iako generali Vojske Srbije i šefovi policije čine sve kako bi vojnike i policajce onemogućili da masovnije izađu na proteste protiv ove vlasti, pitanje je koliko će taj bunt moći da se kontroliše u budućnosti. Tim pre što su, kažem, mnogi u vojsci i policiji poniženi – kako lično, tako i društveno. U tom smislu, teško je od njih očekivati da će jednoga dana stati uz vlast koja ih je do toga dovela.

Sa druge strane, ne verujem da će se vojska i policija masovnije dići protiv Vučića – naprosto, to nije u prirodi ovih sistema – što opet ne znači da će ga podržati u slučaju da zaista bude imao nameru da ide u pravcu zavođenja ozbiljnije diktature. Hoću da kažem da sam siguran da vojska i policija neće dozvoliti da budu zloupotrebjene, bez obzira na korumpiranost i podaništvo koje je evidentno u vrhovima i Generalštaba VS i Ministarstva unutrašnjih poslova.

Vučić je od gomile izvukao najgore

Kada slušate Marka Vidojkovića, našeg poznatog pisca, ili čitate njegove knjige, sigurna sam da najveći broj ljudi pomisli kako je reč o čoveku koji ruši sve pred sobom, za kog ne postoje prepreke, koji je slobodan do granica anarhije, koji je životno neprecizan, koji leže u zoru i ustaje predveče. Moram reći da pisac „Kandži“, „Sve crvenkape su iste“, „E baš vam hvala“, koji je bio i urednik „Plejboja“, a i voditelj je, i novinar, zapravo na mene ostavlja potpuno drugačiji utisak. Prvo, ne kasni na intervju, koji snimamo u kafiću SF imena „Pravda“. Drugo, sve što ulazi u njegov CV teško da može biti posledica ličnosti koja prepušteno i razbarušeno korača kroz život, sudarajući se sa njim bez ideje u kom pravcu da ide. Marko je od samog početka učesnik i govornik na protestima građana i veruje da su oni, u pretpolitičkom društvu kao što je naše, lekoviti. Svestan „izvesnog zamora“ i „drugačijeg poimanja“ protesta od RTS epizode, kada opozicija staje na čelo, ne misli „da će sve morati iz početka“, jer se „rupe u režimu ne mogu zamalterisati“

Tekst:
Danica Vučenić

Da li je preuzimanje protesta od opozicije, odnosno Saveza za Srbiju, bilo greška?

Ne, ne, nije bilo greška jer pošteno je reći i da su protesti počeli tako što je prebijen jedan od čelnika Saveza, Borko Stefanović. Opozicija je bila raspadnuta, protesti su motivisali te stranke i da se suoče sa lokalom i da vide kako funkcionišu stvari tamo. To je vodilo ka izvesnom konsolidovanju opozicije. Kada pogledamo situaciju pre protesta i ovu sada, imamo nekoliko dobrih stvari. Prvo, imamo taj Savez za Srbiju, koji se ipak nekako definisao i postavio na političkoj sceni kao lider protesta. Druga dobra stvar je Pokret slobodnih građana sa Sergejem Trifunovićem, koji se definisao na jedan

drugačiji način u odnosu na doba Saše Jankovića i koji privlači mlade ljude. I treća stvar je Građanski front. Tako da danas imamo zapravo tri opozicione demokratske kolone.

Ali istovremeno sve manje građana na ulici.

To je krenulo i pre upada u RTS. RTS je dao veštačko disanje ovim protestima. Svako od nas ko je išao na proteste, govorio na protestima, mogao je da vidi da se broj ljudi smanjuje, ljudi nisu shvatili ove proteste kao svoj radni zadatak jer su u suštini lenji. Lakše je danas odustati nego u vreme Miloševića, jer se setiš da imaš otvorena vrata za bekstvo iz zemlje. Ali, onog trenutka kada je režim počeo da naziva opoziciju fašistima, tada

Marko Vidojković

je i počeo da se osipa broj ljudi. Mislim da treba da se desi novi povod i sigurno će ga biti, da protesti ponovo postanu masovni.

Krivicu svaljete na građane, da li umesto novog povoda možda treba da se desi poverenje u one koji predvode proteste?

Sasvim na građane, to i jesu građanski protesti. Ja ne vidim ništa loše u tome da neko ko je organizovao protest, do tog trenutka, preuzme odgovornost. A ono što treba da motiviše građane, jeste uzrok protesta. Sve vreme mora da se ponavlja u glavi da je ovo preddemokratsko stanje. Moramo da se izborimo ponovo za demokratiju. Ovo je sada borba protiv tiranije Aleksandra Vučića. Ja ne volim čistunce koji u ovakvim situacijama gledaju u krvna zrnca Vuku Jeremiću ili Bošku Obradoviću. Baš me briga šta će Jeremić da priča, ja se borim za slobodne izbore i za slobodne medije. **U jednom intervjuu 2015. kažete da je društvena promena u tom trenutku nemoguća. Sad je 2019. godina, uprkos protestima i svemu što se dešava, imate li isti utisak?**

Politička je moguća, ali društvena promena nije. Razlika je velika jer politička obuhvata manji segment, a kompletna društvena promena je nešto što je ovde nemoguće. Prvo smo upropašćeni u vreme Slobodana Miloševića, a ovih sedam godina nam je udarilo glogov kolac u leš. Ova stabilokratija, odnosno kolonijalna uprava Aleksandra Vučića, udaljila nas je od svih ciljeva za koje smo se borili i pokazala i kakva je EU i kako gleda na ljudska prava, demokratiju, slobodu medija u zemljama koje nisu njene članice.

A da li možda društvena promena, koja podrazumeva vrednosnu potku, nije moguća ni zato što njeni pokretači ipak moraju biti iz sveta politike, a opozicija ne daje naznake da je spremna na tako nešto?

Mislim da je nemoguće pre svega zato što vidimo da je civilizacijski loša situacija. Moramo da gledamo sebe, ipak, kao deo kontinenta. Moderna civilizacija nije uopšte u dobroj situaciji. Imamo trgovinske i realne ratove, cepanje, populizam na sve strane, jačanje agresivnosti na

svakom koraku, u skoro svakoj zemlji i treba da očekujemo društvene promene nabolje. Bojim se da te promene moraju da dođu iz nekih razvijenijih i civilizovanih zemalja od Srbije. Dok smo imali Evropsku uniju, kao neku kompaktnu sigurnu zajednicu, do ekonomske krize 2008. mogli smo da idemo sitnim koracima ka unormaljivanju društva. Moram biti realan i utvrditi da bi u ovom trenutku bio pun pogodak kada bismo se prvo ratosiljali Aleksandra Vučića i SNS. Bili bismo „presrećni“ da se vratimo na stadijum pre Vučića, koji je bio katastrofa i ja sam bio veoma oštar prema Tadiću. Ali ovo...

Pa to i jeste dilema ako govorimo o društvenim promenama, da ljudi koji su bili deo one katastrofe, sada treba da nas vode u bolju budućnost?

Situacija je crno-bela, mi se sada borimo samo za najsuštinskije stvari. A ne zaboravite da su ti ljudi otišli sa vlasti izborima. Ti isti koje sam kritikovao, držali su medije daleko slobodnijim nego što su oni pod Vučićem, samo te dve stvari su zasad dovoljne. Daleko od toga da sam zaljubljen u opoziciju, ali ono što je meni odvratno i protiv čega se borim, jesu SNS i autokratski režim, koji iz klizenja može samo da se stropošta u diktaturu.

U jednom intervjuu profesorka Dubravka Stojanović je ironično konstatovala da možda ta Evropa misli da je naš vrhunski domet da se međusobno ne ubijamo.

Moguće. Goran Ilić u „Dobar, loš, zao“ nas je bukvalno zezao jer ja sam ga provalio u jednom trenutku da on misli da mi zapravo zaslužujemo Vučića i on je bio u fazonu – nadite boljeg. Naravno da ne zaslužujemo Vučića. On je deo zakulisnih igara i dokaz da su neke teorije zavere zapravo istinite jer je jasno da je čovek ovde doveden na vlast zato što je obećao da će da saraduje po pitanju Kosova. Mi moramo mimo Evropske unije da se pretvorimo u normalno društvo, to je naš istorijski zadatak, koji, bojim se, nećemo uspeti da obavimo.

Nemamo kapacitet bez Evropske unije?

Nemamo kapacitet, a EU je drage volje prepustila demokratiju i medije Vučiću,

koji se, u sklopu tog korporativno-kapitalističkog procesa, savršeno uklapa u novi kolonijalizam. Inače, ja mislim da je Kosovo rešeno pre dvadeset godina. A onda su doveli Aleksandra Vučića, da uradi konkretno šta? Zašto mi uopšte treba da se bavimo Kosovom? To je Vučićev problem u ovom trenutku, mene ne zanima uopšte, osim što bih voleo da se Kosovo normalno razvija.

Ali Kosovo je tema koju političari prelivaju na razne druge teme ovde, uključujući i izazivanje nestabilnosti.

To znači da mi imamo kaznenu ekspediciju EU koja se zove Aleksandar Vučić i koja nam je dovedena ovde da nas sedam godina upropašćava, a kada kosovski problem bude rešen, ulaskom u UN, onda ćemo govoriti – čuti, dobro je samo da nema Vučića na vlasti. Ako je to neki princip masovne dresure, onda bih ja voleo da se to što pre završi. A završiće se onog trenutka kada ostane bez otvorene podrške Zapada i počne da se ruši iznutra. To može da bude i sklop okolnosti i dokaza o ogromnoj korupciji, kriminalu, bratu, ubistvu Olivera Ivanovića. Ko zna kakvi će dokazi da izleze jer znamo kako funkcionise svetska politika. Ne mogu da pretpostavim da li odlazi na izborima ili ne, ne mogu da uđem u Vučićevu glavu kada je u njoj kaos. Ali se nadam da ako građani ikad budu ugroženi od nekih mafijaških ili parapolicijskih struktura, da će ih policija zaštititi, jer ima pozitivan vajb prema protestima, to sam video na terenu.

Dobro, ali zašto se onda protestuje, formiraju slobodne zone i sve ostalo, umesto da se lepo sedi i čeka taj trenutak?

Ne smemo da sedimo i čekamo zato što kada pričamo o stabilnosti i nestabilnosti, Vučić sebe predstavlja kao nekoga posle čijeg odlaska sa vlasti ovde izbija potpuni kaos. Moramo da pokažemo da smo mi, koji smo na ulici, spremni da preuzmемо društvo i državu onog trenutka kada se vrati demokratija.

Da li mislite da bi trebalo radikalizovati proteste?

Ne, mislim da protesti treba da se održavaju prosto kao jedna ulična skupština petkom i subotom u, ne znam, više od

50 gradova, i da je to sasvim dovoljno u ovom trenutku. Ali, moram reći da mi nije do kraja jasna ideja slobodne zone, jer ljudi koji su organizovali proteste u nekim mestima, sada dežuraju u slobodnoj zoni, pa proteste nema ko da organizuje. Čini mi se da je slobodna zona rezultat osipanja protesta. Ne možemo pričati o radikalizaciji protesta ako nismo brojni i ako protesti nisu masovni. Ako su protesti masovni, onda nema ni potrebe pričati o radikalizaciji, jer će doći sama od sebe.

Da li se vi, kao neko ko slobodno govori, istovremeno osećate kao slobodan čovek?

Ne, ne osećam se kao slobodan čovek. Osećam se kao da živim u ratnom stanju. Ne bih nosio suzavac sa sobom neprekidno da se osećam kao slobodan čovek. Svaki put kada izlazim sa gajbe, kada ulazim ili izlazim iz kola, četiri puta pogledam levo i desno. Svestan sam da su ljudi, slični meni, pili batine zbog onoga što govore. Možda je jedan broj ljudi napravio neki svoj mehur od sveta pa ih ne zanima ni protest, ni Vučić, žive male živote, ali stvar je u tome da mi svi zajedno živimo u zatvoru. A iz zatvora se beži, ako možeš, zato je sada ovde difolt života mladih, bekstvo.

Da li mislite da je Vučić slobodan čovek?

Nije. Nije zato što njega drži za jaja, da se izrazim „vidojkovičevski“, međunarodna zajednica. Ali meni njega uopšte nije žao. On i njegova banda su doživeli da, bez ikakvih prethodnih dostignuća, zagospodare celom zemljom i celim narodom.

Rekli ste da ne možete da ulazite u Vučićevu glavu, ali da li biste to mogli kao književnik, da li biste mogli da napravite priču o njemu?

Ja sam hteo da napišem jedan dramski tekst o situaciji na njegovom dvoru i o likovima kojima je on okružen. Odustao sam jer sam pomislio da je maler ubacivati ih u umetnička dela i utripovao sam da će, ako napišem tekst, biti još dve ili tri godine na vlasti. Ali, dešavalo bi se sve baš na dan izbora, koje je on dobio na uobičajeni način. Usred njihove demonske proslave, stiže informacija

da je proradio supervulkan na drugom kraju planete i da polako planeta ulazi u novo ledeno doba i da se svemu bliži kraj. U tim poslednjim trenucima njegove vlasti, uz njega su kriminalac koga sam zamislio kao mafijaša sa severa Kosova, političar desna ruka kog sam zamislio kao doktora Stefanovića i transvestit i gomila gudre, koju obezbeđuje kriminalac. On kao poslednju želju ima da se obračuna sa novinarkom, koja ga je užasno nervirala sve vreme, a koju sam zamislio kao Olju Bečković. Naredi kriminalcu da dovede novinarku. Ispostavlja se da je novinarka tvrd orah i u tom obračunu, u toj mojoj zamišljenoj predstavi, diktator najebava, a ne novinar. Ali bojim se da situacija u kojoj sam ga zamislio liči na ono kako on zamišlja svoj kraj – posle mene potop i mogu da odem sa vlasti samo ako pukne negde vulkan.

A da li postoji mogućnost da mu nešto oprostite?

Ne, ne. Zaista mislim da je ovo jedna epizoda koju ćemo gledati da potisnemo onog trenutka kada se bude završila. Vučić je od gomile izvukao najgore osobine. On je ovaj narod, koji mu je dao podršku, doveo u stanje u koje ga je otrpili doveo Slobodan Milošević. Kada bi imao kapacitete da izaziva ratove, siguran sam da bi to i radio. Srećom da nema. Ovo je jedan antitrening demokratije i mislim da ljudi nisu svesni u ovom trenutku posledica ovacija Aleksandru Vučiću.

Nekoliko puta ste rekli „posle Vučića“. Kada je to?

Ja sam optimista po prirodi, sebi ne dozvoljavam da budem pesimista, a možda ni da vidim stvari kakve jesu, jer se plašim da bi me to obeshrabrilo u daljoj borbi. Kada ideš u odbrambeni rat, ideš krišom. A ovo što mi radimo posmatram kao odbrambeni rat, u kome je ponekad borba samoj sebi svrha. Naravno, postoji nada u pobeđu, koja će se, ma koliko bila neizvesna i daleka, dogoditi.

Šta je vaše ključno oružje u tom odbrambenom ratu?

Reči. Ja sam čovek od reči. Imam reči i imam suzavac i to je sve što imam na raspolaganju.

Podaci su nova nafta

Tekst:
Miloš Obradović

Mi kažemo da su podaci osnova nove industrijske revolucije, ali kao što su fosilni izvori energije imali kontraefekte kroz zagađenje, tako i neadekvatna upotreba podataka izaziva neku vrstu zagađenja. Četvrta industrijska revolucija je dobra zato što je otvorenija, transparentnija, čistija, ali postoji to potencijalno zagađenje ne samo prevelikom količinom podataka, već i mogućnošću da se podaci zloupotrebe

U vreme kada svi pričaju o 4. tehnološkoj ili digitalnoj revoluciji kao velikoj šansi da srpska ekonomija dostigne Evropu i nadoknadi decenije zaostajanja, postavlja se pitanje da li imamo dovoljno infrastrukturnih, finansijskih i ljudskih kapaciteta za takav poduhvat. Kakve prilike i kakve opasnosti donose nova tehnologija, veštačka inteligencija i big data, za „Novu ekonomiju“ govori Miloš Đurković, direktor za jadranski region tehnološke kompanije SAS koja pravi softvere koji na bazi analize podataka omogućavaju brzo donošenje poslovnih odluka i nekadašnji direktor IBM-a, Cisca i HP-a za Srbiju i region, koji je takođe u jednom periodu obavljao funkciju predsednika Američke privredne komore.

Koji je značaj podataka u 4. industrijskoj revoluciji?

Ako pogledamo kroz istoriju, prva industrijska revolucija je pokrenula industrijalizaciju na bazi parne mašine, druga industrijska revolucija bila je tehnološki na višem nivou, ali opet zasnovana uglavnom na parnoj energiji. Treća je bila zasnovana na eksploataciji nafte i njenom korišćenju ne samo za dobijanje energije nego i u širokoj industrijskoj proizvodnji. Ova, četvrta industrijska revolucija u kojoj se nalazimo bazira se na podacima. Podaci su nova nafta. Količina

podataka koja se generiše je ogromna. Iz te ogromne količine podataka treba izvući prave podatke, a kada ih izvučemo treba ih primeniti na pravi način. Tu kompanije mogu da steknu veliku prednost jer mogu biti inovativnije, efikasnije, brže. Informacija je ključna i to ne samo prava, već i brza informacija.

Kao što pričamo o digitalnoj ekonomiji, pričamo i o digitalnom društvu. Velika količina podataka može se upotrebiti za dobrobit čovečanstva. Mi u SAS-u to zovemo „data for good“ (podaci za dobrobit). Tu dolazi do izražaja značaj otvorenosti podataka. Recimo, podaci o aerozagađenju, klimatskim promenama, javnoj bezbednosti, mogu doprineti kvalitetu života. Ceo taj koncept otvorenih podataka ne samo da može unaprediti život ljudi, već može pomoći i kompanijama da budu efikasnije i bolje.

Na koji način konkretno kompanije mogu da iskoriste podatke?

Mi imamo trodimenzionalni pristup podacima. Prva dimenzija je da se prikupe podaci, druga da se izvuku kvalitetni podaci i na kraju da se oni upotrebe. Iz velike količine podataka koji su kreirani bilo na socijalnim mrežama, bilo imejlovima, tekstualnim porukama ili koji dolaze sa raznih IoT (Internet of things) uređaja mi treba da izvučemo kvalitetne podatke i da ih primenimo u određene

Miloš Đurković

svrhe. To može biti customers inteligen- ce, što znači da kompanije mogu mnogo bolje da upravljaju svojom korisničkom bazom, da marketinške kampanje budu cilijane. Drugim rečima, da se odluka koja ponuda će u kom trenutku biti poslata kom korisniku, automatski donosi kroz softverske alate. Podaci se mogu koristiti i za bolje upravljanje rizikom. U bankama pomažu da se procena rizika kod odobravanja kredita automatizuje, a pri tome bankama pomaže da smanje svoj rizik. Takođe ovo primenjuju teleko- munikacioni operateri prilikom prodaje telefona na ugovore, gde se automatski obavlja kreditna provera klijenta. Na kraju, podaci se koriste i za sprečavanje prevara. Postoje rešenja namenjena po- reskim upravama za detekciju poreskih prevara, kao na primer za izbegavanje plaćanja PDV-a, za utaju poreza na dobit ili čak i za prevare u javnim nabavkama. Pomoću softvera može se automatizo- vati izbor najboljeg ponuđača i ne samo to, već pomoću analitike se predviđa ko su potencijalni učesnici u zloupotreba- ma u javnim nabavkama na osnovu čvr- stih argumenata. I poenta je da softver predviđa buduće događaje, da predviđa šta će koji korisnik poželeti.

U toj ogromnoj količini podataka ima mnogo i privatnih podataka, posebno sa društvenih mreža dostupnih bilo kome. Da li ima razloga za strah kako se ti podaci koriste, kome su dostupni?

Mi kažemo da su podaci osnova nove in- dustrijske revolucije, ali kao što su fosil- ni izvori energije imali kontraefekte kroz zagađenje, tako i neadekvatna upotreba podataka izaziva neku vrstu zagađenja. Četvrta industrijska revolucija je dobra zato što je otvorenija, transparentnija, čistija, ali postoji to potencijalno zaga- đenje ne samo prevelikom količinom podataka, već i mogućnošću da se po- daci zloupotrebe. Zato moraju da po- stoje regulative, kao što je na primer GDPR koji je donela Evropska unija. Za- tim postoje softveri koji regulišu njihovo sprovođenje. Ključna stvar u digitalnom društvu je da se postavi regulativa u vezi sa upotrebom podataka i uvedu alati

koji će sprečiti zloupotrebu podataka, ali i zaštititi od malicioznih napada, hakova- nja, korišćenja tih podataka u nelegalne svrhe.

Da li su obični ljudi spremni za to, da li znaju da podaci koje ostave na internetu mogu biti zloupotrebljeni? Da li znaju da treba da se štite?

Ne. Ne radi se dovoljno na tome. Čak i napredni korisnici često kažu „nije me briga, šta mogu sa mojim podacima“. Ali stvari odlaze predaleko. Naročito bi trebalo raditi na zaštiti dece na internetu i to ne samo od direktnog ugrožavanja, već i od neadekvatnih sadržaja.

Da li GDPR regulativa otežava pri- kupljanje i analizu podataka?

I treba da postoji ograničenje. Ali postoji i saglasnost koju osobe daju na kori- šćenje njihovih podataka. Ako neko da saglasnost da se njegova imejl adresa ili telefonski broj koristi za marketing, to je u redu. Ako mu dosadi, može da ot- kaže. Problem je kada se podaci koriste neovlašćeno i kada se koriste osetljivi podaci poput matičnog broja, poreskog broja, adrese stanovanja itd. GDPR po- stavlja pravila šta i kako može. Za sve bezbednosne stvari najvažnije je da se postave sistem, regulativa i procedure, a ne samo da sve svede na primenu nekih softvera.

U kojoj meri srpske kompanije pri- menjuju tehnologije, da li su sprem- ne da iskoriste šansu koju pruža 4. industrijska revolucija?

U Srbiji, pa i u regionu, implementa- cija tehnologija je nešto kasnila, ali to je imalo i pozitivnih strana. Preskočili smo neke tehnologije koje su skupe i koje su kratko trajale i odmah primeni- li nove i bolje. Recimo, telekomi nikada nisu instalirali skupu i komplikovanu ATM mrežu za prenos podataka, već su odmah postavili IP tehnologiju. Ili, reci- mo, nismo imali aparate za parkiranje, već smo odmah uveli plaćanje parkinga SMS-om, koje je jeftinije i jednostavni- je. Kod nas nije samo stvar koliko smo spremni za primenu novih tehnologija, što država, što privreda, već koliko smo spremni da neke stvari sistemski reša- vamo. Uvek mora da postoji cilj koji želi

da se postigne. Kod nas u biznis sektoru i dalje se stvari rešavaju kupovinom opreme i softvera, ali se ne polazi od rešavanja poslovnog problema. Treba prvo utvrditi koji je problem u poslova- nju, zatim videti kako tehnologija može da ga reši i zatim je primeniti. Tada se na ulaganje u tehnologiju neće gledati kao na trošak, već kao na investiciju. To je posledica toga što često ne postoji spo- na između IT-ja i biznisa, da IT razume šta biznis hoće, a da biznis razume kako IT može da mu pomogne.

Često inženjeri ne gledaju blagona- klono na menadžere, a menadžeri ne razumeju inženjere. Vi ste kao inženjer karijeru izgradili upravlja- jući regionalnim ograncima velikih tehnoloških kompanija. Da li se uspešan menadžer školuje ili rađa?

Tu je pitanje šta je menadžer. Da li je to neko ko je završio fakultet za me- nadžment, ili neko iz bilo koje struke ko je otišao u menadžere. Mi smo još u SFRJ imali mnogo dobrih inženjera koji su postali menadžeri. Ili su se dokvalifi- kovali ili su to naučili kroz posao. Ja više volim da pričam o liderima nego o me- nadžerima. Imamo izreku „menadžeri rade stvari pravo, a lideri rade prave stvari“ (managers are doing things right and the leaders are doing right things). Najvažnija je socijalna i emotivna inte- ligencija. Ljudi bilo koje struke sa tim sposobnostima znaju kako da rade sa ljudima i mogu da napreduju. Tu dolazi- mo do još važnijeg pitanja, da li se me- nadžer postaje rođenjem ili se uči. Mi- slim da je to slično kao sa sportistima. Nesumnjivo da vrhunski sportisti imaju talenat, ali bez napornog rada i učenja ne može se postati ni vrhunski, pa ni osrednji sportista.

Jednog dobrog lidera stvara celo okru- ženje. Prvo njegova porodica, jer u kući se usvaja sistem vrednosti, a pravi si- stem vrednosti je neophodan za lidera. Kasnije isto važi i za školu i na kraju krajeva zavisi i od toga kakav je sistem vrednosti u celom društvu. Mi smo ima- li jedan jaz, naročito 90-ih godina, kada ljudi nisu imali vremena da steknu pra- vo radno iskustvo, a i imali smo sistem

vrednosti potpuno pogrešno postavljen. Došli smo u situaciju da nemamo do- voljno uspešnih menadžera i lidera koji mogu da pokrenu privredu. Imamo do- sta sjajnih preduzetnika koji su napravili odlične firme, ali kojima je možda bio i problem da sami izgrade menadžersku strukturu u firmi zato što ni sami to ne znaju. Ja sam imao sreće da sam prvi posao imao u uređenoj kompaniji, Džiti, zajedničkoj kompaniji Ei Pupin Beograd i američke firme GTE, a zatim i da pre- dem u multinacionalne kompanije gde su postavljeni sistemi vrednosti i jasan put u razvoju vođstva kod zaposlenih, tako da mislim da sam tu najviše naučio o liderstvu.

Koje, po vašem mišljenju, osobine lider mora da ima?

Pravi sistem vrednosti o kom sam go- vorio podrazumeva otvorenost, trans- parentnost i integritet. Postoje veoma strogi ljudi koji su poštovani i cenjeni zato što su fer. Lider mora da ima viziju jer dobar lider mora uvek da zna gde želi da ide, ali i da bude jako otvoren da pri- hvati sugestije i mišljenja drugih.

Šta biste savetovali mladim ambi- cionim ljudima, kako da postanu lideri?

Da veruju u sebe. Da postave jasno šta žele. Da ono što rade rade najbolje. Da budu strastveni i da daju sve od sebe. I da nikada ne prave kompromise sa in- tegralitetom. Kad god se napravi kompro- mis sa integritetom, ne završi se dobro. **Izvoz IT sektora u Srbiji je prošle godine dostigao 1,1 milijardu evra i zabeležio rast od preko 20 odsto u odnosu na prethodnu godinu. Gde su potencijali za dalji rast, a šta su prepreke?**

Veoma je dobra stvar da je Srbija uvidela važnost IT-ja i novih tehnologija uopšte, i to radi dosta zemalja. Nismo mi jedi- ni u tome. Sve najrazvijenije zemlje u svetu pridaju tome značaj, kao recimo Estonija ili Južna Koreja koja je progla- šena za najinovativniju na svetu. Finska je, recimo, na trećem mestu te liste. Tu se ne misli samo na IT, ali je IT pokretač inovativnosti u svim industrijama. Sviđa mi se kako raste izvoz, ali mislim da bi

trebalo što pre da pređemo u sledeću fazu. Da iz uglavnom outsorsinga poč- nemo da pravimo sopstvene proizvode. To nije lako napraviti, ali srpska IT indu- strija može da ponudi gotove proizvode globalnom tržištu. Tu imamo jedan veliki problem, a to je veličina našeg tržišta. Da biste mogli gotov proizvod da plasirate u inostranstvo, prvo morate da osvojite domaće tržište koje je, nažalost, veoma malo. Takođe, veliki problem je i obra- zovni sistem.

Za takvu ekspanziju neophodno je da imate dovoljno obrazovanih ljudi i to ne samo IT stručnjaka. Naš obrazovni si- stem još nije reformisan i mi ne generi- šemo dovoljno zanimanja koja su aktuel- na. Ako pogledate najinovativnije zemlje na svetu, imaju najbolje obrazovne siste- me. Džek Ma, vlasnik Alibabe, prošle go- dine je na Davosu kritikovao obrazovne sisteme u celom svetu. Rekao je da tre- ba da učimo decu onim veštinama koje veštačka inteligencija neće moći da radi. Kod obrazovanja ne radi se samo o ško- lovanju ljudi koji će da programiraju ma- šine, već i o osposobljavanju ljudi da rade stvari koje mašine neće moći da rade. Imaćemo isti problem kao i razvijene ze- mlje, a to je nedostatak radne snage. Ne samo u visokotehnološkom polju, već i u medicini, nezi starih. U čitavom regionu nemamo dovoljno školovanih majstora raznih struka.

Da zaključim, mi zaostatak za razvijenim zemljama možemo da nadoknadimo samo ekspanzijom rastom, a ek- sponencijalni rast mogu da pruže samo visoke tehnologije i inovativnost.

Pomenuli ste da bi trebalo da se više okrenemo razvijanju sopstvenih pro- izvoda umesto outsorsinga. Koliko je to moguće u Srbiji? Zašto je lakše to uraditi u Silicijumskoj dolini nego u Beogradu?

Mnogi startapi su nastali u centrima kao što je Silicijumska dolina ili Plano u Tek- sasu zato što su dosta dobro napravljeni sistemi finansiranja i načini kako plasira- ti proizvode. U maloj zemlji je problem kako učiniti proizvod globalnim. Zato uglavnom svi gledaju da otvore kompa- nije u takvim centrima ili, ako ih otvore

ovde, da odu tamo da se probiju ili priku- pe dodatni kapital.

Mi i po investiranju u IT puno zaostaje- mo za zemljama u okruženju. Država mora još više i brže da razvija infra- strukturu i da radi na digitalizaciji držav- ne uprave, a privatni sektor treba da ima veću svest kako nove tehnologije mogu da mu pomognu da bude brži i efikasniji, produktivniji.

Svojevremeno kada smo pričali sa direk- torom jedne kompanije u Srbiji o investi- cijama u IT, rekao nam je kako mu je to preskupo, a ispred kancelarije je bio par- kiran automobil dvostruko skuplji od toga. **Kao dugogodišnji član i nekadašnji predsednik Američke privredne ko- more imali ste prilike da se upoznate sa uslovima poslovanja u Srbiji. Kako ih ocenjujete?**

Kroz Amčam smo se trudili da promo- višemo Srbiju kao dobru investicionu destinaciju. Istovremeno smo uvek raz- govarali sa državom o tome kako uslovi mogu da se poboljšaju, od poreske politi- ke, zakona o radu, parafiskalnih nameta... S druge strane smo se trudili da najbolje prakse stranih kompanija preslikamo u Srbiji. Srbija se u poređenju sa zemljama u okruženju kasno otvorila zbog sankci- ja i prolazili smo dečje bolesti tranzicije, koje su Rumuni, Bugari, Madari prošli devedesetih godina. Svojevremeno sam radio na tome da kompanija u kojoj sam tada radio otvori veliki internacionalni centar u Srbiji sa nekoliko hiljada zapo- slenih. Naišao sam na nerazumevanje u vladi. Pri tome nisu tražene subvencije, već samo da se popravi poslovna klima da bi velike strane kompanije napravile centre kakve su imale u Bugarskoj ili Ru- muniji, gde je bilo po 20.000 ljudi zapo- sleno. Tada je fokus države bio na drugim stvarima, privatizacija je bila u jeku i imali smo priliv kapitala po tom osnovu.

Kasnije je to prepoznato, došao je NCR i mnogo drugih kompanija, ali možda se i preteralo sa subvencijama. Mislim da ne treba da subvencionišemo samo strane firme, već dobre domaće firme, kako bi se one širile, jer samo tako ćemo imati domaće proizvode sa većom dodatnom vrednošću.

Gradani glasaju odlaskom iz Srbije

Tekst:

Miloš Obradović

Poslednjih 15-20 godina iznova se pojavljuju isti zahtevi privrede, da se smanji poresko opterećenje rada. O tome da li je to moguće i na koji način, kao i šta je neophodno da konačno dobijemo efikasnu poresku upravu, za „Novu ekonomiju“ govori Milica Bisić, profesorka na FEFA i saradnica konsultantske kuće KPMG.

Smanjenje opterećenja na zarade je tema već najmanje 15 godina, a posebno je aktuelno otkada imamo suficit u budžetu. U kojoj meri je izvodljivo značajnije smanjenje poreza i doprinosa?

To je večita tema poslednjih 20 godina. Od 2000. godine i jeste došlo do nekog smanjenja nameta, ali privrednici nisu zadovoljni. Kod nas se pored poreza i doprinosa u odnosu na prosečnu neto zaradu, koji iznose 62 odsto, ali je međunarodno uporediv pokazatelj udeo poreza i doprinosa u bruto plati. Kod nas je taj odnos 38 odsto i po njemu smo mi otprilike na sredini. Nemamo najmanje poreze i doprinose, ali daleko od toga da imamo najveće, čak i u regionu. U Makedoniji je recimo opterećenje manje, ali da li je to dovelo do manje nezaposlenosti nego kod nas? Ne baš. Nije to povezano tako direktno, niti je kod nas to opterećenje toliko veliko da smo nekonkurentni u odnosu na druge zemlje.

Ne ulazeći u to da li je to opterećenje veliko ili malo, suština problema je da ukoliko želimo da značajnije sma-

ljudi, privatnici, ne veruju, neće da ulože novac ovde. Kao prvo, nisu poštovani. Kao drugo, zakoni su danas ovakvi, a sutra je pitanje kakvi će biti. Da li će biti sprovedeni i takvi kakvi su? Za svaku normalnu investiciju treba najmanje pet godina, samo dok ne počnu neke pare da se vraćaju. Dok napravite fabriku, pa razvijete proizvod, pa vratite kredite i investiciju, prava zarada počinje posle desetak godina. A kod nas, za deset godina - ko živ ko mrtav

njimo opterećenje, treba da razlikujemo porez na zaradu i doprinose.

Porez na prosečnu zaradu iznosi efektivno sedam odsto. Poreska stopa jeste 10 odsto, ali kada se uračuna neoporezivi deo od 15.300 dinara, efektivna stopa je sedam odsto. Doprinosi su 32 odsto od bruto plate. Znači u ukupnim nametima porez čini svega 17 odsto, a doprinosi 83 odsto opterećenja zarade. To znači da i ako potpuno ukinemo porez na zarade, opterećenje na neto platu će biti oko 58 odsto, što je više od zahteva privrede. To znači da je za značajno smanjenje opterećenja potrebno smanjiti stope doprinosa. A u suštini to znači i da bi moralo da dođe do revizije prava iz socijalnog osiguranja i potpuno drugačijeg načina njegovog finansiranja. Penziona prava su već prilično revidirana sa penalima po osnovu privremene penzije i sa umanjnjima, pa i povećanjima penzija koja u suštini menjaju prava penzionera s obzirom na to koliko su plaćali doprinose. S druge strane, da bi se bilo šta radilo sa penzijskim doprinosima ogromna sredstva su potrebna, pa po mom mišljenju, u dogledno vreme prostora za veće promene nema. Šta god da se uradi, morao bi da se napravi presek: tekućim penzionerima i onima koji su blizu penzije morate da isplaćujete njihove penzije i to bi trajalo prilično dugo, a prilično bi i koštalo.

Sistem koji bi se možda mogao uvesti podrazumeva potpunu promenu shvata-

nja penzije i načina života. To je socijalna penzija. Tu država obezbeđuje minimum jednak za sve. To podrazumeva da stanovništvo razume da mora da investira. Onda se postavlja pitanje koliko vi ovde imate prilika za investiranje, osim da kupite stan pa da ga izdajete.

Mislim da kada je reč o penzionom osiguranju, nije realno da se dođe do značajne reforme. To je ozbiljna reforma za koju su potrebna ogromna sredstva i politički konsenzus jer podrazumeva drugačije obaveze države u odnosu na penziju i drugačiju odgovornost pojedinca u odnosu na svoju starost.

Privrednici su prošle godine kada se pravio budžet tražili da se opterećenje smanji na 46 odsto prosečne plate.

Da bi to bilo moguće, potrebno je povećanje nekog drugog poreza.

To bi značilo da se penzije nadomešćuju iz budžeta?

Tako je. Jeste da se mi u poslednje vreme hvalimo postignutim suficitom, pri čemu nisam sigurna da je suficit države po definiciji dobro imati, ali to nije trajni rezultat, pa da možete očekivati da se iz privremenog viška trajno finansira takva mera.

Šta sa doprinosom za zdravstveno osiguranje?

Kod zdravstvenog doprinosa postoji mogućnost da se deo uredi tako da podrazumeva potpunu promenu načina finansiranja zdravstvenog osiguranja. Ako bismo ukinuli zdravstveni doprinos, opterećenje

Milica Bisić

na zarade (bruto) bi moglo da se svede na 40 i nešto odsto, ali opet bi morao odnekud da se nadoknadi deo para.

Jedna od ideja je bila da se porez na zarade poveća sa 10 na 15 odsto i ukine doprinos za zdravstvo, pri čemu bi se jedan deo finansirao iz budžeta. To bi u fiskalnom smislu moglo biti održivo, ali je onda nužna promena finansiranja zdravstvenog sistema. Tada bi osiguranici bili svi rezidenti koji plaćaju porez u Srbiji. Onda bi RFZO morao da se transformiše u direkciju koja se isključivo bavi trošenjem budžeta zdravstvenog osiguranja. Tada bi moralo mnogo bolje da se planira i povećala bi se odgovornost. Ako ne bi bilo dovoljno para, znalo bi se ko je kriv; ili oni koji nisu dobro isplanirali ili Ministarstvo finansija ili Skupština koja nije odobrila dovoljno novca iz budžeta.

Znači od značajnijeg smanjenja opterećenja zarada bez velikih reformi nema ništa?

Ispunjenje zahteva za smanjenje poreza i doprinosa na 40 ili 50 odsto bez dopunskih mera (povećanje nekog drugog poreza, reforma načina finansiranja socijalnog osiguranja, ...) ne bi bilo ozbiljno, jer ne bi bilo održivo i stvorilo bi ogromne probleme u drugim oblastima kao što je zdravstveno osiguranje, koje je i inače u problemu. Nama sada svi zdravstveni radnici, od lekara do sestara - odoše. Uskoro neće imati ko da nas leči. To je i logično pošto su im plate male. Ako hoćete kvalitetnu državnu i privatnu zdravstvenu zaštitu, vi tim ljudima morate da platite.

Da li onda ima prostora za progresivni porez na dohodak? Često se pominju primeri skandinavskih zemalja gde su velike plate mnogo više oporezovane nego manje, dok kod nas, kažu, država više uzima od siromašnijih nego od bogatih.

Prvo naš poreski sistem nije linearan. Ljudi često zaboravljaju godišnji porez na dohodak.

Ali njega veoma malo ljudi plaća.

To govori da smo siromašni. Kada posmatramo samo porez, bez doprinosa, prvo imamo neoporezivi iznos plate od 15.300 dinara. Onda oni koji imaju plate do limita za godišnji porez na dohodak imaju

porez na platu od 10 odsto. Oni koji imaju plate u iznosu od tri do šest prosečnih plata plaćaju još 10 odsto na neto zaradu za godišnji porez na dohodak (ukupno oko 14 odsto), a oni koji primaju više od šest prosečnih plata imaju godišnji porez na dohodak od još 15 odsto ili ukupno negde oko 17 odsto. S druge strane, vlasnici firmi plaćaju prvo porez na dobit 15 odsto, a zatim i porez na dividendu još 15 odsto, što je ukupno negde 28-29 odsto. Dakle, oni plaćaju još veći porez. Znači, postoji progresija.

Druga stvar je da onaj ko ima platu u visini tri prosečne, nije baš mnogo bogat čovek. A opet i njih ima malo, jer smo prosto siromašna zemlja.

Ali šta bismo dobili ako bismo onu nekolicinu koja plaća godišnji porez naterali da plaćaju porez od 50 odsto? To ne bi donelo ništa posebno u budžet.

Postojala je ideja da se porez na sve zarade poveća na 20 odsto, pa da se u okviru njega uvede progresija. Opet to je mali broj ljudi i to ne može biti značajan izvor prihoda ni za šta. Može biti dobra priča, evo sad će ovi što zarađuju mnogo da plate mnogo, ali ništa više. S druge strane, ekonomski gledano velika progresija destimuliše visoko kvalifikovane i sposobne da rade, jer što bi oni više radili, kad će pola dodatne zarade da ode državi.

Važno je shvatiti da je porez dužnost. Porez nikada ne možete da volite, ali mora postojati poreski moral. Koliko god poreska administracija bila efikasna, ne možete samo prisilom naplatiti porez. Kao prvo, obveznici treba da poštuju državu, da veruju da će njihove malverzacije biti otkrivene i kažnjene i tu je uloga poreske administracije.

Šta je važnije za sprečavanje utaje poreza - visoke kazne, ili veća mogućnost otkrivanja i kažnjavanje?

Važnija je verovatnoća otkrića, jer šta vredi visoka kazna ako znate da je verovatnoća da se otkrije utaja mala. S druge strane, ako je nagrada velika, a verovatnoća da vas uhvate mala, biće utaje. Zato je važna efikasna poreska uprava i ona predstavlja podsticaj za dobrovoljnost plaćanja poreza. Ali ništa manje važno je uverenje građana da se taj novac koji se prikupi porezom

dobro troši. Kada vi vidite da dobijate dobru zdravstvenu zaštitu, da vam deca idu u bezbedne škole u kojima su profesori zadovoljni i posvećeni deci, kada u državnoj upravi brzo i lako dobijete ono što vam treba, to podstiče poreski moral. S druge strane, deli ljude na one koji neće da plate porez, kojih uvek i svuda ima i na one koji plaćaju i veći je odijum društva prema onima koji neće da plaćaju.

Kakav je poreski moral kod nas?

Veoma nizak. Nezavisno od kvaliteta javnih usluga i vlasti, svest o tome je niska. Mi smo jako kratko u kapitalizmu, svega dvadesetak godina. U socijalizmu privatna svojina nije bila značajna, a poreze su plaćale samo zanatlije. Svi ostali smo plaćali porez na zarade, koji su plaćale firme za nas. Mi još nemamo odnos prema privatnom poslu, niti prema zaradi, niti poštujemo one koji zarađuju, naprotiv. Svi privatnici se smatraju lopovima. Privatnik deluje kao pogrdna reč.

Drugi uzrok je što sama vlast, i to sve vlade poslednjih dvadesetak godina, ima istu svest. Tome svedoče stalno neke amnestije. Te se otpisuju dugovi za porez, te reprogrami. Postoji dužnička psihologija. Poslednji primer su krediti u švajcarcima za koje je država platila deo. U vreme uzimanja kredita u švajcarcima, tadašnji guverner NBS Jelašić je upozoravao da se oni ne uzimaju. Ako vaše plate nisu ni na koji način vezane za valutu u kojoj se zadužujete, sigurno ćete u jednom trenutku upasti u makaze. To je kocka. Jeste tim ljudima teško, ali zašto mi kao poreski obveznici da snosimo posledice? Dok god vlada logika da svi (poreski obveznici) treba da snose trošak pojedinačnih grešaka, nema poreskog morala. Drugo, nema ni odgovornosti, koja je deo koncepta tržišne ekonomije. Ja sam za sebe odgovorna, a ne država. Država mora da radi kako treba, jer je za to plaćam. Ako je država obezbedila zakone, ako me zaštitila i ako ja platim sve obaveze, onda je moj izbor kako ću živeti. Treba reći i da naš narod glasa o tome. I to glasa odlaskom iz zemlje. Zašto ti isti ljudi koji odu u inostranstvo, tamo zarađuju i plaćaju porez, ne mogu to da rade ovde? Zato što ovde nešto smeta.

Šta je to što smeta?

Neuređenost i odsustvo izvesnosti. Mi donosimo dobre ili loše odluke u zavisnosti od toga da li smo pametni, informisani, skloni riziku, ali rizik koji se ovde javlja je sistemski. Nema veze sa mnom, nego sa ukupnim okruženjem. Najbolji primer su privatne investicije. Domaće privatne investicije iznose sedam odsto BDP-a. To je katastrofa.

Da li je takva privreda zdrava i održiva?

To je samo simptom. Ljudi, privatnici, ne veruju, neće da ulože novac ovde. Kao prvo, nisu poštovani. Kao drugo, zakoni su danas ovakvi, a sutra je pitanje kakvi će biti. Da li će biti sprovedeni i takvi kakvi su? Za svaku normalnu investiciju treba najmanje pet godina, samo dok ne počnu neke pare da se vraćaju. Dok napravite fabriku, pa razvijete proizvod, pa vratite kredite i investiciju, prava zarada počinje posle desetak godina. A kod nas, za deset godina - ko živ ko mrtav. Stabilnost i izvesnost su ključni zadaci države. Da li su pravila dobro definisana, da li se poštuju? Očigledno ne, jer ljudi stalno odlaze.

Kako ocenjujete aktuelnu reformu Poreske uprave?

Poreska uprava otkad je napravljena 2003. godine, stalno je u nekim reformama i to uglavnom ad hok reformama. Prelazak na elektronske poreske prijave je veliko unapređenje, ne samo za poreske obveznike, već to podrazumeva i elektronsko knjiženje obaveza, nema papira, grešaka u unosima. Tekuća reforma pod dodatnim nadzorom MMF-a trebalo bi da dovede do stvarno različitog funkcionisanja Poreske uprave. Sadašnja reforma podrazumeva suštinski funkcionalnu reorganizaciju. Da li će ona uspeti, zavisi od toga da li će se sve svesti na smanjenje broja filijala, što onda može biti samo loše, jer imate manju mogućnost kontakta sa poreznikom. Suštinski treba da se napravi razlika između funkcionalne organizacije i mesta rada. Ako imate funkciju kontrole koja je centralizovana, znači da u centrali sede ljudi zaduženi za analizu rizika koji prave plan kontrole i koji spuštaju naloge, idealno, elektronskim putem. Još bolje je ako imate algoritam koji pravi skup obveznika iz kog birate koga ćete da kontrolišete.

Kao prvo, algoritam je sveobuhvatan u zavisnosti od količine podataka koje u njega ubacite, ali još važnije on je nepristrasan, što je ključno za poštovanje rada Poreske uprave. Sam inspektor može da sedi bilo gde. Mesna nadležnost koja kod nas preovlađuje ne bi trebalo da utiče na postupanje inspektora. Ako ja podnesem poresku prijavu elektronski, mene se ne tiče na kojoj opštini će se kontrolisati moja prijava. Teritorijalna raspodela je važna da bi se znalo koliko je na kojoj opštini ili drugoj teritoriji prikupljeno poreza, ali to je informacija koja može da posluži vođenju ekonomske politike ili oceni rada nadležnih organa, i ništa više.

U Poreskoj upravi kažu da bi smanjivanje broja filijala trebalo da ujednači postupanje inspektora.

Različito postupanje je pitanje organizacije rada uprave i sposobnosti centrale da rukovodi time. Kada imate teritorijalnu nadležnost, onda je neposredni rukovodilac inspektor šef filijale, a ne šef kontrole. Inspektor može da ostane na istom mestu, samo treba odrediti da mu šef bude rukovodilac kontrole.

Bitno je da se poslovni procesi unaprede. Recimo preknjižavanje. To je noćna mora i za obveznike i za upravu. To može da se unapredi. Postoje poreske uprave u kojima obveznik ima svoj nalog kome može da pristupi slično kao kod elektronskog bankarstva. U svom nalogu možete da vidite sve račune. Možete da imate svoje poštansko sanduče u kome uprava može da vam dostavlja poreska rešenja, potvrde... Postoji opcija i da obveznik sam pretplate sa jednog računa prebacuje na drugi račun. Sada imate situaciju da ne možete da tražite preknjižavanje ukoliko niste dospeli u dug na drugom računu, a znate da će vam obaveza dospeti za dva dana. Ako imate pretplatu pre nego što je nastao dug na drugom računu, onda se ne računa kamata. Ali se kamata ne briše sistemski nego podnosite zahtev, pa oni proveravaju, pa vam onda preknjiže, pa storniraju kamatu. Meni je poznat slučaj gde je fizičko lice plaćalo na pogrešan račun porez, pošto je bilo nekih promena i na jednom računu se pojavila pretplata, a na drugom dug. Preknjižavanje je trajalo

šest meseci. To njemu možda nije smetalo, ali zamislite firmu kojoj treba potvrda Poreske uprave da ne duguje za porez da bi se javila na nekom tenderu. Sada je sam proces tako definisan, pa Uprava mora tako da radi.

U Poreskoj upravi se žale već dugo da nemaju dovoljno ljudi, uopšte na ljudske kapacitete. Deluje kao da se odugovlači sa osposobljavanjem Poreske uprave. Zašto?

To govori u prilog tome kako se odnosimo prema porezu. Poreska uprava bi trebalo da bude jedna od najvažnijih institucija države. Počev od toga gde joj je sedište, do toga koliko ljudi imaju i kolike su im plate. Odnos prema njima je otprilike kao i prema zdravstvu. Što nije dobro. Bez obzira na ideju i politiku - ko god se nalazio na vlasti, njemu su potrebni porezi. Prikupljanje poreza je potpuno tehnička stvar. To ne bi trebalo da bude stvar politike, jer i levičarima i desničarima i bilo kome drugom treba novac da bi sprovodio politiku. Rashodna strana pokazuje kakvu politiku vodite. Da li više dajete za investicije ili za socijalnu politiku, na primer.

Može li da se napravi moderna Poreska uprava ako se ne izbaci uticaj politike?

Za Poresku upravu to možda najviše vredi, ali važi za svaku državnu instituciju. Ustanove koje pružaju usluge građanima moraju da budu profesionalne.

Ali dešava se da poreznici budu represivni prema nekome, a nekim drugima se gleda kroz prste za plaćanje poreza.

To dodatno otežava izgradnju poreskog morala. Ali to ne važi samo za poresku administraciju, već za sve inspekcije. I to je deo razloga zašto su nam domaće investicije samo sedam odsto BDP-a.

Pre pet godina tadašnji v. d. direktora Poreske uprave vas je optužio za krađu podataka i špijunažu. Da li je to došlo epilog, da li ste dobili izvinjenje?

Zvanično izvinjenje nisam dobila, a podnela sam četiri tužbe. Dva procesa su pravosnažno rešena i dobila sam odštetu, a druga dva sam dobila u prvom stepenu, i sada se nalaze na višoj sudskoj instanci.

Vučić je danas najveći „žuti“

Tekst:
Tamara Nikčević

„Pre protesta Jedan od 5 miliona verovao sam da se slobodarski duh Beograda ugasio. E onda me je, pokazavši da je nepobediv, ovaj grad još jednom iznenadio“, kaže na početku razgovora za „Novu ekonomiju“ nekadašnji gradonačelnik Beograda, bivši ambasador SRJ u Vašingtonu, istoričar Milan St. Protić. Protić dodaje da je uvijek bio na strani protivnika vlasti, čak i onda kada je i sam nakratko postao vlast

Konkretan povod za početak protesta Jedan od 5 miliona bio je napad na Borka Stefanovića. Šta je još uticalo na izlazak građana na ulice?

Vučić je 2012. izbore dobio zato što su se građani s pravom razočarali u nas, pobednike 5. oktobra. Šest ili sedam godina kanije, Vučićeva apsolutna vlast koju nema ko da ograniči, opomene i kritikuje, izazvala je bes i ljude izvela na ulice. „Svako ko ima vlast pada u iskušenje da je zloupotrebi“, napisao je Montesquieu 1848. godine.

Posebno ako nemate demokratske institucije – parlament, opoziciju, slobodne izbore - i ako imate takvu dominaciju vladajuće stranke. Građani to više ne mogu da tolerišu, zato se okreću ulici. Uostalom, videli ste upad u RTS.

Taj upad su osudile i svjetska i evropska asocijacija novinara, mnoga ovdašnja novinarska udruženja.

Bio je to jedini način da se Javni servis opomene, da mu se pripreti, da se njihovim urednicima i novinarima stavi do znanja da je to što rade nedopustivo.

Ne razumem zašto se oni koji su upali u RTS sada izvinjavaju. Osim upada, nije bilo drugog načina. To je ultima ratio, poslednje sredstvo. Ostale opcije odavno su eliminisane i neutralisane. Uostalom, ako se u Francuskoj, u zemlji sa malo dužom i demokratskom i revolucionarnom tradicijom, „žuti prsluci“ na ulicama otvoreno sukobljavaju sa policijom i vlašću koja je neporedivo manje uzurpatorska od ove koju mi imamo, onda ono što smo videli ispred RTS-a izgleda kao popodneva engleska čajanka. Razbijeno je neko staklo, neko je odgurnut, pa šta?! RTS nije slučajno nazvan TV Bastilja. Na koji način se boriti protiv te „Bastilje“? Kako je 14. jula 1789. u Parizu pala Bastilja? I da vas podsetim: 14. jul je i danas državni praznik Francuske.

Predsjednik Aleksandar Vučić bi vam sada rekao da su odgovorne urednike i novinare o kojima govorite na RTS doveli „žuti“ i da 2012. on nikoga od njih nije smijenio.

Prvo, te urednike i novinare postpetooktobarska vlast je preuzela od svojih pret hodnika.

Milan St. Protić

Neće biti. Dragan Bujošević je devedesetih bio novinar NIN-a, Nenad Lj. Stefanović novinar „Vremena“.

Šta su Bujošević i Stefanović radili ranije, deo je njihovih profesionalnih biografija. Časnih ili nečasnih. Ako me već vučete za jezik, ni jedan ni drugi se devedesetih nisu naročito proslavili novinarskom hrabrošću; nisu bili karijatide slobodnog novinarstva, već blede novinarske figure u nedeljnicima u kojima su radili. Najzad, to kako njih dvojica danas vode RTS, to je bruka i sramota. Jasno je da su se prodali stranci na vlasti. I nisu jedini.

Drugo, ne znam zašto se Vučić žali na „žute“. Pa, sam se okružio „žutima“; on je danas najveći „žuti“.

Kako to?

Ne samo da je prihvatio „biseksualnu“ politiku „žutih“ – i Kina, i Rusija, i Amerika, i Evropa, i Kosovo, i ovakva ekonomska politika – nego su upravo „žuti“ postali njegovi najbliži saradnici. „Žuti“ su i Siniša Mali, i Goran Knežević, i Goran Vesić, i Beba Popović, i Nebojša Krstić, i Jelena Trivan i Aleksandra Joksimović... A onda mu „žuti“ ne valjaju, je li!?

Nažalost, situacija u Srbiji veoma je nepovoljna po demokratiju. Čim jedna stranka ima tako dominantan položaj i dobija toliko glasova na izborima – sve da ih je dobila na najpošteniji način – to nije dobro. Da bi demokratija bila funkcionalna, odnos između vlasti i opozicije mora biti jedan, dva ili tri poslanika razlike. To je prava demokratija, a ne „ruski model“, u kojem dominiraju jedna partija i jedan lider. Pametan čovek na vlasti se uvek zabrine kada vidi da je opozicija slaba; on traži da mediji budu što otvoreniji, što slobodniji, što kritičniji. Tim pre što zna da će se, pre ili kasnije, ista batina okrenuti i protiv njega.

Da se razumemo: ni o opozicionim liderima ne mislim mnogo bolje, naprotiv. Većinu njih dobro poznajem, ali to u ovom trenutku nije tema.

Šta je tema?

Tema je načelna: da li kao društvo težimo povratku u jednopartijski sistem. Da li bi ova vlast želela stoprocentnu podršku, bez tragova opozicije? Često pomislim da kod nas svaka stranka u

stvari želi da liči na Savez komunista ili na KPJ. Deluje kao da se nekadašnji Savez komunista prostom deobom поделиo na sto i nešto partija, koliko ih danas ima u Srbiji. Svaka od njih funkcioniše po istom principu, ima isti cilj. Čelnici tih stranaka demokratiju ne doživljavaju kao pravo suprotnog mišljenja, nego kao svoje apsolutno pravo da vladaju, da raspolažu našim životima, našim novcem, a da nas o tome ništa ne pitaju. Ako hoće gondolu na Kalemegdanu, moraju da nas pitaju; ako hoće da seku drveće, da popločavaju ulice, da troše pare, moraju da pitaju. Hoću da kažem da su u tom smislu isti.

Baš isti? Nema razlike?

Razlika je u tome što su ovi na vlasti zaista mediokriteti. Da nisu na vlasti, čime bi se bavili? Znaju li nešto da rade? Imaju li neki posao, neku veštinu, neki talent, nešto što su radili pre politike ili uz politiku? Šta će se dogoditi kada jednom padnu sa vlasti? Čime će ispuniti vreme kad ostanu bez automobila, bez šofera, sekretarica, aviona, kamiona?!

Nažalost, to u dobroj meri važi i za opozicione lidere, za koje je politika takođe sudbina.

Proteste Jedan od 5 miliona do sada su organizovali glumci, nevladine organizacije, intelektualci... Sada su famozni kamion preuzeli političari. Je li to dobra vijest?

Jeste. Zašto? Zato što su političari konačno preuzeli i političku odgovornost i videćemo u kom pravcu će se stvari odvijati. Najzad, videćemo da li građani te političare uopšte podržavaju.

Poržavaju li građani Boška Obradovića? Imate li utisak da se Obradović pozicionirao kao lider Saveza za Srbiju?

Stara je istina da ulica stvara lidere, u šta smo se uverili i devedesetih. Uostalom, svi smo mi „uličari“. Ja prvi. Javno ime nisam napravio tako što sam samo pisao istorijske knjige ili što sam završio škole koje sam završio, što govorim jezike koje govorim, nego zato što su me ljudi prepoznavali po tome šta sam govorio na ulici. Činjenica je da je Boško

Obradović ušao u prazan prostor – možda instinktivno, a možda i planski – koji se najednom otvorio. Da li će tako i ostati? Nisam siguran.

Zašto niste sigurni?

I knjiško i lično iskustvo mi govore da se veoma brzo među političarima pojave surevnjivost, zavist, takmičenje, rivalstvo pogubno po jedinstvo bilo kojeg pokreta. Ne verujem, dakle, da će Vuk Jeremić ili Dragan Đilas skrštenih ruku posmatrati kako Boško Obradović, koji svakako ima takvih pretenzija, postaje neprikosnoveni lider i protesta i SzS. Istovremeno, jasno je da čovek ovako ekstremnih političkih stavova i pogleda ne može zauzeti dovoljno širok prostor. Uostalom, iz ekstremizma se postaje lider samo pod nenormalnim i jedinstvenim istorijskim okolnostima kakve su, na primer, bile u Italiji i Nemačkoj posle Prvog svetskog rata ili u vreme Prvog svetskog rata u carskoj Rusiji.

Kada predsjednik Vučić i vrh države Boška Obradovića nazovu fašistom, šta oni zapravo hoće da kažu? Na šta upozoravaju javnost?

Zanimljiva je ta Vučićeva metamorfoza. Tim pre što je i on, koliko znam, počeo upravo sa tih pozicija: njegova stranka je imala bratske odnose sa Le Penovom partijom u Francuskoj; gradili su jedinstvo sa nekim ruskim desničarima, koketovali sa sličnim idejama i ponašanjem. Kada su se pojavili na političkoj sceni Srbije, šešeljevci su dolazili na naše mitinge i razbijali ih. Što je tipično za ljutičevce. Tipično! Kao manjinska ekstremistička grupa sa jedva jednim procentom podrške u biračkom telu i sa jednim narodnim poslanikom u jednom sazivu parlamenta, na isti način su se pre Drugog svetskog rata ponašale pristalice Dimitrija Ljotića.

Iako su stavovi Boška Obradovića ekstremistički, oni predstavljaju izrazitu manjinu. Ne vidim načina da u Srbiji to postane većinsko mišljenje. Ipak, da bi se pozicionirao kao lider, Obradović bi morao da se naglo i brzo pomeri ka centru, da se odrekne i nekih ljudi i nekih svojih fundamentalnih stavova. Uostalom, i Vučić je od ekstremizma morao

da se pomeri ka centru, da preuzme politiku DOS-a, da se odrekne svoje politike i stavova kako bi mogao da se predstavi kao nacionalni lider. Naravno, Vučić se nikada nije odrekao svog prepoznatljivog agresivnog stila javnog ophođenja. Takav pristup, ta nasilna potreba da se bude duhovit po svaku cenu, osim što podseća na njegovog političkog oca Vojislava Šešelja, veoma često zvuči i neduhovito i neinteligentno.

Sa druge strane, mislim da je Vučićeva najveća mana – veoma ograničene intelektualne sposobnosti.

Tako govorite o najboljem studentu beogradskog Pravnog fakulteta?!

Tako! Vučićeve intelektualne sposobnosti su izuzetno ograničene: malo je radio na sebi, njegovi su vidici skučeni. Upravo iz tih skučenih vidika proizlazi njegova neutoljiva žed za vlašću, koja je često tragikomična. Koliko je Vučiću samo stalo do toga da je uvek u pravu, da se meša u sve i svašta, najčešće u ono što ne zna – od Maksa Vebera do Tomasa Mana.

Uzgred, Vučić Vebera nije ni čitao. Da jeste, znao bi da je najprihvaćenija definicija države upravo ona Veberova, koja kaže da državu čine teritorija, narod i vlast. Šta to znači? Znači li to da je Kosovo država? I još nešto: problem ograničenih intelektualnih sposobnosti političara nije karakterističan samo za Srbiju; sa tim se problemom suočava savremeni svet.

„Razlika između političara i državnika je u tome što političar misli na sledeće izbore, a državnik na sledeću generaciju“, govorio je Čerčil.

Ljudi koji imaju viziju budućnosti razmišljaju o tome šta će biti posle njih. Oni znaju da nije dobro da sami odlučujete o svemu, da narod veruje samo vama, da se sve svodi na to šta ćete odlučiti vi ili vaša stranka. Braniti svoga samo zato što je vaš, bez obzira na to kakva je ogrešenja napravio, tipična je zamka plitkoumni vlastodržaca okruženih ulizicama, poltronima, beskičmenjaci. Pametan čovek sluša, razgovara sa svojim neistomišljenicima. Ako se u ovoj zemlji ne uvažava ono što misle Vladimir Kostić, Miodrag Zec, Boško Đu-

kanović, ako u javnosti nema Danice Popović, ako niko ne poziva Borisa Begovića i Leona Kojena – govorim o ljudima različitih političkih pogleda, ali nespornog i ličnog i intelektualnog integriteta – pa, koga onda da slušam?! Sa kim ću da se konsultujem oko teških pitanja?! Sa Aleksandrom Vulinom ili Nebojšom Stefanovićem?! Ili sam sa sobom?! E, zato Srbija danas ovako izgleda!

Ima li protest Jedan od 5 miliona sličnosti sa 5. oktobrom?

Nema, ali ima sa demonstracijama 1996/97. Naravno, repriza nikada nije isto što i premijera. Tim pre što, nažalost, danas nema tako mnogo mladih ljudi koji su protestima iz 1996/97. davali poseban smisao. Što ne znači da svet koji poslednjih meseci šteta nije pristojan, dobar i pošten. Jeste.

One demonstracije nisu dale rezultat, bojim se da neće ni ove sada.

Plaćite li se da bi moglo doći do nasilja kakvo smo vidjeli na kontramitingu decembra 1996?

Ne plašim se. Zašto? Zato što sredovečni građani nikada nisu ratoborni; ratoborna je omladina. A nje, ponavljam, nema u dovoljnom broju. Pored toga, decu koja su ostala nismo ni vaspitali da nasrću na policiju.

A mladi ljudi koji su uletjeli u RTS, koji su se gurali sa policijom, šta je sa njima?

Njima alala vera!

Alal im vjera?!

Naravno. Svi smo zaboravili na Rusoov Društveni ugovor: građani su se međusobno dogovorili da formiraju vlast koja će raspolagati monopolom fizičke sile da bi odnose u društvu uredila u našu korist. Tako kaže Žan-Žak Ruso. Ako se vlast odrekne dogovora ili se ponaša suprotno očekivanju građana, ako krene da nas tuče, onda i mi imamo pravo da raskinemo „društveni ugovor“. Jer, da podsetim najboljeg studenta Pravnog fakulteta: ugovor je saglasnost volja dveju strana. Ako nema saglasnosti, građani imaju pravo da raskinu ugovor. Momak koji je šutnuo policajca to je i učinio: raskinuo je ugovor! Alal mu vera!

Rodilo se uverenje da je pravda nedostižna

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Nedavno je Evropska komisija uputila oštre kritike Srbiji i zemljama u regionu zbog stanja u oblasti vladavine prava i borbe protiv korupcije. I prema indeksu Svetskog projekta pravde, Srbija je pala za dva mesta i nalazi se iza svih susednih država. Ono što se čini možda važnijim od ocena sa strane, jeste pitanje koliko to nazadovanje građani osećaju u svakodnevnom životu. O tome smo razgovarali sa Milanom Antonijevićem, direktorom YUKOM-a

Vladavina prava sasvim sigurno nije neka imaginarna stvar čiji nedostatak građani ne osećaju na svojoj koži. Ako postoje zakoni koji se ne primenjuju i ako pojedini ministri priznaju da nema političke volje da se oni primenjuju, onda se lako može zaključiti da kao društvo negde mnogo grešimo. Kakva se poruka šalje javnosti kada predsednik države zida vikendicu na obali reke, ili kada se nelegalno zidaju višespratnice u samom gradskom jezgru, a da se zbog toga ne snose sankcije? Mnoštvo je loših primera i radnji u koje su umešani ovdašnji političari. Zato prvenstveno oni moraju da se koriguju ukoliko žele da vode zemlju dobrim putem. Meni je potpuno jasno da smo daleko od uređenog društva poput Holandije gde ministar dolazi biciklom na posao da ne bi zagađivao životnu sredinu, ali to ne znači da nemamo pravo da tražimo da se Srbija upristoji, kaže Antonijević.

Srbija je najlošije rangirana po faktoru „ograničenja ovlašćenja vlasti“, odnosno za (ne)kažnjavanje zvaničnika zbog zloupotrebe položaja.

Svaka vlast mora biti ograničena, tome uostalom i služi podela vlasti na izvršnu, zakonodavnu i sudsku. Nezavisne institucije su takođe potrebne modernim dru-

štvima jer predstavljaju dodatni mehanizam kontrole. Čini mi se da podela vlasti nije ono u šta država u potpunosti veruje i zbog toga teško prihvata kritike da bi trebalo ograničiti ovlašćenja koja otvaraju vrata za brojne zloupotrebe. Kada se pročitaju izjave evropskih zvaničnika o vladavini prava, od nacрта Ustava do odnosa političara prema pravosuđu, postaje jasno da se ubuduće Srbiji neće tolerisati da pravi greške. Zato mi pada na pamet ideja da bi u terminologiju, odnosno praksu, trebalo vratiti ono čuveno „držanje za zakon kao pijan plota“. Ovo o čemu govorimo nisu stvari oko kojih se može cenjkati. Naši zakoni su dovoljno moderni i dovoljno jasni, ali se ne primenjuju.

Ako se ne primenjuju, za koga se usvajaju? Da li zapravo više služe kao pokriće pred Evropskom unijom nego što su tu zbog građana?

Na tabeli za ispunjavanje preuzetih obaveza, većina polja je popunjena i većina zakona je usklađena. Međutim, kad govorimo o onom drugom koraku, a to je primena - rezultati su loši. Ako imate Zakon o zabrani diskriminacije, a na ulicama grupe koje salutiraju sa fašističkim porukama, onda je pitanje da li je 2009. godine taj zakon usvojen samo zato da bi neko popunio svoj CV. Očigledno je

Milan Antonijević

mного veći problem u tome što se zakonima ne donose zarad građana u čije ime će se sprovesti, nego zarad potrebe da se dokaže da smo u stanju da izvršimo zadatak.

Nedavno ste izjavili da je primena zakona postala izazov, a ne praksa.

Mi imamo razne izazove. Kad gledam naš Ustav, ponekad pomislim da se konstantno krećemo kroz neki zoološki vrt u kome su pojedina prava u kavezu, a neka na slobodi. Ako i među političarima, ali i radnicima na šalteru i samim građanima možete videti odmahivanje rukom na pomen nekog zakona i čuti da se on nikad neće sprovesti, onda je zaista reč o izazovu. Ta vrsta malodušnosti koja je zavladała je vrlo zabrinjavajuća.

Jedan od zakona na koji se čeka više od 10 godina je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći koji bi velikom broju ljudi omogućio lakši pristup sudovima. Zbog čega ne uspevate da se izborite za njegovo usvajanje, kome on smeta?

Pitanje kome smeta taj zakon ja bih preformulisao u pitanje kome smeta jak građanin. Taj zakon bi svima koji su obespravljeni ili nemaju sredstva da angažuju advokata omogućio da se izbore za svoje pravo na pristup pravdi. Zašto ga nema deset godina, odgovor bi morali da daju oni koji sede u ministarstvu pravde, ali i kreatori budžeta. Od građana se uzima novac za zaštitu njihovih prava, a godinama se koristi u ko zna koje svrhe.

Tu se otvara pitanje uloge republičkog parlamenta, čija funkcija nije puko donošenje zakona, već i kontrola kako se oni sprovode, kako radi Vlada i njena ministarstva?

Skupština mora više da se angažuje na kontrolnoj ulozi. Njen posao nije samo da donosi zakone već bi trebalo da prati i na čine sprovođenja.

Međutim, kako god gledali na Skupštinu, i u njoj ima čestitih pojedinaca koji pokušavaju nešto konkretno da urade. Oni se mogu naći i u vlasti i u opoziciji. Kao pozitivan primer bih naveo Žensku parlamentarnu grupu u kojoj su pripadnice različitih političkih opcija i koje

su spremne da vode dijalog o brojnim društvenim problemima. Poslanike mi plaćamo i oni ne bi trebalo da budu prvenstveno glasnogovornici svojih partija. Praksa mora postati glasanje po ličnim i moralnim uverenjima, a ne po naredjenju stranke.

Ipak, ženski parlament nije imao tu snagu da utiče na usvajanje Zakona o ravnopravnosti polova.

I priča o tom zakonu je nažalost prešla u sferu politike.

Nekoliko puta smo spomenuli pritiske. Na njih svakodnevno upozoravaju sudije i tužioci. Promena Ustava u delu koji se odnosi na pravosuđe je ponovo u fokusu. Vidite li iskrenu nameru da se novim predlozima takva uplitanja smanje? U jednom trenutku ste odustali od učešća u javnim raspravama.

Ljudski potencijali su veoma važni kad govorimo o ovom problemu i tu pre svega mislim na one sudije i tužioce koji glasno govore da ne žele ovakve izmene Ustava. Ohrabruje što su jasno spremni da se bore protiv monolitnog načina vladavine. Takav sistem ne može dugo da se održi, sam počinje da se urušava iznutra. Želim da verujem da se iz ministarstva pravde više nikad neće čuti neprimerena izjava da „sudije žele da uzmu vlast“. U Ustavu jasno piše da sudije jesu vlast, što znači da nemaju od koga da je uzimaju, niti kome da je daju. Mi očekujemo izmene Ustava koje će politiku izbaciti iz procesa odlučivanja

Zbog čega je teško reformisati pravosuđe?

Zato što smo često imali periode kada su reforme rađene bez jake potpore u društvu, a kao posledicu smo dobili veliko nepoverenje prema pravosuđu. I kroz reforme 2008. i 2009. godine se namećala izvršna vlast kao glavni kontrolor. Pogledajte šta sve građani preživljavaju pred sudovima i kolika je neusklađenost sudske prakse. U javnosti se rodilo uverenje da je pravda nedostižna i da je gotovo nemoguće imati fer suđenje. Osim strukovnih udruženja i civilno društvo je spremno da ponudi određena rešenja.

Sudski postupci koji se odnose na građane traju godinama, a kad je reč o političarima, priča je potpuno drugačija.

Nije dobro praviti presedane i rešavati brzinski slučajeve poput onog sa ministrom Nebojšom Stefanovićem. Onda ste u obavezi da se jednako ophodite i prema „običnim“ građanima.

Reforma mora da pokaže da je brzina nešto što može da se proizvede.

Sada se ipak stvari kreću nabolje. Imamo Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, koji na jasan način daje signal kako treba donositi presude, kojom brzinom i kako se sudije moraju odnositi prema ljudima koji sede sa druge strane, to jest prema građanima.

Takođe, političari ne bi smeli svojim protivnicima da lepe etikete da su kriminalci i lopovi i da u javnim nastupima zloupotrebljavaju državnu funkciju. Pretpostavka nevinosti je prvi imperativ koji svi političari i funkcioneri treba da poštuju.

Šta naše građane najviše muči i zbog čega vam se najčešće obraćaju?

Sve više nam se obraćaju zbog ekonomskih i socijalnih problema, što ukazuje da su građani često obespravljeni od strane države. Još uvek postoje i kršenja zakona u oblasti diskriminacije i zločina iz mržnje. Godišnje preko 3.000 građana dobije našu besplatnu pravnu pomoć, a kada to pomnožite sa dvadeset godina rada, dobijate pozamašan broj, zar ne?

Da li se slažete sa ocenom nekih vaših kolega da slabi snaga nezavisnih institucija i da se njihova pozicija urušava? Može li za to biti odgovorna isključivo vladajuća garnitura, ili je važno i pitanje lične hrabrosti, moralna i snage da se čovek odupre pritiscima?

Reč je o institucijama starim svega deset godina. Mislim da bi bilo korisno što pre napraviti projekciju kako će one izgledati u naredne dve godine, a zatim obavljati monitoring. Ukoliko u tom periodu ne unaprede svoj rad, onda tražiti smenu ljudi koji ih vode. Podsetiću vas da Zakon potpuno jasno određuje šta su

obaveze nezavisnih institucija i za kakve preporuke su nadležne.

Da li je problem što je politika u neke od tih institucija ušla na velika vrata?

Od početka su naše zamerke bile da je kod izbora čelnih ljudi bilo uticaja politike, međutim u poslednje vreme sve je brutalizovano. Važno je ukazati koliko je značajnih stvari uradio Rodoljub Šabić kao poverenik za informacije od javnog značaja, koji je došao iz sveta politike mnogo vidljivije nego oni koji sada obavljaju funkcije u nezavisnim telima. Zbog integriteta koji ima uspeo je da napravi uzornu instituciju. Svako ko bude nasledio to mesto moraće da nastavi istim stopama. Videćemo da li će se brzo predati ili će reagovati na svaki prijavljeni slučaj.

Da li bi situacija u društvu bila znatno drugačija da su manji uticaji i na medije koji gube svoju kontrolnu ulogu i postaju propagandna mašinerija?

Medijska sloboda je osnova, a za nju je sve manje razumevanja. Ne može se samo deklarativno govoriti o zagaranovanim slobodama, a okretati glava kada se napadaju novinari i kada se na njih vrše razni politički pritisci. Zaposleni u medijima rade za izuzetno mali novac, a istovremeno pokušavaju da svojim integritetom zadrže profesionalizam. To nije lako i zato je neophodno zaštititi novinare.

Koliko mediji doprinose da se kopaju sve dublji rovovi među onima koji različito misle?

Pojedini mediji su nas zaista vratili u polarizovane i zatvorene krugove. Ali ipak je najveća odgovornost na onima koji vode politiku, daju oštre i neprimerene izjave i provociraju.

Da li štite svakog novinara kome su ugrožena prava, bez obzira na to u kojoj medijskoj kući radi?

Nikad nismo bili ostrašćeni. To se može videti iz Jukomove baze podataka u kojoj su imena ljudi koji nam se obraćaju. Ljudska prava su univerzalna i ne trpe stavljanje predznaka političke pripadnosti.

Kakav je odnos prema nevladinom sektoru, ponovo se na njega prilično negativno gleda?

Organizacije poput naše postoje svuda u svetu i njihov osnovni cilj je da podsećaju vlade šta treba da urade i koje poslove da završe. Kod nas je još uvek bolna tema suočavanje sa prošlošću. S jedne strane imate ljude koji su učestvovali u ratnim sukobima, nekog su izgubili, ili se sećaju strašnih događaja, a sa druge strane su oni koji su ostvarili materijalnu korist koju žele da sačuvaju. To je razlog zašto u rečnik mora da se vrati izraz „ratni profiteri“. Upravo se novac tih profitera investira u kampanju protiv organizacija koje otvaraju pitanja suočavanja sa prošlošću. Kad-tad, ako ih deca ne budu pitala odakle im bogatstvo, pitaće ih neka vlada, tužilaštvo ili nevladine organizacije. Ja se nadam da će taj period doći.

Odavno se govori o fenomenu „države zarobljene korupcijom“, ekonomija takođe ozbiljno trpi zbog upliva uticajnih i lobističkih grupa. Koji su najčešći izgovori vlasti pred javnošću?

To je takođe pitanje vladavine prava, odnosno rada pravosuđa koje je dozvolilo zastarevanje slučajeva, a gde je bilo osnova za krivično gonjenje. Rumunska tužiteljka je zaštićena i ima ogromnu popularnost jer pokreće predmete i ne dozvoljava zastarevanje dela korupcije. Takvom sudstvu bi mi trebalo da težimo.

Zašto smo zaglavljani ovde gde jesmo? Kako se prema nama ponašaju evropski prijatelji, kako neki vole da ih nazivaju?

Svet je mnogo kompleksniji nego 1948. godine, kada smo rekli „ne“ tadašnjem Sovjetskom Savezu. Situacija je drugačija i od onog trenutka kada se raspala Jugoslavija. Zaista ne mislim da samo interesi vode svetsku politiku, već da i dalje postoje vrednosti koje se promovisu. Korupcija se dešava i u Moskvi i u Vašingtonu. Mi bi trebalo pre svega da se okrenemo sebi i sagledamo vlastite mogućnosti, kako da se poboljša život građana i da li ima iskrene želje Vlade da tome doprinese.

Partijska i pravna država ne mogu zajedno

Tekst:
Miloš Obradović

Za dugoročno održiv i snažan privredni rast potrebno je trajno održanje makroekonomske stabilnosti, ali i napredak u strukturnim reformama koje su u prethodnim godinama stagnerale. Strukturne reforme se pre svega odnose na javna preduzeća, ali i na državnu upravu, pravosuđe, obrazovni, zdravstveni i penzijski sistem. Kada su u pitanju javna preduzeća, prvi korak je da se partijska kontrola nad njima zameni državnom, a potom da se ona oslobode kvazifiskalnih funkcija kao što su neekonomske cene nekih proizvoda, subvencije potrošača, tolerisanje neplaćanja usluga i drugo. Reforma obrazovnog sistema treba na svim nivoima, od majstora do istraživača, da obezbedi znanja i veštine koje će biti međunarodno konkurentne. Za rast privrede je važno da se nastavi izgradnja infrastrukture jer se time smanjuju troškovi poslovanja i unapređuje konkurentnost privrede. Nakon toga sledi najvažniji posao, izgradnja modernih institucija koje su primerene savremenoj tržišnoj privredi. To znači da se uspostavi ravnopravnost svih učesnika u privredi, kao i da se obezbedi efikasnija zaštita ugovora i svojine. Za dobre institucije ključno je da se izgradi državna uprava i pravosuđe u kojima će kompetentnost, posvećenost i poštenje biti iznad partijske lojalnosti. Bolje institucije su preduslov za dugoročni rast privrede, a u njima Srbija nije ostvarivala napredak u dužem vremenskom periodu, kaže Arsić.

U vlasti ističu da je privredni rast Srbije ove godine, koji će biti preko četiri

Nakon što je posle tri godine fiskalne konsolidacije proglašeno da smo izašli iz krize, sledeći zadatak je dostići snažan privredni rast i to u dužem roku. O tome šta je potrebno za to i da li je dugoročni privredni rast moguć u društvima u kojima je interes pojedinih grupa iznad interesa društva, govori Milojko Arsić, profesor na Ekonomskom fakultetu i glavni urednik izdanja Kvartalni monitor

odsto, među najvećima u Evropi. Hajde da stavimo to u kontekst privrednog rasta regiona, recimo Centralne i Istočne Evrope. Gde se stvarno nalazimo?

Ako gledamo samo ovu godinu, privredni rast će biti 4,2 odsto, što su istraživači Kvartalnog monitora prognozirali pre godinu dana. Ovaj rast će biti na nivou prosečne stope rasta u 11 zemalja CIE koje su članice EU. Već sada je izvesno da će bar tri zemlje imati brži rast od Srbije. To su Poljska, Mađarska i Letonija, dok će nekoliko zemalja, kao što su Slovenija, Slovačka i Rumunija, imati sličan rast kao i mi. Prema tome, ne može se nikako govoriti o nekom spektakularnom rastu privrede Srbije u ovoj godini. Dodatna slabost ovogodišnjeg rasta privrede Srbije je u tome što je on jednim delom rezultat jednokratnih faktora, odnosno oporavka privrede od prošlogodišnje suše i problema u EPS. Da nije tih jednokratnih faktora, rast bi iznosio oko 3,3 odsto, što je znatno slabije od proseka zemalja CIE. Osim toga, u drugoj polovini ove godine privreda Srbije usporava rast, što je u skladu na našem prognozom da će se u narednoj godini ostvariti rast između 3,5 i četiri odsto. Rast privrede Srbije u odnosu na okruženje je još slabiji kada posmatramo duži vremenski period od pet ili 10 godina. U prethodnih 10 godina privreda Srbije se zajedno sa Slovenijom i Hrvatskom nalazi u grupi zemalja CIE koje su najsporije rasle. Međutim, nije isto kada privreda Slovenije stagnira sa zaradama od 1.000 evra i Srbija sa platama

od oko 400 evra. Prethodna decenija je za privredu Srbije u velikoj meri izgubljena, što se vidi po kretanju prosečnih zarada. Uoči krize zarade su bile 400 evra, a sada nakon 10 godina su dostigle tek 420 evra. Mada se sadašnje zarade isplaćuju iz realnijih izvora nego u pretkriznom periodu, njihov rast za samo 20 evra u periodu od 10 godina je porazan rezultat.

Otkud toliko zaostajanje u privrednom rastu u poslednjoj deceniji, jer svetska kriza je sve pogodila?

Za razliku od drugih zemalja CIE, Srbija je ušla u krizu sa nezavršenom tranzicijom, nije završila čak ni privatizaciju. Osim toga, Srbija je ušla je u krizu sa velikim unutrašnjim i spoljnim neravnotežama, zbog čega je negativni uticaj svetske krize bio snažniji nego u slučaju drugih zemalja. Investicije su dominantno finansirane stranim kapitalom, pa je naglo smanjenje priliva stranih investicija i kredita na početku krize značilo i veliki pad ukupnih investicija, a time i višegodišnju stagnaciju privrede. Osim toga, fiskalni deficit je bio vrlo visok, što je imalo za posledicu snažan rast javnog duga. U periodu 2008-2012. Vlada je bila previše fragmentirana i slaba da bi donosila teške i nepopularne odluke, dok su u periodu 2012-2014. izbegavane nepopularne mere, kako bi se aktuelna vlast učvrstila. Kao rezultat toga javni dug je u periodu vlade Demokratske stranke, SPS i G17+ porastao za skoro sedam milijardi evra, da bi u toku prve dve godina vlasti SNS i SPS dug porastao za čak 10 milijardi evra. Stoga je Srbija tokom 2014. godine

Milojko Arsić

bila suočena sa realnom mogućnošću bankrota, što sigurno nije dobar ambijent za investicije i privredni rast. Ozbiljne mere za uspostavljanje makroekonomske stabilnosti su sprovedene tek krajem 2014. godine. Uspostavljanje makroekonomske stabilnosti u kombinaciji sa ekspanzijom evropskih privreda omogućilo je da Srbija, čak i tokom fiskalne konsolidacije, ostvari rast. Međutim, taj rast je i dalje sporiji od prosečnog rasta zemalja CIE, mada bi Srbija kao jedna od najmanje razvijenih zemalja u Evropi trebalo da ostvaruje natprosečne stope rasta, kako bi nadoknadila istorijski zaostatak za zemljama srednje i Zapadne Evrope.

Investicije su jedan od neophodnih faktora privrednog rasta. Ove godine imamo rast javnih investicija, imamo solidan priliv SDI, ali šta je sa domaćim privatnim investicijama? Može li se bez njih razvijati?

Ukupne investicije u Srbiji su i dalje male. Ove godine će iznositi oko 20 odsto BDP-a. Dugoročno održiv rast, od četiri, pet odsto godišnje zahteva investicije od bar 25 odsto BDP-a. U okviru toga SDI mogu da iznose oko pet odsto BDP-a, javne investicije četiri-pet odsto, a ostalih 15-16 privatne investicije. One su sada na 10 odsto BDP-a i one najviše odstupaju od potrebnog nivoa. Ove godine su značajno porasle javne investicije, verovatno za 50 odsto u odnosu na prošlu godinu. Ali njihovo učešće u ukupnim investicijama je skromno, pa je i efekat tog rasta srazmerno mali. I strane investicije rastu za oko pet odsto, ali domaće privatne rastu za oko tri-četiri odsto. To znači da rastu približno istom brzinom kao i BDP, pa stoga njihov udeo u BDP-u neće biti povećan. Mada i javne i strane direktne investicije imaju važnu ulogu u rastu privrede, ipak su domaće privatne investicije presudne za snažan i dugoročno održiv rast privrede, a one su u Srbiji i dalje vrlo niske.

A od čega zavisi kolike će biti investicije i koliko će one biti efikasne?

Za povećanje privatnih investicija potrebno je da se u dužem periodu ostvaruje makroekonomska stabilnost, a to znači da imamo nisku i stabilnu inflaciju, relativno stabilan kurs, nizak fiskalni i spoljni deficit i drugo. Osim toga, država treba da izgradi

dobru infrastrukturu, obezbedi obrazovanu radnu snagu. Za rast investicija važne su niske kamatne stope, ali i razvoj nebankarskih finansijskih institucija. Naravno, neophodno je da se obezbede dobre institucije koje će svim učesnicima dati podjednake šanse, gde neće biti privilegovanih i diskriminiranih preduzeća i preduzetnika, a gde ne postoji rizik od eksproprijacije profita i svojine. Generalno, faktori koji su potrebni za povećanje privatnih investicija su skoro identični faktorima koji su neophodni za privredni rast. Što se tiče efikasnosti investicija, ona prvenstveno zavisi od toga da li je u nekoj zemlji uspostavljen konkurentski ambijent. U uslovima konkurencije, privrednici kroz cene, kamatne stope, kurs, dobijaju informacije na osnovu kojih u proseku donose dobre odluke. U uslovima konkurencije dobre investicione odluke se nagrađuju profitima i povećanjem vrednosti imovine, dok se loše kažnjavaju gubicima, a povremeno i bankrotom.

Pominjete već drugi put institucije. Kako se vama čini, da li napredujemo u razvoju institucija?

Prema različitim istraživanjima u kojima se procenjuje kvalitet institucija, Srbija je jedna od najslabije plasiranih zemalja u Evropi. U većini istraživanja slabije institucije od Srbije imaju samo Albanija i Bosna i Hercegovina, a u ponegde i Makedonija. Dodatni problem je u tome što u ovoj oblasti za razliku od nekih drugih, kao što su makroekonomska stabilnost ili izgradnja infrastrukture, nije bilo napretka prethodnih nekoliko godina. Ovo je posebno zabrinjavajuće zbog toga što bez dobrih institucija ne možemo da se nadamo dugoročnom privrednom napretku, o čemu svedoči dugotrajno iskustvo latinoameričkih zemalja. Razlozi za slabe institucije u Srbiji mogu se naći u brojnim istorijskim okolnostima, ali izostanak napretka tokom nekoliko poslednjih godina je odgovornost aktuelne vlasti. Postoji sve više dokaza da izgradnja dobrih institucija nije prioritet aktuelne vlasti. Umesto izgradnje institucija uspostavlja se partijska država, koja treba da obezbedi dugoročnu vlast aktuelne političke garniture, nezavisno od rezultata koje ostvaruju u oblasti ekonomije, zaštite nacionalnih interesa itd. Ta-

kva partijska država je nespojiva sa dobrim institucijama i pravnom državom.

Da li je to ono što zovu zarobljena država?

Da, zarobljena država je u funkciji određenih interesnih grupa koje su organizovane oko vladajuće stranke. Takva država je podređena parcijalnim privatnim interesima, umesto da podjednako služi svim društvenim slojevima. U takvim državama moguć je određen ekonomski napredak u trajanju od nekoliko godina, ali se ne može računati na dugoročno održiv rast. Aktuelna vlast nastoji da ostvari rast privrede uz slabe institucije na taj način što za strane investitore i privilegovane domaće biznismene stvara naročito pogodne uslove poslovanja. Oni dobijaju subvencije i poslove sa državom, zaštićeni su od birokratskih procedura i samovolje vlasti, uključujući i reketiranje. Visoke strane direktne investicije su posledica posebnih pogodnosti, koje strani investitori dobijaju u Srbiji, a ne toga da su opšti uslovi poslovanja u Srbiji dobri. Da su uslovi poslovanja u Srbiji dobri, to bi se odrazilo prvenstveno na rast domaćih privatnih investicija, a sada to nije slučaj.

Kad smo već kod lista, nedavno je objavljena Duing biznis lista Svetske banke na kojoj smo pali za pet mesta, ali i dalje smo na solidnom 48. mestu. Da li ta lista dobro odražava privredni ambijent u nekoj zemlji?

Mi na Duing biznis listi i dalje stojimo mnogo bolje nego na drugim važnim listama. Bolje smo plasirani tu nego na listi Svetskog ekonomskog foruma gde smo po konkurentnosti na 78. mestu u svetu. Ili ako gledamo listu Svetske banke, koja se odnosi na kvalitet upravljanja državom, koja se u Srbiji retko pominje, a na njoj smo na 103. mestu u svetu. Ona sadrži pokazatelje kao što su demokratski društva, odgovornost vlasti, efikasnost upravljanja, kvalitet institucija, borba protiv korupcije. Većina rang-lista kojima se ocenjuju uslovi poslovanja, privredni ambijent i slično, zasniva se na proceni stanja u određenoj oblasti, koju daju menadžeri, konsultanti itd. Duing biznis se razlikuje od drugih lista po tome što je iz svake oblasti izabran konkretan merljiv i proverljiv kriterijum. Po tome ona deluje egzaktnije nego druge liste, ali to daje prostor državama da strateški reaguju i da se fokusiraju da ispu-

ne baš ono što vrednuje lista. Na primer, skraćuje vreme za izdavanje građevinskih dozvola, a urbanističko planiranje nije uređeno, cveta nelegalna gradnja... Da nešto nije u redu sa tom listom, vidi se po tome što su Gruzija i Makedonija bolje plasirane od recimo Nemačke i Austrije.

Prethodne dve godine imamo tendenciju širenja spoljnotrgovinskog deficita. Uvoz raste brže od izvoza. Da li to može biti problem u budućnosti?

Ako bi potrajalo duže vremena mogao bi biti problem, čak i ako se deficit finansira stranim investicijama, kao što je slučaj kod nas. Kada je deficit finansiran neto SDI, raste strana imovina u zemlji koja je sada već vrlo visoka, oko 90 odsto srpskog BDP-a. Ta imovina generiše dohotke koji se povlače iz Srbije u vidu dividendi i kamata, a ponekad se povlači i kapital, što će u budućnosti uticati na povećanje deficita u tekućem bilansu. Sa takvom strategijom mi smo zavisni od kretanja na svetskom tržištu kapitala, koja su često turbulentna i ne zavise od nas. Ako bi se pojavila nova kriza ona bi mogla da nas pogodi tako što bi stranci prestali da finansiraju naš spoljni deficit, slično kao što se to dogodilo 2009. i 2010. godine. Direktne posledice toga bi bile pad ukupnih investicija, pritisci na slabljenje dinara i trošenje deviznih rezervi, a krajnji rezultat bi bio pad privredne aktivnosti i zaposlenosti.

Da li je povećanje deficita tekućeg bilansa nužna posledica rasta privrede?

Netačan je stav nekih domaćih ekonomista da kada privreda raste to mora da dovede do povećanja spoljnotrgovinskog deficita i deficita tekućeg računa platnog bilansa. To je tačno samo ako je rast baziran na domaćoj tekućoj tražnji. Ako rast dolazi od investicija i izvoza, onda je moguć i suficit. Ima dosta evropskih zemalja koje beleže veći rast od nas, a koje imaju manje deficite ili čak suficite u razmeni sa svetom. Deficit od šest odsto BDP-a za zemlju veličine Srbije je prevelik. Naš cilj treba da bude ravnoteža, pa čak i suficit u tekućem platnom bilansu.

Da li to povećanje deficita posledica aprecijacije dinara?

Aprecijacija dinara značajno utiče na rast spoljnih deficita, mada to nije jedini uzrok njegovog rasta. Pitanje je zašto je dinar

jačao? Pritisak je dolazio od priliva stranog kapitala. Ove godine NBS je pokazala da to može da se kontroliše. Prethodnih godina se nije trudila, jer je politički vrlo popularno kada dinar jača. Jačanje dinara povećava kupovnu moć, povećava plate i penzije i to građani podržavaju, ali to je kratkoročno razmišljanje, jer tako domaći proizvodi postaju manje privlačni od uvoznih, teže izvozimo. To ne utiče toliko na multinacionalne kompanije, ali pogađa izvozna mala i srednja preduzeća koja rade na ivici rentabilnosti i kojima promena kursa za nekoliko procenata može učiniti posao rentabilnim ili ne.

Vlada se sada u novembru odlučila da ukine zakon o smanjenju penzija i istovremeno da penzije do 34.000 dinara poveća za pet odsto, a da veće penzije ne dobiju nikakvo povećanje. Fiskalni savet smatra da to nije u skladu sa principima, pa i zakonima. Od predstavnika države čuli smo da je bilo nužno da se smanje razlike između najvećih i najnižih penzija. Šta vi mislite?

To što je država uradila je bilansno održivo, moguće je toliko sredstava odvojiti za povećanje penzija, a da se ne dovede u pitanje održivost fiskalne politike. Drugo je pitanje usklađenosti te politike sa opštim penzijskim zakonima u Srbiji. Naš sistem je zasnovan na Bizmarkovom modelu gde je visina penzija proporcionalna uplaćenim doprinosima. U tom sistemu nisu primerene proizvodnje, ad hok promene, kojima se vrši preraspodela od jednih ka drugim penzionerima. U okviru ovog sistema određene preraspodele su moguće, ali bi one trebalo da se ostvare kroz systemske zakone, a njima bi trebalo da prethodi temeljna javna i stručna rasprava. U sistemu koji postoji u Srbiji, nedopustivo je da se odlukama Vlade menjaju odnosi između uplaćenih doprinosa i penzija.

Od početka sledeće godine trebalo je da stupe na snagu zakoni koji uređuju plate u javnom sektoru i platne razrede, ali je to odloženo za 2020. Ta reforma se priprema već nekoliko godina, ali bez efekata za sada. Zbog čega je to toliko teško sprovesti?

To je objektivno krupan i komplikovan zadatak zbog velikog broja raznovrsnih po-

slova u javnom sektoru. Međutim, država je ušla u ovaj posao pre nekoliko godina i trebalo je do sada da bude završen. Izgleda da je bilo lutanja i različitih viđenja u kom pravcu treba ići. Verovatno ima i velikih otpora kod različitih interesnih grupa koje su protiv uvođenja reda u sistem plata u javnom sektoru. Neki delovi javnog sektora su uspeali da se izbore za bolji položaj nego što to odgovara objektivnim kriterijumima, pa bi uvođenje platnih razreda značilo da će u nekoliko narednih godina oni imati stagnaciju ili sporiji rast plata. Tu se radi o bezbednosnim službama i slično. Očigledno da Vlada još uvek nije spremna da ispravi te disparitete.

Imamo najave da će u narednoj godini baš bezbednosne službe imati najveći rast plata.

To znači da se udaljavamo od pariteta koje je trebalo da donese reforma. Pravi sistem vrednosti koji dominira u Vladi se otkriva kroz odluke i postupke, a ne kroz deklarativna opredeljenja.

Na početku ste spomenuli reforme javnih preduzeća koje treba sprovesti. Javna preduzeća su toliko dugo problem, donošeni su zakoni, pokušavana korporativizacija, ali i dalje nema značajnog efekta. Zašto?

Postoji pritisak da se nešto uradi u toj oblasti, od MMF-a i EU, ali ipak potrebna je unutrašnja politička volja, jer niko spolja ne može da nas natera da uradimo tako složenu reformu. Otpori za te reforme dolaze od nekoliko interesnih grupa. Recimo od strane vladajuće stranke kojoj su takva preduzeća važna za partijsko zapošljavanje, za finansiranje preduzeća bliskih vlasti, a potom i same stranke i slično. Drugi su sindikati koji su se izborili za povoljne položaje zaposlenih u okviru nekih od javnih preduzeća. Mislim da je sada lakše sprovesti ove reforme nego ranije, pre svega zbog nešto bolje situacije na domaćem i evropskom tržištu radne snage. Konkretno, postoji deo privilegovanih privatnih preduzeća koja posluju sa javnim preduzećima. Građani koji su istovremeno i birači, protiv se povećanju cena struje. Ipak, postepeno povećanje cena je neophodno jer sa postojećim cenama EPS ne može dovoljno da investira, čak i ako se u njemu sprovedu sve neophodne reforme.

Srbija postaje ruska ispostava na Balkanu

Tekst:
Tamara Nikčević

Za Srbiju i Srbe bilo bi bolje da je tokom Prvog svjetskog rata prihvaćen Londonski ugovor, „kojim je bilo predviđeno stvaranje Velike Srbije“, obznanio je nedavno šef srpske diplomatije Ivića Dačić, dodajući rezignirano kako je Jugoslavija zapravo bila „najveća greška i tragedija srpskog naroda“. Valjda su baš zato partijski saborci ministra Dačića, predvođeni srpskim „voždom“ Slobodanom Miloševićem, dali sve od sebe da tu državu unište i sravne je sa zemljom.

Šta je sa Londonskim ugovorom, za kojim danas toliko pati ministar spoljnih poslova Srbije?

„Ništa!“, odgovara srpski istoričar Milivoj Bešlin. „Reč je o još jednoj mitologizaciji iz korpusa ideologije srpskog nacionalizma.“

Bešlin objašnjava da problem nastaje onoga momenta kad nacionalisti sami počnu da vjeruju u svoje iracionalne mitologeme i laži. U tom smislu je, tvrdi ovaj mladi istoričar, i sve što je ovim povodom izjavio ministar Dačić „čista manipulacija, težak istorijski falsifikat i bestidna neistina“.

Šta je onda istina?

U svim važnim pitanjima međunarodnih odnosa Srbija se već stavila na rusku stranu. Pogledajte izjave njenih zvaničnika, setite se glasanja Srbije u međunarodnim institucijama... Jasno je, dakle, da Beograd u mnogim slučajevima, čak i revnosnije od Lukašenkove Belorusije, sledi interese režima u Kremlju; veoma moguće i naloge koji otuda stižu

Londonski pakt je tajni ugovor sklopljen između sila Antante (Francuska, Rusija i Britanija) i Italije, kako bi Italija ušla u rat na njihovoj strani. Dokument je i među silama potpisnicama držan u strogoj tajnosti, nije prošao proces ratifikacije i nema govora o tome da su o njemu mogle biti obavestavane treće zemlje, uključujući Srbiju. Londonski sporazum su tek krajem novembra 1917. u štampi objavili ruski boljševici. Srbiji, dakle, niko i ništa nije nudio, pa ona ništa nije ni mogla da odbije.

Nikola Pašić je diplomatskim kanalima saznao za pojedine odredbe Londonskog ugovora, pa je protestovao shvativši da se delovi primorja, koje je Srbija videla kao delove buduće južnoslovenske države, obećavaju Italiji. Najbolji jugoslovenski istoričari pisali su o diplomatskim igrama tokom Prvog svetskog rata, pa i o samom Londonskom ugovoru (Dragovan Šepić, Andrej Mitrović, Đorđe Stanković, Dragoljub Živojinović). Strašno je da ministar spoljnih poslova nipodaštava rezultate mukotrpnih naučnih istraživanja generacija istoričara i u javnost izlazi sa praznim kafanskim narativima i istorijskim falsifikatima.

Kada ministar kaže da je Jugoslavija bila „najveća greška i tragedija“ Srbije...

I to je teška istorijska neistina! Jugoslavija je bila najbolje što je Srbija napravila u dva veka svoje moderne državnosti, a nasilno rušenje te zemlje i zločini devedesetih najgora su stvar koju je Srbija počinila. Uostalom, pogledajte umove koji su stvarali i prvu i drugu Jugoslaviju: zaista su bili najbolji; istovremeno, pogledajte polusvet koji je, na platformi „svi Srbi u jednoj državi“, Jugoslaviju u krvi umorio.

Narativ o Jugoslaviji kao „najvećoj grešci“ Srbije već tri decenije produkuje nedorasla i nesposobna politička i intelektualna elita, koja ništa nije izgradila, a razorila je trud generacija, obesmislila ceo 20. vek. I sada oni koji su rušili Jugoslaviju „sude“ i „presuđuju“ onima koji su dosegli najveći istorijski domet južnoslovenskih naroda stvarajući tu državu?! Buduća istorija će se ovima danas teško narugati.

Zašto kažete da je Jugoslavija bila „najbolje što je Srbija napravila“? Najzad, koja Jugoslavija – prva ili druga?

Milivoj Bešlin

Druga ili socijalistička Jugoslavija predstavlja najduži period mira u modernoj srpskoj istoriji. Ta Jugoslavija pravljena je kao mirovni projekat nasuprot nacionalističkim atavizmima i mržnji. To je period najbržeg ekonomskog rasta i industrijalizacije, modernizacije, urbanizacije, opismenjavanja; to je, paradoksalno, i vreme veoma dinamičnog razvoja i smanjenja socijalne nejednakosti i korupcije. Teško je hronološki naći i približan period tokom kojega se toliko toga napravilo, izgradilo... Postavljene su osnove za izlazak iz vekovne zaostalosti. I zaista, prvi put tokom moderne srpske istorije, nije se živelo u siromašnoj, već u srednje razvijenog državi. Napušten je periferni položaj, a posebno 60. i 70. godine vreme su najbržeg kulturnog uspona i emancipacije društva. Naravno, sve je to imalo i naličje - odsustvo političkog pluralizma, represija, autoritarni poredak... Ipak, istine radi, iako nije bilo političkog pluralizma (višestranačja), postojao je jak društveni i nacionalni pluralizam, koji smo u potpunosti izgubili stvaranjem korumpiranih nacionalističkih državica - naslednica Jugoslavije.

Svi ostali jugoslovenski narodi, pored navedenih opštih koristi, dobili su i emancipaciju i priznanje svoje nacionalne i državne specifičnosti, što im je do tada bilo uskraćeno. Sve ovo su, posebno za Balkan, koraci od sedam milja.

Ne znam da li ste vidjeli posljednje istraživanje javnog mnjenja koje je pokazalo da je Tito danas najpopularniji državnik u Srbiji. Latinka Perović je očito imala pravo kada je lažima nazvala tvrdnju „Srbi su mrzeli Tita“?

Latinka Perović je, ne samo ili ponajmanje kao svedok, nego mnogo pre kao istraživač toga perioda i istoričar, svakako imala pravo. Uostalom, u prilog tome idu i istraživanja koja ste pomenuli.

I jedan od najtemeljnijih istraživača „fenomena Tito“, profesor Todor Kuljić, kaže da je Tito bio srpski vladar i izdanak „srpske oslobodilačke tradicije“. Vladavina proistekla iz vojnih pobjeda, snažan legitimitet proistekao iz rata za oslobo-

đenje, autoritarne tendencije, oslonac na Rusiju, monolitna partija koja se identifikuje sa čitavim narodom, državna privreda itd, sve to pokazuje da je Tito bio oslonjen na dubinske koordinate srpskog društva i njegove političke kulture, koji vuku korene iz 19. veka. Svojim shvatanjem društva, izvesna megalomanija u spoljnoj politici, pokušaji da se dominira Balkanom, sklonost ka čvrstorukaštvu i centralističkom ustrojstvu, ako ne države, jer se od njega odustalo 60-ih, onda makar monopolističke partije (princip „demokratskog centralizma“) itd, bili su principi koji Tita smeštaju u panteon srpske političke kulture, pa nije slučajno što on i dalje uživa visoko poverenje u Srbiji. Naposljetku, Tito je znao da se Jugoslavijom teško može vladati bez srpske saglasnosti. Tita potcenjuju oni koji to ne vide ili zanemaruju.

Kada već spomenuste Titovu spoljnu politiku, koliko ona zaista ima doirnih tačaka sa spoljnom politikom koju danas vodi Srbija?

Tu nema nikakvih paralela. Priče o sličnosti te dve politike izraz su nemoći i neukosti aktuelne srpske političke elite i njenog temeljnog nerazumevanja međunarodnih odnosa u savremenosti. Današnja pseudoneutralnost Srbije služi samo jednoj svrsi - prikrivanju sad već ogoljene činjenice da Srbija sve očiglednije postaje ruska ispostava na Balkanu. Sam Dačić svakoga dana, svakim svojim potezom, potvrđuje navedeno.

Da vas onda i ne pitam šta će Srbija izabrati bude li pritisnuta da se opredijeli između EU i Rusije. Mislite, dakle, da se Srbija već opredijelila?

Mislim da ne moramo puno da anticipiramo: u svim važnim pitanjima međunarodnih odnosa Srbija se već stavila na rusku stranu. Pogledajte izjave njenih zvaničnika, setite se glasanja Srbije u međunarodnim institucijama... Jasno je, dakle, da Beograd u mnogim slučajevima, čak i revnosnije od Lukašenkove Belorusije, sledi interese režima u Kremlju; veoma moguće, i naloge koji otuda stižu. Nedavno su samo zločinački režim Nikolasa Madura u Venecueli i

Srbija podržali Rusiju u „slučaju Skripalj“, u vezi sa trovanjem u Velikoj Britaniji. **Jedan od uticajnijih ideologa Putinovog režima Aleksandar Dugin, odnedavno predavač u Institutu za geopolitiku u Beogradu, kaže da bi Rusija, ukoliko bi se Srbija odrekla evroatlantskog puta i priključila se ruskim integracijama, „Kosovo preuzela kao svoj problem“. Šta to tačno znači?**

Nema sumnje da je Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Makedoniji namenjena uloga tampon-zone i ruske ispostave na Balkanu. Ove države su u tim strategijama „otpisane“ za svaki normalan život; u ruskim koncepcijama moraju biti žrtvovane radi odmeravanja snaga današnje Rusije sa Zapadom. Naravno, to nije bez istorijskog utemeljenja. Bezmalno tri veka Balkan je prostor koji Rusija koristi kako bi na njemu odmeravala moći sa Zapadom, bez rizika po svoje vitalne interese. Sreća je što su se Crna Gora i, nadam se, uskoro i Makedonija, iščupale iz tih pogubnih planova i što su njihove političke elite, pre svega Milo Đukanović, sada i Zoran Zaev, pokazali dovoljno državničke mudrosti i hrabrosti da prate interese svog društva, a ne sulude naume ekstremističkih ideologa bliskih kremaljskoj autokratiji. U takvim okolnostima, Srbija ostaje najveća briga.

U Srbiji je proteklih mjeseci vođen „unutrašnji dijalog“ o Kosovu. Čemu je ta predstava služila, šta mislite?

U društvu koje je po svojim suštinskim karakteristikama u svemu suprotstavljeno ideji dijaloga, otvara se tzv. unutrašnji dijalog koji je strogo kontrolisan, što je opet contradictio in adjecto. Mislim da je ta fingirana predstava, kako kažete, služila pokušaju da se podeli odgovornost za nepopularne poteze koje će vlast morati da povuče oko Kosova. Pratio sam taj dijalog, u nekim razgovorima sam i učestvovao... Bilo mi je fascinantno da je bezmalno sve što se u tom dijalogu čulo temeljno suprotstavljeno onim principima koje je predsednik Srbije

izneo u listu „Blic“ kada je taj dijalog otvorio. I paradoksalno, često su njegovi najodaniji ljudi iznosili stavove koji u svemu negiraju njegove polazne teze iz pomenutog teksta u „Blicu“. Čemu je to sve trebalo da služi, ne znam. Verovatno podeli odgovornosti i sludivanju javnosti.

Predsjednik Vučić kaže da se ogromna većina učesnika u „unutrašnjem dijalogu“ o Kosovu zalaže za takozvani zamrznuti konflikt. Šta to konkretno podrazumijeva?

U ovom trenutku „zamrznuti konflikt“ je jedino interes Rusije. Šta on znači? Znači držati kosovski problem stalno otvorenim i pod tenzijama, na ivici rata. Tako bi Rusija tom polugom uslovljavala EU, ulazila u trgovinu sa SAD, zadržavala dominantan uticaj u Srbiji i koristila taj nezavršeni sukob za blokiranje evropskih integracija Srbije. Suprotno uverenju, štetu od zamrznutog konflikta ne bi imali toliko ni samo Kosovo, ni EU, nego Srbija.

Kako?

Tako što bi se držala blokirana u nekoj vrsti nedovršenosti i vanrednog stanja. Kosovski zamrznuti konflikt bi u njoj samoj dalje generisao desničarske i ekstremističke pokrete, što ne samo da bi blokiralo njene integracije, nego bi i plašilo investitore. Kapital je najplajljivija zverka. U takvim okolnostima pitanje razvoja Srbije, pravne države ili demokratizacije ne bi došlo na dnevni red. Najzad, Srbija je godišnje gubila oko 35.000 ljudi zbog iseljavanja, ali poslednjih godinu, dve ta brojka prešla je 50.000 na godišnjem nivou. Pomnožite to sa 10 i videćete koliki je to gubitak za jednu deceniju. Reč je o demografskoj katastrofi. I da bude jasno: rađena su istraživanja, primarni motiv ljudi za beg iz Srbije nisu male plate, nego atmosfera u društvu, tenzije, kriminal, korupcija, bezakonje. Ljudi žele da žive u uređenom i mirnom društvu. A zamrznuti konflikt samo će da generiše naše dalje propadanje i nestabilnost. Zbog toga su mi posebno neshvatljiva zalaganja nekih opozicionih partija i lidera za ideju zamrznutog konflikta. Kako je moguće

da ne vide da u tim okolnostima naše društvo dalje slabi, a jača samo Vučić? **Vjerujete li da će predsjednik Srbije imati hrabrosti i snage da riješi „kosovski čvor“ onako kako od njega očekuju Zapad, ali i neki predstavnici građanske Srbije?**

Zaista ne bih nagađao. Na osnovu onoga što vidim u javnim istupima, takvu spremnost ne vidim. Uočavam samo nameru da se ponovo trguje teritorijama, da se i ovaj put tzv. srpsko pitanje rešava kao teritorijalno. Iako je predstavnik vlasti u Beogradu Zapad oštro upozorio da se manu takvih snova, oni očito ne odustaju od ključa koji jedino razumeju i koji ih je oblikovao u njihovim ranim danima političke karijere, tokom ratnih 90-ih. To je njihov formativni period.

O kakvim snovima govorite?

Govorim o velikodržavnom konceptu i teritorijalnom principu. Ljudi su tu nebitni. Promena granica na Balkanu uvek je povlačila za sobom rat. Srbija ne odustaje od priče o promeni granica: Kosovo, Bosna i Hercegovina...

Po vašem sudu, šta je mjera kompromisa na koji je Srbija danas spremna? Da li je to „stolica u UN“ za Kosovo, je li to model „dvije Njemačke“, ili....?

Jedini ustupci koje Srbija očekuje za sebe su teritorijalni i oni ne moraju nužno biti vezani za Kosovo. Pitanje održivosti BiH stalno se u Srbiji drži otvorenim.

Da, ali šta bi rješavanje pitanja Kosova značilo za Srbiju i za region? Da li bi time Srbija konačno mogla da se „okrene sebi“, kako je govorio šef srpske diplomatije u SFRJ Marko Nikezić?

Srbija bi mogla, prateći ideje Marka Nikezića, da se okrene sebi i svom razvoju, samo kada bi to i bila njena namera. Ali Srbija već tri decenije to uporno odbija. Sam Nikezić je krajem 80-ih, gledajući kako se ruši Berlinski zid i kako istočna Evropa ide u reforme i demokratizaciju, dok se ovde vrše pripreme za rat, rekao: „Neće Srbija promene!“ Tako je, plašim se, i danas.

Sloboda je uslov da živimo zajedno

Srbi sa Kosova ponovo postaju moneta kojom, uz pomoć međunarodne zajednice, besramno manipulišu i Vučić i Tači. Mi Srbi smo dovedeni u situaciju da strepimo za svoje živote. Bilo bi prirodno da verujemo Srbima i Srbiji. Ali, nikad ne znate... Postali smo bespomoćne žrtve ovog besmislenog prepucavanja Beograda i Prištine, njihovih opasnih igara. A sigurna sam da bi i Srbi i Albanci prihvatili Srbiju i Kosovo kao državu samo kada bi shvatili da im je život toliko bezbedan i dobar da ne moraju da strahuju od odmazde bilo Beograda bilo Prištine. Tek tada bi nam svima bilo svejedno kako se zove prostor na kojem živimo, kako se zove zemlja kojom gazimo

Tekst:
Tamara Nikčević

U Srbiji lov na „izdajnike naroda“ prima novu dimenziju, piše ovih dana francuski Figaro u tekstu naslovljenom "Srbija: Povika na medije i protivnike". Francuski list dodaje da atmosfera u društvu podsjeća na devedesete godine prošloga vijeka, tj. na vrijeme kada je predsjednik Aleksandar Vučić bio ministar informisanja Slobodana Miloševića. Sam predsjednik Srbije se, samo nekoliko sati nakon objavljenog teksta, potrudio da nanovo potvrdi pisanje Figaroa. Naime, komentarišući gostovanje direktorke Evropskog pokreta Srba sa Kosova i Metohije Rade Trajković na N1 televiziji, predsjednik Vučić je kazao da, dok je živ, neće dozvoliti da Srbijom upravlja „strana ruka, strani agenti bez obzira kako se zvali“.

„Ima ljudi koji rade za strane službe i pričaju kako Srbi u Prištini žive bolje od onih u Mitrovici“, kazao je predsjednik Vučić.

Rada Trajković kaže da se nije prepoznala u navedenim riječima.

„Ako neko zaista veruje da sam saradnik stranih obaveštajnih službi, njegova dužnost je da protiv mene pokrene odgovarajući sudski proces. Predsednika države bezbednosne službe obavještavaju o svim sumnjivim kretanjima i ponašanjima građana, pa i o špijunaži, koja je teško krivično delo“, kaže Rada Trajković. „Ako, dakle, predsjednik Srbije ima dokaze za iznesene tvrdnje, onda će, nadam se, cela ujdurma, umesto praznim pričama i zlonamernim etiketama, završiti na sudu“.

Rada Trajković

Koliko su te etikete opasne?

S obzirom na to da su, kako kaže predsjednik, moji telohranitelji CIA i MI6, jasno je da nema razloga za strah. Dođuše, CIA i MI6 još ne znaju da su mi telohranitelji...

Uprkos ironiji, moram da vas pitam da li se zaista plašite za svoju bezbjednost. Posebno ako znate da se protiv vas vodi kampanja kakvu je vlast svojevremeno vodila i protiv Olivera Ivanovića.

Ta kampanja zaista nije od juče. Međutim, ne plašim se. Rizikujući da zvučim i konzervativno i patetično, reći ću da sam odavno izgubila poverenje u ljudsko poštenje, u dobrotu i čestitost; verujem u Boga i samo mi ta vera daje za pravo da, ne razmišljajući o posledicama, javno govorim ono što znam, što mislim i što osećam.

Oliver Ivanović je mislio drugačije. Naime, iako svestan da mu je život ugrožen, znajući da je njegovom hapšenju u velikoj meri doprinela vlast u Beogradu, izbegavao je da javno govori o onome što je znao i što je osećao. Čekao je obnavljanje sudskog procesa, pa je odlučio, svestan sa kim ima posla, da ne ulazi u bilo kakav javni rat sa patološkom vlašću u Beogradu, uvek spremnom da iskonstruiše i pronade nove lažne svedoke koji bi Oliverovu sudbinu dodatno zakucali i ostavili ga iza brave. Bio je u teškoj situaciji, razumeo je poruke koje je dobijao, ali je bio suviše oprezan da o tome javno progovori. Na kraju su ga ubili.

Oliver Ivanović je bio veoma pametan, inteligentan i bezbednosno pismen čovek. Kažu da mu je, nakon što je ubijen, u džepu pronađena hartija na kojoj je bio zapisan broj tablica automobila koji je pratio njegovu porodicu i njega.

Nekoliko meseci prije ubistva, Oliver Ivanović je u intervjuu nedeljniku „Vreme“ rekao da su Srbi na sjeveru Kosova danas ugroženi ne od Albanaca, nego od kosovskih Srba. Imate li utisak da ove Ivanovićeve riječi nisu dovoljno ozbiljno shvaćene?

Moram vas podsetiti da je pre Olivera Ivanovića o tome govorio sam predsjednik Vučić. Uoči početka pregovora u Briselu, Vučić je rekao nešto što me je zaprepastilo: pomenuo je da su ubistvo dečaka u kaficu Panda u Peći počinili Srbi, ne Albanci. Naravno, predsjednik je obećao da će detalje izneti naknadno, ali se to, nažalost, nikada nije dogodilo. Možda baš zbog toga reči Olivera Ivanovića koje ste naveli nisu shvaćene dovoljno ozbiljno.

Moram vam još nešto reći! Pre poslednjeg glasanja o članstvu Kosova u Interpolu, sva srpska sela i enklave bili su prepuni jedinica kosovske specijalne policije ROSU, što smo mi Srbi tumačili kao vrstu pritiska. Protestovala sam kod jednog od važnijih ljudi iz bezbednosnih struktura Kosova, pitajući ga šta se događa, otkud ROSU ispred škola, u Gračanici...

„Moramo“, rekao mi je. „Imamo najave da će srpske službe, kako bi izazvale incident i za to optužile Albance, napraviti ili neko masovnije ubistvo ili paljenje srpskih crkava“.

Možete li zamisliti našu zbunjenost u tom trenutku?! Tim pre što Srbi na Kosovu više i ne znaju ko krade, ko ubija, ko im pali kuće i vozila, ko proteruje, ko i zašto njima manipuliše. Uostalom, ako u direktnom prenosu sastanka predsjednika Vučića sa liderima Srpske liste vidite prenemaganje i objašnjenja gde se kog trenutka nalaze jedinice ROSU, kuda se kreću, šta da pomislite? Zar Vučić na taj način ne pokušava da među stanovništvom severa Kosova izazove paniku?

Nedugo nakon likvidacije Olivera Ivanovića, dio srpskih političkih krugova sa Kosova jasno je adresirao mogućeg naručioca ubistva lidera SDP-a. Na čemu zasnivate svoje pretpostavke?

Oliver Ivanović je vodio politiku pomirenja; zalagao se za kiparski model rešavanja pitanja Kosova, što nikoga suštinski nije ugrožavalo. Oliverov cilj bio je da otrgne politiku od mafije, što ga je očito koštalo života. Jer, Oliver je znao, kao što znamo i mi ostali, da u svakoj

državi postoji mafija, ali da, izuzev na Kosovu, ona nikada nije bila nosilac politike. Kako je do toga došlo? Na severu Kosova se mafija na čelu sa Milanom Radoičićem pojavila gotovo u isto vreme kada i briselski projekat integracija severa Kosova u kosovske institucije.

Zašto to povezujete?

Zato što je pre toga otpor Srba sa severa takvoj ideji bio izuzetno jak: naprosto, Srbi nisu želeli institucionalnu vezu sa Prištinom. Baš zato je u ceo proces Vučić morao da uključi mafiju, koja je, koristeći svoje metode, suštinski ušla u projekat integracije severa Kosova u kosovski sistem.

O kakvim „metodima“ govorite?

Govorim o grubim, brutalnim metodima mafije, izuzetno represivnim po stanovištvu. Govorim o pretnjama, o ucenama, o paljenju automobila i prostorija, o ugrožavanju i praćenju članova porodica... Predsednik Vučić se hvalio kako se, otkako se ušlo u briselske pregovore, na severu Kosova nije dogodilo nijedno ubistvo Srba. Što nije istina.

Nije?

Naravno da nije. Do sada je ubijeno šestoro Srba i nijedno od tih ubistava nije rešeno. Neće ni biti!...

Na Kosovu smo svi znali ko je Milan Radoičić...

Šta ste znali?

Znali smo da je reč o čoveku koji je, zajedno sa braćom Veselinović, pratio predsjednika Vučića tokom njegove posete Srebrenici. U Vučićevoj pratnji tada se našla i cela bulumenta sa severa Kosova.

Ako je predsjednik Vučić rekao da ne poznaje Radoičića, znači li to da je i sam svjestan da ga poznanstvo ili bilo kakav kontakt sa takvim čovjekom kompromituje?

Sve i kada bi hteo, Vučić ne može da sakrije poznanstvo koje je javno i vidljivo. Kada dođe na Kosovo, ti ljudi Vučića prate od momenta prelaska granice, pa dok se ne vrati u Beograd. Uvek. To što on negira neke lako dokazive stvari, to je neuspeli pokušaj pranja, i to reda radi. Cela međunarodna zajednica ima

podatke o vezama i kontaktima Vučića i Radoičića; znaju, dakle, da predsjednik Srbije laže. Najzad, ko je zaslužan za to što je Milan Radoičić odnedavno potpredsednik Srpske liste?! Pa, Vučić, naravno.

Inače, kada je ubijen Oliver Ivanović, Radoičić je nestao iz Mitrovice. Grad je odahnuo, ljudi su počeli lakše da dišu. Međutim, to je kratko trajalo: Radoičić se ubrzo vratio u Mitrovicu, i to sa Markom Đurićem. Nedugo nakon toga je unapređen u potpredsednika Srpske liste, što mu je otvorilo vrata ne samo za tajne, nego i za javne susrete i odlaske u kabinet Ramuša Haradinaja. Albanska štampa, ali i moji prijatelji Albanci, kažu da je Radoičić uspostavio kontakt i sa Kadrijem Veselijem, i sa Hašimom Tačijem, iako ovaj drugi to na sve načine pokušava da negira. Sve u svemu, povratak Radoičića u Mitrovicu vratio je ljudima grč na lica. Građani su ponovo počeli da se zatvaraju u kuće, da se plaše.

Čega se toliko plaše?

Čega se plaše?! Radoičić je, dobivši zeleno svetlo Beograda, na severu Kosova uspostavio svoju strukturu vlasti. On je bog i batina! Pozicija Srba na svim nivoima – od portira ili učitelja u školi, do predsjednika opštine ili ministra u vladi Ramuša Haradinaja, zavisila je od toga da li je u Radoičićevoj milosti. Čak je i rektora Univerziteta predložila ista mafija! Rektor Rade Grbić kadar je Milana Radoičića. Ista stvar je i sa direktorima bolnica, kliničkih centara.

Kako vidite budućnost dijaloga Beograda i Prištine?

U Prištini je na vlasti tzv. ratna koalicija Ramuša Haradinaja i Fatmira Limaja. Veliki deo te vladajuće strukture mogao bi se naći na listi za ratne zločine. Jasno je da su te strukture napravile koaliciju sa Srpskom listom - koja je, ponavljam, pod kontrolom Milana Radoičića i Aleksandra Vučića - sve sa ciljem da pokušaju da prolongiraju izlazak pred lice pravde. To će vam reći svaki demokratski opredeljen Albanac. U međuvremenu, zaoštrili su se odnosi Beograda i Prištine; podignute su carine, što je pro-

uzrokovalo porast tenzija između Srba i Albanaca. Pritom, svima je jasno da te sankcije ugrožavaju i Albance, naročito one koji imaju unosne poslove u Srbiji. Kakva je onda budućnost briselskog dijaloga? Poslednjih meseci čujemo da se Tači zalaže za podelu Kosova, dok se Haradinaj tome protivi...

Analitičari tvrde da taj sukob eskalira. Šta vi mislite?

Nisam sigurna. Ponekad verujem da je reč o čistom spinovanju. Zašto? Zato što je u atmosferi sukoba nemoguće započeti sudski proces protiv bilo kog Albanca na vlasti osumnjičenog za ratne zločine nad Srbima. Naravno, to dodatno otežava nastavak pregovora u Briselu. Zna se da je Tači prvi na listi osumnjičenih za trgovinu organima; zato na sve načine lobira kako bi, zajedno sa Vučićem, dobio tu nesrećnu podelu Kosova. Koja bi bila veoma loša za ceo region.

Zašto?

Zato što bi Zapadni Balkan tako postao novi Bliski istok. Pristajući na pregovore i saradnju sa čovekom osuđenim za tako težak zločin, Vučić praktično abolira Tačija, verovatno se nadajući da će, ako dijalog uspe, dobiti Nobelovu nagradu za mir. Najgore je to što Srbi sa Kosova ponovo postaju moneta kojom, uz pomoć međunarodne zajednice, besramno manipulišu u Vučić i Tači. Mi Srbi smo dovedeni u situaciju da stremo za svoje živote. Bilo bi prirodno da verujemo Srbima i Srbiji. Ali, nikad ne znate... Postali smo bespomoćne žrtve ovog besmislenog prepucavanja Beograda i Prištine, njihovih opasnih igara. A sigurna sam da bi i Srbi i Albanci prihvatili Srbiju i Kosovo kao državu samo kada bi shvatili da im je život toliko bezbedan i dobar da ne moraju da strahuju od odmazde bilo Beograda, bilo Prištine. Tek tada bi nam svima bilo svejedno kako se zove prostor na kojem živimo, kako se zove zemlja kojom gazimo.

Kako doći do toga? Šta je uslov?

Uslov je sloboda! Sloboda kretanja, sloboda izražavanja, sloboda veroispovesti, sloboda da odete do svojih manastira i groblja, pravo na imovinu, sloboda da

slavimo svoje praznike, da ne ugrožavamo jedni druge... Nije to baš tako teško postići.

Može li vam vlast u Beogradu i u Prištini obezbediti slobodu o kojoj govorite?

Ne može. I tu je suština problema. Kako može vlast koja kaže da je rešenje podela Kosova to da nam osigura?! Kako?! Jer podela znači da Srbi i Albanci ne mogu da žive zajedno.

Mogu li?

Mogu! Naši stari su ovde živeli i opstajali vekovima. Nije bilo evropskih propisa, zakona i standarda; bilo je dobre volje, međusobnog uvažavanja, ljudskog odnosa... Stari Srbi su znali da se u albanske kuće ne ulazi ako tog trenutka u njoj nema muške glave. Ta su pravila poštovali. Kao i Albanci naša. Zašto se sada ne poštuju zakoni i norme? Zbog čega ugrožavamo jedni i druge?... Ispraćajući Olivera Ivanovića u Beograd, Mitrovicom je prolazila kolona Srba koja je želela da se sa njim oprosti, da mu oda poslednju počast. Sa strane su stajali Albanci koji su, skinuvši kape sa glava, plakali. Žalili su Olivera. Cenili su ga i imali potrebu da to pokažu. Istovremeno, „patriote“ iz Srpske liste koje danas tako kukaju za njim, nisu dozvolile da kovčeg sa Oliverovim telom bude izložen u prostorijama opštine, niti su došli da porodici iskažu saučešće. Hoću da kažem da nije važno ko je Srbin, a ko Albanac; važno je ko je kakav čovek. Nemojte mi reći da dobar i čestit može biti onaj ko, veseleći se na koncertu Svetlane Ražnatović, na grudima nosi majicu na kojoj je piše – svi smo mi Milan Radoičić. Oliver Ivanović je išao kod Vučića da mu se požali, da mu kaže da mu od Radoičića preti opasnost. I onda Svetlana Ražnatović kaže da peva za „svog brata Radoičića“?!
Vas je to iznenadilo?!

Jeste. Nisam očekivala da će baš izaći i javno podržati takvog čoveka.

I studenti u Mitrovici nose natpis – svi smo mi Milan Radoičić. Kako se osjećate kada to vidite?

Kako se osećam? Očajno. Poraženo... Bespomoćno.

Vredan lopov je najgora kombinacija

Tekst:
Biljana Stepanović

Mislim da je glavni razlog ćutanja dela akademske zajednice strah. U tome ih donekle i razumem. Meni je čak u Nemačku redakcija provladinog tabloida „Alo“ slala preteća pisma i tražila od dekana i predsednika Univerziteta u Visbadenu da me otpuste. Zloupotreba i ponižavanje Univerziteta u Beogradu nije ništa novo u našoj politici i nažalost politika je za ovo potčinjavanje i ponižavanje uvek pronalazila (ili postavljala) izvršioce sa samog Univerziteta

Profesor Raša Karapandža podigao je veliku prašinu kad je pre četiri godine analizirao doktorat Siniše Malog i utvrdio da je falsifikat. Otvaranje ove teme napravilo je neprilike i Fakultetu organizacionih nauka i vlasti i aktuelnom gradonačelniku Beograda. Ali i otvorilo pitanje akademske čestitosti i nateralo akademsku zajednicu da se izjasni, ili da ćuti, što je takođe nekakvo „izjašnjavanje“. Četiri godine kasnije ni ovaj ni drugi slični slučajevi nisu rešeni, ali je Karapandža, uz akademika Dušana Teodorovića i dr Milovana Šuvakova, pokrenuo peticiju sa zahtevom da se poštuje akademska čestitost i da se ne dodeli doktorska titula za plagirani doktorat. Sve ovo može se smatrati borbom za krucijalni interes Srbije, a to je kredibilitet visokog obrazovanja.

Kako ste se uopšte odlučili da proverite doktorat gradonačelnika Beograda Siniše Malog?

Jedini razlog zašto sam odabrao da se bavim analizom doktorske teze baš Siniše Malog je taj što je on doktorirao na Univerzitetu u Beogradu. Ostali političari čije su doktorske teze dovedene u pitanje su doktorirali na po meni poprilično bizarnim institucijama. Uzmite na primer doktorsku tezu ministra Nebojše Stefanovića. On je svoju tezu napisao na srpskom, na ćirilici. Tako napisanu tezu

su mu ocenili Korejac, Francuz i Mića Jovanović – čovek koji je lagao da je doktorirao na Londonskoj školi ekonomije (LSE). U tom konkretnom slučaju potpuno je jasno da dva od tri člana nisu mogli ni da pročitaju tezu gospodina Stefanovića, dok za trećeg člana komisije nije uopšte jasno da li ima doktorsku titulu koja je preduslov za učestvovanje u takvim komisijama u Srbiji. Nakon toga, postaje besmisleno svako čitanje i analiza bilo koje teze „odbranjene“ na Univerzitetu Megatrend/Džon Nezbit/ kako god da se danas zove, jer teze tamo ne čitaju ni članovi komisije koji te teze ocenjuju.

Na koji način ste proveravali tezu Siniše Malog i do kojih zaključaka ste došli?

Analiza i dokumentovanje plagijata je složen proces koji se sastoji iz više koraka: prvo, standardnim softverskim rešenjem Turnitln analizira se ceo tekst teze i dokumentuje koje su rečenice u toj tezi identične sa bilo kojim tekstom u velikoj bazi naučnih radova, knjiga i veb-sajtova. Potom, ukoliko Turnitln software ukaže da je Siniša Mali na primer kopirao tekst iz knjige profesora Begovića, Živkovića i Mijatovića, potrebno je proveriti datum objavljivanja te knjige, kako bismo bili sigurni da nisu ti autori tekst kopirali od Siniše Malog, a ne Siniša Mali od njih, kao što sumnjamo.

Raša Karapandža

Ovu proveru je potrebno uraditi za svaki tekst na koji se potencijalno sumnja da je izvor iz koga je Siniša Mali kopirao.

U mojoj analizi doktorata Siniše Malog predstavio sam dokaze da je on ne samo kopirao tekst, već i doslovce prevodio sa engleskog jezika iz doktorske teze dr Hajlemarijama o privatizacijama u Eritreji. Ovakve doslovne prevode, softversko rešenje Turnitln neće pronaći. Takva doslovna prevedenja se obično pronalaze čitanjem radova koji se sa radom koji se analizira poklapaju u tome koje radove citiraju. Npr. Turnitln će pronaći da je Siniša Mali citirao više radova koje je citirao i dr Hajlemarijam. Potom je potrebno pročitati doktorsku tezu Siniše Malog i doktorsku tezu dr Hajlemarijama i onda „ručno“ pronaći doslovce prevedene delove ukoliko postoje.

Pošto je optužba za plagijat veoma ozbiljna optužba, sve ovo treba dokumentovati i obezbediti da rezultati te analize budu dostupni i proverljivi javnosti ne samo u trenutku analize, već i nakon mnogo godina. Da bi se to postiglo, nije dovoljno objaviti tekst i staviti rezultate analize na raspolaganje javnosti. Potrebno je i snimiti sve izvore iz kojih je Siniša Mali kopirao tekst i to na način koji je objektivn i svima dostupan. Na primer, ako je Siniša Mali kopirao tekst sa veb-sajta Privredne komore, nakon nekoliko godina Privredna komora svojom voljom ili pod pritiskom može da izmeni sadržaje na svom sajtu. Zato je bilo neophodno sve veb-sajtove sa kojih je Siniša Mali kopirao tekst snimiti koristeći Wayback machine – veb-sajt koji služi za snimanje istorije interneta. Taj sajt sačuva veb-stranicu koja mu se zada i zapiše vreme kada je ta stranica snimljena.

Vi ste na društvenim mrežama, pre svega na Tviteru, doživeli i priznanja za svoj trud, ali i osporavanja. Kako tumačite činjenicu da ima ljudi koji ne žele da se eventualni lažni doktori isteraju na čistac?

Taj otpor je očekivan i prirodan. Gotovo ništa što posmatramo u našem društvu u tom procesu nije novo. Mi živimo u vremenu postmoderne i gotovo sve se već desilo. Nisu plagijati, kao što nisu ni borba ili opiranje borbi protiv plagijata, srp-

ski izum. Ono što me čini optimistom je to što plagijati ne zastarevaju. Tako da će ti slučajevi akademskih krađa svoj epilog doživeti. Siniša Mali nema taj luksuz da može da ode u Belorusiju (ili gde god su se, recimo, već krili do zastare optužbi za krivična dela članovi porodice Karić), pa da se nakon jedne decenije vrati u Srbiju i da se onda svi zajedno pravimo da se ništa nije desilo. Akademski krađa ne zastareva.

Kako tumačite ponašanje akademske zajednice koja uporno čuti na slučajevima nekoliko najblaže rečeno spornih doktorata?

Mislim da je glavni razlog ćutanja jednog dela akademske zajednice strah. U tome ih donekle i razumem. Meni je čak u Nemačku redakcija provladinog tabloida „Alo“ slala preteća pisma i tražila od dekana i predsednika Univerziteta u Visbadenu da me otpuste, jer između ostalog borbom protiv plagijata „...narušavam ugled cenjenog građanina Srbije...“. Zloupotreba i ponižavanje Univerziteta u Beogradu nije ništa novo u našoj politici i nažalost politika je za ovo potčinjavanje i ponižavanje uvek pronalazila (ili postavljala) izvršioce sa samog Univerziteta. Pogledajte samo kako je 1950. godine na tom istom univerzitetu bio tretiran Milutin Milanković. Slično tome, ne treba zaboraviti i da je ne tako davno, 1998. godine, Vlada u kojoj su tada sedeli i Aleksandar Vučić i Jorgovanka Tabaković i Tomislav Nikolić takozvanim Šešeljevskim zakonom ukinula autonomiju Univerziteta u Beogradu i otpustila više stotina profesora i asistenata zbog političke nepodobnosti. Ja duboko verujem da su ta vremena prošla i da su ti strahovi neosnovani, kao i da će ovaj slučaj dobiti svoj epilog.

Fakultet organizacionih nauka već dugo izbegava da utvrdi činjenično stanje po ovom pitanju, a i Rektorat BU čuti. Kako vi to tumačite?

Mislim da je Fakultet organizacionih nauka ozbiljno potcenio ceo problem i da su se nadali da će uspeti ceo slučaj da zataškaju organizovanjem lažnih komisija, kao u onoj izreci koja se pripisuje Titu: „Ako ne želiš nešto da rešiš, ti osnuj komisiju.“ Mislim da je takođe bitno da me-

diji počnu ljude odgovorne za takvo ponašanje poimence da prozivaju. Primereno je zbog toga u ovakvom tekstu pokrenuti odgovornost svih umešanih za ovo zataškavanje na FON-u. I tu treba pomenuti bivšeg dekane Milana Martića i Miliju Sukovića. Oni su svojim delima pokušali da zataškaju ceo slučaj. Ovakvim javnim pominjanjem tih imena, podiže se cena svakog budućeg pokušaja zataškavanja akademskih krađa. Iz istog razloga, mislim da u medijima treba javno pominjati imena članova komisije koji su ocenili doktorat Siniše Malog: profesora FON-a dr Ondreja Jaška, profesorke FON-a dr Slađane Barjaktarević Rakočević i profesora Ekonomskog fakulteta dr Dragana Đuričina. I to ne zato što nisu primetili da je Siniša Mali krao tekst u svom doktoratu, već zbog njihove reakcije i pokušaja zataškavanja te krađe. Akademski krađe i plagijati nisu srpski izum. Otkrivao sam ih i u Nemačkoj. Razlika je u tome što su mi se u Nemačkoj članovi takvih komisija zahvaljivali. I da dodam: moj stav je da bi i šteta i za FON i za Sinišu Malog bila mnogo manja da su se sa plagijatom otvoreno i pošteno suočili.

Predsednik države Aleksandar Vučić je izjavio povodom sumnje u plagijat da „ništa gluplje nije čuo“. Da li taj doktorat ima bilo kakvu akademsku vrednost, prema vašem viđenju?

Predsednik Vučić je to izjavio povodom doktorske teze ministra Nebojše Stefanovića. I, da budem ironičan, tu bih se složio sa predsednikom Vučićem. Optuživati za plagijat u doktoratu nekoga ko je doktorirao na instituciji poput Univerziteta Magatrend/Džon Nezbit/ili kako li se već danas zove i nije previše inteligentno. Sve takve optužbe toj instituciji samo služe kao reklama. Vezano za doktorat Siniše Malog predsednik Vučić je izjavio kako nisu bitne diplome već koliko je neko vredan. Moj komentar na tu izjavu bi se sveo na jednu matematičku nejednakost: pošten i vredan > pošten i lenj > nepošten i lenj > nepošten i vredan. Drugim rečima vredan lopov je najgora kombinacija. A što se tiče akademske vrednosti doktorata Siniše Malog, ona je jedino u tome što je otkrivanje plagijata u tom doktoratu dovelo do

uspostavljanja procedura na Univerzitetu u Beogradu za borbu protiv plagijata. Te procedure su, kao što vidimo, i dalje manjkave. Poređenja radi, u Nemačkoj kada je otkriven plagijat u doktoratu ministra odbrane Cu Gutenberga, Univerzitet mu je oduzeo doktorat nakon 12 dana, a sudski epilog zbog narušavanja autorskih prava je došao nakon samo devet meseci. Kod nas nakon skoro četiri godine nemamo nikakav epilog. Nove procedure za tretman plagijata jesu donesene, ali očigledno ih treba unaprediti jer ne daju baš nikakav rezultat toliki period vremena.

Akademik Dušan Teodorović je pokrenuo peticiju, koju je potpisalo više od 300 doktora nauka, da se utvrde lažni, falsifikovani, prepisani doktori. Zašto, prema vašem mišljenju, ostali čute?

Peticiju na veb-sajtu <http://doktori.org> smo pokrenuli zajedno akademik Teodorović, bivši pomoćnik ministra obrazovanja dr Milovan Šuvakov i ja. Tu peticiju je potpisalo preko 350 akademika, profesora i istraživača. Taj broj od 350 potpisnika vam se možda čini kao malen, ali suštinski nije. To je kao kada bi vam neku građansku peticiju potpisalo više od 200.000 građana Srbije. Koliko peticija u Srbiji vi znate da je potpisalo preko 200.000 potpisnika? Uzmite u obzir i da mnogi članovi akademske zajednice i ne znaju za postojanje te peticije, jer je jedina televizija koja je uopšte izvestila o toj peticiji N1. Jer druge, „neameričke“ televizije u Srbiji ili ne smeju da objave vest o toj peticiji, ili smatraju nebitnim šta veliki broj akademika, profesora i istraživača u Srbiji misli i zahteva. Sigurno postoji i deo akademske zajednice koji se plaši, kao i deo koji se neće složiti sa nekim od zahteva ili zarezom u nekoj od rečenica u toj peticiji. Akademski zajednica je složena i udovoljiti svakom članu zajednice sofisticiranih ukusa nije moguće.

Da li to možda ukazuje da je ova poruka rasprostranjena, da je odavno uzela maha, a sada je samo otkrivena, pa mnogi ne žele da se to pitanje otvara jer bi ko zna šta sve isplivalo? Ili prosto svako gleda svoja posla i ne želi da se zamera vlasti?

Sigurno doktorat Siniše Malog nije jedini plagijat. Koliko je ta pojava rasprostranjena teško je reći. Ali zaista ne mislim da je to presudan razlog ćutanja dela akademske zajednice.

Zašto bi, prema vašem mišljenju, nekome uopšte bio potreban lažni doktorat kad iza njega ne stoji znanje i uvek postoji opasnost da bude otkriven?

Iskreno, mislim da ovo pitanje treba uputiti psiholozima. Moje uverenje je da iza tih lažnih doktorata stoje neka uplašena deca sa manjkom samopouzdanja i odsustvom bilo kakvih moralnih vrednosti. Verujem da se i samopouzdanje i moralne vrednosti grade od ranog detinjstva. Ali to akademske kradljivce nimalo ne opravdava, jer su oni ipak odrasli i odgovaraju za svoje postupke. **Kako vi procenjujete stanje visokog školstva u Srbiji? Povika je uglavnom na privatne fakultete, a kod Siniše Malog u pitanju je državni. Da li je onda ova „zaraza“ zahvatila sve segmente akademske zajednice?**

Ja bih univerzitete da delim na ozbiljne i neozbiljne, a ne na privatne i državne. Zaista ne mogu da kažem ništa principijelno protiv privatnih univerziteta. Biran sam u zvanje profesora na dva privatna univerziteta, Njujorškom univerzitetu (NYU) i EBS u Visbadenu. Ono što te privatne institucije razlikuje od privatnih univerziteta u Srbiji je što su to neprofitne institucije. Nemaju vlasnika koji trči za profitom. Privatni univerziteti u svetu su obično u vlasništvu neprofitnih organizacija bivših studenata kojima je bitan pre svega kvalitet i reputacija, a ne profit. Kod nas su privatni univerziteti nastali uglavnom u mračno vreme ratova, sankcija i hiperinflacije. I bez obzira na to što je doktorat Siniše Malog odbranjen na Univerzitetu u Beogradu, mi ipak vidimo ozbiljnu razliku u odnosu na Univerzitet u Beogradu u ovom slučaju i Megatrendu u slučaju ministra Stefanovića. Zataškavanje na Megatrendu je završeno brzo. Uprkos raznim pritiscima, zataškavanje na Univerzitetu u Beogradu i dalje nije uspešno sprovedeno.

Šta je potrebno da na nekom renomiranom evropskom fakultetu čovek dobije zvanje doktora nauka?

Značajan doprinos nauci. To je jedini kriterijum. Zato je svakome ko je kroz taj proces prošao potpuno jasno da niko od onih čiji su doktorati u Srbiji dovedeni u pitanje takav doprinos nije bio u stanju da pruži. Za takav doprinos potrebna je vrsta posvećenosti i rada koja je teško spojiva sa dotičnim osobama i njihovim karijerama. **Da li je dovoljno da se utvrdi da rad nije prepisan, ili postoji još neki bitan kriterijum da bi neko odbranio doktorsku tezu?**

Originalnost je sine qua non uslov. Ali ne i dovoljan. Potrebno je postojanje i ozbiljnog naučnog doprinosa. Ali u slučaju osporenih doktorata taj prvi, uslov originalnosti, nije ispunjen. Tako da rasprava o naučnom doprinosu nije preterano smislena.

Da li biste, posle svega, ponovo krenuli u ovo istraživanje doktorata, Siniše Malog ili nekog drugog, ili biste sada radije odabrali da i vi „gledate svoja posla“?

Nakon što sam preživeo srpske, hrvatske, NATO, Hezbolahove, sirijske i izraelske rakete i bombe, pretnje i laži Vučićevih tabloida me sigurno neće uplašiti. Mislim da me i moj društveni status obavezuje da ne ćutim. Želim da vratim društvu uz čiju pomoć (ili uprkos kome) sam od izbeglice uspeo da postanem redovni profesor univerziteta. Moj oblik vraćanja je borba protiv akademske krađe. U tome ću sasvim sigurno istrajati i tu borbu ću nastaviti. Mislim da je bitno da se čuje i takav glas koji treba da bude antiteza delu akademske zajednice poput dekana i profesora baš Pravnog fakulteta Sime Avramovića kome je prihvatljivo da bude na istoj izbornoj listi sa gradonačelnikom njegovog grada koji je ukrao doktorat na njegovom Univerzitetu u Beogradu, kradući od njegovih kolega profesora. Mi smo kao društvo preskočili neke bitne razvojne faze poput humanizma, renesanse i reformacije. Mislim da bi bilo bitno da bar ne preskočimo fazu borbe protiv akademskih krađa.

Ne smemo da stanemo nijednog trenutka

Tekst:
Biljana Stepanović

Srđan Marković je jedan od studenata vođa protesta „1 od 5 miliona“, član je grupe studenata koji su se zatvorili u Rektoratu Beogradskog univerziteta sa zahtevima prema rektorki Ivanki Popović da insistira da se, najzad i napokon, raščisti pitanje famoznog doktorata ministra finansija Siniše Malog, ili da traži od premijerke Ane Brnabić da smeni Malog. Kako već ko interpretira

Marković je i onaj koga su napali i udarali pripadnici „Kobri“ ispred Predsedništva Srbije, kada je hteo da preskoči ogradu koja je tu iz nekog razloga postavljena. Razgovor sa Markovićem odvijao se tokom protesta u zaključanom Rektoratu. Dan lep, studenata ne baš puno, unutra malo haotično i razbacano, kao u nekoj revoluciji. Ili kao u postavci za snimanje filma. Ko zna, od toga kako se cela ova priča završi zavisi da li će se možda u nekoj budućnosti snimati film o Srđanu i studentima. To će biti ako u svom pokušaju uspeju. Ili će sve brzo pasti u zaborav. To će biti ako ne uspeju. Do izlaska ovog teksta, blokada će se, verovatno, na neki način okončati, jer izgleda da su obe strane bar spremne za razgovor. Rektorka je ispunila prvi zahtev i priznala da su u Rektorat upali aktivisti vladajuće stranke. „To je grubo kršenje autonomije Univerziteta. Naprednjaci su poslali svoje

aktiviste da napadnu studente koji čuvaju Univerzitet od pritisaka, koji čuvaju ugled Univerziteta, čast Univerziteta i koji su tu da pomognu rektorki kao podrška da se reše problemi“, kaže Marković.

Da li rektorka shvata da vi sebe vidite kao njenu podršku?

Shvata. U razgovoru sa njom ona vidi da smo joj mi podrška, samo malo prejaka, ali mislimo da se iz ovoga može izaći i da će rektorka i rektorski kolegijum biti odgovorni i da će doneti tu osuđujuću izjavu prema SNS-u. Da bismo uopšte ušli u pregovore, mora da se osudi upad SNS-a. Imali smo predloge vezane i za Univerzijadu, koja je mrlja na Univerzitetu počev od korupcionaške afere, potom kad se dozvolilo da naši studenti ne odu na Univerzijadu, pa do tog sela koje nije izgrađeno i, na kraju krajeva, izbacivanje više hiljada studenata iz domova usred ispitnih rokova. I onda pomeranje na-

stave svim tim studentima. Mi tražimo da se drugi studenti koji ne učestvuju na Univerzijadi ne diraju, da oni ostanu u domovima i da im se ne diraju rokovi. A da se studentima koji učestvuju na Univerzijadi nadoknadi nastava i da se nadoknade rokovi. Ali ono što bismo sada pitali ministarstvo, za koje se ispostavilo da se toliko brine – zašto država nije rešila smeštaj studenata ako je ušla u jedan tako odgovoran projekat. Morali su da budu odgovorniji i da nađu smeštaj tim studentima koji su van Beograda. Ali ova vlast ima cilj da osiromaši narod.

Zašto kad vlast stalno govori upravo suprotno?

Zato što ova država ima očigledan cilj da od svih nas napravi robove. Kada dobijete male plate vi se zadužujete, onda se još više bojite za te male plate, pa kad ne slušate vlast, vi možete i taj posao da izgubite. Ako i tu malu platu izgubite, ne možete da otplaćujete kredite. Ako ne

Srđan Marković

možete da otplatite kredite, dođu vam izvršitelji. Tako da oni nas stalno drže u strahu i to je način na koji ova vlast vlada. Njihova je ideja da što više ljudi bude siromašno i da nemaju vremena da se bave društvenim životom, jer su zaokupljeni egzistencijalnim brigama. Ako se ne bavite društvenim životom, vi ne možete ni da pratite šta se dešava.

Jesu li onda u pravu oni koji govore da vlast sa jedne strane kuka nad odlivom mozgova, a sa druge sve čini da taj odliv pospeši pošto su joj mozgovi u stvari čist višak?

Njima apsolutno odgovara da svi koji su u stanju da samostalno misle i žive, odu. Zato i imamo program Nacionalne službe zapošljavanja da se zaposlite u Nemačkoj...

Čemu se pridružila i Privredna komora Srbije i otvorila kancelariju za slanje ljudi u Nemačku.

Dakle, njima odgovara da ljudi odu, a ne da im se ovde bune. Zato mi u suštini i nemamo velike pobune. Ljudi se posle svega pitaju zašto bi se oni više bunili i borili protiv svega ovde? Lakše im je da odu i da tamo negde žive svoj život kako žele. Bolje im je.

A zašto se više ne bune intelektualci?

Pa strah ih je.

Kakav strah? Oni nisu ni siromašni ni bespomoćni kao najsiromašniji, da bi morali da budu robovi.

Plaše se da neće proći reizbore na fakultetima. Plaše se tabloidizacije, da će biti provučeni kroz linč po tabloidima.

Ali ako ih je više, a ne samo nekoliko ljudi, nema toliko mesta ni u tabloidima.

Nažalost, mi smo jedno segmentirano društvo i ova vlast konstantno radi na njegovoj daljoj segmentizaciji. Opet imamo i ljude koji rade neke poslove sa vlašću, ili su sa njom povezani. Ova vlast je ušla u sve pore društva. Osim državnog sektora koji kontrolišu, oni kontrolišu i privatni sektor. Tako da je jako nezgodno u ovom sistemu opstati. Zato se mi ne borimo konkretno protiv ove vlasti. Mi se borimo protiv ovog sistema.

Ova vlast i Aleksandar Vučić su u suštini samo personifikacija ovakvog sistema. Što se tiče opozicije, mi smo u suštini opozicija sistemu. Svako ko je opozicija ovom sistemu, ko se protiv ovakvog sistema bori, jeste opozicija. Svako ko se bori protiv ovog sistema je „1 od 5 miliona“. Mi ne moramo da se slažemo u mnogim stvarima, ali slažemo se u jednoj stvari, da ovaj sistem ne valja i da želimo da ga promenimo.

Ko je sad uopšte „1 od 5 miliona“, ko stoji iza tog pokreta?

Iza organizacije protesta od početka stoje studenti i oni su izneli proteste celog leta.

Bilo je često reči o tome da vas opozicione stranke instrumentalizuju i kriju se iza vas, a isturaju vas kao front.

Ideja je od početka bila da svi zajedno radimo. Međutim kako se ljudi isključuju, tako ispada da ostaju stranke, studenti, kako su se javne ličnosti međusobno svadale, ljudi su gledali pa je tu nastala šteta. Mi mislimo da svi treba da se vrate, da se borimo zajedno pošto nam je ideja ista, cilj nam je isti i moramo da se borimo svi zajedno. Bile to stranke, bile to javne ličnosti, glumci, profesori, svi mi zajedno moramo da se uvežemo. Samo tako ćemo promeniti ovaj sistem. Ideja organizacije „1 od 5 miliona“ jeste da mi radimo sa svima, ako imamo isti cilj da učinimo nešto dobro i da promenimo ovaj sistem.

Da li je to uopšte moguće, kad se i opozicione stranke među sobom glože, pa tako PSG napada opoziciju recimo?

To je politička nezrelost i nerazumevanje ovog trenutka. Rekao bih da oni ne razumeju zašto je bitno da se kaže - car je go. Ali ako ćemo da govorimo da institucije ne rade kako treba, a onda sa njima ulazimo u priču o izborima i u saradnju, pa mi im onda dajemo legitimitet.

I kako će onda tako nezrela opozicija da pobedi Vučića?

Očekujem da će da razmisle i na kraju da dođu do ove pozicije. Ja mislim da se PSG i Nova stranka voze na bojkot,

iskorišćavaju medijski prostor time što su protiv bojkota i tako izlaze u javnost više nego što bi izlazili da su za bojkot. Druga stvar je da pojedini ljudi samo gledaju interes svoje organizacije i kako da se ona održi. Ja ne kažem da to nije legitimno, ali mislim da je u jednom ovakvom trenutku za neki sitan novac koji biste dobili za izbore to pogrešna stvar. Mislim da bi pre svega morali da budu odgovorni prema 1,8 miliona ljudi koji žive ispod granice siromaštva i da im kažu - mi nismo iznad vas. Mi smo tu zajedno.

Oni stalno pitaju – šta posle bojkota?

Pa ja mislim da u Sporazumu s narodom, koji su potpisali, stoji šta posle bojkota, a i mi imamo neke ideje šta posle bojkota. Meni je više pitanje za njih – šta posle izbora, a drugo, potpisali ste Sporazum s narodom gde stoji bojkot, imali ste dovoljno vremena da smislite šta vam je strategija i šta posle bojkota. Oni moraju da pokažu odgovornost prema datoj reči i moraju da pokažu građanima da su uz njih. Jer samo tako ćemo se izboriti sa ovim. Nisu sada bitne plate poslanika, mi živimo u jednom kriznom vremenu i neregularnim uslovima i ne želimo da se borimo za ličnu i partijsku korist, treba da se borimo za opštu korist i zato treba ići u bojkot, da se razdvojimo na nas i njih i da zajedno ostvarimo veći pritisak i na vlast i na međunarodne činioce. Sve to da bismo jednom zajedno ušli u slobodne izbore.

I šta građani sad da misle kad stranke šalju različite poruke, kad se intelektualci ne bune, a vlast je sve bahatija. Da li da padnu u depresiju i kažu - pa ništa ne vredi, nema ko da pobedi Vučića, ili čak da kažu - pa ovi su još i gori?

Mogu, istina je, da pomisle ovi su još i gori jer ne razumeju da ako nemaju ujednačene poruke, prave štetu i sebi. Treba da budu odgovorniji, da razgovaraju i naprave zajednički plan, ako zaista žele da pobede ovu vlast i da ne zbnunjuju građane. Mi imamo jedan problem jer neujednačene poruke ne mogu da stig-

nu do tolikog broja građana do kolikog bi stigle da su ujednačene. Nažalost, građani ne mogu sve da isprate, umorni su, prenapeti, žive dan za dan.

A zašto se omladina više ne buni? Devedesetih je celu pobunu protiv Miloševića nosila omladina. Njih se ovo najviše tiče.

Tad je bio veći pritisak. Bio je rat, bili su pozivi za rat, bila je opasnost da ljudi budu oterani u rat. Imali smo i manje izvora informacija, ali su one lakše stizale.

Kako su lakše stizale? Teže su stizale, sad imate društvene mreže.

Imali ste nekoliko slobodnih medija i ljudi su se vidali lično. Razmenjivali su informacije i nalazili se na protestima.

To znači da društvene mreže sada, defakto, rade za Vučića?

Rade za kakofoniju informacija. Mi ćemo sada u ovoj kakofoniji informacija pre da gledamo šta se dešava, da izlajkujemo šta nam se sviđa i da mislimo - dao sam svoju podršku i mislimo da smo time završili svoj deo obaveze. Previše je informacija i sad imamo problem sa njihovom selekcijom.

Da li je celu situaciju sa omladinom najbolje pogodio Mića Megatrend koji je lepo na bilborde, kao poziv da se kod njega upisuju, stavio slogan „Da diplomiram, pa da emigriram“? Upravo to sam hteo da kažem. Sad imate taj ventil da je mladim ljudima mnogo lakše da odu van zemlje. I zašto bi se oni ovde borili protiv bilo čega, dozvoljavali da im bilo ko ispira mozak svakog dana i da ih nervira? Osećaju se bezizlazno i lakše im je da odu u neku drugu zemlju. Diskutabilno je da li im je lakše. Ovo je vaša zemlja, tamo ste stranci, sami na svetu.

Ali činjenica da mladi ljudi odlaze masovno, čak i u Kinu, dovoljno govori koliko je ovde loše stanje.

Šta je omladini tačno loše u ovoj zemlji?

Hajde da pogledamo ovako: nedostatak perspektive je glavna stvar. Mladi ljudi ne vide budućnost za sebe, ni za svoju decu. Oni koji razmišljaju o svojoj porodici, moraju da se uplaše. Pogledajte ko-

liko imamo problema sa porodicama, sa lečenjem dece, sa obrazovanjem. Koliki je problem sa poslovima. Vi ako izgubite posao ovde, ugrožavate celu porodicu. Tamo imate neku sigurnost, i pravnu i finansijsku. Ovo ovde nije pravna država. Da jeste, mi ne bismo morali stranim firmama da plaćamo da dolaze ovamo. Same bi dolazile. Jedna od glavnih stvari koje podstiču ekonomski rast jeste pravna država. Jer kada imate sigurnost za vaše investicije, vi ćete da dođete.

Vlast kaže da to rade sve države, a mi smo još i šampioni u privlačenju stranih investicija. Nema nam ravnih.

Mislim da i vi znate da to nije baš tako. Sama ta potreba da vi podmitite stranu kompaniju da dođe ovde, da time nadoknadite neku sigurnost koju ne možete da pružite sa pravne strane, jeste dokaz da nismo pravna država.

Šta su za vas još dokazi da nismo pravna država?

Imamo silne procese koji zastarevaju, imamo gomilu procesa koji se i ne pokreću. Imamo Savamalu, nije srušen ni onaj restoran na vrhu Kopaonika, navodno ne znamo ni čiji je. Kad nešto ide u korist predstavnicima vlasti, to se brzo reši. Kad je nešto protiv njih, to se ne rešava uopšte. Imamo i ljude koji ne mogu nikako svoje procese da dovedu do kraja. Da su u krugu vlasti, to bi začas bilo gotovo. Pogledajte ko su tužioc i sudije. Ako se vratimo na propalu reformu sudstva koju je sprovodila prethodna vlast, sećate li se izjave Vladimira Cvijana (bivšeg poslanika SNS, op. aut) koji je rekao da je 650 sudija ušlo u SNS. i posle dolaska naprednjaka na vlast te sudije su vraćene na svoja stara mesta. Mi imamo veliki problem u kakvoj državi živimo i mislim da treba opšti reset ovog sistema i da se mnoge stvari ponovo grade iz početka. Imamo uništavanje institucija. Možda jedina preostala nezavisna kontrolna institucija jeste Fiskalni savet. Kad pogledamo ono što bi trebalo da budu stubovi demokratske kontrole, nezavisne institucije, one su urušene. Imamo jedno Potemkinovo selo u kome se stalno pri-

kazuje kako je sve odlično, kako smo mi jedna stabilna država. Ne možete vi da budete stabilna država ako predsednik konstantno deli građane. Evropska unija ima cilj da reši pitanje Kosova i da bi to rešila, ona će ovde sve da dozvoli. Od korpucije do ukidanja pravne države.

Pa jeste, ali ni to pitanje Kosova vlast ne rešava. Zašto onda Evropa i dalje podržava Vučića?

Ne znam zašto, ali vidimo da on i dalje ima podršku sa njihove strane. Oni u celom regionu grade jednu stabilokratiju. I upravo mislim da odgovor na tu stabilokratiju, lažnu stabilnost koju grade, jeste bojkot. Mislim da međunarodna zajednica odlično zna šta se ovde dešava i ja bih im uputio i jedno pitanje: da li oni, kad stanu uz Aleksandra Vučića, time priznaju da su evropske vrednosti iste vrednosti koje promovise i praktikuje Aleksandar Vučić?

Da li vas to obeshrabruje?

Ne. Mi smo pokazali u proteklih devet meseci, organizujući proteste i učestvujući u njima, da ne odustajemo i Aleksandar Vučić bi trebalo da zna da mi nećemo odustati, da ćemo ići do kraja.

A šta ako narod jednog dana prestane da šeta?

Leto je pokazalo da neće, da postoji ta energija i veliki bunt protiv ove vlasti.

Ali zasad ne postoji kritična masa.

Pa 29. decembra na ulici je bilo više od 50.000 ljudi. Ali ovo nije sprint, ovo je maraton. Vučić kontroliše medije, koji se trude da ne spominju proteste. Zato treba da se stvori sinergija i da se ljudi mobiliju da izađu na proteste. Ako posustanemo, sigurno se ništa neće promeniti.

Možete li vi uopšte da zamislite Aleksandra Vučića da izađe jednog dana i kaže „vidimo se u nekom drugom filmu“, ako recimo izgubi izbore?

Ne mogu da ga zamislim. Zato ovo sve i mora da se menja. Potrebni su nam prvo slobodni mediji i slobodni izbori. I ta borba mora da bude neprestana. Ne smemo da stanemo nijednog trenutka. Ne smemo da mislimo da će to neko drugi umesto nas da završi.

Danas reč ne znači ništa. Laž vlada

Tekst:
Zora Drčelić

Kada vladalac krši zakon, narod ima pravo na pobunu. To je prirodno pravo, pobuna za ljudski život, za dostojanstvo, za humanost, socijalnu odgovornost, za solidarnost, pobuna zbog nedostatka nacionalne odgovornosti, pobuna zbog nedostatka osnovnih sloboda, od vlasništva pa do ljudskih prava. Taj osećaj za pobunu, kolektivni osećaj, koji je proistekao iz jedinstva znanja i vrline, moralnih vrednosti, temelj je za zdravo demokratsko društvo koje nismo uspeli da obnovimo posle devedesetih

Otkako je smenjen s mesta direktora i glavnog i odgovornog urednika „Službenog glasnika“ 2012. godine, protiv njega je ova vlast podigla 11 krivičnih prijava. Bilo mu je teško, posle je preboleo: „Danas mi je sasvim svejedno, ja pišem knjige, čitam, to mogu i u zatvoru, kao i kod kuće, gde god hoćete“, kaže sociolog i pisac Slobodan Gavrilović. Autor je deset knjiga iz oblasti sociologije, priredio je dela Živojina Pavlovića u šest izdanja, napisao je dosad tri romana, „Dželat“, „Zbeg“, a „Radomir iz Miokovaca - roman o dedi u trideset tri gledanja“ objavljen je ove godine.

Član je DS-a i Glavnog odbora DS-a od 1990. godine, sem u prošlom stranačkom sazivu kad su ga izbrisali: „Nisu hteli da me isključe, plašeci se, valjda, da ću se žaliti. Ja nemam nijednu žalbu

u životu, a na takvu odluku se ne bih nikad žalio. Eto, sad sam opet tu.“

Zašto?

Iz solidarnosti prema ljudima koji su nevinno optuženi da su kriminalci. Ne sporim da je u DS-u bilo kriminalaca, ali najveći broj ljudi s kojima sam radio u svim gradovima Srbije su časni. Mi smo živeli i radili u nadi da ćemo stvoriti društvo sa jakim institucijama, s pravnom državom, jakim sudom, gde je reč zakon. Danas reč ne znači ništa. Laž vlada. Institucije koje smo pokušali da izgradimo ne postoje. Pravne države nemamo. Nekoliko desetina hiljada izvršnih presuda ne mogu da se sprovedu. Uspeli smo, mi koji živimo u ovoj zemlji, da urušimo društvo, društva više u Srbiji nema. Atomizirano je. Nema čak ni rudimentarnih ostataka društva.

Slobodan Gavrilović

Je li za to odgovorna vlast Aleksandra Vučića?

Ni za jednu stvar u zemlji ne može aktuelni režim da bude apsolutni krivac, ne bi bilo pošteno tako reći. Osim tog narodnfrontovskog upravljanja zemljom - jedna partija, jedan vođa, jedna nacija, to je opasno. Ni to nije njihov izum. Treba im odati priznanje da su sproveli jednopartizam do savršenstva na svim nivoima. Svakome ko se usudio da se usprotivi su se osvetili. Neverovatno je koliko je osionosti, netrpeljivosti, mržnje prema učenim ljudima. Oni naprave profil, tačno znaju do čega je čoveku stalo, i tu udare. Pogledajte šta su napravili Sergeju Trifunoviću. Znamo oni da ja nemam novac u bankama, nemam kuće, firme, ne idem po kafanama, ne putujem po inostranstvu. Ali hoće kriminalcem da me naprave. Jer je moja jedina namera da budem čestit čovek. Pa i moji su me poslali onamo, ne bih li se umazao u blatu, pa sam se čuvao.

Vaše demokrate su vas poslale u „Službeni glasnik“, na to mislite, kad ste bili direktor?

Da, kad je čovek blizu meda, lepljivo je to... Bog me spasio, ne toliko ja, iskren da budem. Ja sam u kući naučio, što vidi Gospod nek vide i ljudi. Nemam šta da krijem, a imaju li oni? Ko je proslavio prvu milijardu evra u Beču, opljačkao narod? Pa u laži su kratke noge, sve će se to saznati. Ko laže taj i krade. Kako su lagali 2012. o krađi izbora s onim džakovima? Oni koji su spremni tako da lažu, spremni su i da ukradu. Nikad nije bilo veće krađe, ali ni većeg terora. Uzeše čin predsedniku vojnog sindikata, dobio otkaz, ovima iz policije prete otkazima, ljudi se boje, ja taj strah ljudski razumem, iako ne mogu da ga prihvatim. Ljudi moraju da se suprotstave. Srbija je uvek imala šansu kad ljudi na vlasti počnu da drhte.

Zasad su samo građani u strahu?

Neće to još dugo biti, ciklus traje do 12 godina. Ali ne radujem se tome, jer svaki

sledeći režim čuva prethodni. Kad smo mi došli niko nije uhapšen za krađu. I taj silni lopovluk koji je bio, zemlja ostala bez ičega, sa 350 miliona dolara deviznih rezervi. Takvu smo državu nasledili, a kad smo otišli ostalo je između 11 i 12 milijardi dolara deviznih rezervi. I sad čovek priča da je država koju su vodile demokrate bila pred bankrotom koji je on zaustavio, a nije valjda bila ona njegova sa 350 miliona?! Pa dajte molim vas! Za dve godine nas je zadužio šest milijardi, mi smo napravili toliki dug za osam godina. I onda je demokratska vlast upropastila zemlju, a on je napravio uspeh? Pa to može svako da izračuna. Stabilniji je dinar, ali su manje plate i manje penzije, pa to zna i moja baba da uradi. Uzmete od penzionera i ljudi u javnom sektoru 400 miliona, to je za četiri godine milijardu i šeststo miliona, možete da napravite šta hoćete, da punite džepove svojih prijatelja. Zašto Beograd na vodi nisu gradili naši tajkuni, nego svetski ili belosvetski? Zašto ja moram da idem peške neasfaltiranom ulicom do nove železničke stanice, nema autobusa kad se ide s donje strane od Deligradske? Zato što je neko hteo da nametne svoju volju. To je klasični voluntarizam, bez znanja, bez stručnjaka, bez ideja. Kad je uspostavljen sadašnji režim, uhapšeno je stotinak ljudi i niko nije osuđen. Meni je svejedno u vreme čije vlasti, lopov treba da bude u zatvoru. Osuđeni su lekari za 200 evra mita. Na to se svede svaka populistička pretnja lopovluku. A oni koji su utajili milione i milijarde, oni nikada neće biti osuđeni. Oni će uvek biti uz vladajuću stranku. Uka na vuka, a lisice meso jedu.

Ko je, onda, kriv?

Mi demokrate smo napravili najveću grešku u stvaranju SNS-a. Nisam učestvovao u tome, ali delim odgovornost za učinjeno. Druga je naša greška što nismo više radili na institucijama i na stvaranju i očuvanju društva. Javno mnjenje i institucije čuvaju društvo, a

ne stranke ili pojedinci. Koliko god da su dobre, stranke i pojedinci brinu o svojim interesima, a institucije i javno mnjenje ih ograničavaju u tome. Drugo je naš kolektivni, tradicionalni nedostatak trpeljivosti prema različitom, slabijem, manjem, to se danas zove tolerancija, mada je trpeljivost prava reč. Dok sam brojao, 11 stranaka je nastalo iz DS-a. Do toga je doveo manjak trpeljivosti i višak ambicija, kod pojedinaca.

Od takozvane obnove višestranačja u Srbiji, više se i ne sećamo svih stranaka koje su nastajale i nestajale, prodefilovalo je svakojakog sveta. A izgleda kao da iz jednopartijskog sistema nismo nikad ni izašli?

Izlazak iz jednopartijskog sistema toliko je kratko trajao, i on se pretvorio u iluziju. Čak su se i kulise višepartizma urušile. Toliko su teške neslobode u kojima živimo. Pritom, u onom jednopartijskom sistemu poznog titoizma postojalo je društvo. Danas ne postoje ni ostaci društva. To je osnovna razlika između onog i ovog današnjeg sistema koji još samo vladajući režim naziva višepartijskim. Daleko je opasnije biti bez društva nego biti bez partija, tačnije samo sa jednom partijom i jednim vođom. Osamdesetih, kada progovori Udruženje književnika, sve podrhtava. Kad se tome pridruži Sociološko društvo, o, pa to je već potres. Ako dosole i filozofi, to je onda pravi zemljotres, a vlast drhti. Pogledajte sad, staleška društva su potpuno marginalizovana, bez uticaja, jer ne postoji elementarni podsticaj na kritičko mišljenje, a kamoli na pobunu. Kada vladalac krši zakon, narod ima pravo na pobunu. Pobuna je prirodno pravo. To je pobuna za ljudski život, za dostojanstvo, za humanost, socijalnu odgovornost, za solidarnost, pobuna zbog nedostatka nacionalne odgovornosti, zbog nedostatka osnovnih sloboda, od vlasništva pa do ljudskih prava. Taj kolektivni osećaj za pobunu temelj je za zdravo demokratsko društvo koje nismo uspeli da obnovimo posle devedesetih.

Pre tri godine kazali ste mi da DS-u treba da se očisti od prvog, drugog, trećeg i četvrtog ešalona, i da će mu biti potrebno 7-8 godina da se obnovi. Da li je DS na dobrom putu u Savezu za Srbiju?

To je dobar potez, ali nedovoljan. Stranka mora iznutra da se suoči sa istinskom potrebom obnove. Zato jer je ona jedan svoj ciklus završila i treba neki novi ljudi da dođu i da je obnove. Kao što smo i mi učinili 1990.

I 1998. godine ste, u sukobu sa Zoranom Đinđićem u stranci, tvrdili da je neophodno da opozicija zajedno nastupi.

Da, ali je posle godinu dana Zoran promenio mišljenje. On je bio čovek koji je umeo da sluša i da se koriguje. Kada je režim s elementima autokratije, nedemokratskim i totalitarnim, ne može se drugačije.

I danas verujete da je ispravan put objedinjavanje opozicije bez obzira na suštinske razlike koje postoje među strankama u opoziciji?

Svojevremeno, paralelni parlament je bio sa Vesnom Pešić i Vojislavom Šešeljem. Kao opozicija smo 1993. osvojili više poslaničkih mesta od SPS-a, ali je opozicija bila razdobljena, pa je napravljen paralelni parlament u kojem su bili i Vesna Pešić i Vojislav Šešelj. Pristalica sam fleksibilnijeg gledanja na okupljanje opozicije zbog potrebe da se zajednički deluje, uz sve mane takvih projekata koje su neizbežne, i zbog pojedinih ljudi i zbog pojedinih politika. Ali u traganju za idealnim partnerom, andeoski čistim koalicijama ili savezima, godine prodoše.

Jeste li tako ocenjivali i pomirenje DS-a i SPS-a?

SPS je već i ranije podržavao Koštuničinu vlast. Pomirenje sam pozdravio jer je moj san bio da dođe do promena bez krvi. Preža Zdravković, bio je sekretar IO Demokratske stranke, jednom me je pitao šta je moj politički san i ja sam

mu rekao - promene bez krvi. Samo sanjam, nema od toga ništa, odgovorio mi je. Posle 5. oktobra, sve prošlo, mi ručamo, ja ga podsećam na to, a on kaže: „E, moj Slobodane, ovo je prvo poluvreme.“ I bio je u pravu. Sad se više bojim unutrašnjih sukoba nego ikad pre. Zato mladi beže, i nek beže. Imaju pravo da tragaju za svojom srećom.

DS se prvo pomirio sa SPS-om, potom kako i sami rekoste na početku pomogao SNS-u u nastajanju, sada smo ponovo u strahu od unutrašnjih sukoba.

Vuk dlaku menja a ćud ne. Formalno su se promenili, suštinski ne. Strah me je od onih koji su dobili ono što nikada u životu ne bi dobili bez prevare, i to neće dati tako lako. To su ljudi sa dna kace. U poznom Brozovom sistemu smo imali kompetentnije ljude nego danas, ja sam bio protiv Broza ali to je istina, danas vladaju nekompetencija, neznanje i bašibozluk. Direktor škole nije najbolji profesor nego nečiji pion, glavni i odgovorni urednik centralnih novina nije najbolji novinar nego poslušnik, i svi su, kao po pravilu, neznalice. Onda gde ima znanja to je bez vrlina, to ne može dobro biti, setite se, atomska bomba je znanje bez vrlina. Čovek koji danas ima svu vlast i moć, i koga ne zanimaju stvarni ljudi, ima samo jednu karakteristiku po kojoj će biti upamćen, a to su laži. Za toliko laži u tako kratkom vremenu nisam nikad čuo u životu, a ljudi mu i dalje veruju?!

Zašto mu veruju?

Nadaju se. Čovek je biće nade. Ne možemo reći glup je narod, nije glup, ima neobrazovanih, nije to sporno, ali suština je u nadi. Čovek ima pravo da veruje. Iz prevelike nade i prevelike ljubavi, uvek se rodi prevelika mržnja, kad dođe do otrežnjenja. Bojim se tih sukoba, posle otrežnjenja. Ja bih vladocu uvek ostavio neki izlaz, komotnije je za društvo, za državu.

Mnogi bi pomogli Srbiji kad bi im se dozvolilo

Tekst:
Nevena Kostadinović

Raznolikost partija koje su zastupljene u novom sazivu Evropskog parlamenta i suočavanje sa izazovima sadašnjice znače i teži dolazak do nužnih kompromisa koji osiguravaju kontinuitet Evropske unije u obliku u kome sada postoji, ocenjuje za „Novu ekonomiju“ Svetozar Rajak, profesor međunarodne istorije na Londonskoj školi ekonomije (London School of Economics and Political Sciences). Iako EU s više brzina izgleda privlačno kao najbrži lek za evidentne boljke sistema, to bi istovremeno značilo udaljavanje od koncepta jedinstvene Evrope, navodi profesor Rajak.

Na pitanje da li će novi odnos snaga unutar EU značiti i promenu politike prema Srbiji, profesor Rajak kaže da Brisel već duže vreme prema Srbiji vodi politiku „dugog štapa“ i da ta politika može da traje unedogled, bez ikakve obaveze prijema u punopravno članstvo, jer suočena sa sopstvenim problemima oko Bregzita i unutrašnjeg uređenja, EU nema ni vremena ni apetita da se bavi proširenjem, niti oko toga postoji saglasnost članica. Kako Srbija, prema njegovim rečima, neće pristupiti Evropskoj uniji verovatno u sledećih 15 godina, profesor Rajak smatra da bi selektivna primena evropskih zakona omogućila da sistem u Srbiji funkcionise kao sistem jedne članice EU, a da pri tome ima slobodu manevrisanja u izradi ekonomske strategije i vođenju spoljne politike u sopstvenom interesu. Spas leži u mladim i obrazovnim ljudima, kojih Srbija ima.

Posle izbora Borisa Džonsona za novog premijera, britanski pristup

EU nije jedina opcija i pitanje je da li je i najbolja za Srbiju. Ovo pogotovo ako je očigledno da Srbija za sledećih barem 15 godina najverovatnije neće pristupiti EU – to je vremenski skoro jedna generacija. Da li to znači da će Srbija, čekajući, imati još jednu, koju po redu, izgublenu generaciju? Koliko jedna mala, potpuno izrabljena, opljačkana i osiromašena zemlja može sebi da priušti izgubljenih generacija?

Evropskoj uniji se još više menja. Džonson je najavio da će sprovesti Bregzit do 31. oktobra i da će učiniti sve da iskoristi prednosti koje izlask iz EU donosi. Kako tumačite izbor konzervativaca posle Tereze Mej i koje bi to bile prednosti izlaska Velike Britanije iz EU?

Jedan od glavnih razloga nestabilnosti vlade Džona Mejdžora, sredinom 1990-ih godina, upravo su bili stalni sukobi i podele unutar njegove Konzervativne stranke oko pitanja ostanka u EU. Dolazak Borisa Džonsona na čelo konzervativaca, a time i na mesto premijera, nije izazvao promenu raspoloženja stranke, već je bio rezultat snažne podrške većine njenih članova izlasku iz EU 31. oktobra, po svaku cenu, sa dogovorom ili bez njega. Sredinom juna, YouGov anketa među članovima Konzervativne stranke koji su tih nedelja birali svog novog lidera, pokazala je da bi skoro dve trećine glasalo za Bregzit bez dogovora sa EU, čak i ako bi to dovelo do izlaska Škotske ili Severne Irske iz Ujedinjenog Kraljevstva, ili imalo izuzetno teške posledice po britansku ekonomiju. Pre tri godine, kada je Tereza Mej izabrana za šefa konzervativaca i premijera, Džonson nije uživao veliku podršku svoje stranke. Prilikom ovih izbora on je bio apsolutni favorit i za njega je glasalo više od dve trećine članova. To govori do koje mere je došlo do polarizacije britanskog društva i radikalizacije onih koji podržavaju Bregzit. Džonson se, sa svojom demagoškom i 'tvrdom' retorikom, nametnuo kao njihov

logičan izbor. Kada pominjete pogodnosti nakon Bregzita koje Džonson najavljuje, pretpostavljam da pre svega mislite na mogući trgovinski sporazum sa SAD. Istina, pored članova sadašnjeg kabineta koji o tome govore kao o izvesnosti, i Trampov savetnik za nacionalnu bezbednost Džon Bolton je to najavio prilikom svoje nedavne posete Londonu. Mnogi među analitičarima su, međutim, skeptični. Oni smatraju da Britanija, pod prinudom hitnog traženja alternative EU, a imajući u vidu i dosadašnju istoriju trgovinskih sporazuma koje je administracija predsednika Trampa potpisala sa drugim zemljama, ne može obezbediti po sebi povoljan sporazum, ili bar ne u nekom kratkom roku.

Koji su to mogući scenariji do 31. oktobra?

Razvoj događanja na političkoj sceni Britanije nakon referenduma 2016, a pogotovo u poslednjih devet meseci, ispunjen je neočekivanim političkim obrtima i čak presedanima. Analitičari političkih prilika u Britaniji sugerišu više scenarija, uz ogradu da su to ipak nagađanja i da su neočekivani obrti lako mogući. Po mišljenju jednog broja njih, Džonson bi mogao zakazati vanredne izbore pre 31. oktobra u nadi da će obezbediti takvu većinu u parlamentu koja bi podržala Bregzit i bez dogovora sa Briselom. Sugeriše se i alternativna procena da bi Džonson mogao tražiti od kraljice da suspenduje parlament na određeno vreme i time omogući sadašnjoj vladi da izvede Britaniju iz EU 31. oktobra bez potrebe da za to traži odobrenje parlamenta.

Svetozar Rajak

Drugi predviđaju da bi krajem avgusta ili početkom septembra moglo doći do izglasavanja nepoverenja Džonsonovoj vladi u parlamentu, uz pomoć nekoliko konzervativnih poslanika koji ne žele Bregzit bez dogovora. Džonson u ovom trenutku ima većinu od samo jednog poslanika. Po tom scenariju, usledilo bi imenovanje privremenog premijera i koalicionog, tehničkog kabineta, odlaganje Bregzita i nastavak pregovora sa Briselom. Bilo kakav dogovor sa EU koji bi usledio, kao i opcija ostanka u EU, bili bi predmet novog javnog referenduma. Jedan broj analitičara ne isključuje ni dogovor Džonsona i Brisela u poslednjem trenutku uz dovoljno izmena u sporazumu koji je Tereza Mej potpisala sa EU. To bi omogućilo premijeru da dobije podršku, kako većine u parlamentu, tako i onog dela javnog mnjenja koje želi izlazak 31. oktobra po svaku cenu. Oni koji razmišljaju o ovakvom scenariju baziraju svoju procenu na tome da ni Briselu ni Džonsonu ne odgovara 'neuređeni' Bregzit. Postoji i niz drugih nagađanja.

Bez obzira na promene unutar vlasti, britansko društvo je ostalo duboko podeljeno. Vidi li se svetlo na kraju tunela?

Dokorašnji najviši državni službenik Velike Britanije je pre nekoliko meseci izjavio da ni Suecka kriza 1956. koja je dovela do velikih političkih potresa, okrnjila međunarodni ugled Britanije i dovela do ostavke premijera Antonija Idna, nije bila tako duboka i toliko pogubna po ugled i status Britanije u svetu kao što je kriza izazvana Bregzitom. Ona je proizvod dugogodišnje krize u koju je britansko društvo zapalo nakon gubitka statusa vodeće svetske sile posle Prvog svetskog rata i raspada njene globalne i Imperije nakon Drugog svetskog rata. Raspad vladajućeg sistema, države ili sukobi unutar društva nisu privilegija 'nezrelih' ili 'zaostalih' zemalja, kao što se često govori, navodeći 'banana' države ili Balkan. U zavisnosti od veličine izazova, tj. pitanja koja se nameću kao sudbinska i toga da li određeno društvo ili država ima mogućnost za rešavanje tih izazova kroz institucije političkog sistema, svaka država može da postane plen društvenog raslojavanja, ustavne krize i

ugrožavanja sopstvene egzistencije. Bivša Jugoslavija nije posedovala mehanizme odbrane i završila je kako je završila. Britanija koja vekovima važi za simbol političke i društvene stabilnosti bazirane na snazi institucija i poretka, promovise sebe kao najstariju kontinuiranu demokratiju u svetu, pokazala je, pogotovo poslednjih devet meseci, do koje mere je i ona ranjiva.

Bez obzira na sve teškoće s kojima se suočava, Velika Britanija, kao svetska sila, napušta Evropsku uniju. Srbija, s druge strane, čini sve da postane nje-na članica.

Britanija jeste peta najveća ekonomija u svetu iako će je uskoro prestići Indija. Tako zvana 'imperijalna nostalgija' i verovanje u trajanje 'specijalnih odnosa' sa SAD, od ulaska Britanije u EEC je razlog što deo konzervativne elite zagovara izlazak iz Evropske unije. Zahvaljujući mnogim okolnostima, od loše vođene kampanje za ostanak u EU, nezadovoljstva politikom 'stezanja kaiša' od 2008, do neznanja dobrog dela običnih birača o posledicama izlaska, oni su konačno uspeali da povedu zemlju na put Bregzita. I pored snage ekonomije i mesta u svetu, veliki deo stanovništva u Britaniji, kao i većina poslovnih ljudi i stručnjaka iz oblasti ekonomije i politike smatra da će Bregzit imati izuzetno negativne, možda katastrofalne posledice po Britaniju.

Srbija zbog svog položaja, kako geografskog tako i ekonomskog, vidi u članstvu EU mogućnost slobodnog pristupa EU tržištu, dobijanje finansijskih beneficija i injekcija od strane EU po raznim osnovama, poboljšanje saobraćajne i informativne infrastrukture i razne druge povoljnosti. Koliko je sve ovo realno, može da posluži primer Bugarske. Obećavanjem članstva u EU već skoro dvadeset godina politička elita u Srbiji pridobija izbornu telo. U isto vreme, to obećanje služi toj istoj eliti da opravdava sve svoje greške, neefikasnost u borbi sa korupcijom, pljačku kao i rasipanje i trajno otuđivanje resursa i potencijala koji su Srbiji preostali.

I pre izbora za Evropski parlament bila je приметna nesloga među njenim liderima oko evropske budućnosti. Da li je sada smanjena neizvesnost op-

stanka Evropske unije i kakva je budućnost Evrope s takvom Evropskom unijom?

Dosadašnje dugo postojanje ne znači da će u budućim metamorfozama EU ostati dosledna originalnim premisama ili ideji jedinstvene Evrope. Vrlo je moguće stvaranje EU sa nekoliko brzina ili koloseka. Iako to izgleda privlačno kao najbrži lek za evidentne boljke sistema, pogotovo bogatijim članovima EU, to bi u isto vreme značilo udaljavanje od koncepta jedinstvene Evrope, osnovne premise Evropske zajednice. Ako se to dogodi, to može da označi kraj ovakve EU, ideje Evrope kao zajedničkog doma i povratak na međunarodni sistem u kome vlada pravo jačeg. Pošto svet vrtoglavo juri upravo ka takvom scenariju, Evropa se, htela to ili ne, verovala u neke svoje principe ili ne, neće moći tome svet je prestao biti evrocentričan.

Da li raznolikost partija koje su u novom sazivu Evropskog parlamenta može ojačati ulogu i te institucije i cele Evropske unije? Koliko veće interesovanje javnosti doprinosi promeni više puta naglašavane birokratske uloge Brisela?

Raznolikost partija koje su zastupljene u novom EU parlamentu, u meri u kojoj su predstavnice različitih interesa, pojedinačno, delova društva ili zemalja članica, mogu doprineti da se teže dođe do nužnih kompromisa koji osiguravaju kontinuitet EU u obliku u kome sada postoji. Put do nalaženja kompromisa ili usaglašavanja stavova može biti sve duži i postoji opravdana bojazan da može doći do sužavanja principa konsenzusa kako bi se ubrzali procesi donošenja odluka. Pored toga što može olakšati nametanje stavova najjačih članica ili briselske birokratije, opasnost ovakvog suženog koncepta je stvaranje EU na nekoliko koloseka ili 'kastinske' EU. Samim tim bi bio ugrožen princip na kojem je EU bazirana i često samo naičeg privrženica – konceptu jedinstvene Evrope. Raznolikost političkih interesa, a sve više i različitost pristupa i što je još gore, nespremnost pojedinih zemalja na kompromis pri rešavanju problema sa kojima se EU suočava, samo može do-

vesti do jačanja uloge birokratije u Briselu kao instrumenta nametanja jedinstvenog stava EU – namerno ne upotrebljavam reč kompromis. Birokratija u Briselu će na taj način sve više biti instrumentalizovana od strane najjačih članica. Takođe, aparat u Briselu može prerasti u nadnacionalnu evropsku elitu koja će izgrađivati i nameštati svoj sopstveni interes. Opasnost je stvaranje nomenklature koja će živeti život koji nema dodirnih tačaka sa onima koje zastupa i, radi sopstvenog samoodržanja, nastojati da na svaki način odbrani sopstvene interese. To se već sada prepoznaje i u tome treba tražiti razloge nezadovoljstva mnogih građana EU, malih zemalja članica i rastuće popularnosti anti-EU stranaka.

Da li smatrate da će Bregzit i sve što sa sobom nosi potvrditi neefikasnost neoliberalizma ili će usloviti snažniju, ali reformisanu Evropu?

S vremenom postaju jasnije moguće dalekosežne posledice Bregzita. Ne zato što je Britanija danas vodeća svetska sila – iako je peta ekonomija u svetu ona to odavno nije, već stoga što Bregzit može biti i rezultat, ali i najava nestabilnosti svetskog ekonomskog poretka, koncepta EU i, kako neki smatraju, samog neoliberalnog sistema.

Bregzit je nametnuo nove izazove za Evropske uniju. Koliko nam novi odnos snaga unutar Evropske unije ide u prilog na putu evropskih integracija?

Bregzit, pogotovo bez dogovora Britanije i EU, i ukoliko se dogodi, nosi opasnost privremenog ili dugotrajnijeg zastoja daljih evropskih integracija. Pored Bregzita EU se suočava sa čitavim nizom kardinalnih pitanja. Između ostalih, to su pitanja vezana za unutrašnje ustrojstvo – dalja federalizacija ili slabljenje federalnih veza, funkcionisanje postojećih institucija, pitanja vezana za odnos prema Rusiji, odnos prema zemljama koje žele da pristupe EU, odnos sa SAD, ulogu i mesto EU u svetu i odbrambenu politiku EU, i mnoga druga. Suočavanje sa ovim izazovima sigurno ne ide u prilog daljim integracijama. Svi su od suštinske važnosti i zahtevaju potpuni fokus institucija EU i zemalja članica. Pri tome, ne postoji saglasnost među zemlja-

ma članicama oko odgovora na sva ova pitanja. Štaviše, čini se da razlike među njima postaju sve izraženije i glasnije se artikulišu. Iznalaženje odgovora na mnoga ova pitanja će potrajati, jer će postizanje kompromisa zahtevati sve više i više vremena.

Da li će trenutna situacija uticati na promenu politike prema Srbiji?

Za sada je mala verovatnoća promene politike prema Srbiji. Možda ovo zvuči zbunjujuće, ali samo na prvi pogled. Već odavno EU prema Srbiji vodi politiku 'dugog štapa' i ta politika može da traje uredno, bez ikakve obaveze Brisela da se suočava sa odlukom oko prijema Srbije i možda još nekoga iz okruženja. Ako se verovalo da će se ta politika u neko dogledno vreme promeniti, situacija oko Bregzita i suočavanja EU sa svojom budućnošću to čini malo verovatnim.

Više puta ste isticali da Evropska unija nije jedina moguća opcija za Srbiju. Šta, po vašem mišljenju, jeste dobra opcija?

EU nije jedina opcija i pitanje je da li je i najbolja za Srbiju. Ovo pogotovo ako je očigledno da Srbija za sledećih barem 15 godina najverovatnije neće pristupiti EU – to je vremenski skoro jedna generacija. Da li to znači da će Srbija, čekajući, imati još jednu, koju po redu, izgubljenu generaciju? Koliko jedna mala, potpuno izrabljena, opljačkana i osiromašena zemlja može sebi da priušti izgubljenih generacija? Opcija je očigledna i prosto bode oči. Ukoliko se misli, ispravno, da su pravna regulativa i način organizacije institucija unutar EU nešto čemu treba težiti, pa se zato i valja truditi da se uđe u EU, zašto se selektivno ne prepisuju dobri zakoni i prihvate iskustva EU? Za godinu dana sistem može biti u funkciji. Stroga primena tih istih zakona i neprikosnovenost institucija osiguraće da u Srbiji funkcionise sistem koji se toliko priželjkuje, kao da je zemlja članica EU, a da pri tome ima slobodu manevrisanja u izradi ekonomske strategije i vođenja spoljne politike u sopstvenom interesu. Nije to komplikovano ni teško izvodljivo. Ironično je da bi to sigurno ubrzalo pri-

stup EU, ukoliko se to uopšte bude želelo. Značilo bi to kraj korupcije, samovlašća, neznanja i neprofesionalnosti – kraj izmernom samobogaćenju elite baziranom na pljački. To politička elita Srbije unazad dvadeset godina nije rešila, niti dopustila da se reši. Uz političku elitu, zakazala je i intelektualna elita, jer velikim delom stoji po strani i često ima koristi od regulisanog haosa i korupcije. Sautičesnik je, jer joj je dužnost da bude kritična i nameće kreativne predloge.

Ipak, Srbija može da se pohvali mladim obrazovanim ljudima.

Zahvaljujući verovatno nagonu za samoodržanjem i nemirenjem, Srbija ima mlade ljude koji su se, uprkos katastrofalnom obrazovnom sistemu i svim nastojanjima države da ih obeshrabri i gotovo tera iz zemlje, sami obrazovali, pogotovo u IT, nauci, sportu i umetnosti. Imamo i armiju obrazovanih ljudi u inostranstvu koji su pokazali snagu i znanje, jer inače ne bi uspeali tamo gde jesu, kao stranci. Ljudima u Srbiji često nije jasno koliko je teško nametnuti se svojim znanjem i osvojiti pozicije u inostranstvu. To su ljudi koji su ostvarili veze, imaju znanje i kontakte u političkim, naučnim i poslovnim vrhovima, a mnogi i obrazovanje koje su napolju stekli na kvalitetnim univerzitetima. Dobar deo njih bi želeo da nekako pomogne Srbiji kada bi im se to dozvolilo. Ne žele da pomažu korupciju i razgrađivanje Srbije, već bi želeli da pomognu da ona stane na noge. Voleli bi da imaju gde da se vrate, ako to budu pozeleli; voleli bi da se ponose zemljom iz koje su ponikli, jer jesu patriote. Srbija ima ono što je najvrednije – ljudski potencijal. Mnogi sadašnji ekonomski džinovi kao što je Južna Koreja nisu imali ni blizu takav potencijal kada su počinjali svoj uspon. Uz taj potencijal, potrebna je dobra strategija – sagledati šta su to tehnologije i industrije budućnosti gde, uz pametnu strategiju i ljudski potencijal, Srbija može da stvara sopstveno mesto u svetskoj podeli rada. Na taj način bi se i neutralisale izgubljene godine. Za pravljenje strategije i sagledavanje mogućnosti potrebna je pak stručnost i potrebna je posvećenost političke i intelektualne elite dobiti svoje zemlje.

Višepartijski sistem u Srbiji je doživeo kliničku smrt

Tekst:
Vesna Vujić

Kako vidite politički ambijent pred izbore u Beogradu, imaju li naprednjaci snagu da zadrže vlast, u čemu su šanse opozicije da ih, možda, pobjedi?

Postoji nada da pobjedi opozicija. Vučić na predsjedničkim izborima nije pobjedio u Beogradu, dobio je 44 odsto, mada to nije baš malo. Sada se tvrdi da sa svim podvalama koje se očekuju na tim izborima, SNS ne može da namakne više od 40 posto. Dovoljno je da se nađu preletači ili koalicioni partner, pa da opoziciona očekivanja padnu u vodu.

Za mene je glavni problem to što smo kao društvo pali ispod demokratskog minimuma, što više nemamo slobodne izbore, jer uslovi za izbore su loši, nedemokratski i oni više ne liče na fer i slobodne političke utakmice. Ljudi se uglavnom obaveštavaju preko RTS i Pinka, obe TV kuće su zatvorene za opoziciono predstavljanje. Videli smo kako je izgledala predsjednička kampanja na RTS-u, pa ne verujem da će i na toj televiziji biti bolji izborni uslovi. Verovatno će se pogoršati, jer je vlast u histeriji zbog eventualnog gubitka Beograda. Probijanje opozicije preko društvenih mreža ne stiže do velikog broja ljudi, svakako pomažu, ali nedovoljno. Sem Vuka Jeremića i njegove stranke, sve druge stranke su siromašne kao crkveni miševi.

Mislim da je neophodno da opozicija preuzme temu promene Ustava, jer je veoma važna, naročito deo o pravosuđu. Vlast će nešto da smandrlja i podvali, jer znamo da Vučić neće nezavisno pravosuđe. A nama je to od životne važnosti i svako ko ima bilo kakvog uticaja treba da se uključi u tu raspravu kako bismo sprečili još jednu krađu nezavisnog sudstva. (Kosovo će ići svojim putem, šta god pisalo u našem Ustavu.) A sudstvo je pitanje života i smrti, hoćemo li napraviti taj korak u civilizaciju, ili ćemo ostati zaostalo, korumpirano, siromašno periferijsko društvo. Za taj preokret i izbegavanje crne sudbine zaostalosti i autokratije, potrebno nam je da oteramo ove retrogradne horde, a ako se osvrnemo na Peti oktobar, da se prisjetimo da nije dovoljno da „nekome samo vidimo leđa“. Valjda smo to naučili, kaže Vesna Pešić, sociološkinja

Pokret slobodnih građana kandiduje Dragana Đilasa za gradonačelnika. Kakav je vaš komentar na Đilasov povratak u politiku?

U trku za gradonačelnika Beograda je ušao Dragan Đilas, što je dobra vest zbog toga što će on nastojati da ujedini sve proevropske stranke i pokrete u jednu kolonu. Njegova bivša stranka, DS, međutim, to odbija, što je loša vest, jer po oceni stručnjaka, ujedinjavanje opozicije dramatično povećava njene šanse. Ona bi se tako izjednačila sa SNS-om u procentima. O tome ko će dobiti grad, očigledno će odlučivati Šapić koji će biti „tas na vagi“, jer on sam ima oko 16 posto glasova.

Đilasova kandidatura nosi sa sobom i neke kontradiktornosti ili lepše rečeno – izvesnu komičnost. Eto, čekali smo nove ljude (tako su se reklamirali „mi smo ljudi koje smo čekali“), pa zar među tim novim ljudima nije mogao da se nađe neko ko će biti prvi na listi, nego hoće „starog“ jer je on još uvek od svih njih popularniji! Oni traže Đilasa koji je, vraćajući pogled unazad, dva puta bio gradonačelnik ispred Demokratske stranke i predsednik Demokratske stranke. Pritom, još uvek vlada razočaranje u DS, ali izgleda ne i u njene kadrove.

Vi i dalje smatrate da je Demokratska stranka relevantan politički faktor?

Lično sam verovala ljudima koji su ostali u DS-u i pored svih maltretiranja od strane režima i unutrašnjeg cepanja na „hiljadu komada“. Izvinili su se građanima za greške u prošlosti, sačuvali jezgro starih demokrata, a evo sad komedije - novi traže stare DS kadrove, jer nemaju svog gradonačelnika. Lično sam DS-u davala podršku da se oporavi, jer znam koliko ta stranka ima odličnih ljudi. Na osnovu tih činjenica kažem da se ovih nekoliko novih stranaka pokazalo neuspešnim pred ove izbore, prvo zbog toga što su sve ostale oko cenzusa ili ne mogu da pređu cenzus, ili zato što nemaju dobru kadrovsku strukturu.

Gradilišta po Beogradu su glavni predizborni adut naprednjaka. Šta mislite kako će na to odgovoriti Beograđani na izborima?

Vučić je išao na strategiju da prekopa ceo Beograd, fontane, spomenici... zato što je rekao da će pokazati slikom kako je bilo, a kako je sada sve sredeno. To mu je bilo potrebno zato što u Beogradu ne može da računa na pritisak kao u Pećincima - da se upada u kuće, da ucenjuje ljude, da ih mlati, to je u Beogradu malo teže. Ni mediji nisu toliko ključni, grad može da se obigra. Biće, naravno, i ovde pritisaka, ali nije moguć takav pritisak. On je zato hteo da se, pored pritisaka i podvala, obezbedi tako što će da

Vesna Pešić

pokaže - evo mi smo strašno puno uradili u Beogradu. Činjenica je da jeste dosta toga urađeno, meni lično se to ne sviđa, ali će oni da pokazuju te slike o svojim delima. U Beogradu ipak nemaju veliku šansu zato što su ljudi u Beogradu veoma opoziciono raspoloženi. Vučić tu ima veoma mnogo negativnih poena. Zato bi bilo dobro da se opozicija udruži i prihvati Đilasa ako je on popularniji od drugih opozicionih lidera, jer su Beograđani po svemu sudeći veoma ljuti na Vučića. Trebalo bi stvarati alternative Vučićevom režimu i za buduće izbore i zato bi bilo dobro da se na beogradskim izborima ne govori samo o lokalnim temama, nego da se uzme u obzir i šira slika. U širu sliku spadaju i Savamala i helikopter i pitanje korupcije koja je najizraženija baš u Beogradu. Ali tu je i pitanje zašto policija ne radi, zašto više nemamo tužilaštvo i dokle će na funkciji biti Zagorka Dolovac, koja u javnosti ne postoji i ne preuzima odgovornost za uništenje tužilaštva.

Inicijativa „Ne davimo Beograd“ je okupila hiljade ljudi na protestu protiv Beograda na vodi i fantomskog rušenja kuća u Savamali. Kako procenjujete njihovu političku snagu?

Oni imaju taj kapilarni metod i direktno komuniciranje sa građanima, brane njihove interese kao u slučaju pete pumpe u Bloku 45. Pošto neke od njih poznajem, to su stvarno divni i poštenu mladi ljudi, koji su zapravo krenuli ispravnim putem – da ojačaju same građane. Međutim, mi smo uvek u stisci autoritarnih režima i žurimo da ih se otarasimo, a ovaj metod koji primenjuju ljudi iz „Ne davimo Beograd“ je mnogo sporiji i za sada nedovoljno političan. Njima je važnije da su na terenu sa građanima, nego da uđu u gradsku Skupštinu.

Razgovarala sam sa njima, oni bi voleli da uđu u Skupštinu, ali ako ne uđu nikom ništa – nastaviće da se bave građanima. Zato što su toliko različiti, oni neće da saraduju sa drugim strankama i ne prihvataju stare metode. Ja mislim s pravom, ali s druge strane, takvi pokreti nisu politički dovoljno efikasni.

Podržavam ih, vrlo su ispravni, dopada mi se što su levičari, što su hrabri, što su organizovali mitinge za Savamalu i verujem da će privući priličan broj glasova. Mislim da je veoma važno da uđu u Skupštinu, da

mogu da nastave taj svoj rad preko institucija, a ne samo na neformalan način.

Koliko su predstojeći izbori za Beograd važni za političku budućnost Srbije?

Strašno su bitni, jer mora da se uzme u obzir širi kontekst. Pročitala sam da su esenesovci na izborima za mesne zajednice u okolini Vršca od 28 izgubili samo jednu mesnu zajednicu. Te ljude je zaustavio džip, oteo im spiskove i preuzeo i tu mesnu zajednicu. Ako je Vučiću toliko važno da pokrije svaku mesnu zajednicu, to nestranačko okupljanje običnih građana oko lokalnih pitanja, te u svakoj mesnoj zajednici mora da vlada SNS, onda vam je jasno koliko je Beograd važan. Važan zbog toga što je to najbogatiji i najrazvijeniji region u Srbiji (ima najviše da se uzme); važan zato što bi to bio prvi pravi i veliki poraz Vučića i njegove braćije posle pet godina gotovo apsolutne vladavine nad društvom i državom.

Pobeda u Beogradu bi se širila u talasima po celoj Srbiji i Vojvodini, ohrabrila bi ljude, pokazalo bi se da ne moraju da trpe Vučićev zulum i osiromašivanje naroda. Eh, kad padne glavni grad, to je veliki preokret. Zato je važan Đilas, ne zato što je on najbolji kandidat, ja mislim da je Vesna Rakić Vodinelić najbolja kandidatkinja, nego zato što bi mogao da okupi celu opoziciju. Od toga Vučić ima veliki strah, videli ste kakve su prve reakcije. DS treba da se pridruži jedinstvenoj koloni, a ostali neka idu samostalno i kasnije se pridruže ako pređu cenzus. Konačno, ako imate takvog autoritarnog vladara, onda je važno da mu bilo gde nanesete politički udarac. Lokalne pobede, naročito u Beogradu, važne su i psihološki.

Kako vi komentarišete to što su se naprednjaci pojavili kao graditelji spomenika Zoranu Đinđiću, prebacujući demokratama da nisu napravili obeležje svom lideru?

Meni se ne sviđa ta priča zašto demokrate nisu podigle spomenik! I to baš od strane onog koji se napio prvi put u životu kad je Đinđić ubijen. A zašto da stranke podižu spomenik? To je najružnije politizovana stvar. Tako je bilo i povodom Pekića. A onda krenu sa glupim pitanjima zašto DS nije podigao spomenik, a onda oni iz DS krenu da se pravdaju. Ma totalni idiotluk. Da li o nekom najvećem književniku ili slavnom čoveku treba da brinu političke stranke ili treba da postoje neka pravila i nekakve

institucije koje odlučuju o spomenicima, kome i gde da se podignu spomenici? Ovakvo sve izgleda kao lakrdijašenje.

Zašto se diže spomenik Zoranu Đinđiću? Šta mi znamo o njemu, sem nekoliko površnih stvari i to da je ubijen? A niko se nije našao da zasuče rukave i napravi detaljno istraživanje o tom čoveku koji je bio vrlo kompleksna privatna i politička ličnost, plus i filozof. Zato sam protiv podizanja spomenika Zoranu Đinđiću.

Hoću da kažem da se i posle 15 godina nije našao niko ko će se predano baviti njime i predstaviti javnosti celokupan njegov život, politiku i filozofiju. Kao što Amerikanci imaju tomove i čitave biblioteke ispisane o Kenediju, sve o njemu znaju i još uvek je to tamo živa tema. A mi nemamo nijednu ozbiljnu biografiju i relevantnu studiju o Đinđiću. Ali imamo stranačke svađe ko će da diže spomenik. Ako nije bilo hitno i važno da se istraži njegov život i rad, pa ni to ko je i zašto dao nalog da se on ubije, kakva je to onda hitnost da se diže taj spomenik u jednom lošem političkom i društvenom kontekstu?

Zašto opozicija teško pronalazi pravi odgovor na političku agresiju naprednjaka?

Generalno gledano, višepartijski sistem u Srbiji je doživeo kliničku smrt. Zbog velike represije režima koji opoziciju smatra neprijateljem koji treba da nestane i bude uništen, ali i zbog dubokog propadanja našeg društva i ekonomije, nestaje sposobnost društva da izrodi autentični politički pluralizam. Nema obraćanja specifičnim društvenim slojevima i zastupanja različitih interesa. A to je zato što postoji samo prosta podela na običan narod lišen prava i elitu čiji se položaj izgradio na privilegijama feudalnog tipa. Zato se opozicija veoma teško artikulise i ostaje bez oslonca i strategija kako da se nosi sa režimom. Politika režima po formuli „pokupi sve“ u kombinaciji sa ogromnim medijskim, državnim i parapolijskim pritiscima oslabila je opoziciju, jer je se i sami građani klone, pošto ih dovodi u nepravilne kojih ionako imaju preko glave. Zato ne treba da nas čudi što opozicija izgleda ponekad haotično i raspadnuto.

Zbog razočaranosti u stare stranke, čekali su se novi ljudi i nove stranke. Pojavilo se nekoliko novih stranaka i pokreta, ali su i ti novi razočarali, neki zbog toga što su apo-

litični i suviše zatvoreni za saradnju, a drugi zbog nedovoljne idejne, organizacione i liderske artikulacije, pa nisu stigli do šireg biračkog tela. Od Pokreta slobodnih građana Saše Jankovića se mnogo očekivalo, ali i tu je došlo do loma i razočaranja mnogih.

Kada vidimo slabe institucije, siromaštvo naroda, medijski mrak, pitanje je da li Vučić stvarno hoće da Srbija ide u Evropu?

Vučić je u aprilu 2013. potpisao Briselski sporazum, što je realno priznanje Kosova, i tada su naprednjaci otišli u orbitu kao evropski partner. Vučić je pokazao izvesnu fleksibilnost u pogledu rešavanja pitanja Kosova i potpisao Briselski sporazum koji predstavlja de facto postojanje Kosova kao nezavisne države. Time je zadobio podršku na Zapadu i EU, jer oni tamo sebi postavljaju dugoročne ciljeve u pogledu rešavanja određenih problema. Jedan takav je da se Zapadni Balkan pacifikuje, uredi tako da se isključe ratni sukobi. To je prioritet EU, a ispunjavanjem i drugih ključnih uslova za ulazak u EU, da se ceo naš region primi u taj elitni klub. Taj cilj o prijemu je odložen zbog evropske krize o kojoj ovde nema mesta govoriti, ali rešavanje akutnih problema nije odloženo.

Srbija je i dalje problem na Balkanu, s jedne strane ima otvoreni problem sa Kosovom, a s druge, još je tu njena politika proširenja na Bosnu i namera da povrați Crnu Goru. Znači, njene pretenzije proširenja nisu odbacene, nego ostaju balkanski problem. Otuda Rusija koja se preko „srpskog pitanja“ ubacuje na Balkan da bi naškodila planovima EU. E sad, ispunjavanje drugih suštinskih uslova za napredovanje ka EU, pre svega onih o nezavisnim institucijama, tržištu, pravosuđu, slobodi i demokratiji, e to je sve propalo za vreme Vučića.

Građani su očekivali snažniji pritisak iz Brisela za uspostavljanje demokratskih institucija u Srbiji. Mogu li se tome uopšte nadati?

Naravno da su proevropljani razočarani što se insistira samo na interesima onih spolja, a ne i na našim interesima, ali ja se nadam da će veoma brzo biti razbijena ta blokada koju sam Vučić sa velikom pažnjom neguje. On se svima šlihta napolju, eto i Sorošu, jer zna da ako oni reše da ga skinu neće dugo opstati. To plaća nekim ustupcima oko Kosova i RS i „sedenjem na dve sto-

lice“, ali to neće dugo da potraje. On igra jednu jedinu igru – da ostane na vlasti, tako gleda na njih spolja, a tako i dobija prostor da uvodi samovolju u Srbiju i ukida i ono malo demokratije što smo izborili.

Ja verujem da će biti stavljen na test veoma brzo, u ograničenom roku i da će se to pitanje koliki je on zaista evropejac razrešiti. On je i postao pro EU zbog toga da bi došao na vlast i bez toga neće ni opstati, a kako njega samo interesuje vlast, biće uhvaćen u makaze, u onaj trenutak istine...

Ali Vučić ne odustaje od Rusije. Može li dugoročno da opstane politika „i Evropa i Rusija“?

Ne verujem da to može da opstane na duži rok. I Rusija je njemu isto što i EU, oslonac za ličnu vlast. On hoće da imamo dve sukobljene budućnosti istovremeno, da nam je budućnost i Rusija i EU. Mi smo zaista jedinstven slučaj – jedina zemlja koja hoće da ide u Evropsku uniju, a istovremeno joj je budućnost Rusija.

Tu bi upravo trebalo tražiti alternativu – da snažno kažemo da mi nećemo da budemo ruski agent na Balkanu protiv EU, nego samo prijatelj sa Rusijom, da od njenih vrednosti i sistema nemamo čemu da se učimo i da ni vrednosti ni sistem Putinove Rusije ne odgovaraju Srbiji. Zašto to onda ne kažemo? Zato što imamo male i beznačajne stranke koje i same ne znaju kako da se postave, ili su najčešće po tom pitanju još dalje udesno od Vučića. Zato se on namestio u sredinu, pokrio to polje i na tome vlada. A niko se ne usuđuje od opozicije da sruši ludosti srpskog nacionalnog pitanja.

Opozicione stranke se ne razlikuju od vlasti ni povodom pitanja kako rešiti odnose sa Kosovom, osim LDP-a?

Vučić je najavio neki unutrašnji dijalog i onda je normalno da postavi nekakve koordinate. Hoćeš unutrašnji dijalog, mi svi da pričamo, a ti ništa nisi rekao. Ti otvaraš dijalog i onda moraš da kažeš tri rečenice uvoda – ja predlažem nekoliko varijanti, ajde da o njima počnemo da razgovaramo, pa onda ljudi mogu da razmišljaju o tome. To se ne tiče samo političkih stranka, o tome valja i građani treba da razmišljaju, nevladin sektor, civilno društvo.

Srpski parlament i pravosuđe danas ostavljaju utisak sluškinja izvršne vlasti. Mislite li da promena Ustava,

koja predstoji sledeće godine, može tu nešto bitno da promeni?

Mislim da je važno da opozicija preuzme temu promene Ustava, jer je veoma važna, naročito deo o pravosuđu. Vlast će nešto da smandrlja i podvali, jer znamo da Vučić neće nezavisno pravosuđe. A nama je to od životne važnosti i svako ko ima bilo kakvog uticaja treba da se uključi u tu raspravu kako bismo sprečili još jednu krađu nezavisnog sudstva. (Kosovo će ići svojim putem, što god pisalo u našem Ustavu).

A sudstvo je pitanje života i smrti, hoćemo li napraviti taj korak u civilizaciju, ili ćemo ostati zaostalo, korumpirano, siromašno periferijsko društvo. Za taj preokret i izbegavanje crne sudbine zaostalosti i autokratije, potrebno nam je da oteramo ove retrogradne horde, ali ako se osvrnemo na Peti oktobar, da se prisetimo da nije dovoljno da „nekome samo vidimo leđa“. Valjda smo to naučili. Mora sve da se menja.

Imajući u vidu društvenu i političku situaciju koja je nastala posle dolaska Srpske napredne stranke na vlast, da li biste danas isto glasali kao i 2012, da li su beli listići bili greška?

Ja sam bila u parlamentu i užasno me je iznervirala Tadićeva vlast, a, drugo, i Jermić koji ništa nije radio. Tadić je napravio nekoliko kardinalnih grešaka, pa Zakon o informisanju, onda su neki ljudi postali neka paradržava, Beko i Mišković su maltene mogli da hapse i puno toga još. Tadić je izgubio svoju politiku na Kosovu, kad je Merkelova došla, to je bilo jasno.

Onda je Srđa Popović lansirao ideologiju „malo i veliko zlo“, što danas mislim da je pogrešno. To je dosta uhvatilo korena sve do danas kada se kaže – nećemo manje zlo, da mi treba da glasamo samo za neke divne ljude ili nećemo uopšte da glasamo. Ta priča ne stoji, zato što ljudi svuda glasaју za „manje zlo“, u smislu ne sviđa ti se neka varijanta, ali ipak vidiš da je malo bolja. I sada su porasla ta očekivanja, tražimo prave ljude, moralne političare, te čekamo. A zaboravlja se da mi više nemamo takvo društvo koje produkuje takvu vrstu političara, upravo zbog opšteg propadanja. Nezavisno od toga šta je stvarno uticalo, čisto teorijski gledano, čovek može da kaže – ipak je bila greška. Teorija malog i velikog zla ne funkcioniše. Nećemo manje zlo – to nije dobar rezon.

Nismo shvatili koliko je istina važna vrednost

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Jedna je sloboda da se radi šta se hoće, pod zaštitom ove ili one političke stranke. To je kod nas omiljena sloboda. Ali, ona uključuje potpunu neslobodu u odnosu na partiju i vođu. Njemu se, ako treba, i na groteskne načine mora iskazivati poslušnost. Druga sloboda je sloboda u okviru poretka slobode u kome važe kakve-takve univerzalne vrednosti. U prvom slučaju imate slobodu da tvrdite bilo šta (u interesu vlasti), u drugom ćete se smatrati slobodnim samo ako govorite istinu, ako ne morate da služite vlastima

Pitanje istine je važno i u kontekstu ekonomije. Nedavno je premijerka Srbije izjavila da je rast BDP Srbije 2008. godine bio 3,1 odsto i da je to najveći rast od 2000. godine. U pitanju je frapantna neistina: zapravo je te godine rast bio 5,4 odsto, a prosek rasta od 2000-2008. bio je 6,1 odsto. Kada joj je ukazano na grešku, premijerka je, umesto da se izvini, počela da izražava sumnju u zvanične podatke. Ukoliko vlastima nešto odgovara, sve postaje relativno i neodređeno. To je i neka veza filozofije i ekonomije: ako istina ne postoji, što je domen filozofije, nema ni ekonomije - makar kao ekonomske nauke, kaže filozof Vladimir Milutinović, urednik portala „Dvogled“.

Šta za jednog filozofa koji živi u Srbiji znači pojam istina. Pitanje koje je staro najmanje dve i po hiljade godina i uvek je aktuelno. Međutim, postavljam ga u kontekstu sve izraženije potrebe da se u javnom životu stavlja tapija na nju?

Danas je relativno lako reći šta je istina. Istina je rezultat zajedničkog iskustvenog istraživanja koje se odvija u atmosferi tolerancije i slobode. Naravno, na taj način se dolazi samo da najboljeg predloga istine, konačna istina ne postoji. U meto-

dološkom pogledu jasno je šta je istina. Teže je doći do istine o specifičnim, a teškim pitanjima. Na primer, kako je tačno izgledao srednji vek u Srbiji, ili kako su se razvijale forme demokratije u svetu i Srbiji. Takva pitanja zahtevaju ozbiljan kolektivni rad. Kod nas je problem što se ovakav kolektivni napor teško preduzima jer nismo shvatili koliko je istina važna vrednost. Ovde se većinom misli da treba uzdizati i veličati sebe i da se tako stiče poštovanje, umesto da se stiče preko otkrivanja onog što je istinito.

U svetlu prvog pitanja, nameće se i sledeće - otkud u javnom životu toliko teških reči i uvreda, podela na istinoljubive i lažove, naše i njihove, na „zubate i bezube“, na patriote i izdajnike?

Pa, ukoliko kao zvaničnu istinu imate neistine poput gore opisane, onda morate nekako da kontrolišete prostor u kome se neistina izgovara. Morate da unapred diskvalifikujete ili marginalizujete svakog ko bi mogao da postavi pitanje da li je zvanična priča istinita. I tu nastupaju etikete „izdajnika“ i proizvoljne difamacije raznog tipa. Da smo malo osvešćenije društvo, čim bi neko optužio svoje oponente da su izdajnici, trebalo bi da

Vladimir Milutinović

svi znaju da dotični više ne zaslužuje da odlučuje o bilo čemu.

Oko čega se zapravo vodi borba, oko politike ili oko vlasti?

Više oko vlasti. Mora se reći da je politika kod nas zadata disciplina. Ono što će političari realizovati većim delom je dogovoreno sa međunarodnim faktorima. Ovo važi za Kosovo, jednako kao i za ekonomiju. Doduše, to je u nekoj meri neizbežno, ali bi značajne nijanse trebalo da su u domenu našeg odlučivanja. Sadašnja vlast verovatno vodi u dlaku istu ekonomsku politiku koju je vodio i DS zajedno sa G17+. Tu su subvencije, privatizacije, javne pohvale neoliberalizmu kao „najzdravijem sistemu“. Na neki način, slepa mrlja političkog sistema je da, iako naizgled postoje oštri sukobi vlasti i opozicije oko same vlasti, oko većeg dela politike se zapravo svi slažu.

Kako razumete izraženu sumnju, koja se odslikava i kroz apatičnost birača, da među političarima ima čestitih ljudi?

Lična čestitost je tu malo važna. Politika je jedan spor proces u kome učestvuje mnogo ljudi. Čak i da imate najčestitijeg vođu pokreta, da li će on sada kontrolisati sve ostale u vlasti? Ili će i svi oni biti čestiti kao on? To je zvanična slika koja se stvara kada se traga za čestitim političarem koji rešava sve. Međutim, u stvarnosti cveta sveprisutna korupcija koja je jednako svima poznata i o njoj gotovo da je zabranjeno da se govori. Bolje bi bilo da od političara tražimo precizne politike, raspravljene u slobodnoj atmosferi, kojih se političari pridržavaju kontrolisani od strane slobodne javnosti. Njihovu ličnu čestitost onda možemo ostaviti nezavisnim pravosudnim organima.

Još jedan značajan pojam – sloboda. Svi je veličaju, ali kad dođu na vlast, onda bi da je manje ili više ograniče. Otkud tolika nedoslednost?

Možda iz pomenutog srednjeg veka? Lične slobode su na našem prostoru u začetku tek u našoj generaciji. Mi praktično nikad u istoriji nismo imali slobodno društvo. Pre Drugog svetskog rata na sceni je bila patrijarhalna, konzervativna autoritarnost, posle Drugog svetskog rata

politički autoritarizam prosvetiteljskog, modernizatorskog tipa. Nakon sloma komunizma, ostala nam je proizvoljna autoritarnost karakteristična za neoliberalizam - pluralizam autoritarnih politika i modela. Poslednji model je ovaj u kome je moguće da se jedan čovek predstavlja kao neko ko najviše zna o svemu - od pitanja plagijata do ishoda izbora u Nemačkoj - iako do juče praktično nije znao ništa.

Šta bi u današnje vreme podrazumevalo slobodu pojedinca, a da nije vezano za njegov politički angažman?

Da bi se odgovorilo na to pitanje trebalo bi razlikovati dva različita pojma slobode. Jedna je sloboda da se radi šta se hoće, pod zaštitom ove ili one političke stranke. To je kod nas omiljena sloboda. Ali, ona uključuje potpunu neslobodu u odnosu na partiju i vođu. Njemu se, ako treba, i na groteskne načine mora iskazivati poslušnost. Druga sloboda je sloboda u okviru poretka slobode, poretka u kome važe kakve-takve univerzalne vrednosti. U prvom slučaju imate slobodu da tvrdite bilo šta (ukoliko je to u interesu vlasti), u drugom ćete se smatrati slobodnim samo ako govorite istinu, ako ne morate da služite vlastima.

Svakoj vlasti prijaju udvorice i politroni, teško im odolevaju. U kojoj meri su oni spremni da joj munjevitom brzinom okrenu leđa i pređu u drugi tabor kad stvari krenu nizbrdo? Moram reći da mi se čini da će svi oni analitičari, komentatori, pa i ekonomisti, koji danas svim sredstvima brane ovu vlast, sutra braniti neku drugu. To je goraka istina, ali je verovatno da ćemo iste analitičare koji danas brane SNS, sutra videti kako brane DS ili PSG, ili već nekoga ko sutra zameni SNS.

Kako se čovek štiti od zloupotrebe, da li dovoljna brana može biti stalno preispitivanje, kritička misao, ali i spremnost da se čuje drugo mišljenje, bez obzira na to koliko se sa njim ne slažete?

Naravno da su kritičko mišljenje i dijalog ključ kvaliteta politika, uostalom, kao i nauke ili ekonomije. Ali mi smo danas prekardašili. Ljudi koji danas izmišljaju

vesti, vredaju, spinuju na različite načine, više ne mogu biti legitimni sagovornici. Spremnost da se čuje drugo mišljenje je naravno važno, ali neke stvari nisu mišljenje nego grubo kršenje svih pravila dijaloga. Ne može se normalno razgovarati sa ljudima koji su dokazano kršili sva pravila, recimo, novinarstva, upravo zbog tih pravila. Mislim da je veliki test za bilo koje buduće stvarne promene odnos prema tabloidima. Hoće li tabloidi, manje-više isti kao danas, biti deo i neke buduće Srbije? Svi opozicioni političari u Srbiji sada tvrde da neće, ali nema nijednog konkretnog predloga kako da se tabloidi spreče da budu to što jesu i da dominiraju u javnosti.

Kome su važni „mali ljudi“, oni će vam najčešće sami reći da za njih niko ne mari: „Biće kako oni kažu, tako je od pamtiveka“?

Već smo pričali o autoritarizmu. Danas samo imamo dublje autoritarnu vlast nego ranije, pa je ona produbila i manifestacije autoritarizma - frenetične višeminutne aplauze kada ulazi vođa u Narodnu skupštinu, lustraciju opozicije iz medija sa nacionalnom frekvencijom. Malo se, međutim, priča o tome da malog čoveka ne razvlašćuje samo autoritarizam, već i novi ekonomski sistem u kome o svemu odlučuju poslodavci i navodni eksperti. Mi smo dosledno ukinuli sve demokratske forme u ekonomiji - od sindikata do pravne sigurnosti, poštovanja radnog prava. Čak su nam i akcionarska društva retka.

Ono što nije samo naš, već globalni problem je „zaglušujuća tišina“ akademске elite. Da li je u pitanju neka vrsta konformizma i potrebe za lagodnim životom kakav se ima kada ste uz vladara, ili je reč o nečem sasvim trećem?

Nisam neki veliki fan naše akademske elite. Nije čudo da su kod nas praktično dozvoljeni (makar nisu oduzeti) plagirani doktorati. Kandidaturu Aleksandra Vučića na prošlim predsedničkim izborima podržalo je 650 ljudi, mahom profesora univerziteta. Struke poput filozofa, sociologa, politikologa, ne shvataju da je deo njihovog posla da nastupaju u javnosti, da javno govore i u realnom vremenu

opisuju i kritikuju društvo. Bilo koji veliki filozof iz prošlosti bio je takav, a danas je, u doba Youtube-a to još potrebnije.

Sadašnja vlast tvrdi da ispravlja brojne greške prethodne. Koliko u tome ima istine i koje su greške svima zajedničke?

Nikakve greške prethodne vlasti ova vlast ne ispravlja. Ova vlast se razlikuje od prethodne prvenstveno po tome što ima slobodnije ruke u pogledu Kosova i u pogledu ekonomije i fiskalnog sistema. U pogledu Kosova oni mogu da popuštaju više jer nemaju nacionaliste (same sebe) za vratom da ih proklinju kao izdajnike, a u pogledu ekonomije mogu da pomere sistem dalje u pravcu neoliberalne agende. Ove pomake u ekonomiji mogu da čine jer se radi o autoritarnijoj vlasti koja će lakše preduzimati dugo tražene „nepopularne“ poteze. Ali, ne treba zaboraviti da se radi o bivšim radikalima, dakle, krajnje desnoj političkoj opciji. Ovakva vlast nije samo slika same sebe, nego i vernija slika ekonomskog sistema u kome deluje, koji opslužuje.

Da li verujete da bi današnja Srbija izgledala bitno drugačije da na njeno čelo nije došao Aleksandar Vučić?

Pa, ne. Mislim da je iskušenje u vidu Vučića bilo neizbežno. Prethodna vlast je pokazivala toliki stepen nesolidnosti, nesvesne volje da vlast prepusti nekom drugom, da su reformisani nacionalisti koji su se navodno „preumili“ i „evropeizovali“ bili snaga koja se nije mogla izbeći. Treba se setiti da naše demokrate, svih boja, praktično nikad nisu bili stabilna većina koja može da sprovedi neku svoju politiku. Demokratska stranka je vodila koaliciju u kojoj su bili i SPS, PUPS, SDPS Rasima Ljajića, partije vođođanskih Mađara. Svi oni su danas deo ove vlasti. Da bismo imali značajno bolju politiku od ove koja postoji danas, očigledno je potreban znatan napor demokratskog dela društva, a verovatno i sticaj spoljnih okolnosti. Demokratski deo društva, iako praktično trajna manjina, mora da ubedi dovoljnu većinu da će doneti primetno bolju politiku od današnje, da će njene vrednosti doneti svima neki boljitak. A to nije jednostavno, upravo zato što su

demokratski orijentisani ljudi manjina u Srbiji. Ukoliko su, pored toga što su manjina, raštrkani na desetak stranaka i pokreta opozicije, stvar se čini još gora.

Jedan od svojih tekstova naslovili ste pitanjem koje je Zoran Đinđić svoje vreme postavio radnicima u fabrici kablova u Jagodini – „Što ne popravite ovaj sat“. Podsetiću, sedam godina nikome nije palo na pamet da popravi jedan običan fabrički sat. Ima mnogo simbolike u tome.

Zoran Đinđić je bio značajan za Srbiju, pored mnogih drugih stvari, i zbog toga što je simbolizovao mogućnost da se u jednoj ličnosti spoje stvari koje su u Srbiji obično odvojene. On je bio filozof koji aktivno uči o ekonomiji, a uz to je i političar. Zato je mogao da, kao ličnost, poštuje više raznorodnih pravila koja su došla iz različitih oblasti. Mislim da je danas retkost naći ekonomistu koji bilo šta zna o filozofiji, a i obrnuto. Nesporazum između te dve discipline može se ilustrovati sudbinom pojma „neoliberalizam“. U Evropi i SAD on je legitiman deo opisa današnjeg sveta, to je pojam o kome se stalno raspravlja. Kod nas se smatra smetnjom i raspravi. Ekonomisti podozrevaju da je to pojam iz sfere ideologije ili filozofije: najčešće sam neoliberalizam predstavlja kao pojam koji „nema značenje“ ili koji se ne razlikuje od liberalizma. Pokušao sam da ovaj nesporazum izgledim knjigom „33 definicije neoliberalizma“, koja se može naći na dvogled.rs kao e-knjiga.

Neoliberalizam je doneo i to da se društvo atomizovalo i da je danas mnogo verovatnije da će neko iz Srbije popravljati neki „sat“ u Nemačkoj ili San Francisku, nego u Srbiji. Naravno ako se metafora sata odnosi na Srbiju kao celinu. Možda bi se moglo reći da svaki sat u Srbiji znatno kasni za svetskim ili evropskim i da je to skoro neizbežno. Neizbežno je i da je kontekst u kome danas, pogotovo mladi ljudi vide svoj život, kontekst Evrope i sveta, a ne samo Srbije, što, takođe, u globalizovanom svetu nije ni čudno ni nepoželjno. Ipak, Srbija bi sigurno mogla bolje. Tako bi postala privlačnije mesto za sve, i mlađe i starije, koji danas mogu da biraju gde će živeti.

Država srasta sa organizovanim kriminalom

Tekst:
Tamara Nikčević

Kada je reč o Kosovu, s jedne strane se, sudeći bar po naslovima u kontrolisanim medijima, insistira na onome što piše u Ustavu; istovremeno, Vučićeva politika u dubokom je neskladu sa proklamovanom državnom politikom, sa Ustavom Srbije, sa međunarodnim pravnim i diplomatskim okvirom koji predviđa Rezolucija 1244. Bojim se da kao društvo ulazimo u kritičnu fazu dva paralelna procesa: unutrašnjeg i međunarodnog

Pokušavajući da objasni ideju razgraničenja sa Kosovom, oko koje se poslednjih meseci lome koplja i na unutrašnjem i na spoljašnjem planu, predsednik Srbije Aleksandar Vučić nedavno je kazao da „niko u svetu danas ne zna gde su granice“ zemlje čiji je izabran predjednik. Svega nekoliko minuta kasnije, predsednik Srbije oštro je kritikovao ambasadora Kajla Skata zbog toga što se američki diplomata usudio da kaže da za njegovu zemlju „Vlada u Prištini nije takozvana“.

„Kada bismo izjave Aleksandra Vučića analizirali van konteksta, svakako bi zvučale kontradiktorno; međutim, ako uzmemo u obzir način na koji on upravlja zemljom, kako vodi politiku, to ne iznenađuje“, objašnjava predsednik Narodne stranke Vuk Jeremić. „Kada je reč o Kosovu, s jedne strane se, sudeći bar po naslovima u kontrolisanim medijima, insistira na onome što piše u Ustavu; istovremeno, Vučićeva politika u dubokom je neskladu sa proklamovanom državnom politikom, sa Ustavom Srbije, sa međunarodnim pravnim i di-

plomatskim okvirom koji predviđa Rezolucija 1244. Bojim se da kao društvo ulazimo u kritičnu fazu dva paralelna procesa: unutrašnjeg i međunarodnog. Prvi je srastanje države i organizovanog kriminala, a drugi formatizacija regiona kao vrste tampon-zone između Evrope i Bliskog istoka.“

Šta može biti epilog procesa o kojima govorite?

Potpuna suspenzija demokratije u smislu ukidanja mogućnosti da u javnosti iskažete drugačije mišljenje; uskraćivanje prava da se bavite čak i najredovnijim poslovima ukoliko za to nemate barem prećutnu saglasnost vlasti – lokalne ili državne... Ukoliko dopustimo da se ta dva procesa okončaju, dobićemo poredak koji neće biti lako promeniti, a koji će za posledicu imati naglo smanjenje svih kriterijuma – ekonomskih, socijalnih, vrednosnih...

Istorijski gledano, Balkan poznaje dva distinktna geopolitička agregatna stanja koja se smenjuju. Jedno je međunarodno trgovinsko čvorište, a drugo je bedem. Naša generacija, baš kao i pret-

Vuk Jeremić

hodne, ali i buduće, birajući unutrašnje uređenje i način da se postavi prema događajima u spoljnom svetu, u stvari bira između ta dva stanja – pulsirajući bazar ili „prokleta avlija“. Za jedno nam je neophodna vladavina prava, kompetentna administracija, slobodni preduzimački duh, dok je za drugu važna čvrsta ruka, sprega sa organizovanim kriminalom, demografsko pražnjenje čiji je cilj da se eksterno popunjavanje lakše sprovede. Čemu smo danas bliži? Bojim se da nas Vučićeva vlast sve dublje vuče u „prokletu avliju“, u to već viđeno stanje koje ostavlja teške generacijske posledice.

Vlast se svakako ne bi saglasila sa vašim ocenama, naprotiv. Predsjednik Vučić kaže da ga je „sramota kako nam dobro ide“. I ministar Ivica Dačić niže uspjeh za uspjehom: ispada da svakoga dana po jedna država povlači priznanje Kosova. Kako vi ocenjujete rad ministarstva koje ste svojevremeno vodili?

Nerado u javnosti kritikujem ljude sa kojima sam nekada blisko saradivao, što, koliko vidim, neke od njih ne obavezuje. Među njima je i ministar Dačić. Na tome bih se zadržao.

Ne dugujete ništa Socijalističkoj partiji Srbije i ministru Dačiću?

Srećom, nikome ništa ne dugujem – pa ni njima – što mi daje slobodu da se daleko otvorenije izjašnjavam o događajima na političkoj sceni. Uostalom, komentarisati aktuelnog ministra spoljnih poslova predstavljalo bi puko skretanje pažnje sa suštinskih problema u našim odnosima sa svetom.

Šta su suštinski problem?

Oni su u potpunosti diktirani od strane jedinog stvarnog nosioca vlasti, koji prestoluje na Andrićevom vencu. Svim resorima u Srbiji upravlja samo jedan čovek. Dačić se u tom smislu nalazi u situaciji koja ne podrazumeva naročito visok stepen odgovornosti. Ipak, za razliku od Vučića, Dačić, recimo, priznaje da ne govori engleski jezik, zbog čega ga u međunarodnim krugovima ne doživljavaju preterano ozbiljno. Naravno,

Dačiću to otvara prostor da se u ophođenju sa stranim diplomatama ponaša prilično ležerno, često i pred kamerama, i to na način koji u diplomatiji nije baš uobičajen.

I ministar Dačić i ova vlast uspjeli su da u javnosti nametnu tezu o tome da je opozicija - misli se na bivšu „žutu“ vlast - a ne Slobodan Milošević i Vojislav Šešelj, „izgubila Kosovo“. Kako su ljudi uopšte povjerovali u tu laž?

To o čemu govorite samo je jedan od bizarnih ishoda konstantnog bombardovanja građana režimskom propagandom. Kada ljudima svakodnevno servirate određene dezinformacije sa svih kanala, sa svih naslovnih strana, neminovno ulazite u sferu jednog od osnovnih postulata totalitarne, nacističke propagande poznate kao gebelsovska, po kojoj hiljadu puta izgovorena laž postaje istina. Naravno, ne laže se samo o „gubitku Kosova“, nego i o tome kako živimo, kakav nam je zdravstveni, a kakav obrazovni sistem i tako dalje. Zahvaljujući propagandnoj mašineriji i čvrstoj kontroli medija, Vučić građanima plasira svoje „istine“ koje su, naravno, daleko od stvarnosti.

Kakvu slobodu medija nudi Narodna stranka? Pitam vas zbog toga što, recimo, na TV Naša neprekidno gostuju članovi vaše stranke, vaši najbliži saradnici i vi lično. Je li to model?

Od oktobra prošle godine, kada je osnovana Narodna stranka, nisam dobio priliku da govorim ni na jednoj televiziji sa nacionalnom pokrivenošću. Ni minut! Ukoliko kao „zabranjeni“ političar dođete u situaciju da neki medij odbija da poštuje ovu nepisanu, ali veoma efikasno sprovedenu zabranu i da vam otvori prostor za obraćanje građanima, svakako ćete se potruditi da tu mogućnost maksimalno iskoristite.

Uzgred, svake dve nedelje pišem pismo direktorima državnih medija – govorim o RTS-u, „Večernjim novostima“ i „Politici“ – i ljubazno ih molim za kratak sastanak, na kome bismo razgovarali o

saradnji u interesu boljeg informisanja javnosti.

I? Je li vam ikada odgovoreno?

Nikada! Ipak, nije mi teško da nastavim da im pišem. Te desetine pisama jednog će dana biti ne samo svedočanstvo zlog vremena u kojem smo živeli, već možda i predmet interesovanja nadležnih organa u kontekstu sprovođenja zakona o lustraciji, za čije se donošenje zalaže Narodna stranka. Nepočinstva i ekscese koji se trenutno dešavaju moramo drakonski kazniti, kako nam se ova nesreća ne bi ponovila.

I kao ministar inostranih poslova, a i sada kao opozicionar, dosta ste se bavili pitanjem Kosova. Budući da to nikada niste spomenuli, moram da vas pitam da li ste nekada čuli za teror koji su Miloševićeva vojska, policija i paravojne jedinice kontinuirano sprovodile nad albanskim civilima na Kosovu. Jeste li nekada čuli za „asanaciju terena“, na primjer, za leševe albanskih žena, staraca i dece koji su u hladnjačama dovoženi i bacani u masovne grobnice na desetak kilometara udaljenosti od Beograda, kod Batajnice? Jeste li čuli kako je u Hagu te zločine potvrdio osuđeni general policije Srbije Vlastimir Đorđević? Jedina demokratska vlada koja je otvorila tu temu bila je ona Zorana Đinđića.

Naravno da jesam. Nama se dogodila teška tragedija tokom sukoba na prostorima bivše SFRJ, uključujući i tramu rata na Kosovu 1999. godine. Taj problem međutim nije počeo sa Miloševićem, već mnogo ranije...

Da, o tome svjedoči Dimitrije Tucović u knjizi „Srbija i Albanija: jedan prilog kritici zavojevačke politike srpske buržoazije“.

...Priča o Kosovu je izuzetno složena i kompleksna. Zato je pogrešno insistirati na brzim rešenjima kosovskog problema, jer ona ne mogu biti održiva. Ideja o razgraničenju ili voljnom precrtavanju granice u miru s idejom da jedna etnička grupa ostane s jedne, a druga s druge strane predstavlja opasan presedan za

ove prostore. Kosovski čvor je težak i da bi se raspetljao neophodno je pronaći dugoročnije rešenje. Naravno, ni ono neće biti večno, jer u politici ne postoji ništa što je večno.

Istorija Balkana zapravo je istorija sukoba i rivaliteta velikih sila. Istorije malih naroda su predanja o njihovim usponima i padovima, trijumfima i tragedijama. Ipak, ono što te priče stavlja u istorijski kontekst su odnosi velikih sila. Balkan je bio i ostao tranzitni put imperija, poprište njihovih istorijskih sukoba ili pretenzija. Veoma je važno shvatiti te tokove kako bismo se u sadašnjici na najbolji mogući način postavili i time obezbedili prosperitet budućih generacija.

Predsjednik Vučić je nedavno rekao da je njegova politika na Kosovu doživjela poraz. Kako ste to razumjeli? Vučićeva kosovska politika je u potpunosti netransparentna. Javnost nema nikakve informacije o toku pregovora. Kada nemate informacije, najbolja aproksimacija istini je po pravilu suprotna od onoga što Vučić izgovara. To znači da Srbija nikada nije bila bliže dogovoru o razgraničenju između Vučića i Tačija! Kada budu perfekturni detalje, nameravaju da izađu u javnosti i izvedu propagandni „blickrig“ kako bi stvar bila gotova pre nego što ljudi shvate šta se dešava.

Dakle, ništa od najavljenog referenduma?

Pošto je Vučić referendum najavio, gotovo sam siguran da ga neće biti. Ipak, ne verujem da će izbeći priliku da se sakrije iza narodne volje, odnosno, očekujem da će raspisati prevremene izbore i na taj način pokušati da simulira plebiscitarnu podršku za svoj dogovor sa Tačijem. To bi bili najneregularniji izbori do sada, na kojima Vučić računa na to da će međunarodna zajednica okrenuti glavu od masovne krađe, budući da žarko žele njegov potpis na kosovsku nezavisnost koji bi usledio.

Hoće li Savez za Srbiju izaći na te izbore?

Mislim da ne bismo smeli da prihvatimo tu Vučićevu igru. Davati legitimitet

nelegalnom procesu značilo bi prihvatiti njegov ishod, ali i svaku odluku koju bi na taj način izabrane institucije pokušale da sprovedu u delo. Naš zadatak je da dođemo do poštenih, fer i korektnih izbornih uslova.

Kako?

Preduslov je jedinstvo opozicije, koje bi međunarodnu zajednicu zabrinutu za legitimitet i ishod izbora nateralo da izvrši pritisak na Vučićev režim u smislu obezbeđivanja koliko-toliko fer izbornih uslova.

Znate da predsjednik Vučić ima svoju opoziciju, koja će, u slučaju da te izbore bojkotuje Savez za Srbiju, lako pristati da bude njegov sparing-partner.

Verujem da javnost, kao ni međunarodna zajednica, neće prihvatiti tu vrstu prevare. Ozbiljna, istinska opozicija u Srbiji trenutno možda nije naročito brojna, ili idealno organizovana; ipak, Savez sa Srbiju je važan korak u pravcu da se takva situacija promeni. Narodna stranka se od svog osnivanja zalagala za objedinjavanje opozicionih snaga i Savez za Srbiju je, pored ostalog, potekao i iz takvih naših napora. Bilo bi dobro da Savez, kada je reč o borbi za fer i poštene izbore, što pre bude osnažen novim članovima. Tim pre što znamo da Vučić onih 25-30 procenata vlasti koje osvoji na izborima održava ne samo pomoću apsolutne kontrole medija, već i plašenjem građana pričom o tome da može biti gore, pritiskom i ucenama zaposlenih u javnoj upravi i sl. Ostatak Srbije - govorim o građanima koji ne glasaju za režim - Vučićevi mediji zasipaju vulgarnostima ne bi li ih udaljili od politike. Umesto na glasanje, jedan broj ljudi tako ostaje kod kuće.

Koliko je sama opozicija odgovorna za to što dio građana ostaje kod kuće?

Da nije bilo naših grešaka, kao društvo danas ne bismo bili tu gde jesmo. Ne pokušavam bilo koga da aboliram od odgovornosti. Ipak, stanje u kojem se Srbija nalazi je izuzetno teško, a najveći krivac za to je režim koji je jednom iz-

bore dobio na legitiman način, a onda, teško zloupotrebivši vlast, društvo doveo do ruba provalije.

Koliko zaista vjerujete u ideju jedinstvene opozicije? Često se govori o partijama koje su na suprotnim ideološkim i političkim stranama.

Okupila nas je ideja borbe za slobodnu Srbiju. U tom smislu, nema mesta insistiranju na ideološkim ili nekim drugim razlikama. Staljin i Čerčil nisu bili bliski ni po jednom osnovu, izuzev po svesti o potrebi zaustavljanja nacističkog zla. Cilj Saveza sa Srbiju je da, ubrzo posle prvih fer i poštenih izbora, napravi vladu stručnjaka oročenu na godinu dana. Takođe, jedna od važnijih tačaka (od ukupno trideset) našeg programa je da ta vlada nakon dvanaest meseci organizuje poštene izbore, na koje Savez za Srbiju verovatno neće izaći u ovom sastavu. Neke stranke će ići samostalno, neke će se udružiti u nove saveze, neke će ostati.

Hoće li Narodna stranka, zajedno sa bivšim predsjednikom Tomislavom Nikolićem i „nezadovoljnim naprednjacima“, praviti nekakav novi patriotski blok?

Neće. U Savezu za Srbiju za sada nema nesuglasica; funkcionišemo bolje nego što je to bilo ko mogao da očekuje. Vlast to zna, zato nam i uskraćuje prostor za obraćanje javnosti. Mi danas ne možemo da organizujemo skup u zatvorenim prostorima, uključujući čak ugostiteljske objekte, u ogromnom broju mesta u Srbiji! Izvinite, ali to se nije događalo ni u vreme Slobodana Miloševića!

Čega se plaši predsjednik Vučić, što mislite?

Niko iz vlasti nikada nije prihvatio moj poziv da javno ukristimo mišljenja o tome kako sam to „prodao“ Kosovo, kakvim se to „teškim kriminalom“ bavim, o prošlosti, sadašnjosti, budućnosti ove zemlje... Zašto? Zato što Vučić veoma dobro zna da je sve što govori laž, pa se plaši da će, otvori li prostor, građani to i uvideti... Sećate se priče „Carevo novo odelo“? E, to vam je to!

Dužnici su prošli bolje od banaka

Tekst:
Miloš Obradović

O tome ko je bolje prošao sa zakonom o kreditima u švajcercima, da li je država trebalo da plaća bilo šta i da li je samoregulacija banaka moguća u Srbiji, za „Novu ekonomiju“ govori predsednik IO Rajfajzen banke Zoran Petrović.

Pre nekoliko dana Vlada je usvojila leks specijalis kojim se regulišu stambenih krediti u švajcarskim francima. Kako smo čuli pregovori su bili napeti. Da li ste zadovoljni zakonom?

Manje razloga za zadovoljstvo imaju banke zbog otpisa dela imovine. S druge strane, konverzijom ovih kredita u evro, ograničeni su budući rizici koji bi postojali za građane, banke i državu da su ovi krediti ostali vezani za klauzulu u CHF. Mi možemo da budemo zadovoljni time što država nije „išla donom“ na nas. To je uradila zato što nas uvažava kao partnera u razgovorima i zato što je želela da sačuva dobru investicionu klimu. Očigledno da i njima nije odgovarao bilo kakav rat sa bankama koji bi se završavao po međunarodnim arbitražama, a znate da Srbija nema baš najbolju istoriju na tim arbitražama. Mislim da su najbolje prošli korisnici kredita koji su imali valutnu klauzulu u švajcarskim francima. Oni su dobili mogućnost da im se otpiše 38 odsto preostalog duga, a zateznu kamatu banke će da otpiše, tako da je otpis i

Ne spadam u one koji misle da je u Srbiji moguć koncept da postoje jake državne firme koje će da vode profesionalni menadžeri. Imamo mi istoriju u tom pogledu koja nije baš dobra. Puno smo mi para pogubili, milijarde i milijarde dinara, jer je država bila vlasnik preduzeća, banaka... Taj profesionalni menadžer će pre ili kasnije postati žrtva neke politike. Onog momenta kada se uđe u to i počnu se praviti kompromisi, ne ostane ništa od profesionalnosti

veći od 38 odsto. Napravili su najbolji dil u regionu. Nezadovoljan sam zbog toga što ugovori koje budemo zaključivali sa klijentima neće imati snagu sudskog poravnjanja.

Od tog otpisa duga 23 odsto će podneti banke, a 15 odsto država. Da li je po vašem mišljenju trebalo država, odnosno poreski obveznici ovde išta da plaćaju?

To je kontroverzna tema. Prvo, država se u celu priču uključila onog momenta kada je odlučila da subvencionise ove kredite i kada je takve kredite osiguravala preko Nacionalne korporacije za osiguranje stambenih kredita. Zato sam 2015. godine, kada je NBS izašla sa četiri modela, zagovarao da u jednom od tih modela prema kom je banke trebalo da ponude konverziju kredita u evro po kursu pet odsto povoljnijem od tadašnjeg, da i država to uradi preko NKOSK kako bismo napravili atraktivniju ponudu i kako bi više klijenata prihvatilo takav model. Hteo bih da napomenem da su ti krediti bili potpuno legalni i u skladu sa Zakonom o obligacionim odnosima i Zakonom o deviznom poslovanju. Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga je donet znatno kasnije, tj. 2011. godine. Nikakva naknadna pamet, pa ni stav Vrhovnog kasacionog suda to ne može da promeni. Pošto je država već bila uključena u te kredite, onda mislim da to

jeste argument zašto je i sada trebalo da se uključi.

Druga stvar je da postoji interes za poreskog obveznika da se ovo sada reši. Interes je da ako već treba nešto da platim, bolje da danas platim manje nego kasnije da me košta više. Skoro 90 odsto ovih kredita je osigurano kod NKOSK. Poreski obveznici možda nisu svesni, ali oni i danas plaćaju. Plaćaju preko NKOSK za one kredite koje klijenti više ne mogu da otplaćuju i banke proglase dospelim i u evrima i u švajcercima. Mislim da je za poreskog obveznika bolje da se stavi ključ u bravu i da se odstrani potencijalni rizik koji bi se mogao desiti ako bi sutra opet ojačao franak i masovnije se ti krediti prestali otplaćivati. Pitanje je sada računice koliko taj trošak zaista treba da iznosi. Pripadam kampu liberalnih ekonomista i smatram da ono što kao pojedinac ugovarate sa bankom, to je vaš odnos sa finansijskom institucijom kod koje ste uzeli kredit. Država je tu samo da propiše „pravila igre“ i da tačno znate i vi i banka kako ćete i gde ćete da završite ako poštujete ili ne poštujete ta pravila. A ako iz toga proizađu nekakvi socijalni problemi, to se rešava socijalnom politikom. Moram da primetim da povodom ovog zakona ima komentara da država pomaže bankama. To naprosto nije tačno, jer sa stanovišta krajnjeg korisnika, 23 odsto dolazi od banaka, a 15 odsto od države.

Zoran Petrović

Poslednjih nekoliko godina imamo veliki broj preuzimanja banaka. Šta se to dešava?

Ako ste banka koja ima dva ili tri odsto učešća i kada nemate dovoljan broj klijenata, ne možete da pravite biznis, naročito ako su kamate na istorijski niskom nivou. Onda se postavlja pitanje možete li da zaradite svojim vlasnicima odgovarajući prinos na kapital, koji bi za zemlju kao što je naša, koja je ispod investicionog kreditnog rejtinga, trebalo da bude dvocifren. Konsolidacija traje već duže vreme, ali je ranije bilo manje kupaca. Danas ih ima malo više, tako da je ta konsolidacija prirodna stvar.

Ali zašto uopšte nema velikih globalnih igrača, američkih, britanskih, nemačkih?

Mislimo da smo centar sveta. Možda i jesmo u košarci, ali definitivno u ekonomiji nismo. Naš BDP po stanovniku je veoma nizak, svega oko 55% proseka zemalja CIE. Mi smo mala ekonomija sa relativno skromnom kupovnom moći potrošača i malom populacijom koja se smanjuje i veliki igrači nisu zainteresovani za ovo tržište. Oni traže veća tržišta. S druge strane, tržišta poput našeg su interesantna za regionalne igrače i zbog konvergencije prema EU.

U junu se najavljuje tender za Komercijalnu banku. Da li je Rajfajzen banka zainteresovana za kupovinu?

Ne mogu da govorim u ime mojih akcionara, ali mogu da ponovim ono što je rekao šef RBI grupe Johan Štrobl, da imamo interesovanja da učestvujemo u procesu privatizacije Komercijalne banke.

Prošle godine imali smo rast keš kredita od 25 odsto. NBS je reagovala uvođenjem ograničenja ročnosti ovih kredita i još nekim merama. S obzirom na to da takav rast keš kredita podseća na vreme pre svetske krize, ima li razloga za brigu?

Sadašnja situacija nije razlog za brigu, ali trendovi su zabrinjavajući. Vidimo da imamo znatno dinamičniji rast uvoza od izvoza, širi se spoljnotrgovinski deficit. Jedan od osnovnih podsticaja privrednog rasta je potrošnja. Nema dovoljno domaćih proizvoda i usluga koje naši

građani mogu da kupe, pa ako podstičete potrošnju podstičete rast uvoza i onda će se u jednom trenutku postaviti pitanje kako ćete taj višak uvoza nad izvozom da finansirate. Tako da mislim da je ovo pitanje trebalo da se adresira i mislim da je dobro što je Narodna banka to uradila. Ja nisam bio zadovoljan kako smo se mi bankari pozabavili time. Kao esnaf je trebalo da pronademo rešenje, a ne da čekamo regulatora.

Na koji način ste mislili da banke same to reše?

Mislim na samoregulaciju. Mi smo predlagali da se ograniče rokovi dospeća gotovinskih kredita. Videli smo da su neke banke počele da prodaju te kredite na rokove duže od 10 godina. U bankarstvu je poznata visoka korelacija između ročnosti takvih kredita i njihovog kvaliteta. Što su ročnosti kredita duže, verovatnoća da kredit postane problematičan je veća.

Naša ideja je bila da kao sektor uvedemo ograničenja rokova dospeća, da ograničimo odnos rate kredita i primanja građana, da definišemo pravila i da ako se neko usudi da prekrši pravila, objavimo ime te banke na veb-sajtu našeg udruženja. Ja znam da su banke jako osetljive na negativan publicitet i verujem da do toga ne bi došlo. Ima dosta primera samoregulacije u bankarskom sektoru i u svetu. Mislim da je takvo tržišno rešenje bilo bolje, ali sam ostao u manjini. Onda je Narodna banka nastupila i ja potpuno razumem i opravdavam zašto su to uradili.

S druge strane, neki ekonomisti tvrde da banke ne žele dovoljno da finansiraju privredu, a posebno da daju investicione kredite. Da ih treba na to naterati. Šta na to kažete?

Ima raznih ekonomista i pričaju razne stvari, samo ne znam da li oni misle da živimo u tržišnoj privredi kao što piše u Ustavu ili u komunizmu. Banke nisu socijalne institucije niti komunalna preduzeća. Komercijalne banke se bave prikupljanjem depozita i kreditiranjem. U našem je interesu da kreditiramo što veći broj kreditno sposobnih klijenata, da im prodamo što više usluga, zadovoljimo njihove potrebe i da na taj način pravimo dobar rezultat. Od čega zavisi da li će biti

više investicionih kredita? Nije pitanje da li banke raspolažu kapitalom i likvidnošću. Ima i jednog i drugog i ti su podaci javni na sajtu NBS. Pitanje je da li i koliko ima investicionih projekata. Učešće stranih investicija je visoko, a pitanje je zašto je učešće domaćih privatnih investicija manje nego u zemljama Centralne i Istočne Evrope. Razloge za to treba tražiti u poslovnom okruženju, u vladavini prava...

Vi ste bili predsednik Američke privredne komore i imate uvid u poslovnu klimu u Srbiji i van bankarstva. U čemu je problem ako imamo čak i pad privatnih investicija, kao što je nedavno na Kopaoniku objavio profesor Miroljub Labus?

Učešće investicija u BDP-u je nisko. Kreće se oko 17 odsto, ali ako želimo da dostignemo CIE potrebno je da investicije budu 23-25 odsto BDP-a. Ključna stvar koju nam govore udruženja investitora kao što su Američka privredna komora, Savet stranih investitora, domaći investitori, jeste da se obezbedi vladavina prava i efikasno pravosuđe, transparentan i predvidiv poreski sistem i efikasna Poreska uprava, smanjenje korupcije, smanjenje nivoa sive ekonomije... Nije samo važno šta piše u zakonima, nego i kako se primenjuju. Ako govorimo o sudovima, gledano koliko dugo traju postupci, situacija se nešto popravila, ali i dalje dugo traju, a i novac koji morate da investirate u taj spor je veći nego u drugim zemljama. Nama su važne strane investicije, ali ko bolje poznaje zemlju od domaćih privrednika? Mislim da te investitore takođe treba poslušati i rešavati i njihove probleme. Ne gajim ja iluzije da se ti problemi sa vladavinom prava i korupcijom mogu rešiti za kratko vreme. U nekim zemljama koje su ušle u EU to i dalje nije rešeno, ali morate da zapnete inače će se ti problemi stalno vraćati kao bumerang. Dobro je da imamo odgovornu fiskalnu politiku, dobro je da smo drastično smanjili javni dug. Ali kad razgovarate sa privrednicima, oni se pitaju: a gde smo mi tu? Mi smo doprineli tome dosta, pa hajde da i mi podelimo efekte tog boljitka, a da ne pričamo samo o tome kako da porastu plate u javnom sektoru i penzije. Došlo je

vreme da se priča o smanjenju poreza i doprinosa na plate. Ako hoćemo privredni rast, hajde da deo tereta skinemo sa leđa privrednika, da i privreda oseti korist od bolje situacije u državnoj kasi.

Koga korupcija više pogađa, domaće ili strane investitore?

Korupciji su najviše izloženi domaći investitori. Mi radimo 18 godina u Srbiji i nikada se nije desilo da nam je neko tražio mito ili da je neko pokušavao da nam izvuče novac za „kontrauslugu“, niti bismo mi na to pristali. Imamo mnogo klijenata koji se bave raznim biznisima. Mislim da je veštačka podela investitora na domaće i strane, ali strani ipak imaju prednost jer ako upadnu u neki takav problem imaju jaka udruženja, a i ambasade kojima mogu da se obrate, dok domaći investitori nemaju kome drugom da se obrate nego državi.

Vi ste prošle godine na biznis forumu rekli da u Srbiji nisu heroji preduzetnici već neka druga lica. Ko su heroji u Srbiji? I zašto to nisu privatnici?

Kod nas još iz vremena socijalizma termin privatnik ima pežorativno značenje, a bojim se da ga ima i dan-danas. Ako pogledate ko je stalno na televizijama, u tim rijaliti programima, to je plejada „likova“ za koje mislite da ni ne postoje u stvarnom životu. Ali ti ljudi su svuda. U tiražnim štampanim i digitalnim medijima, na televizijama sa nacionalnim frekvencijama... Ako pogledate vreme u medijima koje se potroši na njih, lako ćete zaključiti da ti ljudi drže medijski prostor. A da li se promovišu vrednosti koje treba da se promovišu? Ako govorimo o ekonomiji, ja ne vidim da se promovišu. Ne vidim da se promovise da je svako u ovoj zemlji ko zaposli dva, tri ili pet ljudi heroj. To su za mene heroji, jer treba da zarade novac za te porodice, i oplode investirani kapital. Ja znam da te priče nisu medijski atraktivne, ali ako u Americi ima nešto dobro, to je što se ceni i poštuje individualni uspeh preduzetnika. Toga ovde nema. S druge strane, ni sami preduzetnici ne vole da dođu pod lupu javnosti da posle ne bi bili izloženi nekim stvarima koje smo po-

minjali u vezi sa korupcijom i poslovnom klimom.

Takođe ste rekli da teško da možemo biti konkurentni dok ogromnom imovinom upravljaju političari. Tu su se desili neki pomaci, prodati su RTB Bor, Železara, Galenika... ali da li je to dovoljno?

To je dobar kurs i očigledno su vlasti sve one toga. Dobro je što su prodati Galenika, Bor, Železara Smederevo, PKB, što je Azotara u stečaju. Treba priznati da kada ste pokušali sve, kada ne ide restrukturiranje, ne ide prodaja, treba imati hrabrosti i reći - dosta je bilo. Zašto bi poreski obveznici plaćali za neki biznis koji nije održiv pa makar bio i u vlasništvu države? To je važno sa aspekta stabilnosti javnih finansija pre svega. Državi je, po meni, mesto samo tamo gde je državni monopol bolji od privatnog monopola, a sve ostalo treba da bude široko polje za privatni biznis.

Neki kažu da nije bitno ko je vlasnik, već ko upravlja firmom, kakvi su menadžeri i navode primere zemalja Skandinavije ili Nemačke. Da li je kod nas moguć taj sistem da država izabere profesionalni menadžment na koji neće uticati?

Ne spadam u one koji misle da je u Srbiji moguć koncept da postoje jake državne firme koje će da vode profesionalni menadžeri. To veoma lepo zvuči, ali kada sprovedemo u praksi to se izvitoperi, pa se i profesionalni menadžeri pretvore u one koji nisu baš profesionalni. Imamo mi istoriju u tom pogledu koja nije baš dobra. Ja u tu priču ne verujem. Puno smo mi para pogubili, milijarde i milijarde dinara, jer je država bila vlasnik preduzeća, banaka... Nema tu čarobnog štapića. Taj profesionalni menadžer će pre ili kasnije postati žrtva neke politike. Onog momenta kada se uđe u to i počnu praviti kompromisi, ne ostane ništa od profesionalnosti. Mi imamo dobre zakone koji regulišu korporativno upravljanje. Možete da imate najbolje strukture, da sve na papiru bude u skladu sa najvišim međunarodnim standardima, ali u izvršenju to nećete videti. Odličan primer su banke koje su dobro korporativizovane, koje imaju uređena pravila, pa smo ipak videli šta

se desilo i sa Agrobankom i sa Razvojnog bankom Vojvodine i sa Privrednom bankom Beograd. Vidite i šta se dešava par godina unazad sa elektroprivredom. Što se toga tiče, podržavam stavove Fiskalnog saveta. Uvek možete državno preduzeće iz neke branše uporediti sa nekim sličnim preduzećem u nekoj sličnoj ekonomiji. Uporedite EPS sa ČEZ-om pa vidite kako stojimo. I ja verujem da ti ljudi u EPS-u znaju šta treba da se radi, ali se to ne radi.

Rekli ste da su strani investitori važni, ali da su važni i domaći. Pa domaći privrednici često ističu da su diskriminirani u subvencijama po radnom mestu za privlačenje investicija? Šta vi mislite o subvencijama?

Danas se zemlje takmiče raznim metodama da privuku strane investicije. Razna sredstva su tu dozvoljena. U uslovima u kojima je Srbija bila pre nekoliko godina, sa nezaposlenošću preko 20 odsto, mislim da je trebalo raditi i dodatnim merama da se privuku investitori. Što imate lošiju poslovnu klimu to više novca morate da date da bi neki investitor došao kod vas. Veliki problem su bili i visoka stopa inflacije, javni dug, skroman ekonomski rast... To su teške stvari. Kada nemate kritičnu masu ljudi koja živi normalno i ako nemate srednji sloj vi ne možete da imate stabilnu državu. Bez toga nema napretka. Srednji sloj je onaj koji drži državu u svakom smislu, od poreskog do socijalnog. U ovo današnje vreme kada Evropa muku muči sa nedostatkom radne snage, kada vidimo kako bez radne snage ostaju i zemlje Centralne Evrope i zemlje članice EU, nisam siguran da su sada subvencije za manuelni rad, u korist firmi koje odbacuju malu dodatnu vrednost, najbolje rešenje. Verujem da bi neki od tih proizvođača došli i bez značajnih subvencija. Imao sam prilike da posetim jednu fabriku kablova i od više od 100 pozicija samo par proizvode firme iz Srbije. Vidim da to sazreva i kod vlasti i vidim izjave kreatora ekonomske politike da treba taj novac, ako ga već ima, dati nekome ko će doneti veću dodatnu vrednost. Ali najbolje bi bilo da stvorimo takvu poslovnu klimu da ljudi ovde dolaze bez subvencija.

Gradani još veruju u laži i obmane

Tekst:
Tamara Nikčević

Sudeći po rezultatima nedavno završenih izbora za Skupštinu grada Beograda, izgleda da je narodni heroj Jugoslavije, akademik i publicista Vladimir Dedijer, imao pravo kada je, krajem šezdesetih godina prošloga vijeka, odgovarajući na pitanje legendarne novinarkе londonskog Tajmsa, gospođe Dese Trevisan, hoće li u SFRJ konačno biti organizovani višestranački izbori, kazao da jugoslovenskim narodima nikad nije ni bilo mnogo stalo do višepartizma

„Mi nećemo pluralizam, kako ne razumete?!“, čudio se Dedijer. „Nama je nekomfortno to stalno preletanje iz opozicije u stranku na vlasti. Ovako, jedna partija... Što je sigurno, sigurno je!“ U to vrijeme „jedna partija“ bila je Savez komunista Jugoslavije (SKJ); danas je to Srpska napredna stranka (SNS) Aleksandra Vučića, koja je na izborima u Beogradu osvojila čak četrdeset i pet procenata glasova građana izašlih na birališta.

„U Srbiji danas postoji više od stotinu registrovanih stranaka, tako da, makar formalno, ne možemo govoriti o jednopartijskom sistemu. Istovremeno, sudeći po dominaciji i uticaju jedne stranke, odnosno jednog čoveka, ovo zaista liči na jednopatzizam“, kaže predsjednik Nove stranke Zoran Živković. „Za razliku od opozicije, Aleksandar Vučić je i za beogradske izbore uspeo da sve svoje birače izvede na birališta.“

Zašto to vama nije uspelo?

Prvo, od početka višestranačja, Srbija je podeljena na dve grupe: na liberalnu i na konzervativnu. Ne verujem da onaj ko je devedesetih godina glasao za Demo-

kratsku stranku danas podržava Aleksandra Vučića...

Ne vjerujete?! A Goran Vesić, Nebojša Krstić...

Da, da, imate pravo... Ti preletači ipak su malobrojni. Isto tako, verujem da je veoma malo nekadašnjih glasača Slobodana Miloševića i Vojislava Šešelja koji danas podržavaju DS. Ako smo, dakle, decenijama ukopani u iste rovove – a jesmo – pitanje svih izbora je ko će uspeti da izvede više glasača na birališta. Ko ih izvede više, taj je pobednik.

Pitala sam vas zašto opozicija ne uspijeva da izvede dovoljan broj birača i da tako pobijedi stranku predsjednika Vučića.

Očito da opozicija radi loše, tj. da joj ne polazi za rukom da u dovoljnoj meri motiviše svoje glasače. Doduše, naše političko delovanje ozbiljno otežava činjenica da nam je, ukidanjem prava na objektivno informisanje javnosti, uskraćena mogućnost da javno iznesemo svoj program, svoje planove i stavove koje zastupamo. Kontrolisani mediji neprekidno vode najprimitivniju, najbrutalniju kampanju protiv opozicije i njenih

Zoran Živković

lidera. Neki će reći – da, ali tako je bilo i devedesetih. Nije!

Kako nije?

Prvo, devedesetih su građani imali dobro mišljenje o opoziciji; verovali su nam uprkos režimskoj propagandi. U međuvremenu, napravljene su mnoge greške, povučeni su brojni pogrešni potezi; neki od tadašnjih opozicionih političara ušli su čak i u kriminal... Kada na sve dodate hajku koju Vučićeva vlast konstantno vodi protiv nas i kada onda čujete „argument“ – ma, svi su isti, dobijate rezultat koji smo dobili 4. marta 2018. Nije tajna da se u društvu oseća opravdana apatija, beznadežnost. Ljudi misle da njihov glas ne može ništa da promeni. A može! Na kraju, moram da kažem i to da se bojim da se iza odluke o bojkotu glasanja krije i izvesna neodgovornost građana, koji očito veruju da na taj način kažnjavaju Vučića, Đilasa, mene... Ne, oni tako kažnjavaju sebe; ne utiču na našu, već na svoju sudbinu i na sudbinu svoje dece.

Mislite da sve što ste rekli u dovoljnoj mjeri objašnjava poražavajuću činjenicu da je koalicija stranaka koje predvode bivši predsjednik Srbije u dva mandata, nekadašnji premijer, kao i bivši ministar odbrane, u Beogradu osvojila svega 2,2 procenata podrške?

Taj rezultat je zaista teško objasniti. Lično, nisam mogao ni da pretpostavim da će u Beogradu naša koalicija ostati ispod cenzusa. Pre izbora smo razgovarali, pokušali da predvidimo rezultate i dobro se sećam da sam rekao da bi za naš politički savez sve ispod deset procenata bilo loše i neočekivano. A opet... Možda ljudi nisu mogli da razumeju nešto što je u neku ruku zaista delovalo nespojivo.

Šta to?

Recimo, koalicija u kojoj smo zajedno Boris Tadić i ja. Sa druge strane, činjenica je da su beogradski izbori predstavljene kao svojevrsni referendum, na kojem se zapravo biralo između dva kandidata: Vučića i Đilasa. Hajde da glasamo za onoga ko ima više šanse, rezonovali su opozicioni glasači. U toj je atmosferi

Dragan Đilas uspeo da se predstavi kao jedina prava alternativa Vučiću.

Uzgred, moram da priznam da, ma koliko se trudio, ne mogu da objasnim rezultat Aleksandra Šapića. Šapić je odličan sportista, pristojan čovek, ali – za šta se tačno on zalaže? Šta želi, kakav to Beograd? Koju politiku taj čovek zastupa, kakvu ideologiju, koje političke ciljeve? Nažalost, ta su pitanja ostala bez odgovora.

Da, ali je Šapić ipak osvojio desetak procenata podrške.

O tome vam i govorim.

Jeste li pogriješili kada ste odlučili da na izbore izadete u nekoliko kolona?

Niko nije ni nudio jednu kolonu.

Kako da nije?! Dragan Đilas kaže da se o tome razgovaralo.

Demokratska stranka i Nova stranka na takve razgovore nisu bile pozvane. Ali, da odgovorim na vaše prethodno pitanje. Očito smo pogrešili kada smo procenili da će barem dve ili tri opozicione liste same preći cenzus i da ćemo, nakon toga, u odnosu na izborne rezultate, moći da napravimo postizbornu koaliciju. Dve su najveće žrtve te loše procene: naša koalicija i koalicija Dveri i Dosta je bilo.

Rukovodstvo DS-a je, ubrzo nakon beogradskih izbora, podnijelo ostavku. Vi ne razmišljate o ostavci?

Ne. Tim pre što za ovako loš rezultat ne vidim preterano veliku odgovornost ni Nove stranke, ni svoju. Odluku da uđemo u predizbornu koaliciju doneli smo demokratski i kolektivno. Učešće u kampanji svih naših kandidata, posebno Vesne Rakić Vodinelić, bilo je izuzetno i u tom smislu nemamo čega da se stidimo. Ipak, ne bežim od pitanja lične odgovornosti; ono je otvoreno. O tome se, kao i uvek, može raspravljati na organima stranke, ali ne tako što će se praviti cirkus. Nova stranka nije završila posao zbog kojeg je formirana: zajedno sa ostalim istinskim opozicionim partijama nismo smenili light radikale i svako olako odustajanje od zacrtanog cilja ovu vlast ostavlja na mestu na kojem je.

Da li bi širi opozicioni savez, koji se najavljuje, mogao doprinijeti ostvarenju tog cilja?

Naravno. Ukрупnjavanje opozicije, i to u formi koja bi bila više od koalicije, manje od potpunog ujedinjenje stranaka, u ovom bi momentu okupilo postojeći demokratski i opozicioni potencijal, koji, ruku na srce, nije naročito veliki.

I vama se čini da je predsjednik Vučić nepobjediv?

Niko nije nepobediv. Uostalom, Milošević je novembra 1995, odmah nakon Dejtona, u očima međunarodne zajednice tretiran kao „garant mira i stabilnosti na Balkanu“; ipak, koalicija Zajedno ga je 1996. pobedila na izborima u svim velikim gradovima u Srbiji. Isto tako, nakon NATO bombardovanja SRJ 1999, Miloševićev rejting je, zahvaljujući homogenizaciji društva, ponovo porastao; godinu dana kasnije, „nepobedivi“ Milošević izgubio je predsedničke izbore.

Sudeći po rezultatima beogradskih izbora, građani očito i dalje podržavaju ovu vlast, još veruju u laži i obmane Vučićevog režima. Što ne čudi, budući da, ponavljam, živimo u društvu bez slobodnih medija i sa zloupotrebama vlasti svake vrste. Drugi je problem to što, takvi kakvi smo, danas manje ličimo na ozbiljnu alternativu Vučiću nego što smo te 1999. ličili na ozbiljnu alternativu Slobodanu Miloševiću.

Predsjednik Vučić kaže da izbora neće biti do 2020. godine. Vjerujete li mu?

Naravno da mu ne verujem. Zašto? Zato što se zna da Vučić slaže čim otvori usta. Bez obzira na to, naš zadatak je da se za izbore pripremimo kao da će oni biti održani krajem godine. Zar nije strašno toliku moć dati u ruke čoveku sa izraženom ne samo političkom, nego i sa, kako tvrde stručna lica koja ga okružuju, veoma jasnom psihijatrijskom dijagnozom?

Čekajte! Ko to tvrdi?

Psihijatri ili psiholozi koji su bili ili koji su danas deo Vučićeve vlasti. Dakle, Vučić je glavna prepreka normalizaciji društva. Naravno, nije bilo sjano ni pre njega, ali ovo što živimo, ovo je Srbija devedesetih.

Ceo sistem je blokiran: Ustavni sud, Vrhovni sud, tužioci, mediji... Sve zavisi od Vučićevog trenutnog raspoloženja i volje. On je mera stvari. On je od parlamenta napravio cirkus u kojem pet ili šest klovnova, za velike plate, imaju zadatak da sve obesmisle. Tokom skupštinskih zasedanja, posebno dok govori neko od nas, poslanici vladajuće koalicije doslovno arlauču, laju, vrište, vredaju, prete, prave cirkus, daju amandmane na predloge Vlade samo da bi nama iz opozicije uskratili i to malo vremena predviđenog za komentare... Znače, Kaligula je konja uveo u parlament; Vučić je uveo celu ergelu. Ja te ljude ne vredam; oni se zaista tako i ponašaju. Zbog čega će, ali ne samo zbog toga, jednog dana odgovarati.

Kako će odgovarati?

Smena Vučića podrazumeva i pokretanje krivičnih postupaka protiv njega i njegovih saradnika.

Kada ste govorili o povratku u devedesete...

Nedavno je u nekom dubretu od nedeljnika objavljen intervju sa čovekom koji je bio prijatelj Zorana Đinđića i koji danas o njemu iznosi najogavnije, najsramnije laži, optužujući ga za sve i svašta. Zašto je, dakle, osoba koja dolazi iz takvog miljea dobila prostor u svim Vučićevim medijima, koji je onda iskoristila za to da svog navodnog prijatelja, Zorana Đinđića, razvlači po blatu „istinama“ koje su lako proverljive? Uzgred, kao filozof i radoznao čovek, Zoran je voleo da ponekad pređe granicu; zato se povremeno viđao i sa ljudima koji, po prirodni stvari, nisu mogli biti njegovo društvo.

Videli ste da se poslednjih dana govori da će Vlada Srbije, blagodareći Vučićevoj humanosti i velikom srcu, donirati čak 13 miliona dinara za postavljanje spomenika Zoranu Đinđiću u Beogradu. Samo da se zna: tih famoznih 13 miliona svega je desetak procenata više od vrednosti beogradske jelke; reč je, najzad, o dvostruko manjem iznosu od honorara koji je dobio pevač-narkoman za doček ove Nove godine. Zašto su Beograđani to prihvatili, zašto su na sve to pristali, nikada neću razumeti. Neko se

gadi Zorana Živkovića, kaže – neću glasati za njega, on je „bunda“, „vinograd“, što opet razumem, bez obzira na to što je reč o izmišljotinama. Uostalom, loš glas se daleko čuje, zar ne... Međutim, pored Zorana Živkovića, imali ste pet, šest drugih opozicionih opcija, a opet niste glasali ni za jednu. Zašto, pobogu?! Zato što ne želite da glasate za „manje zlo“?! Stvarno?! Gledano filozofski, to obrazloženje veoma lepo zvuči; istovremeno, ono u stvarnosti nema nikakvog osnova. Uostalom, ko to od nas ima privilegiju da ne mora u životu da pravi kompromis? Izvinite, svi gotovo uvek biramo manje zlo! Ako neko sedi kod kuće i čeka da se pojavi kandidat pametan kao Aristotel, lep kao Apolon, jak i hrabar kao Ahilej, šarmantan kao Džordž Kluni... Da ih odmah razuverim: takav se neće pojaviti, takvoga nema.

Ove godine je obilježeno petnaest godina od ubistva Zorana Đinđića. Jeste li očekivali da se, recimo, mural sa Đinđićevim likom na beogradskom Filozofskom fakultetu, dan nakon što je postavljen, prefarba i oskrnavi?

Jesam. Kod Vučića, kod njegovog užeg i šireg okruženja, kao i kod onih u javnom životu koji pred predsednikom Srbije „lako kleknu“ prepoznajem strah od mrtvog Zorana. Otuda ti napadi na njega; otuda skrnavljenja, laži, haranga koju kreiraju Vučićevi mediji, njegovi saradnici, podzemlje i polusvet.

Naravno, nedopustivo je i neoprostivo to što Zoran Đinđić, tokom vlasti Demokratske stranke, nije dobio spomenik u Beogradu. To neću i ne mogu da im oprostim. Sa druge strane, etički je neprihvatljivo da spomenik Zoranu Đinđiću podiže onaj koji je govorio da se napio kada je čuo da je Zoran ubijen.

Pobjednici na „Vesičevom konkursu“ za spomenik Zoranu Đinđiću kažu da je važno podići spomenik, a ne moralisati o tome ko ga podiže. Šta vi kažete?

Kažem da je neprihvatljivo da spomenik podiže onaj ko je slavio smrt Zorana Đinđića. A pobjednici? Naprosto, reč je o licemerima.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316:929(497.11)(046)
32:929(497.11)(046)
33:929(497.11)(046)

HOĆU da kažem / [urednik Biljana Stepanović. - Beograd
: Business Info Group, 2019 (Beograd : Caligraph). - 117 str. :
fotogr. ; 27 cm

Tiraž 500.

ISBN 978-86-89139-18-1

а) Србија -- Друштвене прилике б) Србија -- Политичке
прилике в) Србија -- Економске прилике

COBISS.SR-ID 281006092

